

महाराष्ट्राची संक्षिप्त सांख्यिकी

२०००

**HANDBOOK OF BASIC STATISTICS
OF
MAHARASHTRA STATE
2000**

NIEPA DC

D12423

315.405
MAH-00-MA

LIBRARY & DOCUMENTATION CENTER

National Institute of Educational
Planning and Administration.

17-B, Sri Aurobindo Marg,

New Delhi-110016

DOC, No.....

Date.....

D-12423

~~2-07-2004~~

अर्थ व सांख्यिकी संचालक

महाराष्ट्र शासन, मुंबई

The Director of Economics and Statistics
Government of Maharashtra, Mumbai

प्रस्तावना

“ महाराष्ट्राची संक्षिप्त सांख्यिकी ” ही पुस्तिका २००० या संदर्भ वर्षासाठी तयार करण्यात आली असून या मालिकेतील हा चाळिसावा अंक आहे. महाराष्ट्र राज्यासंबंधी विविध सामाजिक व आर्थिक विषयांवरील उपलब्ध असलेली अद्ययावत आकडेवारी थोडक्यात सादर करणे हा या पुस्तिकेचा मुख्य उद्देश आहे. अद्ययावत माहिती देण्याच्या प्रयत्नात पुस्तिकेत काही ठिकाणी अस्थायी आकडेवारी देण्यात आली आहे.

२. या प्रकाशनातील सुरुवातीच्या तक्त्यांत महाराष्ट्र राज्य व भारत यांची सामाजिक व आर्थिक बाबींची तुलनात्मक माहिती देण्यात आली आहे व शेवटच्या तक्त्यांत राज्याच्या सामाजिक व आर्थिक प्रगतीबाबतच्या काही निवडक निर्देशकांचे कल समाविष्ट करण्यात आले आहेत.

३. ही पुस्तिका तयार करण्याच्या कामी राज्य व भारत सरकारचे विविध विभाग, तसेच निमसरकारी संस्था यांचे जे सहकार्य मिळाले, त्याबद्दल आभारी आहे.

४. ही पुस्तिका महाराष्ट्राच्या माहितीकरिता संदर्भ म्हणून उपयुक्त होईल अशी आशा आहे.

द.रा.भोसले

अर्थ व सांख्यिकी संचालक,

मुंबई

मुंबई,

दिनांक : जुलै, २००३.

PREFACE

This issue of ' Handbook of Basic Statistics of Maharashtra for the year 2000 is the fortieth in the series. The main *object of this booklet* is to present up-to-date statistical data on various socio-economic aspects of State Economy in a concise form. In attempting to give up-to-date information, provisional figures have been presented in respect of some items in this issue.

2. For comparison of the socio-economic aspects of the State with those of India, the relevant data for India have also been simultaneously depicted in the tables prior to the main tables. Data on the trends of some selected socio-economic indicators are presented at the end of this booklet.

3. The co-operation extended by various departments of the State Government, Central Government and autonomous organisations in bringing out this publication is gratefully acknowledged.

4. The booklet, it is hoped, will be useful as a ready reference.

Mumbai :
Dated: July, 2003

D.R. BHOSALE
Director of Economics and Statistics,
Mumbai

महाराष्ट्राची संक्षिप्त सांख्यिकी, २०००
HANDBOOK OF BASIC STATISTICS OF MAHARASHTRA STATE
2000

[वर्ष ४०]

अनुक्रमणिका/CONTENTS

[Vol. XL]

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
प्रस्तावना		Preface
दृष्टिक्षेपात महाराष्ट्र--		Maharashtra State at a glance--
(I) सामान्य माहिती	1	General information.
(II) भारताशी तुलना	2	Comparison with India.
1. हवामान		<i>Climate</i>
1.1. निवडक केंद्रातील कमाल व किमान तापमान, पावसाचे दिवस आणि वार्षिक पाऊस	10	Maximum and minimum temperture, rainy days and annual rainfall at selected centres
2. क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्या		<i>Area and Population</i>
2.1. पुरुष, स्त्रिया व कुटुंबे यांची जिल्हावार संख्या	12	Males, females and households in each district.
2.2. जिल्हावार ग्रामीण व नागरी लोकसंख्या	14	Rural and urban population in each district
2.3. जिल्हावार क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्येची घनता.	16	Area and density of each district.
2.4. जिल्हावार साक्षरतेचे प्रमाण (शेकडेवारी)	18	Percentage of literacy in each district.
2.5. १९०१ पासून लोकसंख्येतील दशवर्षीय चढउतार.	20	Decadal variation in population since 1901.
2.6. शहरांच्या लोकसंख्या--गटानुसार नागरी लोकसंख्या.	21	Urban population by size-class of towns.
2.7. वस्ती असलेल्या खेड्यांचे लोकसंख्येनुसार वर्गीकरण.	22	Classification of inhabited villages according to population.
2.8. एक लाख किंवा अधिक लोकसंख्या असलेली शहरे/शहर संकुले.	28	Cities/Urban Agglomerations (UAs with population of 1,00,000 or above
2.9. काम करणाऱ्यांचे व न करणाऱ्यांचे वर्गीकरण	31	Classification of workers & non-workers
2.10. काम न करणाऱ्या व्यक्तींचे कार्य प्रकारानुसार वर्गीकरण.	32	Classification of persons not at work by type of activity.
2.11. अनुसूचित जाती आणि जमाती यांची लोकसंख्या.	34	Population of scheduled castes and scheduled tribes.
2.12. महाराष्ट्र राज्यातील अपंगांची प्रकारानुसार संख्या.	36	Disabled population in Maharashtra tate by type of disability.
2.13. वयोगटानुसार लोकसंख्या	38	Population according to age groups.
2.14. धर्मानुसार लोकसंख्या	40	Population by religion.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
2.15. २०१६ पर्यंतची वार्षिक अंदाजित लोकसंख्या	41	Annual estimates of population up to 2016
2.16. स्थलांतराच्या कारणानुसार स्थलांतरित स्त्री-पुरुष.	42	Migrants by sex and reason for Migration
2.17. पूर्वीच्या राहण्याच्या ठिकाणानुसार स्थलांतरित स्त्री-पुरुष.	43	Migrants by sex and place of last residence.
2.18. कुटुंबे व त्यातील व्यक्तींची बोलण्याच्या प्रमुख भाषेनुसार संख्या.	47	Households and household population by languages mainly spoken.
3. शेती		Agriculture
3.1. जमिनीचा वापर	48	Land utilisation.
3.2. जिल्हावार लागवडीलायक क्षेत्र आणि लागवड केलेले क्षेत्र.	49	Districtwise break-up culturable area and cultivated area.
3.3. प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र आणि त्यांचे उत्पादन.	51	Area and outturn of principal crops.
3.4. जिल्हावार प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र व त्यांचे उत्पादन.	52	Area and outturn of principal crops in each district.
3.5. प्रमुख पिकांच्या उत्पादनांचे निर्देशांक	60	Index numbers of production of principal crops.
3.6. मृदसंधारण, जमीन सुधारणा इत्यादी योजनांखालील प्रगती.	62	Progress under soil conservation and land development.
3.7. रासायनिक खतांचे वाटप	63	Distribution of chemical fertilisers.
3.8. शेतीची अवजारे	64	Agricultural implements.
3.9. शेती पंपांना वीज पुरवठा	65	Agricultural pumps energised.
3.10. महाराष्ट्रातील एकूण वहित धारण जमिनी, त्यांचे क्षेत्र व सरासरी क्षेत्र.	67	Number, area and average size of operational holdings in Maharashtra.
3.11. राज्य क्षेत्रातील पूर्ण झालेल्या पाटबंधारे प्रकल्पांची संख्या.	68	Number of Irrigation projects completed in State sector.
3.12. निर्मित सिंचन क्षमता व प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र.	69	Irrigation potential created and actual irrigated area.
3.13. शासनाचे कार्यान्वित झालेले जलविद्युत प्रकल्प.	70	Government hydro projects commissioned.
4. पशुसंवर्धन		Animal Husbandry
4.1. पशुधन	71	Livestock population.
4.2. जिल्हावार पशुधन	74	Livestock population in each district.
4.3. पशुसंवर्धनासंबंधीची संकीर्ण माहिती	76	Miscellaneous statistics relating to animal husbandry.
4.4. शासकीय व सहकारी क्षेत्रातील दुग्ध श. कॉमार्फत झालेले दुधाचे संकलन व वितरण.	78	Collection and distribution of milk by dairies in Government and Co-operative sectors.
4.5. दुग्धजन्य पदार्थांची उत्पादने व दूध शीतकरण केंद्रे.	79	Milk products and milk chilling centres

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
5. मत्स्यव्यवसाय		Fisheries
5.1. विविध खारवण आवारात झालेली माशांची आवक, खारवण्यासाठी झालेला मिठाचा वापर आणि खारवलेले मासे.	80	Quantity of fish brought for curing, salt issued and fish cured.
5.2. मत्स्यव्यवसायासंबंधीची संकीर्ण माहिती . .	81	Miscellaneous statistics relating to fisheries.
5.3. मासळीच्या प्रकारानुसार सागरी मत्स्योत्पादन	83	Varietywise marine fish production.
5.4. मत्स्योत्पादनाची विल्हेवाट (सागरी व भूजल)	85	Disposition of fish catch (Marine and Inland)
6. वने		Forests
6.1. वनव्याप्त क्षेत्रांचे वर्गीकरण . .	86	Classification of forest area.
6.2. मुख्य आणि गौण वनोत्पादन . .	87	Production of major and minor forest product.
7. उद्योग आणि खाणकाम		Industry and Mining
7.1. चालू कारखान्यांचे कामगारांच्या संख्येनुसार वर्गीकरण.	88	Distribution of working factories according to working strength.
7.2. कारखाने व कामगारांची कामावरील दैनिक सरासरी यांचे उद्योगांच्या प्रमुख गटानुसार वर्गीकरण.	89	Factories with average daily employment classified according to major groups of industries.
7.3. चालू कारखाने आणि त्यांतील कामगारांची जिल्हावार संख्या.	91	Working factories and average daily employment in each district.
7.4. महाराष्ट्र राज्यातील उत्पादक भांडवल, उत्पादन आणि मूल्यवृद्धी.	93	Productive capital, output and value added by manufacture in Maharashtra State.
7.5. सुती कापड गिरण्यांतील सरासरी गैरहजेरी.	95	Average percentage of absenteeism in the cotton textile industry.
7.6. औद्योगिक विवाद . .	96	Industrial disputes.
7.7. कापड उद्योगाची माहिती (गिरणी विभाग)	97	Working of cotton textile industry (mill sector).
7.8. खनिज उत्पादन . .	98	Mineral production.
7.9. औद्योगिक उत्पादन . .	99	Industrial production.
8. वीज		Electricity
8.1. विजेची स्थापित क्षमता, उत्पादन आणि वापर.	100	Installed capacity, generation and consumption of electricity.
8.2. विजेचा पुरवठा झालेली शहरे व खेडी . .	101	Towns and villages electrified.
9. संयुक्त भांडवली संस्था		Joint Stock Companies
9.1. ३१ मार्च २००० रोजी चालू असलेल्या संयुक्त भांडवली संस्था.	103	Number of joint stock companies as on 31st March 2000.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
10. बंका		Banks
10.1. बंका कार्यालये असलेल्या ठिकाणांची व बंका कार्यालयांची जिल्हावार संख्या.	105	Number of places having banking offices & number of banking offices in each district.
11. सहकार		Co-operation
11.1. संस्था, सभासदांची संख्या, खेळते भांडवल, कर्जाऊ दिलेल्या रकमा आणि मालाची उलाढाल.	107	Societies, membership, working capital, advances and turnover.
12. परिवहन व दळणवळण		Transport and Communications
12.1. रस्त्यांची लांबी	108	Road length.
12.2. पृष्ठभागानुसार रस्त्याचे वर्गीकरण	109	Road length according to types of surface.
12.3. महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाची वाहतूकविषयक आकडेवारी.	110	Operational statistics of Maharashtra State Road Transport Corporation.
12.4. वापरात असलेली मोटार वाहने	111	Motor vehicles in operation.
12.5. महाराष्ट्रातील परिवहनांची व इतर वाहने.	112	Transport and non-transport vehicles in Maharashtra State.
12.6. वाहन चालकांचे व्यावसायिक व बिगर व्यावसायिक परवाने.	113	Professional and non-professional driving licences.
12.7. लोहमार्गाची लांबी	114	Railway route length.
12.8. महाराष्ट्र राज्यातील डाक कार्यालये व तार कार्यालये यांची संख्या.	115	Number of post offices and telegraph offices in Maharashtra State.
13. जहाज वाहतूक		Shipping
13.1. मुंबई बंदरात असलेल्या जहाजांची संख्या व वजन.	116	Number and tonnage of vessels entered in Mumbai Port.
13.2. मुंबई बंदरामध्ये गोदचा आणि बंदरे येथून हलविलेला माल.	117	Cargo handled at the docks and bunders in Mumbai Port.
13.3. महाराष्ट्र राज्यातील निवडक गौण बंदरातून हाताळलेला (आयात व निर्यात) माल.	118	Cargo (imports and exports) handled at the selected minor ports of Maharashtra State.
13.4. महाराष्ट्र राज्यातील गौण बंदरातून होणारी प्रवासी वाहतूक.	119	Passenger traffic at the minor ports of Maharashtra State.
14. देशांतर्गत व्यापार		Inland Trade
14.1. महाराष्ट्राचा देशातील इतर राज्यांशी झालेला व्यापार.	120	Inland Trade of Maharashtra.
15. शिक्षण		Education
15.1. शिक्षणाच्या प्रकारानुसार संस्थांचे व विद्यार्थ्यांचे वर्गीकरण.	122	Institutions and enrolment by type of education.
15.2. जिल्हावार प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षण	125	Primary and secondary education in each district.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
15.3. महाराष्ट्र राज्यातील शासकीय व अशासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांची संख्या व प्रशिक्षणार्थींच्या मंजूर जागा.	127	Number of Government and Non-Government industrial training institutions and seats sanctioned in Maharashtra.
15.4. महाराष्ट्र राज्यातील शासकीय व अशासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांच्या अंतिम परीक्षांचे निकाल.	128	Results of the final examinations of Government and non-Government industrial training institutes in Maharashtra.
15.5. महाराष्ट्र राज्यातील शिकाऊ उमेदवारांची वर्गवारी.	129	Classification of apprentice trainees in Maharashtra.
15.6. महाराष्ट्र राज्यातील माध्यमिक व उच्च माध्यमिक तांत्रिक शाळा व विद्यार्थी संख्या.	130	Secondary and higher secondary technical schools and students in Maharashtra State.
15.7. महाराष्ट्र राज्यातील तांत्रिक आणि व्यवसाय अभ्यासक्रम प्रकारानुसार संस्था व त्यातील प्रवेशक्षमता.	131	Technical and vocational institute according to type of syllabus in Maharashtra and their intake capacity.
15.8. महाराष्ट्र राज्यातील प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम शिकविणाऱ्या शासकीय व अशासकीय संस्था व त्यांतील विद्यार्थ्यांची प्रवेशक्षमता.	133	Number of Government and non-Government institutions teaching certificate course and their intake capacity in Maharashtra.
16. जीवनविषयक आकडेवारी		Vital Statistics
16.1. निरनिराळ्या पद्धतीनुसार कुटुंब नियोजन करणाऱ्यांची जिल्हावार संख्या.	134	Districtwise number of persons using various family planning methods.
16.2. महाराष्ट्राचे नमुना नोंदणी पद्धतीने काढलेले जन्म, मृत्यू व बालमृत्यू दर.	136	Birth, Death and infant mortality rates by Sample registration system in Maharashtra.
16.3. महाराष्ट्र राज्यातील उपलब्ध वैद्यकीय सुविधा	137	Medical facility available in Maharashtra State.
17. पोलीस आणि गुन्हे		Police and Crimes
17.1. पोलीस स्टेशन आणि पोलीसांची संख्या	138	Police stations and police force.
17.2. इंडियन पिनल कोडखाली झालेले दखलपात्र गुन्हे (गुन्हांचे प्रयत्न धरून).	139	Cognizable offences (including attempts under Indian Penal Code).
18. कारागृहे		Prisons
18.1. कारागृहांची व कैद्यांची संख्या	140	Number of prisons and convicts.
19. घरबांधणी		Housing
19.1. घरांची वापरानुसार केलेली वर्गवारी	141	Classification of houses according to Use.
19.2. वापरातील खोल्यांच्या संख्येनुसार कुटुंबांचे वर्गीकरण.	143	Distribution of households according to rooms occupied.
19.3. राहत्या घराचे छप्पर व भिंती यासाठी वापरलेल्या प्रमुख साधनानुसार कुटुंबांचे वर्गीकरण.	144	Distribution of households by predominant material used for roof and wall house.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
19.4. बेघर व संस्थांत रहाणारे लोक	148	Houseless and institutional population.
19.5. खोल्यांच्या संख्येनुसार कुटुंबांची संख्या	150	Households by number of rooms occupied.
20. स्थानिक संस्था		
20.1.(A) ग्रामपंचायतीची व्याप्ती, उत्पन्न आणि खर्च	154	Coverage, self-raised income and expenditure of Village Panchayats.
(B) ग्रामपंचायतीची व्याप्ती, उत्पन्न आणि खर्च	155	Coverage, self-raised income and expenditure of Village Panchayats.
20.2.(A) नगरपरिषदांची घडण	156	Constitution of Municipal Councils
(B) नगरपरिषदांची घडण	158	Constitution of Municipal Councils
20.3.(A) महानगरपालिकांची घडण	160	Constitution of Municipal Corporations.
(B) महानगरपालिकांची घडण	161	Constitution of Municipal Corporations.
20.4.(A) नगरपरिषदांचे व महानगरपालिकांचे उत्पन्न व खर्च.	162	Income and expenditure of Municipal Councils and Municipal Corporation.
(B) नगरपरिषदांचे व महानगरपालिकांचे उत्पन्न व खर्च.	164	Income and expenditure of Municipal Councils and Municipal Corporation.
20.5.(A) जिल्हा परिषदांचे उत्पन्न आणि खर्च	166	Income & expenditure of Zilla Parishads
(B) जिल्हा परिषदांचे उत्पन्न आणि खर्च	168	Income & expenditure of Zilla Parishads
20.6. स्थानिक संस्थांची प्रकारानुसार संख्या	170	Local Bodies by types.
21. सार्वत्रिक निवडणुका		
21.1. सार्वत्रिक निवडणुकांचे निकाल	171	Results of general elections.
21.2. उमेदवारांचे पक्ष पाठिंब्यानुसार वर्गीकरण	172	Candidates according to party affiliations.
22. किंमत निर्देशांक		
22.1. अखिल भारतीय घाऊक किंमतीचे निर्देशांक (नवी मालिका).	173	All India wholesale price Index numbers (New Series).
22.2. कामगारांकरिता ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक (नवी मालिका).	176	Consumer price Index numbers for working class (New Series).
22.3. महाराष्ट्रातील ग्रामीण विभागातील जीवनावश्यक वस्तूंच्या ग्राहक किंमतीचा निर्देशांक.	178	Consumer price Index numbers for selected essential items for rural Maharashtra.
22.4. महाराष्ट्रातील नागरी विभागातील जीवनावश्यक वस्तूंच्या ग्राहक किंमतीचा निर्देशांक.	179	Consumer price Index numbers for selected essential items for urban Maharashtra.
22.5. निवडक केंद्रांमधील नागरी श्रमिकेतर कर्मचाऱ्यांकरिता ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक.	180	Consumer price Index numbers for urban non-manual employees at selected centers.
22.6. महाराष्ट्रातील शेतमजुरांकरिता ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक.	181	Consumer price Index numbers for agricultural labourers in Maharashtra.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
23. रोजगार		Employment
23.1. काम करणाऱ्यांचे (शेतीव्यतिरिक्त) औद्योगिक गटानुसार वर्गीकरण.	182	Industrial classification of persons at work other than cultivators.
23.2. शेती करणाऱ्यांव्यतिरिक्त काम करणाऱ्यांचे व्यवसायानुसार वर्गीकरण.	183	Occupational classification of persons at work other than cultivators.
23.3. सेवायोजनेसंबंधीची माहिती	184	Employment exchange statistics.
23.4 (A) राज्य शासकीय व निमशासकीय कर्मचारी	186	State Government and Semi Government employees .
(B) राज्य शासकीय व निमशासकीय कर्मचारी	188	State Government and Semi Government employees .
23.5(A) श्रेणी व सामाजिक गटानुसार राज्य शासकीय व निमशासकीय कर्मचारी.	190	Class and Social groupwise State Government and Semi Government employees.
(B) श्रेणी व सामाजिक गटानुसार राज्य शासकीय व निमशासकीय कर्मचारी.	191	Class and Social groupwise State Government and Semi Government employees.
23.6. सार्वजनिक क्षेत्रातील रोजगार	192	Employment in public sector.
23.7. दुकाने व व्यापारी संस्था अधिनियमाखाली नोंदलेल्या संस्थातील रोजगार.	194	Employment under Shops and Commercial Establishments Act.
23.8. रोजगार हमी योजनेखाली महाराष्ट्र राज्यात घेण्यात आलेली प्रकारानुसार कामे व त्यांवरील खर्च	195	Categorywise number of works and expenditure incurred thereon under the employment guarantee scheme in Maharashtra State.
24. छापखाने व प्रकाशने		Presses and Publications
24.1. छापखाने, वर्तमानपत्रे, पुस्तके आणि नियतकालिके.	196	Printing presses, newspapers, books and periodicals.
25. वार्षिक योजना		Annual Plans
25.1. महाराष्ट्राची आठवी पंचवार्षिक योजना-वर्षनिहाय व उप क्षेत्र निहाय सुधारित नियतव्यय आणि खर्च	198	Eight Five-Year Plan of Maharashtra Yearwise and sub-section outlay and expenditure.
26. राज्य वित्त		State Finance
26.1. राज्याची महसुली जमा	200	Revenue receipts of the State.
26.2. महसुली लेखावरील खर्च	205	Expenditure on revenue account.
26.3. राज्याच्या अर्थसंकल्पाचे पृथःकरण	216	Analysis of State Government Budget.
27. राज्य उत्पन्न		State Income
27.1. चालू आणि स्थिर किमतीनुसार राज्य उत्पन्न	218	State income at current and constant prices.
28. संकीर्ण		Miscellaneous
28.1. नियंत्रित बाजारपेठा	220	Regulated markets.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
28.2(A) महाराष्ट्रातील आयुर्विमाविषयी माहिती . . .	224	Life Insurance in Maharashtra.
(B) महाराष्ट्रातील साधारण विम्याचा प्रत्यक्ष प्रिमियम	225	Gross direct Premium written in Maharashtra.
28.3. पर्यटन विभागाने मान्यता दिलेल्या हॉटेलांची महाराष्ट्रातील संख्या.	226	Number of hotels in Maharashtra approved by the tourism department.
28.4. हवाईमार्गे मुंबईस उतरणारे परदेशी पर्यटक	227	Foreign tourists disembarking at Mumbai by air.
28.5. महाराष्ट्र राज्यातील कच्च्या (क्रूड) तेलाचे उत्पादन.	228	Production of crude oil in Maharashtra State.
28.6. महाराष्ट्र राज्यातील नैसर्गिक वायूचे साठे, एकूण उत्पादन व वापर.	229	Reserves, gross production and utilisation of natural gas in Maharashtra State.
28.7. द्रवीभूत पेट्रोलियम वायूचे महाराष्ट्रातील घरगुती ग्राहक.	230	LPG domestic customers in Maharashtra.
29. निवडक निर्देशांकांचा कल		Trends in selected indicators
29.1. शेती . . .	232	Agriculture
29.2. पशुधन व कुक्कुट . . .	236	Livestock and poultry
29.3. उद्योग आणि खानकाम . . .	238	Industry and mining
29.4. वीज . . .	240	Electricity
29.5. सहकार . . .	242	Co-operation
29.6. परिवहन आणि दळणवळण . . .	244	Transport and communications.
29.7. शिक्षण . . .	246	Education
29.8. अखिल भारतीय घाऊक किमतींचे निर्देशांक (नवी मालिका).	248	All India wholesale price Index numbers (New Series).
29.9. कामगारांकरिता ग्राहक किमतींचे निर्देशांक (नवी मालिका).	250	Consumer price Index numbers for working class (New Series).
29.10. राज्य उत्पन्न (सुधारित मालिका) . . .	252	State Income (Revised Series)

दृष्टिक्षेपात महाराष्ट्र/MAHARASHTRA STATE AT A GLANCE
(I) सामान्य माहिती/GENERAL INFORMATION

अनुक्रमांक Serial No. (1)	बाब (2)	माहिती Particulars (3)	Item (2)
1	भौगोलिक स्थान— उत्तर अक्षांश . . . . . पूर्व रेखांश	Location— 16.4 to 22.1 72.6 to 80.9	North latitude (degrees). East longitude (degrees).
2	विभाग	6	Number of Divisions.
3	जिल्हे	35	Number of Districts.
4	तालुके	353	Number of Talukas.
5	शहरे व शहर संकुले	378	Number of City and town Units/UAs.†
6	एक लाख लोकसंख्येपेक्षा अधिक लोकसंख्या असलेली शहरे (अनुक्रमांक ५ मध्ये दर्शविलेल्या शहरांपैकी).†	33	Number of cities having population more than one lakh (out of towns against Serial No. 5).†
7	खेडी—(१९९१) वस्ती असलेली . . . . . वस्ती नसलेली	40,412 2,615	Number of Villages. Inhabited. Un-inhabited.
8	क्षेत्रफळ (चौ. किलोमीटर)	3,07,713	Area (in Square Kilometers).
9	समुद्र किनाऱ्याची लांबी (किलोमीटर)	720	Length of the Coast-Line (Kilometres).

टीप.—(१) अनुक्रमांक ८ ह्या बाबीची माहिती सर्व्हेअर जनरल, भारत सरकार, यांच्यानुसार आहे.

(२) †१९९१ जनगणनेवर आधारित.

(३) शहर संकुल= ह्यात एखादे शहर व त्याच्या आसपासचा नागरी विभाग किंवा दोन किंवा अधिक जवळजवळ असलेली शहरे व त्यांना लागून असलेला आसपासचा नागरी विभाग अशा प्रकारचा संपूर्ण नागरी टापू ह्याचा समावेश आहे.

Information against item 8 is according to Surveyor General, Government of India.

†1991 Population Census.

UA=Urban agglomeration is a continuous urban spread constituting a town and the adjoining urban outgrowth or two or more physically continuous towns together with the continuous well recognised urban outgrowth, if any, of such towns.

(II) भारताशी तुलना/COMPARISON WITH INDIA

अनु- क्रमांक Serial No.	बाब	परिमाण	महाराष्ट्र Maha- rashtra	भारत India	महाराष्ट्राची भारताशी तुलना (शेकडेवारी) Comparison of Maha- rashtra with India (Percentage)	Unit	Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(3)	(2)
	लोकसंख्या (१९९१ ची जनगणना)					POPULATION (1991 Census)	
1.1	(अ) ग्रामीण लोकसंख्या	हजारात	48,396	6,28,692 *	7.7	Thousand	(a) Rural population.
	(आ) ग्रामीण लोकसंख्येचे एकूण लोक- संख्येशी शेकडा प्रमाण.	शेकडेवारी	61.31	74.29	...	Percentage	(b) Percentage of rural popula- tion to total population.
1.2	(अ) नागरी लोकसंख्या	हजारात	30,541	2,17,611 *	14.0	Thousand	(a) Urban population.
	(आ) नागरी लोकसंख्येचे एकूण लोक- संख्येशी शेकडा प्रमाण.	शेकडेवारी	38.69	25.71	...	Percentage	(b) Percentage of urban popula- tion to total population.
1.3	(अ) एकूण कुटुंबांची संख्या	हजारात	15,344	1,52,009	10.1	Thousand	(a) Number of households
	(१) ग्रामीण	..	9,259	1,11,591	8.3	Do.	(i) Rural.
	(२) नागरी	..	6,085	40,418	15.1	Do.	(ii) Urban.
1.4	(अ) एकूण लोकसंख्या	..	78,937	8,46,303 *	9.3	Do.	(a) Total population
	(१) पुरुष	..	40,826	4,39,230 *	9.3	Do.	(i) Males.
	(२) स्त्रिया	..	38,112	4,07,072 *	9.4	Do.	(ii) Females.
1.5	(अ) अनुसूचित जाती व बौद्ध यांची लोकसंख्या	..	8,758	1,38,223 ††	6.3	Do.	(a) Population of scheduled castes and Buddhist.
	(आ) वरील लोकसंख्येचे एकूण लोक- संख्येशी शेकडा प्रमाण.	शेकडेवारी	11.1	16.5 ††	...	Percentage	(b) Percentage of above popula- tion to total population.
1.6	(अ) अनुसूचित जमातीची लोकसंख्या.	हजारात	7,318	67,758 ††	10.8	Thousand	(a) Population of Scheduled tribes.
	(आ) वरील लोकसंख्येचे एकूण लोक- संख्येशी शेकडा प्रमाण.	शेकडेवारी	9.3	8.1 ††	...	Percentage	(b) Percentage of above popula- tion to total population.

1.7	(अ) एकूण मुख्यतः काम करणारे	हजारांत	31,006	2,85,932 ††	10.8	Thousand	(a) Total main workers. ✓
	(आ) एकूण मुख्यतः काम करणाऱ्यांचे एकूण लोकसंख्येशी शेकडा प्रमाण.	शेकडेवारी	39.3	34.1	...	Percentage	(b) Percentage of total main workers to total population.
1.8	(अ) सीमांतिक काम करणारे	हजारांत	2,904	28,199 ††	10.3	Thousand	(a) Marginal workers. ✓
	(आ) सीमांतिक काम करणाऱ्यांचे एकूण लोकसंख्येशी शेकडा प्रमाण.	शेकडेवारी	3.7	3.4	...	Percentage	(b) Percentage of marginal workers to total population.
1.9	(अ) एकूण काम न करणारे	हजारांत	45,011	5,24,437 ††	8.6	Thousand	(a) Total non-workers.
	(आ) एकूण काम न करणाऱ्यांचे एकूण लोकसंख्येशी शेकडा प्रमाण.	शेकडेवारी	57.0	62.5	...	Percentage	(b) Percentage of total non-workers to total population.
1.10	लोकसंख्येची घनता	दर चौरस किलो-मीटरमागे लोकसंख्या	257	274 ††	...	Persons per sq. km.	Density of population.
1.11	साक्षरतेचे प्रमाण						Literacy percentage—
	(१) पुरुष	शेकडेवारी	76.56	64.13 ††	...	Percentage	(i) Males
	(२) स्त्रिया	शेकडेवारी	52.32	39.29 ††	...	Do.	(ii) Females
	(३) एकूण	शेकडेवारी	64.87	52.21 ††	...	Do.	(iii) Persons
1.12	स्त्री-पुरुष प्रमाण	दर १,००० पुरुषांमागे स्त्रियांची संख्या	934	927 †	...	Females per 1,000 males.	sex ratio
1.13	१९८१-९१ मध्ये झालेली लोकसंख्येतील शेकडा वाढ.	शेकडेवारी	25.73	23.85 *	...	Percentage	Percentage growth of population during 1981-91.

* जनगणना घेणे शक्य नसल्यामुळे आसामची व जम्मू काश्मीरची अंदाजित लोकसंख्या धरून व पाकिस्तान व चीन यांनी जम्मू व काश्मीरमधील बेकायदेशीर व्याप्त केलेल्या प्रदेशातील लोकसंख्या वगळून.

* Includes projected population of Assam and Jammu and Kashmir where census could not be held but excludes population of areas in Jammu and Kashmir under unlawful occupation of Pakistan and China where census could not be taken.

†† जम्मू व काश्मीर सोडून/Excluding Jammu and Kashmir. † आसाम, जम्मू व काश्मीर वगळून/Excludes Assam, Jammu and Kashmir.

(II) भारताशी तुलना/COMPARISON WITH INDIA—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(3)	(2)
	शेती						AGRICULTURE
	प्रमुख पिकाखालील क्षेत्र (१९९७-९८, १९९८-९९, व १९९९-२००० या वर्षाची सरासरी).						Area under principal crops (Average for years 1997-98, 1998-99 and 1999-2000)
2.1	तांदूळ	.. हजार हेक्टर	1,493	44,407	3.4	Thou.-hect.	Rice
2.2	गहू	.. ..	937	27,218	3.4	Do.	Wheat
2.3	ज्वारी	.. ..	5,155	10,331	49.9	Do.	Jowar
2.4	बाजरी	.. ..	1,722	9,273	18.6	Do.	Bajri
2.5	एकूण तृणधान्ये	.. ..	9,849	1,01,504	9.7	Do.	All cereals
2.6	एकूण कडधान्ये	.. ..	3,460	22,521	15.4	Do.	All pulses
2.7	एकूण अन्नधान्ये	.. ..	13,309	1,24,024	10.7	Do.	All foodgrains
2.8	भुईमूग	.. ..	539	7,116	7.6	Do.	Groundnut
2.9	ऊस (का)	.. ..	612	4,070	15.0	Do.	Sugarcane (H)
2.10	कापूस	.. ..	3,197	8,990	35.6	Do.	Cotton
	प्रमुख पिकांचे उत्पादन (१९९७-९८, १९९८-९९, व १९९९-२००० या वर्षाची सरासरी).						Outturn of principal crops (Average for years 1997-98, 1998-99 and 1999-2000)
2.11	तांदूळ	.. हजार टन	2,474	86,029	2.9	Thousand tonnes.	Rice
2.12	गहू	.. ..	1,138	71,069	1.6	Do.	Wheat
2.13	ज्वारी	.. ..	4,319	8,269	52.2	Do.	Jowar
2.14	बाजरी	.. ..	1,249	6,752	18.5	Do.	Bajri
2.15	एकूण तृणधान्ये	.. ..	9,824	1,87,835	5.0	Do.	All cereals
2.16	एकूण कडधान्ये	.. ..	1,886	13,745	13.7	Do.	All pulses
2.17	एकूण अन्नधान्ये	.. ..	11,710	2,01,647	5.8	Do.	All foodgrains

Rc 1165-2	2.18	भुईमूग	..	हजार टन	602	7,221	8.3	Thousand tonnes.	Groundnut
	2.19	ऊस (उसांत)	..	..	46,155	2,89,163	16.0	Do.	Sugarcane (cane)
	2.20	कापूस (रुईमध्ये)	..	..	423	11,594	3.6	Do.	Cotton (lint)
3 पशुसंवर्धन									ANIMAL HUSBANDRY
पशुगणना, १९९२									Livestock Census, 1992
	3.1	एकूण पशुधन	..	हजारात	36,404	4,70,830	7.7	Thousand	Total livestock
	3.2	एकूण गाई-बैल	..	..	17,446	2,04,516	8.5	Do.	Total cattle
	3.3	गाई-बैल—(१९८७)	..	..					Cattle—(1987)
		(१) तीन वर्षांवरील बैल	..	..	6,531	72,200	9.0	Do.	(i) Males over 3 years
		(२) तीन वर्षांवरील गाई	..	..	5,096	33,400	15.3	Do.	(ii) Females over 3 years
	3.4	एकूण म्हशी-रेडे	..	..	5,448	84,239	6.3	Do.	Total buffaloes
	3.5	म्हशी-रेडे—(१९८७)	..	..					Buffaloes—(1987)
		(१) तीन वर्षांवरील रेडे	..	..	356	7,500	4.7	Do.	(i) Males over 3 years
		(२) तीन वर्षांवरील म्हशी	..	..	2,816	39,100	7.2	Do.	(ii) Females over 3 years
	3.6	एकूण मेंढरे व शेळ्या	..	..	13,020	1,66,062	7.7	Do.	Total sheep and goats
	3.7	एकूण घोडे व शिंगरे	..	..	41	817	2.4	Do.	Total horses and ponies
	3.8	इतर पशुधन	..	..	449	15,190	7.4	Do.	Other livestock
	3.9	कोंबड्या, बदके व गैरे	..	..	32,188	3,07,071	9.0	Do.	Total poultry
	3.10	ट्रॅक्टर	..	..	463	12,218	4.7	Do.	Tractors
	3.11	सिंचनाकरिता वापरलेली इंजिने व पंप	..	..	10,890	64,035	4.6	Do.	Oil engines with pumps for irrigation purposes.
	3.12	सिंचनाकरिता वापरलेले विद्युत पंप (३१ मार्च १९९२)	..	..	1,701	9,365	18.2	Do.	Electric pumps for irrigation (31st March 1992)
4 जंगले (१९९९-२०००)									FORESTS (1999-2000)
	4.1	एकूण जंगलव्याप्त क्षेत्र	..	चौ. कि.	63,842	7,65,253	8.3	Sq. km.	Total forest area

(II) भारताशी तुलना/COMPARISON WITH INDIA—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(3)	(2)
5	उद्योग आणि खाणकाम						INDUSTRY AND MINING
5.1	कारखाने*						*Factories—
	(अ) चालू कारखाने (१९९९)	संख्या	28,753	2,64,734	10.9	Number	(a) Working factories (1999)
	(आ) कामगारांची दैनिक सरासरी (१९९९)	हजारांत	1,281	11,480	11.2	Thousand Numbers.	(b) Average daily number of workers (1999).
5.2	वार्षिक उद्योगांची पाहणी (प्रगणना व प्रगणनेतर भाग मिळून) (१९९९-२०००)						Annual Survey of Industries (Census plus Non-Census parts) (1999-2000)
	(अ) उत्पादक भांडवल	कोटी रुपये	90,354	5,07,835	17.8	Crore Rs.	(a) Productive capital
	(ब) रोजगारावर असलेल्या लोकांची संख्या.	हजारांत	1,245	8,172	15.2	Thousand Numbers.	(b) Number of persons employed.
	(क) एकूण उत्पादन	कोटी रुपये	1,84,353	8,97,440	20.5	Crore Rs.	(c) Gross output (ex-factory value).
	(ड) उत्पादन मूल्यवृद्धी	..	33,975	1,55,073	21.9	Do.	(d) Value added by manufacture.
5.3	(अ) चालू असलेल्या सुतीकापड गिरण्या (मार्च १९९५).	संख्या	168	1,416	11.9	Number	(a) Working cotton textile mills (March 1995).
	(आ) या गिरण्यांतील सरासरी कामगारांची संख्या (मार्च १९९५).	हजारांत	199	1,023	19.5	Thousand	(b) Average number of workers employed in cotton textile mills (March 1995).
	(इ) सुताचे सरासरी मासिक उत्पादन (मार्च १९९५).	हजार कि. ग्रॅम	25,775	1,74,137	14.8	Thousand Kg.	(c) Average monthly production of yarn (March 1995).
	(ई) कापडाचे सरासरी मासिक उत्पादन (मार्च १९९५).	हजार मीटर	64,933	1,48,278	43.8	Thousand meters	(d) Average monthly production of cloth (March 1995).
5.4	खाणकाम (१९९९-२०००)						MINING (1999-2000)
	(अ) कोळसा (उत्पादन)	.. '००० टन	27,698	3,04,103	9.1	'000 Tonnes	(a) Coal (Quantity)
	(मूल्य)	कोटी रुपये	1,944	1,97,413	1.0	Crore Rs.	(Value)

6	(आ) कच्चे लोखंड (उत्पादन)	..	'००० टन	26	74,946	0.03	'000 Tonnes (b) Ironore	(Quantity)
	(मूल्य)	..	कोटी रुपये	0.37	1,92,366	0.0	Crore Rs.	(Value)
	(इ) कच्चे मँगनीज (उत्पादन)	..	'००० टन	353	1,586	22.3	'000 Tonnes (c) Manganese ore	(Quantity)
	(मूल्य)	..	कोटी रुपये	60	19,310	0.31	Crore Rs.	(Value)
6	(ई) बॉक्साईट (उत्पादन)	..	'००० टन	903	7,050	12.8	'000 Tonnes (d) Bauxite	(Quantity)
	(मूल्य)	..	कोटी रुपये	14	13,013	0.11	Crore Rs.	(Value)
								ELECTRICITY (1999-2000)
6.1	एकूण उत्पादन	..	दशलक्ष कि.वॅ.तास	63,312	4,81,782	13.1	Million kwh	Total generation
6.2	एकूण वापर	..	.. कि.वॅ.तास	48,904	3,09,200	15.8	Do.	Total consumption
6.3	(अ) औद्योगिक वापर	..	.. कि.वॅ.तास	19,522	1,07,753	18.1	Do.	(a) Industrial consumption
	(आ) औद्योगिक वापराची एकूण वापराशी टक्केवारी.	..	शेकडेवारी	39.9	34.8	..	Percentage	(b) Percentage of Industrial consumption to total consumption.
								JOINT STOCK COMPANIES AND BANKS
7.1	संयुक्त भांडवली कंपन्या (३१ मार्च २०००रोजी).*	..	संख्या	1,17,339	5,42,432	21.6	Number	Companies at work (as on 31st March 2000).
7.2	त्यांचे भरणा केलेले भांडवल *	..	कोटी रुपये	53,549	2,93,879	18.2	Crore Rs.	Their paid-up capital
7.3	बँक कार्यालये - वर्गीकृत, व्यापारी (३१ मार्च २००० रोजी).	..	संख्या	6,216	65,521	9.5	Number	Banking offices- scheduled, commercial (as on 31st March 2000).
7.4	दर लाख लोकसंख्येशी बँक कार्यालयांचे प्रमाण.	..	..	6.9	6.7	...	Do.	Banking officer per lakh of population.
7.5	बँक कार्यालय असलेल्या शहरांची व गावांची संख्या (वर्गीकृत, वाणिज्यिक) (३१ मार्च १९९३).	..	संख्या	2,750	37,724	7.3	Do.	Places having banking offices (Scheduled, commercial) (31st March 1993).
								CO-OPERATION (1995-96)
8.1	सहकारी संस्था	..	संख्या	1,40,876	4,76,911	29.5	Number	Co-operative Societies
8.2	सभासदांची संख्या (१९९५-९६)*	..	लाखात	385	2,036	18.9	Lakh	Membership (1995-96)*

*अस्थायी/Provisional.

N.A.—उपलब्ध नाही./Not Available.

(II) भारताशी तुलना/COMPARISON WITH INDIA—cond.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(3)	(2)
8.3	सर्व सहकारी संस्थांचे खेळते भांडवल. (१९९८-९९)	कोटी रुपये	79,705	N.A.	N.A.	Crore Rs.	Working capital of all co-operative societies (1998-99)
8.4	कृषि पतसंस्थांनी दिलेले कर्ज (१९९८-९९)	कोटी रुपये	2,520	N.A.	N.A.	Do.	Advances by agricultural credit societies. (1998-99)
9 परिवहन आणि दळणवळण						TRANSPORT AND COMMUNICATIONS	
9.1	(अ) रेल्वे मार्गाची लांबी (३१ मार्च २००० रोजी).	किलो मीटर	5,396	62,759	8.6	Kilometers	(a) Total railway length (as on 31st March 2000).
	(आ) रेल्वे मार्गाच्या लांबीचे क्षेत्र-फळाशी प्रमाण (दर १०० चौरस किलो मीटरमागे) (३१ मार्च २००० रोजी).	किलो मीटर	1.8	1.9	...	Do.	(b) Railway length per 100 square kilometres of area (as on 31st March 2000).
9.2	१०० चौरस किलोमीटर क्षेत्रफळामागे असणारी रस्त्याची लांबी (३१ मार्च १९९९ रोजी).	किलो मीटर	124.1	76.6	...	Do.	Road length per 100 square Kilometres of area (as on 31st March 1999).
9.3	(अ) १०० चौरस किलो मीटर क्षेत्र-फळामागे असणारी मोटार वाहने (३१ मार्च २००० रोजी).	संख्या	61,13,523	4,83,92,925	...	Number	(a) Motor vehicles per 100 sq. Kms. of area (as on 31st March 2000).
	(आ) दर लाख लोकसंख्येमागे असणारी मोटार वाहने (३१ मार्च २००० रोजी).	संख्या	5,448	4,166	...	Do.	(b) Motor vehicles per lakh of population (as on 31st March 2000).
10 राज्य उत्पन्न (१९९९-२०००)						STATE INCOME (1999-2000)	
10.1	(अ) चालू किंमतीनुसार उत्पन्न	कोटी रुपये	**2,12,216	@15,90,301	13.3	Crore Rs.	(a) Income at current prices
	(आ) चालू किंमतीनुसार दरडोई उत्पन्न.	रुपये	**23,398	@16,047	...	Rs.	(b) Per capita income at current prices.

** प्राथमिक अंदाज/Preliminary estimates. @शीघ्र अंदाज/Quick estimates.

---

1. हवामान (CLIMATE)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 1.1

---

1. हवामान/CLIMATE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 1.1.

निवडक केंद्रातील कमाल आणि किमान तापमान, पावसाचे दिवस आणि वार्षिक पाऊस

MAXIMUM AND MINIMUM TEMPERATURE, RAINY DAYS AND ANNUAL RAINFALL AT SELECTED CENTRES
1998

(तापमान सेल्सियस डिग्रीमध्ये, पाऊस मिलिमिटरमध्ये/Temperature in degrees celsius and Rainfall in mm.)

अनुक्रमांक Serial No.	केंद्रे (2)	तापमान/Temperature		पाऊस/Rainfall		नेहमीचा पाऊस Normal Rainfall	Centres (2)	
		कमाल Maximum (Highest)	किमान Minimum (Lowest)	पावसाचे दिवस Rainy days	पाऊस Rainfall			
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(2)	
1	कुलाबा (बृहन्मुंबई)	...	36.9	14.9	N.A.	N.A.	N.A.	Colaba (Brihan Mumbai)
2	सांताक्रुझ (बृहन्मुंबई)	...	39.3	12.3	N.A.	N.A.	N.A.	Santacruz (Brihan Mumbai)
3	डहाणू (ठाणे)	...	38.1	12.9	1,542.1	66	N.A.	Dahanu (Thane)
4	भीरा (रायगड)	...	44.5	14.1	N.A.	N.A.	N.A.	Bhira (Raigad)
5	अलिबाग (रायगड)	...	37.1	13.7	1,952.5	75	N.A.	Alibag (Raigad)
6	रत्नागिरी	...	38.8	15.8	3,041.3	92	N.A.	Ratnagiri
7	देवगड (सिंधुदुर्ग)	...	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	Devgad (Sindhudurg)
8	वेंगुर्ला (सिंधुदुर्ग)	...	37.2	-12.4	3,133.8	93	N.A.	Vengurla (Sindhudurg)
9	हर्णै (रत्नागिरी)	...	36.0	18.1	N.A.	N.A.	N.A.	Harnai (Ratnagiri)
10	नाशिक	...	N.A.	N.A.	803	49	N.A.	Nashik
11	ओझर (नाशिक)	...	42.5	6.8	N.A.	N.A.	N.A.	Ozar (Nashik)
12	मालेगाव (कॅम्प)	...	43.6	7.2	570	43	N.A.	Malegaon (Camp)
13	नंदुरबार (धुळे)	...	N.A.	N.A.	1,292	48	N.A.	Nandurbar (Dhule)
14	जळगाव	...	47.5	5.0	847.1	42	N.A.	Jalgaon
15	अहमदनगर	...	N.A.	N.A.	N.A.	32	N.A.	Ahmadnagar
16	पुणे	...	42.4	6.1	977.2	45	N.A.	Pune
17	बारामती (पुणे)	...	N.A.	N.A.	446	31	N.A.	Baramati (Pune)

18	लोहगाव (पुणे)	...	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	Lohgaon (Pune)
19	वानवडी (ए.एफ.एम.सी.)	...	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	Wanwadi (A.F.M.C.)
20	महाबळेश्वर (सातारा)	...	37.4	8.3	6,521.7	121	N.A.	Mahabaleshwar (Satara)
21	सांगली	...	35.8	10.6	N.A.	N.A.	N.A.	Sangli
22	सोलापूर	...	44.7	11.8	598.5	38	N.A.	Solapur
23	जेऊर (सोलापूर)	...	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.	Jeur (Solapur)
24	सातारा	...	34.9	19.1	1,190.6	72	N.A.	Satara
25	कोल्हापूर	...	41.0	11.7	N.A.	N.A.	N.A.	Kolhapur
26	औरंगाबाद	...	N.A.	N.A.	735.5	47	N.A.	Aurangabad
27	उस्मानाबाद	...	41.9	9.8	598.1	39	N.A.	Osmanabad
28	चिखलठाणा (औरंगाबाद)	...	43.0	6.2	N.A.	N.A.	N.A.	Chikhalthana (Aurangabad)
29	परभणी	...	44.8	7.4	630.8	47	N.A.	Parbhani
30	बीड	...	N.A.	N.A.	754	41	N.A.	Beed
31	नांदेड	...	N.A.	N.A.	1,018.3	48	N.A.	Nanded
32	बुलढाणा	...	42.2	10.0	945.8	44	N.A.	Buldhana
33	अकोला विमानतळ	...	46.2	9.3	N.A.	N.A.	N.A.	Akola Airport
34	अकोला शहर	...	46.3	8.8	744.9	47	N.A.	Akola City
35	अमरावती	...	40.1	2.4	N.A.	N.A.	N.A.	Amravati
36	यवतमाळ	...	45.6	11.2	833.4	63	N.A.	Yavatmal
37	पुसद (यवतमाळ)	...	46.6	8.0	694.2	35	N.A.	Pusad (Yavatmal)
38	वर्धा	...	46.0	9.4	1,141.4	64	N.A.	Wardha
39	नागपूर विमानतळ	...	46.8	6.6	N.A.	N.A.	N.A.	Nagpur Airport.
40	नागपूर शहर	...	45.9	9.6	1,085.3	64	N.A.	Nagpur City
41	गोंदिया (भंडारा)	...	47.5	7.4	1,280.2	68	N.A.	Gondia (Bhandara)
42	चंद्रपूर	...	47.7	7.1	1,017.2	58	N.A.	Chandrapur
43	ब्रह्मपुरी (चंद्रपूर)	...	47.2	9.3	1,340	59	N.A.	Brahmapuri (Chandrapur)
44	सिरोंचा (गडचिरोली)	...	47.3	11.3	1,155.4	57	N.A.	Sironcha (Gadchiroli)

N.A.=उपलब्ध नाही./Not Available.

कंसातील नावे, केंद्रे ज्या जिल्ह्यात आहेत त्या जिल्ह्यांची आहेत.

आधार.—(१) विभागीय हवामान शास्त्र कार्यालय, मुंबई व नागपूर.

(२) कृषि संचालक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

The names in brackets indicate the District wherein the centre is located.

Source.—(1) Regional Meteorological Department, Mumbai and Nagpur.

(2) Director of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.1.

पुरुष, स्त्रिया व कुटुंबे यांची जिल्हावार संख्या/MALES, FEMALES AND HOUSEHOLDS IN EACH DISTRICT

1991

(हजारांत/In thousand numbers)

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	कुटुंबे Households	पुरुष Males	स्त्रिया Females	एकूण Total	स्त्री-पुरुष प्रमाण* Sex ratio* (No.)	District	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(2)	
1	बृहन्मुंबई	...	2,051	5,460	4,466	9,926	818	Brihan Mumbai
2	ठाणे	...	1,097	2,793	2,456	5,249	879	Thane
3	रायगड	...	373	908	917	1,825	1,010	Raigad
4	रत्नागिरी	...	324	700	844	1,544	1,205	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	...	176	389	443	832	1,137	Sindhudurg
	कोकण विभाग	...	4,021	10,250	9,126	19,376	890	Konkan Division
6	नाशिक	...	700	1,985	1,866	3,851	940	Nashik
7	धुळे	...	264	757	716	1,473	955	Dhule
8	नंदुरबार	...	194	538	524	1,062	974	Nandurbar
9	जळगाव	...	597	1,643	1,545	3,188	940	Jalgaon
10	अहमदनगर	...	627	1,731	1,642	3,373	949	Ahmednagar
	नाशिक विभाग	...	2,382	6,654	6,293	12,947	946	Nashik Division
11	पुणे	...	1,079	2,861	2,671	5,532	933	Pune
12	सातारा	...	466	1,208	1,243	2,451	1,029	Satara
13	सांगली	...	423	1,129	1,081	2,210	958	Sangli
14	सोलापूर	...	579	1,671	1,560	3,231	934	Solapur
15	कोल्हापूर	...	568	1,525	1,465	2,990	961	Kolhapur
	पुणे विभाग	...	3,115	8,394	8,020	16,414	956	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	...	9,518	25,298	23,439	48,737	927	Rest of Maharashtra

16	औरंगाबाद	...	425	1,152	1,062	2,214	922	Aurangabad
17	जालना	...	257	697	668	1,365	958	Jalna
18	परभणी	...	232	662	631	1,293	953	Parbhani
19	हिंगोली	...	148	422	402	824	953	Hingoli
20	बीड	...	367	937	885	1,822	944	Beed
21	नांदेड	...	407	1,198	1,133	2,331	945	Nanded
22	उस्मानाबाद	...	233	659	617	1,276	937	Osmanabad
23	लातूर	...	284	863	813	1,676	942	Latur
	औरंगाबाद विभाग	...	2,353	6,590	6,211	12,801	943	Aurangabad Division
24	बुलढाणा	...	353	966	920	1,886	953	Buldhana
25	अकोला	...	259	699	653	1,352	934	Akola
26	वाशिम	...	161	443	419	862	946	Akola
27	अमरावती	...	427	1,136	1,064	2,200	936	Amravati
28	यवतमाळ	...	413	1,065	1,013	2,078	951	Yavatmal
	अमरावती विभाग	...	1,613	4,309	4,069	8,378	944	Amravati Division
29	वर्धा	...	220	550	517	1,067	939	Wardha
30	नागपूर	...	655	1,711	1,577	3,288	922	Nagpur
31	भंडारा	...	199	516	505	1,021	979	Bhandara
32	गोंदिया	...	235	544	542	1,086	996	Akola
33	चंद्रपूर	...	388	910	862	1,772	948	Chandrapur
34	गडचिरोली	...	163	398	389	787	976	Gadchiroli
	नागपूर विभाग	...	1,860	4,629	4,392	9,021	949	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	...	3,473	8,938	8,461	17,399	947	Vidharbha Division
	महाराष्ट्र राज्य	...	15,344	40,826	38,111	78,937	934	Maharashtra State
	@ भारत	...	1,52,009 @@	4,39,230	4,07,072	8,46,303	927	@ India

टिप.—(१) आकडे संक्षिप्तात लिहिल्यामुळे बेरजा काही ठिकाणी जुळणार नाहीत.

(२) *दर १,००० पुरुषांमागे स्त्रियांची संख्या.

(३) @ जम्मू व काश्मीरमधील प्रदेशातील लोकसंख्या धरून.

(४) @@ जम्मू व काश्मीर वगळून.

(५) पहिली जनगणना १८७२ मध्ये घेण्यात आली.

आधार.—(१) संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र, मुंबई.

(२) महानिबंधक व गणना आयुक्त, भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Note.—(i) Details may not add up to the totals due to rounding.

(ii) *Females per 1,000 males.

(iii) @ Includes Jammu and Kashmir.

(iv) @@ Excludes Jammu and Kashmir.

(v) First census was conducted in 1872.

Source.—(1) Director of Census Operations, Maharashtra, Mumbai.

(2) Registrar General and Census Commissioner, Govt. of India, New Delhi.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.2

जिल्हावार ग्रामीण व नागरी लोकसंख्या/RURAL AND URBAN POPULATION IN EACH DISTRICT

1991

(हजारत/In thousand numbers)

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	लोकसंख्या Population			नागरी लोकसंख्येचे एकूण लोकसंख्येशी शेकडा प्रमाण Percentage of urban population to total population	दशवर्षीय वाढीचे प्रमाण Decennial growth rate 1981-91(%)			District
		ग्रामीण Rural	नागरी Urban	एकूण Total		ग्रामीण Rural	नागरी Urban	एकूण Total	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(2)
1	बृहन्मुंबई ...	...	9,926	9,926	100.00	...	20.42	20.42	Brihan Mumbai
2	ठाणे ...	1,856	3,393	5,249	64.64	(—) 0.49	128.35	56.60	Thane
3	रायगड ...	1,496	329	1,825	18.02	17.16	56.50	23.30	Raigad
4	रत्नागिरी ...	1,406	138	1,544	8.93	11.68	15.05	11.89	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग ...	769	63	832	7.57	6.51	23.82	7.51	Sindhudurg
	कोकण विभाग	5,527	13,849	19,376	71.47	7.89	36.98	27.23	Konkan Division
6	नाशिक ...	2,482	1,369	3,851	35.54	20.26	47.53	28.72	Nashik
7	धुळे ...	1,117	356	1,473	24.17	} 22.14	29.96	23.69	{ Dhule
8	नंदुरबार ...	899	164	1,063	15.43				
9	जळगाव ...	2,313	875	3,188	27.44	18.01	32.93	21.76	Jalgaon
10	अहमदनगर ...	2,840	533	3,373	15.80	20.47	51.99	24.55	Ahmednagar
	नाशिक विभाग	9,650	3,297	12,947	25.46	20.16	41.08	24.88	Nashik Division
11	पुणे ...	2,725	2,807	5,532	50.73	24.28	42.42	32.87	Pune
12	सातारा ...	2,135	316	2,451	12.89	20.45	18.74	20.22	Satara
13	सांगली ...	1,707	503	2,210	22.72	18.79	27.52	20.67	Sangli
14	सोलापूर ...	2,302	929	3,231	28.75	26.18	21.18	24.70	Solapur
15	कोल्हापूर ...	2,203	787	2,990	26.32	19.51	26.53	21.33	Kolhapur
	पुणे विभाग	11,072	5,342	16,414	32.54	22.07	32.88	25.40	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	26,249	22,488	48,737	46.14	18.11	36.56	25.98	Rest of Maharashtra

16	औरंगाबाद ...	1,489	725	2,214	32.74	24.68	84.05	39.41	Aurangabad
17	जालना ...	1,134	231	1,365	16.93	29.86	44.21	32.21	Jalna
18	परभणी ...	929	364	1,293	28.15	} 24.65	46.20	28.85	{ Parbhani Hingoli
19	हिंगोली ...	711	112	823	13.61				
20	बीड ...	1,495	327	1,822	17.94	26.38	42.16	28.95	Beed
21	नांदेड ...	1,825	506	2,331	21.71	28.38	54.31	33.24	Nanded
22	उस्मानाबाद ...	1,082	194	1,276	15.20	20.27	49.14	23.92	Osmanabad
23	लातूर ...	1,335	341	1,676	20.39	23.59	60.50	29.67	Latur
	औरंगाबाद विभाग	10,000	2,801	12,801	21.89	25.51	57.29	31.32	Aurangabad Division
24	बुलढाणा ...	1,498	388	1,886	20.57	21.79	39.19	25.00	Buldhana
25	अकोला ...	861	491	1,352	36.32	} 15.16	39.41	21.20	{ Akola Washim
26	वाशिम ...	719	143	862	16.59				
27	अमरावती ...	1,483	717	2,200	32.59	12.60	31.83	18.22	Amravati
28	यवतमाळ ...	1,720	358	2,078	17.18	16.62	36.23	19.58	Yavatmal
	अमरावती विभाग	6,281	2,097	8,378	25.01	16.45	36.15	20.82	Amravati Division
29	वर्धा ...	784	283	1,067	26.71	12.78	22.73	15.14	Wardha
30	नागपूर ...	1,256	2,032	3,278	61.78	12.16	38.25	26.97	Nagpur
31	भंडारा ...	875	146	1,021	14.30	} 14.70	14.48	14.67	{ Bhandara Gondiya
32	गोंदिया ...	956	130	1,086	11.97				
33	चंद्रपूर ...	1,275	497	1,772	28.04	8.80	101.96	24.96	Chandrapur
34	गडचिरोली ...	718	69	787	8.76	15.51	357.10	23.55	Gadchiroli
	नागपूर विभाग	5,865	3,156	9,021	35.01	12.67	43.31	21.76	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	12,146	5,253	17,399	30.20	14.59	40.36	21.31	Vidarbha Division
	महाराष्ट्र राज्य	48,395	30,542	78,937	38.69	18.64	38.89	25.73	Maharashtra State
	भारत†	6,28,692	2,17,611	8,46,303	25.71	20.01	36.47	23.85	India† ✓

टीप.—(१) आकडे संक्षिप्तात लिहिल्यामुळे काही ठिकाणी बेरजा जुळणार नाहीत.

(२) † जम्मू व काश्मीरमधील प्रदेशातील लोकसंख्या धरून.

आधार.—(१) संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र, मुंबई.

(२) महानिबंधक व गणना आयुक्त, भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Note.—(i) Details may not add up to the totals due to rounding.

(ii) †Includes population of areas in Jammu and Kashmir where census could not be taken.

Source.—(1) Director of Census Operations, Maharashtra, Mumbai.

(2) Registrar General and Census Commissioner, Government of India, New Delhi.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.3

जिल्हावार क्षेत्रफल आणि लोकसंख्येची घनता/AREA AND DENSITY OF EACH DISTRICT 1991

अनुक्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा (2)	क्षेत्रफल (चौ. किलोमीटर) Area in sq. kilometres (3)	घनता (प्रत्येक चौ. किलोमीटरमागे लोकसंख्या)/Density (No. of persons per sq. kilometres) (4)	District (2)
1	बृहन्मुंबई	603	16,461	Brihan Mumbai
2	ठाणे	9,558	549	Thane
3	रायगड	7,152	255	Raigad
4	रत्नागिरी	8,208	188	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	5,207	160	Sindhudurg
	कोकण विभाग	30,728	631	Konkan Division
6	नाशिक	15,530	248	Nashik
7	धुळे	13,150	193	Dhule
8	जळगाव	11,765	271	Jalgaon
9	अहमदनगर	17,048	198	Ahmednagar
	नाशिक विभाग	57,493	225	Nashik Division
10	पुणे	15,643	354	Pune
11	सातारा	10,480	234	Satara
12	सांगली	8,572	258	Sangli
13	सोलापूर	14,895	217	Solapur
14	कोल्हापूर	7,685	389	Kolhapur
	पुणे विभाग	57,275	287	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	1,45,496	335	RestofMaharashtra
15	औरंगाबाद	10,107	219	Aurangabad
16	जालना	7,718	177	Jalna
17	परभणी	11,041	192	Parbhani
18	बीड	10,693	170	Beed
19	नांदेड	10,528	221	Nanded
20	उस्मानाबाद	7,569	169	Osmanabad
21	लातूर	7,157	234	Latur
	औरंगाबाद विभाग	64,813	198	Aurangabad Division

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.3-- contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
22	बुलढाणा ...	9,661	195	Buldhana
23	अकोला ...	10,574	209	Akola
24	अमरावती ...	12,210	180	Amravati
25	यवतमाळ ...	13,582	153	Yavatmal
	अमरावती विभाग ...	46,027	182	Amravati Division
26	वर्धा ...	6,309	169	Wardha
27	नागपूर ...	9,892	332	Nagpur
28	भंडारा ...	9,321	226	Bhandara
29	चंद्रपूर ...	11,443	155	Chandrapur
30	गडचिरोली ...	14,412	55	Gadchiroli
	नागपूर विभाग ...	51,377	176	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग ...	97,404	179	Vidharbha Division
	महाराष्ट्र राज्य ...	<u>3,07,713</u>	<u>257</u>	<u>Maharashtra State</u>
	*भारत ...	<u>32,87,263</u>	<u>274*</u>	<u>India*</u>

टीप.—(१) * जम्मू व काश्मीर वगळून.

Note.—(1)*Excluding Jammu and Kashmir.

आधार.—(१) संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र.

Source.—(1) Director of Census Operations, Maharashtra.

(२) महानिबंधक व गणना आयुक्त, भारत.

(2) Registrar General and Census Commissioner for India.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.4.

जिल्हावार साक्षरतेचे प्रमाण (शेकडेवारी)

PERCENTAGE OF LITERACY IN EACH DISTRICT

1991

अनुक्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा (2)	साक्षरतेचे प्रमाण (शेकडेवारी)/Literacy percentage			District (2)
		पुरुष Males (3)	स्त्रिया Females (4)	एकूण Total (5)	
1	बृहन्मुंबई	87.87	75.80	82.50	Brihan Mumbai
2	ठाणे	77.56	60.28	69.54	Thane
3	रायगड	75.94	52.20	63.95	Raigad
4	रत्नागिरी	76.64	51.61	62.70	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	86.23	66.87	75.81	Sindhudurg
	कोकण विभाग	83.29	66.66	75.50	Konkan Division
6	नाशिक	73.98	49.89	62.33	Nashik
7	धुळे	63.13	38.78	51.30	Dhule
8	नंदुरबार	63.14	38.78	51.12	Nandurbar
9	जळगाव	77.46	50.34	64.30	Jalgaon
10	अहमदनगर	75.30	45.99	61.03	Ahmednagar
	नाशिक विभाग	73.08	46.80	60.30	Nashik Division
11	पुणे	81.56	59.77	71.05	Pune
12	सातारा	80.61	53.35	66.67	Satara
13	सांगली	74.83	49.94	62.61	Sangli
14	सोलापूर	70.08	41.73	56.39	Solapur
15	कोल्हापूर	80.33	53.08	66.94	Kolhapur
	पुणे विभाग	78.04	52.76	65.67	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	78.94	56.64	68.25	Rest of Maharashtra
16	औरंगाबाद	72.93	39.64	56.98	Aurangabad
17	जालना	64.43	27.30	46.25	Jalna
18	परभणी	64.90	29.41	47.57	Parbhani
19	हिंगोली	64.91	29.41	47.60	Hingoli
20	बीड	66.34	32.34	49.82	Beed
21	नांदेड	64.38	30.96	48.17	Nanded
22	उस्मानाबाद	68.39	39.16	54.27	Osmanabad
23	लातूर	70.47	39.74	55.57	Latur
	औरंगाबाद विभाग	67.46	33.99	51.23	Aurangabad Division

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.4.—*contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)	
24	बुलढाणा	...	76.53	46.13	61.७७	Buldhana
25	अकोला	...	77.63	53.28	65.86	Akola
26	वाशिम	...	77.63	53.28	65.79	Washim
27	अमरावती	...	78.40	61.13	70.06	Amravati
28	यवतमाळ	...	70.45	44.81	57.96	Yavatmal
	अमरावती विभाग	...	75.82	51.67	64.09	Amravati Division
29	वर्धा	...	78.33	61.02	69.95	Wardha
30	नागपूर	...	81.79	64.74	73.64	Nagpur
31	भंडारा	...	78.81	50.44	64.69	Bhandara
32	गोंदिया	...	78.82	50.44	64.64	Bhandara
33	चंद्रपूर	...	71.30	46.81	59.41	Chandrapur
34	गडचिरोली	...	56.56	28.87	42.89	Gadchiroli
	नागपूर विभाग	...	76.52	54.27	65.70	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	...	76.19	53.03	64.93	Vidharbha Division
	महाराष्ट्र राज्य-१९९१ ...	...	76.56	52.32	64.87	Maharashtra State-1991
	महाराष्ट्र राज्य-१९८१ ...	...	69.65	41.01	55.83	Maharashtra State-1981
	भारत† १९९१ ...	...	64.13	39.29	52.21	India† 1991

टीप.—(१) † जम्मू व काश्मीर वगळून.

Note.—(1) †Excluding Jammu and Kashmir.

प्राधार.—(१) संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र.

Source.—(1) Director of Census Operations, Maharashtra.

(2) Registrar General and Census

2. क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.5.

१९०१ पासून लोकसंख्येतील दशवर्षीय चढउतार

DECADAL VARIATION IN POPULATION SINCE 1901

दशक Decade						दशवर्षीय लोकसंख्येतील चढउतार (टक्केवारी) Percentage decadal variation in population (2)
(1)						
1901-11	...	...	...	...	...	+10.74
1911-21	...	...	...	...	...	-2.91
1921-31	...	...	...	...	...	+14.91
1931-41	...	...	...	...	...	+11.99
1941-51	...	...	...	...	...	+19.27
1951-61	...	...	...	...	...	+23.60
1961-71	...	...	...	...	...	+27.45
1971-81	...	...	...	...	...	+24.54
1981-91	...	...	...	...	...	+25.73

आधार.—संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र, मुंबई.

Source.—Director of Census Operations, Maharashtra, Mumbai.

2. क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.6.

शहरांच्या लोकसंख्या गटानुसार नागरी लोकसंख्या
URBAN POPULATION BY SIZE—CLASS OF TOWNS
1991

अनुक्रमांक Serial No.	लोकसंख्येचा गट Population range	एकूण नगरे व शहर संकुले Number of towns and UAs.	लोकसंख्या Population	एकूण शहरी लोकसंख्येशी शेकडा प्रमाण Percentage to total urban population	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	
1	Below 5,000 हून कमी.	...	11	43,096	0.1
2	5,000—9,999 ...	...	46	3,65,101	1.2
3	10,000—19,999 ...	...	102	15,29,924	5.0
4	20,000—49,999 ...	...	114	35,40,926	11.6
5	50,000—99,999 ...	...	30	21,17,960	6.9
6	1,00,000 आणि याहून अधिक and above.	...	33	2,29,44,579	75.2
एकूण/Total ...		336	3,05,41,586	100.0	

UA=Urban Agglomeration

आधार.—संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र.

Source.—Director of Census Operations, Maharashtra.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.7

वस्ती असलेल्या खेड्यांचे लोकसंख्येनुसार वर्गीकरण/CLASSIFICATION OF INHABITED VILLAGES

ACCORDING TO POPULATION 1991

(लोकसंख्या/Population)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा (2)	२०० पेक्षा कमी/Below		200 to 499		500 to 999		District (2)	
		गावांची संख्या Number of Villages (3)	लोकसंख्या Population (00) (4)	गावांची संख्या Number of Villages (5)	लोकसंख्या Population (00) (6)	गावांची संख्या Number of Villages (7)	लोकसंख्या Population (00) (8)		
1	बृहन्मुंबई	...	...	...	...	...	...	Brihan Mumbai	
2	ठाणे	...	95	114	354	1,270	622	4,577	Thane
3	रायगड	...	163	203	586	2,110	668	4,718	Raigad
4	रत्नागिरी	...	71	86	375	1,371	556	4,021	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	...	29	33	151	556	279	2,106	Sindhudurg
	कोकण विभाग		358	436	1,466	5,307	2,125	15,420	Konkan Division
6	नाशिक	...	49	69	276	1,009	592	4,312	Nashik
7	धुळे	...	92	108	281	991	503	3,664	Dhule
8	जळगाव	...	59	70	237	872	427	3,132	Jalgaon
9	अहमदनगर	...	13	16	135	510	436	3,242	Ahmednagar
	नाशिक विभाग		213	263	929	3,382	1,958	14,350	Nashik Division
10	पुणे	...	107	125	328	1,132	509	3,775	Pune
11	सातारा	...	94	108	298	1,062	439	3,174	Satara
12	सांगली	...	11	14	45	178	167	1,262	Sangli
13	सोलापूर	...	11	10	75	283	253	1,910	Solapur
14	कोल्हापूर	...	26	34	157	577	310	2,260	Kolhapur
	पुणे विभाग		249	291	903	3,232	1,678	12,381	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र		820	990	3,298	11,921	5,761	42,151	Rest of Maharashtra

15	औरंगाबाद	...	107	107	259	925	415	3,009	Aurangabad
16	जालना	...	40	53	134	512	338	2,497	Jalna
17	परभणी	...	73	85	289	1,054	510	3,729	Parbhani
18	बीड	...	29	35	254	946	442	3,202	Beed
19	नांदेड	...	53	62	283	1,045	505	3,734	Nanded
20	उस्मानाबाद	...	13	18	96	365	209	1,559	Osmanabad
21	लातूर	...	13	18	127	472	267	1,969	Latur
	औरंगाबाद विभाग	...	328	378	1,442	5,319	2,686	19,699	Aurangabad Division
22	बुलढाणा	...	141	114	243	862	376	2,795	Buldhana
23	अकोला	...	194	175	381	1,350	485	3,524	Akola
24	अमरावती	...	331	276	469	1,603	462	3,303	Amravati
25	यवतमाळ	...	202	194	454	1,624	607	4,339	Yavatmal
	अमरावती विभाग	...	868	759	1,547	5,439	1,930	13,961	Amravati Division
26	वर्धा	...	187	149	261	920	284	1,979	Wardha
27	नागपूर	...	302	272	515	1,768	487	3,375	Nagpur
28	भंडारा	...	145	153	285	1,010	550	4,012	Bhandara
29	चंद्रपूर	...	213	220	417	1,447	452	3,252	Chandrapur
30	गडचिरोली	...	598	597	477	1,573	258	1,848	Gadchiroli
	नागपूर विभाग	...	1,445	1,391	1,955	6,718	2,031	14,466	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	...	2,313	2,150	3,502	12,157	3,961	28,127	Vidharbha Division
	महाराष्ट्र राज्य	...	3,461	3,518	8,242	29,397	12,408	90,277	Maharashtra State

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.7—contd.

अनुक्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा (2)	1000 to 1999		2000 to 4999		5000 to 9999		District (2)
		गावांची संख्या Number of Villages (9)	लोकसंख्या Population (00) (10)	गावांची संख्या Number of Villages (11)	लोकसंख्या Population (00) (12)	गावांची संख्या Number of Villages (13)	लोकसंख्या Population (00) (14)	
1	बृहन्मुंबई	...	...	...	...	...	...	Brihan Mumbai
2	ठाणे	...	430	148	4,290	23	1,433	Thane
3	रायगड	...	329	94	2,765	10	665	Raigad
4	रत्नागिरी	...	423	84	2,244	5	325	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	...	213	60	1,676	2	118	Sindhudurg
	कोकण विभाग	1,395	19,147	386	10,975	40	2,541	Konkan Division
6	नाशिक	...	594	264	7,692	29	2,023	Nashik
7	धुळे	...	464	207	5,917	34	2,251	Dhule
8	जळगाव	...	450	237	7,082	58	3,731	Jalgaon
9	अहमदनगर	...	537	360	10,747	55	3,750	Ahmednagar
	नाशिक विभाग	2,045	28,787	1,068	31,438	176	11,755	Nashik Division
10	पुणे	...	510	326	9,571	46	3,141	Pune
11	सातारा	...	406	258	7,428	45	2,953	Satara
12	सांगली	...	226	197	5,934	57	3,798	Sangli
13	सोलापूर	...	412	315	9,200	54	3,480	Solapur
14	कोल्हापूर	...	364	254	7,571	60	3,933	Kolhapur
	पुणे विभाग	...	1,918	1,350	39,704	262	17,305	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	...	5,358	2,804	82,117	478	31,601	Rest of Maharashtra

15	आरगाबाद	...	347	4,789	146	4,254	24	1,589	Aurangabad
16	जालना	...	341	4,712	89	2,515	12	818	Jalna
17	परभणी	...	438	6,146	138	3,939	21	1,452	Parbhani
18	बीड	...	381	5,367	143	3,884	18	1,196	Beed
19	नांदेड	...	472	6,551	177	4,998	21	1,259	Nanded
20	उस्मानाबाद	...	252	3,511	119	3,443	24	1,547	Osmanabad
21	लातूर	...	333	4,760	150	4,234	18	1,156	Latur
	औरंगाबाद विभाग	...	2,564	35,836	962	27,267	138	9,017	Aurangabad Division
22	बुलढाणा	...	356	4,901	157	4,413	23	1,554	Buldhana
23	अकोला	...	359	4,841	134	4,032	13	818	Akola
24	अमरावती	...	282	3,860	102	2,873	26	1,858	Amravati
25	यवतमाळ	...	434	5,963	118	3,331	15	889	Yavatmal
	अमरावती विभाग	...	1,431	19,565	511	14,649	77	5,119	Amravati Division
26	वर्धा	...	166	2,183	55	1,599	12	771	Wardha
27	नागपूर	...	229	3,084	79	2,414	20	1,304	Nagpur
28	भंडारा	...	467	6,539	182	4,835	22	1,389	Bhandara
29	चंद्रपूर	...	288	3,940	87	2,492	11	780	Chandrapur
30	गडचिरोली	...	129	1,689	35	1,009	4	214	Gadchiroli
	नागपूर विभाग	...	1,269	17,435	438	12,349	69	4,509	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	...	2,700	37,000	949	26,998	146	9,577	Vidharbha Division
	महाराष्ट्र राज्य	...	10,632	1,47,917	4,715	1,36,382	762	50,195	Maharashtra State

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.7—contd.

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	10,000 आणि त्यापेक्षा अधिक/and above		एकूण/Total		ओसाड गावांची संख्या Number of un-inhabited Villages	District
		गावांची संख्या Number of Villages	लोकसंख्या Population (00)	गावांची संख्या Number of Villages	लोकसंख्या Population (00)		
(1)	(2)	(15)	(16)	(17)	(18)	(19)	(2)
1	बृहन्मुंबई	...	...	...	...	...	Brihan Mumbai
2	ठाणे	...	7	982	1,679	18	Thane
3	रायगड	...	1	125	1,851	57	Raigad
4	रत्नागिरी	...	1	110	1,515	4	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	...	2	229	736	...	Sindhudurg
	कोकण विभाग	...	11	1,446	5,781	79	Konkan Division
6	नाशिक	...	10	1,300	1,814	4	Nashik
7	धुळे	...	5	695	1,586	17	Dhule
8	जळगाव	...	12	2,009	1,480	30	Jalgaon
9	अहमदनगर	...	18	2,528	1,554	2	Ahmednagar
	नाशिक विभाग	...	45	6,532	6,434	53	Nashik Division
10	पुणे	...	18	2,458	1,844	18	Pune
11	सातारा	...	7	860	1,547	26	Satara
12	सांगली	...	20	2,627	723	4	Sangli
13	सोलापूर	...	14	2,253	1,134	8	Solapur
14	कोल्हापूर	...	17	2,462	1,188	15	Kolhapur
	पुणे विभाग	...	76	10,660	6,436	71	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	...	132	18,638	18,651	203	Rest of Maharashtra

15	औरंगाबाद	...	2	213	1,300	14,886	44	Aurangabad
16	जालना	...	2	230	956	11,337	11	Jalna
17	परभणी	...	...	...	1,469	16,404	45	Parbhani
18	बीड	...	2	322	1,269	14,951	11	Beed
19	नांदेड	...	4	593	1,515	18,242	65	Nanded
20	उस्मानाबाद	...	3	381	716	10,825	6	Osmanabad
21	लातूर	...	6	738	914	13,348	22	Latur
	औरंगाबाद विभाग	...	19	2,477	8,139	99,993	204	Aurangabad Division
22	बुलढाणा	...	3	340	1,299	14,980	128	Buldhana
23	अकोला	...	8	1,058	1,574	15,799	202	Akola
24	अमरावती	...	9	1,056	1,681	14,829	315	Amravati
25	यवतमाळ	...	6	862	1,836	17,202	272	Yavatmal
	अमरावती विभाग	...	26	3,316	6,390	62,810	917	Amravati Division
26	वर्धा	...	2	237	967	7,838	412	Wardha
27	नागपूर	...	3	346	1,635	12,562	243	Nagpur
28	भंडारा	...	3	380	1,654	18,317	149	Bhandara
29	चंद्रपूर	...	5	621	1,473	12,752	319	Chandrapur
30	गडचिरोली	...	2	254	1,503	7,185	168	Gadchiroli
	नागपूर विभाग	...	15	1,838	7,232	58,654	1,291	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	...	41	5,154	13,622	1,21,464	2,208	Vidharbha Division
	महाराष्ट्र राज्य	...	192	26,269	40,412	4,83,956	2,615	Maharashtra State

आधार.—संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र.

Source.—Director of Census Operation, Maharashtra.

2. क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.8.

एक लाख किंवा अधिक लोकसंख्या असलेली शहरे/शहर संकुले

CITIES/URBAN AGGLOMERATIONS (UAs) WITH POPULATION OF 1,00,000
OR ABOVE
1991

अनुक्रमांक Serial No. (1)	शहर/शहर संकुलाचे नाव (2)	लोकसंख्या (हजारात) Population (in thousand) (3)	Name of City/UA (2)
१	बृहन्मुंबई शहर संकुल	12,596	1. Brihan Mumbai Urban Agglomeration.
	(अ) बृहन्मुंबई (म.न.पा.)	9,926	(a) Brihan Mumbai (M. Corpn.)
	ठाणे जिल्ह्यात अंतर्भूत असलेले	2,670	Constituent in Thane District
	(अ) कल्याण (म.न.पा.)	1,014	(a) Kalyan (M. Corpn.)
	(आ) ठाणे (म.न.पा.)	803	(b) Thane (M. Corpn.)
	(इ) उल्हासनगर (न.प.)	369	(c) Ulhasnagar (M.)
	(ई) नवी मुंबई (ठाणे) (गणना शहर)	308	(d) New Mumbai (Thane) (C.T.)
	(उ) मीरा-भायंदर (न.प.)	176	(e) Mira Bhayandar (M.)
२	पुणे शहर संकुल	2,494	2. Pune Urban Agglomeration
	(अ) पुणे (म.न.पा.)	1,567	(a) Pune (M. Corpn.)
	(आ) पी.सी.एम.सी. (म.न.पा.)	517	(b) P.C.M.C. (M. Corpn.)
	(इ) पुणे (कटक मंडळ)	82	(c) Pune (Contonment)
	(ई) खडकी (कटक मंडळ)	78	(d) Kirkee (Contonment)
	(उ) देहू रोड (कटक मंडळ)	41	(e) Dehu Road (Contonment)
	(ऊ) हडपसर (गणना शहर)	39	(f) Hadapsar (C.T.)
	(ए) वडगाव शेरी (गणना शहर)	32	(g) Vadgaon Sheri (C.T.)
	(ऐ) धनकवडी (गणना शहर)	28	(h) Dhankawadi (C.T.)
	(ओ) खडकवासला (गणना शहर)	18	(i) Khadkvasla (C.T.)
	(औ) वारजे (गणना शहर)	18	(j) Warje (C.T.)
	(क) खराडी (गणना शहर)	12	(k) Kharadi (C.T.)
	(ख) कळस (गणना शहर)	11	(l) Kalas (C.T.)
	(ग) किवाले (गणना शहर)	10	(m) Kivale (C.T.)
	(घ) लोहगाव (गणना शहर)	10	(n) Lohgaon (C.T.)
	(च) वडगाव बु. (गणना शहर)	10	(o) Vadgaon B.K. (C.T.)
	(छ) शिवाने (गणना शहर)	9	(p) Shivane (C.T.)
	(ज) कोपखेल (गणना शहर)	7	(q) Kopkhel (C.T.)
	(झ) देहू (गणना शहर)	5	(r) Dehu (C.T.)
३	नागपूर शहर संकुल	1,664	3. Nagpur Urban Agglomeration
	(अ) नागपूर (म.न.पा.)	1,625	(a) Nagpur (M. Corpn.)
	(आ) वाडी (गणना शहर)	22	(b) Wadi (C.T.)
	(इ) डिगडोह (गणना शहर)	17	(c) Digdoh (C.T.)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.8 -- contd.

(1)	(2)	(3)	(2)
४	नाशिक शहर संकुल (अ) नाशिक (म.न.पा.) (आ) देवळाली कटक मंडळ (इ) भगूर (न.प.) (ई) एकलहरे (गणना शहर)	725 657 44 12 12	4. Nashik Urban Agglomeration (a) Nashik (M. Corpn.) (b) Deolali (Contonment) (c) Bhagur (M) (d) Eklahare (C.T.)
५	सोलापूर शहर संकुल (अ) सोलापूर (म.न.पा.) (आ) माजरेवाडी (अतिवृद्धी) (इ) सोलापूर (ग्रामीण) (अतिवृद्धी) (ई) नेहरूनगर (अतिवृद्धी)	621 604 10 5 2	5. Solapur Urban Agglomeration (a) Solapur (M. Corpn.) (b) Majrewadi (O.G.) (c) Solapur (Rural) (O.G.) (d) Nehrunagar (O.G.)
६	औरंगाबाद शहर संकुल (अ) औरंगाबाद (म.न.पा.) (आ) औरंगाबाद कटक मंडळ	593 573 20	6. Aurangabad Urban Agglomeration (a) Aurangabad (M. Corpn.) (b) Aurangabad (Contonment)
७	अमरावती (म.न.पा.)	422	7. Amravati (M. Corpn.)
८	कोल्हापूर शहर संकुल (अ) कोल्हापूर (म.न.पा.) (आ) गांधीनगर (गणना शहर)	418 406 12	8. Kolhapur Urban Agglomeration (a) Kolhapur (M. Corpn.) (b) Gandhinagar (C.T.)
९	भिवंडी शहर संकुल (अ) भिवंडी (न.प.) (आ) खोनी (गणना शहर)	392 379 13	9. Bhiwandi Urban Agglomeration (a) Bhiwandi (M.) (b) Khoni (C.T.)
१०	सांगली शहर संकुल (अ) सांगली (न.प.) (आ) कुपवाड (अतिवृद्धी) (इ) मिरज (न.प.) (ई) वानलेसवाडी (अतिवृद्धी) (उ) माधवनगर (गणना शहर)	364 193 33 122 4 12	10. Sangli Urban Agglomeration (a) Sangli (M.) (b) Kupwad (O.G.) (c) Miraj (M.) (d) Vanleswadi (O.G.) (b) Madhavnagar (C.T.)
११	मालेगाव (न.प.)	343	11. Malegaon (M.)
१२	अकोला (न.प.)	328	12. Akola (M.)
१३	नांदेड शहर संकुल (अ) नांदेड (न.प.) (आ) वाघल (न.प.)	309 275 34	13. Nanded Urban Agglomeration (a) Nanded (M.) (b) Waghala (M.)
१४	धुळे (न.प.)	278	14. Dhule (M.)
१५	जळगाव (न.प.)	242	15. Jalgaon (M.)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.8 -- conclud.

(1)	(2)	(3)	(2)
१६	इचलकरंजी शहर संकुल (अ) इचलकरंजी (न.प.) (आ) कबनूर (गणना शहर)	236 215 21	16. Ichalkaranji Urban Agglomeration (a) Ichalkaranji (M.) (b) Kabnur (C.T.)
१७	चंद्रपूर (न.प.)	226	17. Chandrapur (M.)
१८	अहमदनगर शहर संकुल (अ) अहमदनगर (न.प.) (आ) अहमदनगर कटक मंडळ	222 181 41	18. Ahmednagar Urban Agglomeration (a) Ahmednagar (M.) (b) Ahmednagar (Cont.)
१९	लातूर (न.प.)	197	19. Latur (M.)
२०	परभणी (न.प.)	190	20. Parbhani (M.)
२१	जालना (न.प.)	175	21. Jalna (M.)
२२	भुसावळ शहर संकुल (अ) भुसावळ (न.प.) (आ) कन्दारी (गणना शहर)	160 145 15	22. Bhusawal Urban Agglomeration (a) Bhusawal (M.) (b) Kandri (C.T.)
२३	कामटी शहर संकुल (अ) कामटी (न.प.) (आ) कन्हान पिपरी (गणना शहर) (इ) टेकाड (गणना शहर) (ई) कामटी कटक मंडळ	127 79 19 18 12	23. Kamptee Urban Agglomeration (a) Kamptee (M.) (b) Kanhan Pipri (C.T.) (c) Tekad (C.T.) (d) Kamptee (Contt.)
२४	यवतमाळ शहर संकुल (अ) यवतमाळ (न.प.) (आ) उमरखेड (गणना शहर)	122 109 13	24. Yavatmal Urban Agglomeration (a) Yavatmal (M.) (b) Umarchhed (C.T.)
२५	बीड (न.प.)	112	25. Beed (M.)
२६	गोंदिया (न.प.)	109	26. Gondiya (M.)
२७	वर्धा (न.प.)	103	27. Wardha (M.)
		एकूण ... 23,768 ...	Total

म.न.पा. = महानगरपालिका/M. Corp.=Municipal Corporation O.G.--अतिवृद्धी/Out Growth.
न.प. = नगरपरिषद/M.=Municipality. C.T.--गणना शहर/Census Town, S.T. शहर/Special Town.

टीप.—आकडे संक्षिप्तता लिहित्यामुळे बेरजा जुळतीलच असे नाही.

आधार.—संचालक, जनगणना, महाराष्ट्र.

Note.—Details may not add to the totals due to rounding.

Source.—Director of Census Operations, Maharashtra.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.9

काम करणाऱ्यांचे व न करणाऱ्यांचे वर्गीकरण

CLASSIFICATION OF WORKERS AND NON-WORKERS
1991

(हजारात/In thousand numbers)

अनुक्रमांक Sr. No. (1)	बाब (2)	महाराष्ट्र Maharashtra (3)	Item (2)
1	शेतकरी ...	10,172	Cultivators.
2	शेतमजूर ...	8,313	Agricultural labourers.
3	पशुसंवर्धन, जंगलकाम, मच्छीमारी, शिकार, मळे, फळबाग आणि संलग्न कामे.	472	Livestock, forestry, fishing, hunting and plantations or- chards and allied activities.
4	खाणकाम आणि दगड खाणकाम ...	115	Mining and quarrying.
5	वस्तुनिर्माण, प्रक्रिया, संधारण व दुरुस्ती—		Manufacturing, processing servicing and repairs—
	(अ) घरगुती उद्योग ...	498	(a) Household industry.
	(ब) घरगुती उद्योगधंद्याव्यतिरिक्त इतर उद्योग ...	3,598	(b) Other than household industry.
6	बांधकाम ...	802	Construction.
7	व्यापार आणि वाणिज्य ...	2,657	Trade and commerce
8	वाहतूक, साठवण आणि दळणवळण ...	1,160	Transport, storage and communications.
9	इतर सेवा ...	3,219	Other Services.
	एकूण—मुख्यतः काम करणारे ...	31,006	Total—main workers.
	सीमांतिक कामगार ...	2,904	Marginal workers.
	एकूण—काम न करणारे ...	45,011	Total—non-workers.
	एकूण—काम करणारे आणि न करणारे ...	78,921	Total—workers and non- workers.

आधार.—महानिबंधक व गणना आयुक्त, भारत सरकार, नवी दिल्ली व संचालक, जनगणना कार्यालय, महाराष्ट्र, मुंबई.

Source.—Registrar General and Census Commissioner, Government of India, New Delhi and Director of Census Operations, Maharashtra, Mumbai.

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.10

काम न करणाऱ्या व्यक्तींचे कार्य प्रकारानुसार वर्गीकरण

CLASSIFICATION OF PERSONS NOT AT WORK BY TYPE OF ACTIVITY

गणना/Census

1991

(हजारात/in thousand)

कार्य प्रकार (1)	ग्रामीण/Rural			नागरी/Urban			एकूण/Total			Type of activity (1)
	पुरुष Males (2)	स्त्रिया Females (3)	एकूण Total (4)	पुरुष Males (5)	स्त्रिया Females (6)	एकूण Total (7)	पुरुष Males (8)	स्त्रिया Females (9)	एकूण Total (10)	
पूर्ण वेळ विद्यार्थी ...	5,568	3,666	9,234	4,268	3,398	7,666	9,836	7,064	16,900	Full time students.
घरकाम करणारे ...	94	2,985	3,079	100	6,149	6,249	194	9,134	9,328	Household duties.
अवलंबून असणारे व बालके	5,581	6,137	11,718	2,993	2,931	5,924	8,574	9,068	17,642	Dependents and infants.
सेवानिवृत्त, व्याजावर, भाड्यावर उपजीविका करणारे व स्वतंत्र उत्पन्न असणारे.	93	38	131	342	51	393	435	89	524	Retired, rentiers and persons of independent means.
भिकारी, भटके इत्यादी ...	11	6	17	15	6	21	26	12	38	Beggars, vagrants etc.
शिक्षा भोगणारे, मानसिक आजाराच्या व धर्मार्थ संस्थांमध्ये राहणाऱ्या व्यक्ती.	8	3	11	20	7	27	28	10	38	Inmates of panal, mental and charitable institutions.
इतर ...	126	30	156	305	79	384	431	109	540	Others.
इतर ...	11,481	12,865	24,346	8,043	12,621	20,664	19,524	25,486	45,010	... Total

32

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.11

---

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.11

अनुसूचित जाती आणि जमाती यांची लोकसंख्या/POPULATION OF S.C. AND S.T.

1991

(संख्या/Number)

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	अनुसूचित जाती व बौद्ध Scheduled Castes and Buddhist	अनुसूचित जमाती Scheduled Tribes	एकूण लोकसंख्येची टक्केवारी Percentage to total population		साक्षर लोकसंख्येचे एकूण लोकसंख्येची प्रमाण Literate population percentage to total Population		District	
				अनु. जाती/ S.C.	अनु. जमाती/ S.T.	अनु. जाती/ S.C.	अनु. जमाती/ S.T.		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(2)	
1	बृहन्मुंबई	...	6,46,914	1,03,775	6.52	1.05	71.58	68.24	Brihan Mumbai
2	ठाणे	...	2,71,797	9,51,205	5.18	18.12	65.05	25.84	Thane
3	रायगड	...	50,999	2,33,953	2.79	12.82	64.81	25.74	Raigad
4	रत्नागिरी	...	27,385	14,847	1.77	0.96	63.46	33.01	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	...	42,435	3,893	5.10	0.47	69.67	64.62	Sindhudurg
	कोकण विभाग	..	10,39,530	13,07,673	5.37	6.75	69.28	29.59	Konkan Division
6	नाशिक	...	3,26,755	9,31,069	8.48	24.18	60.59	29.83	Nashik
7	धुळे	...	1,34,359	10,36,491	5.30	40.88	55.74	23.71	Dhule
8	जळगाव	...	2,95,047	3,13,551	9.26	9.84	52.35	34.70	Jalgaon
9	अहमदनगर	...	4,18,479	2,40,141	12.41	7.12	51.86	30.59	Ahmednagar
	नाशिक विभाग	...	11,74,640	25,21,252	9.07	19.47	54.86	27.96	Nashik Division

10	पुणे	...	6,31,063	2,16,336	11.41	3.91	59.47	41.97	Pune
11	सातारा	...	2,33,014	18,342	9.51	0.75	57.77	52.38	Satara
12	सांगली	...	2,77,458	10,784	12.56	0.49	54.09	54.05	Sangli
13	सोलापूर	...	4,97,913	48,352	15.41	1.50	46.52	47.69	Solapur
14	कोल्हापूर	...	3,81,029	14,789	12.75	0.49	54.34	61.06	Kolhapur
	पुणे विभाग	...	20,20,477	3,08,603	12.31	1.88	54.39	44.85	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	...	42,34,647	41,37,528	8.69	8.49	58.21	29.77	Rest of Maharashtra
15	औरंगाबाद	...	3,05,246	83,502	13.79	3.77	50.27	32.86	Aurangabad
16	जालना	...	1,76,452	28,300	12.93	2.07	35.94	32.08	Jalna
17	परभणी	...	2,33,323	1,11,470	11.02	5.27	37.77	33.78	Parbhani
18	बीड	...	2,44,281	20,515	13.41	1.13	41.69	38.38	Beed
19	नांदेड	...	4,22,942	2,75,972	18.15	11.84	40.53	36.09	Nanded
20	उस्मानाबाद	...	2,08,609	22,463	16.34	1.76	43.46	39.45	Osmanabad
21	लातूर	...	3,19,568	37,527	19.06	2.24	43.88	43.09	Latur
	औरंगाबाद विभाग	...	19,10,421	5,79,749	14.92	4.53	42.38	35.65	Aurangabad Division
22	बुलढाणा	...	2,16,687	95,389	11.49	5.06	50.11	42.60	Buldhana
23	अकोला	...	2,64,554	1,55,695	11.95	7.03	55.49	51.03	Akola
24	अमरावती	...	3,84,499	3,16,448	17.48	14.38	61.58	44.57	Amravati
25	यवतमाळ	...	2,26,820	4,45,840	10.92	21.46	57.62	41.45	Yavatmal
	अमरावती विभाग	...	10,92,560	10,13,372	13.04	12.10	57.07	43.99	Amravati Division
26	वर्धा	...	1,49,975	1,66,391	14.05	15.59	68.58	55.43	Wardha
27	नागपूर	...	6,19,226	4,57,715	18.84	13.92	71.05	62.31	Nagpur
28	भंडारा	...	3,55,484	3,09,822	16.87	14.70	69.34	51.73	Bhandara
29	चंद्रपूर	...	2,99,533	3,49,169	16.90	19.70	62.85	47.30	Chandrapur
30	गडचिरोली	...	95,996	3,04,535	12.20	38.70	53.40	30.40	Gadchiroli
	नागपूर विभाग	...	15,20,214	15,87,632	16.85	17.60	67.70	50.20	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	...	26,12,774	26,01,004	15.02	14.95	63.33	47.82	Vidharbha Division
	महाराष्ट्र राज्य	...	87,57,842	73,18,281	11.10	9.27	56.46	36.79	Maharashtra State
	भारत*	...	13,82,23,277	6,77,58,380	16.48	8.08	...	...	India*

35

National Institute of Educational
Planning and Administration,
17-B, Sri Aurobindo Marg,
New Delhi-110016 D-12123
Date: 21-07-2017

* जम्मू व काश्मीर वगळून/Excluding Jammu and Kashmir (India total population 83,85,83,988.)

आधार.—भारतीय जनगणना, १९९१ प्राथमिक जनगणना सारांश (अंतिम). Source.—Census of India 1991 Primary Census Abstract (Final).

2. क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.12

महाराष्ट्र राज्यातील अपंगांची प्रकारानुसार संख्या

DISABLED POPULATION IN MAHARASHTRA STATE BY TYPE OF DISABILITY
1981

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	पूर्णतः अंध Totally Blind	पूर्णतः पागळे Totally Crippled	पूर्णतः मूक Totally Dumb	एकूण Total (3+4+5)	एकूण लोकसंख्येशी टक्केवारी Percentage to total population	District
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(2)
1	बृहन्मुंबई ...	1,513	1,299	903	3,715	0.04	Brihan Mumbai
2	ठाणे ...	831	951	679	2,461	0.07	Thane
3	रायगड ...	647	642	607	1,896	0.13	Raigad
4	रत्नागिरी ...	809	841	842	2,492	0.12	Ratnagiri
	कोकण विभाग	3,800	3,733	3,031	10,564	0.07	Konkan Division
5	नाशिक ...	1,973	1,332	912	4,217	0.14	Nashik
6	धुळे ...	1,342	851	578	2,771	0.14	Dhule
7	जळगाव ...	1,605	1,066	793	3,464	0.13	Jalgaon
8	अहमदनगर ...	1,589	1,086	867	3,542	0.13	Ahmadnagar
	नाशिक विभाग	6,509	4,335	3,150	13,994	0.14	Nashik Division
9	पुणे ...	1,894	1,505	1,155	4,554	0.11	Pune
10	सातारा ...	967	851	901	2,719	0.13	Satara
11	सांगली ...	700	1,093	796	2,589	0.14	Sangli
12	सोलापूर ...	1,790	1,080	1,107	3,977	0.15	Solapur
13	कोल्हापूर ...	722	1,122	860	2,704	0.11	Kolhapur
	पुणे विभाग	6,073	5,651	4,819	16,543	0.15	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	16,382	13,719	11,000	41,101	0.11	Rest of Maharashtra
14	औरंगाबाद ...	2,120	1,323	800	4,243	0.17	Aurangabad
15	परभणी ...	1,925	899	667	3,491	0.19	Parbhani
16	बीड ...	1,625	815	493	2,933	0.20	Beed
17	नांदेड ...	1,643	887	615	3,145	0.18	Nanded
18	उस्मानाबाद ...	2,234	1,385	771	4,390	0.20	Osmanabad
	औरंगाबाद विभाग	9,547	5,309	3,346	18,202	0.19	Aurangabad Division

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.12 -- contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(2)
19	बुलढाणा ...	1,279	707	604	2,590	0.17	Buldhana
20	अकोला ...	1,548	839	629	3,016	0.17	Akola
21	अमरावती ...	1,125	825	536	2,486	0.13	Amravati
22	यवतमाळ ...	1,640	863	699	3,202	0.18	Yavatmal
	अमरावती विभाग	5,592	3,234	2,468	11,294	0.16	Amravati Division
23	वर्धा ...	671	392	314	1,377	0.15	Wardha
24	नागपूर ...	1,117	1,015	583	2,715	0.10	Nagpur
25	भंडारा ...	1,406	1,261	644	3,311	0.18	Bhandara
26	चंद्रपूर ...	2,249	1,435	708	4,392	0.21	Chandrapur
	नागपूर विभाग	5,443	4,103	2,249	11,795	0.16	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	11,035	7,337	4,717	23,089	0.16	Vidarbha Division.
	महाराष्ट्र राज्य	36,964	26,365	19,063	82,392	0.13	Maharashtra State

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.13

वयोगटानुसार लोकसंख्या/POPULATION ACCORDING TO AGE GROUPS

गणना/CENSUS

1991

(हजारत/in thousand)

एकूण/ग्रामीण/नागरी Total/Rural/Urban (1)	वय-गट Age-group (2)	एकूण लोकसंख्या/Total population			संचयी टक्केवारी Cumulative percentage (6)
		पुरुष Males (3)	स्त्रिया Females (4)	एकूण Total (5)	
एकूण/Total	...				
	0—9	9,849	9,323	19,172	24.29
	10—14	4,644	4,283	8,927	35.60
	15—19	3,926	3,303	7,229	44.76
	20—24	3,686	3,493	7,179	53.86
	25—29	3,291	3,356	6,647	62.28
	30—34	2,959	2,784	5,743	69.56
	35—39	2,731	2,463	5,194	76.14
	40—44	2,220	1,960	4,180	81.44
	45—49	1,866	1,708	3,574	85.97
	50—54	1,571	1,435	3,006	89.78
	55—59	1,172	1,074	2,246	92.62
	60—64	1,101	1,093	2,194	95.40
	65—69	670	668	1,338	97.10
	70—74	488	506	994	98.36
	75—79	204	213	417	98.89
	80+	267	299	566	99.60
वय माहित नसलेले/Age not known		179	150	329	100.00
* एकूण/Total	...	40,825	38,112	78,937	.....
ग्रामीण/Rural	...				
	0—9	6,339	6,042	12,381	25.59
	10—14	2,914	2,695	5,609	37.18
	15—19	2,304	1,932	4,236	45.94
	20—24	1,972	2,015	3,987	54.18
	25—29	1,777	1,952	3,729	61.89
	30—34	1,608	1,665	3,273	68.65
	35—39	1,521	1,473	2,994	74.84
	40—44	1,256	1,247	2,503	80.02
	45—49	1,117	1,126	2,243	84.65
	50—54	988	970	1,958	88.70
	55—59	771	728	1,499	91.80
	60—64	749	759	1,508	94.92
	65—69	462	469	931	96.84
	70—74	343	360	703	98.29
	75—79	137	147	284	98.88
	80+	186	206	392	99.69
वय माहित नसलेले/Age not known		91	74	157	100.00
* एकूण/Total	...	24,536	23,860	48,396	.....

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.13- *contd.*

(हजारात/in thousand)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	
नागरी/Urban	...	0—9	3,510	3,281	6,791	22.24
		10—14	1,730	1,588	3,318	33.10
		15—19	1,622	1,371	2,993	42.90
		20—24	1,714	1,478	3,192	53.36
		25—29	1,514	1,404	2,918	62.91
		30—34	1,351	1,119	2,470	71.00
		35—39	1,210	990	2,200	78.20
		40—44	964	712	1,676	83.69
		45—49	749	582	1,331	88.05
		50—54	583	465	1,048	91.48
		55—59	401	346	747	93.93
		60—64	352	334	686	96.17
		65—69	208	199	407	97.51
		70—74	145	146	291	98.46
		75—79	67	66	133	98.89
		80+	81	93	174	99.46
वय माहीत नसलेले/Age not known		88	76	164	100.00	
*एकूण/Total	...	16,289	14,252	30,541	.....	

*वयाची माहिती उपलब्ध नसलेल्या माहितीचा 'एकूण' मध्ये समावेश आहे.

Figures of 'Age' not stated are included in Total.

आधार.—सामान्य आर्थिक तक्ते भाग-३, क आणि ख (i).

Source.—General Economic Tables, Part-III, A and B (i).

2. क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.14

धर्मानुसार लोकसंख्या

POPULATION BY RELIGION
1991

अनुक्रमांक Serial No.	धर्म	लोकसंख्या Population	Religion
(1)	(2)	(3)	(2)
1	बौद्ध	50,40,785	Buddhist
2	ख्रिश्चन	8,85,030	Christian
3	हिंदू	6,40,33,213	Hindu
4	जैन	9,65,840	Jain
5	मुस्लिम	76,28,755	Muslim
6	शीख	1,61,184	Sikh
7	इतर धर्म/संप्रदाय	99,768	Other religion and persuasion
8	धर्म न सांगितलेले	1,06,560	Religion not stated
9	इतर	16,052	Others
	एकूण	7,89,37,187	Total

आधार.—भारतीय जनगणना १९९१, मालिका १४, भाग चार (बी) (दोन)

Source.— Census of India, 1991, Series 14, Part IV (B) (ii)

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.15

२०१६ पर्यंतची वार्षिक अंदाजित लोकसंख्या

ANNUAL ESTIMATES OF POPULATION UP TO 2016

(आकडे हजारात/Figures in thousand)

वर्ष Year (1)	भारत/India		महाराष्ट्र/Maharashtra	
	१ मार्च 1st March (2)	१ जुलै 1st July (3)	१ मार्च 1st March (4)	१ जुलै 1st July (5)
1996	9,34,218	9,39,540	86,587	87,017
1997	9,49,878	9,55,220	87,883	88,271
1998	9,65,607	9,70,933	89,052	89,407
1999	9,81,324	9,86,611	90,122	90,452
2000	9,96,944	10,02,142	91,116	91,429
2001	10,12,386	10,17,544	92,057	92,315
2002	10,27,607	10,33,004	92,833	93,144
2003	10,43,534	10,49,124	93,768	94,124
2004	10,60,024	10,65,758	94,842	95,237
2005	10,76,934	10,82,768	96,033	96,461
2006	10,94,126	10,99,995	97,322	97,702
2007	11,11,446	11,17,254	98,467	98,829
2008	11,28,571	11,34,322	99,559	99,906
2009	11,45,513	11,51,209	1,00,603	1,00,935
2010	11,62,283	11,68,012	1,01,603	1,01,922
2011	11,78,889	11,84,393	1,02,563	1,02,865
2012	11,95,035	12,00,668	1,03,470	1,03,796
2013	12,11,575	12,17,335	1,04,451	1,04,800
2014	12,28,506	12,34,392	1,05,502	1,05,874
2015	12,45,827	12,51,841	1,06,620	1,07,013
2016	12,63,543	12,69,655	1,07,802	1,08,198

टीप.—(१) लोकसंख्येचे अंदाज तयार करण्यासाठी भारताच्या महानिबंधकाच्या अध्यक्षतेखाली नियोजन आयोगाने नेमलेल्या तज्ज्ञ समितीच्या मार्गदर्शनाखाली १ मार्च १९९६-२०१६ या काळातील वर्षवार अंदाज तयार केले आहेत.

Note.—(1) The annual estimates as on 1st March 1996-2016 have been prepared under the guidance of the Expert Committee on Population Projection appointed by the Planning Commission under the Chairmanship of the Registrar-General, India.

आधार.—भारताचे महानिबंधक यांचे कार्यालय.

Source.— Office of the Registrar-General, India.

2. क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.16

स्थलांतराच्या कारणानुसार स्थलांतरित स्त्री-पुरुष

MIGRANTS BY SEX AND REASON FOR MIGRATION

1991

(हजारात/ in thousand)

स्थलांतराचे कारण (1)	पुरुष, स्त्रिया, एकूण (2)	महाराष्ट्र/Maharashtra			Male, Female, Total (2)	Reason for migration (1)
		ग्रामीण Rural (3)	नागरी Urban (4)	एकूण Total (5)		
1. रोजगार	पुरुष	423	1,881	2304	M	Employment
	स्त्रिया	106	151	257	F	
	एकूण	529	2,032	2,561	T	
2. व्यवसाय	पुरुष	373	717	1,090	M	Business
	स्त्रिया	146	81	227	F	
	एकूण	519	798	1,317	T	
3. शिक्षण	पुरुष	189	321	510	M	Education
	स्त्रिया	92	113	205	F	
	एकूण	281	434	715	T	
4. कुटुंब दुसरीकडे जाणे	पुरुष	894	1,041	1,935	M	Family moved
	स्त्रिया	970	1,390	2360	F	
	एकूण	1,864	2,431	4,295	T	
5. विवाह	पुरुष	72	46	118	M	Marriage
	स्त्रिया	7,470	2,469	9,939	F	
	एकूण	7,542	2,515	10,057	T	
6. नैसर्गिक आपत्ती	पुरुष	35	18	53	M	Natural calamities
	स्त्रिया	27	13	40	F	
	एकूण	62	31	93	T	
7. इतर	पुरुष	2,377	1,153	3,530	M	Others
	स्त्रिया	1,962	933	2,895	F	
	एकूण	4,339	2,086	6,425	T	
एकूण	पुरुष	4,363	5,176	9,539	M	Total
	स्त्रिया	10,772	5,152	15,924	F	
	एकूण	15,135	10,328	25,463	T	

आधार.—भारताची जनगणना, मालिका १४, (भाग पाच ए व पाच बी-डी-३)
Source.—Census of India, Series 14, (Part VA & VB-D-3).

2. क्षेत्रफल आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.17

पूर्वीच्या राहण्याच्या ठिकाणानुसार स्थलांतरित स्त्री-पुरुष
MIGRANTS BY SEX AND PLACE OF LAST RESIDENCE
1991

(हजारत/in thousand)

पूर्वीचे राहण्याचे ठिकाण (1)	एकूण ग्रामीण नागरी (2)	एकूण स्थलांतरित Total Migrants			Total Rural Urban (2)	Last residence (1)
		पुरुष Males (3)	स्त्रिया Females (4)	एकूण Total (5)		
I. गणना राज्यात						
<i>Within State of Enumeration—</i>						
गणना जिल्ह्यात इतरत्र	एकूण	3,981	9,163	13,143	Total	Elsewhere in
	ग्रामीण	3,352	8,220	11,571	Rural	district of
	नागरी	621	930	1,551	Urban	enumeration.
राज्यातील इतर जिल्ह्यात.	एकूण	3,114	4,518	7,632	Total	In other Districts
	ग्रामीण	2,153	3,166	5,319	Rural	of State.
	नागरी	957	1,347	2,304	Urban	
गणनेच्या ठिकाणी	एकूण	31,368	22,375	53,743	Total	At the place of
	ग्रामीण	20,253	13,254	33,507	Rural	enumeration.
	नागरी	11,115	9,121	20,236	Urban	
एकूण (I)	एकूण	38,463	36,055	74,518	Total	Total (I)
	ग्रामीण	25,759	24,639	50,398	Rural	
	नागरी	12,692	11,398	24,090	Urban	
II. गणना राज्याच्या बाहेरील भारतातील राज्य						
<i>State in India Beyond State of Enumeration</i>						
आंध्र प्रदेश	एकूण	133	152	285	Total	Andhra Pradesh
	ग्रामीण	78	88	166	Rural	
	नागरी	55	64	119	Urban	
आसाम	एकूण	5	4	9	Total	Assam
	ग्रामीण	2	2	4	Rural	
	नागरी	3	2	5	Urban	
अरुणाचल प्रदेश	एकूण	*	1	1	Total	Arunachal
	ग्रामीण	*	1	1	Rural	Pradesh
	नागरी	*	*	*	Urban	

*५०० पेक्षा कमी/Less than 500

स्तंभ २ मधील 'एकूण' ह्यात पूर्वीचे राहण्याचे ठिकाण ग्रामीण आहे की नागरी ह्याचा उल्लेख नसलेल्यांचाही समावेश आहे/
"Total" in col. 2, includes unspecified, whether rural or urban, status of last residence.

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.17—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)	(1)
बिहार	एकूण	72	32	104	Total	Bihar
	ग्रामीण	53	21	74	Rural	
	नागरी	19	11	30	Urban	
गुजरात	एकूण	301	319	620	Total	Gujarat
	ग्रामीण	181	183	364	Rural	
	नागरी	120	136	256	Urban	
गोवा	एकूण	25	34	59	Total	Goa
	ग्रामीण	11	16	27	Rural	
	नागरी	14	18	32	Urban	
हरियाणा	एकूण	13	10	23	Total	Haryana
	ग्रामीण	8	6	14	Rural	
	नागरी	5	4	9	Urban	
हिमाचल प्रदेश	एकूण	6	4	10	Total	Himachal Pradesh
	ग्रामीण	4	3	7	Rural	
	नागरी	2	1	3	Urban	
जम्मू व काश्मीर	एकूण	6	4	10	Total	Jammu and Kashmir.
	ग्रामीण	2	1	3	Rural	
	नागरी	4	3	7	Urban	
कर्नाटक	एकूण	380	487	867	Total	Karnataka
	ग्रामीण	243	323	566	Rural	
	नागरी	137	164	301	Urban	
केरल	एकूण	117	81	198	Total	Kerala
	ग्रामीण	66	43	109	Rural	
	नागरी	51	38	89	Urban	
मध्य प्रदेश	एकूण	149	224	373	Total	Madhya Pradesh
	ग्रामीण	95	138	233	Rural	
	नागरी	54	86	140	Urban	
मणिपूर	एकूण	1	2	3	Total	Manipur
	ग्रामीण	1	1	2	Rural	
	नागरी	*	1	1	Urban	
मेघालय	एकूण	1	1	2	Total	Meghalaya
	ग्रामीण	1	*	1	Rural	
	नागरी	*	1	1	Urban	

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.17—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)	(1)
मिझोराम	एकूण	3	4	7	Total	Mizoram
	ग्रामीण	2	3	5	Rural	
	नागरी	1	1	2	Urban	
नागालैंड	एकूण	*	1	1	Total	Nagaland
	ग्रामीण	*	1	1	Rural	
	नागरी	*	*	*	Urban	
ओरिसा	एकूण	18	11	29	Total	Orissa
	ग्रामीण	13	8	21	Rural	
	नागरी	5	3	8	Urban	
पंजाब	एकूण	31	26	57	Total	Punjab
	ग्रामीण	15	11	26	Rural	
	नागरी	16	15	31	Urban	
राजस्थान	एकूण	131	89	220	Total	Rajasthan
	ग्रामीण	89	55	144	Rural	
	नागरी	42	34	76	Urban	
सिक्कीम	एकूण	1	1	2	Total	Sikkim
	ग्रामीण	1	*	1	Rural	
	नागरी	*	1	1	Urban	
तामिळनाडू	एकूण	103	77	180	Total	Tamil Nadu
	ग्रामीण	50	32	82	Rural	
	नागरी	53	45	98	Urban	
त्रिपुरा	एकूण	1	1	2	Total	Tripura
	ग्रामीण	1	*	1	Rural	
	नागरी	*	1	1	Urban	
उत्तर प्रदेश	एकूण	699	339	1,038	Total	Uttar Pradesh
	ग्रामीण	539	240	779	Rural	
	नागरी	160	99	259	Urban	
पश्चिम बंगाल	एकूण	39	31	70	Total	West Bengal
	ग्रामीण	11	6	17	Rural	
	नागरी	28	25	53	Urban	

*५०० पेक्षा कमी/Less than 500

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.17 —contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)	(1)
केंद्रशासित प्रदेश	एकूण	20	20	40	Total	Union Territories
	ग्रामीण	3	3	6	Rural	
	नागरी	17	17	33	Urban	
एकूण (II)	एकूण	2,255	1,957	4,212	Total	Total (II)
	ग्रामीण	1,466	1,186	2,651	Rural	
	नागरी	783	768	1,551	Urban	
पूर्वीचे राहण्याचे ठिकाण भारतात इतरत्र	एकूण	40,717	38,012	78,730	Total	Last residence
	ग्रामीण	27,224	25,825	53,049	Rural	Eleswhere in
	नागरी	13,476	12,166	25,641	Urban	India (I +II).
III. आशियातील भारताबाहेरचे देश		168	146	314		Countries in Asia Beyond India
IV. इतर देश		7	9	16		Other countries
एकूण		10,698	16,064	26,762		Total

आधार - भारताची जनगणना १९९१ महाराष्ट्र, मालिका १४, (भाग पाच ए व पाच बी-डी-१) (स्थलांतराचे तक्ते)
 Source.-- Census of India 1991, Operanons Maharashtra Series 14, (Part VA &VB-D-1).
 (Migration Tables)

2. क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्या/AREA AND POPULATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 2.18

कुटुंबे व त्यातील व्यक्तींची बोलण्याच्या प्रमुख भाषेनुसार संख्या

HOUSEHOLDS AND HOUSEHOLD POPULATION BY LANGUAGES MAINLY SPOKEN
1981

(संख्या/Number)

भाषा (1)	कुटुंबे Households (2)	व्यक्ती Persons (3)	Languages (1)
आसामी	155	593	Assamese
बंगाली	20,288	88,040	Bengali
गुजराथी	3,11,754	16,84,323	Gujarati
हिंदी	8,11,176	41,47,199	Hindi
कन्नड	1,73,788	9,20,108	Kannada
काश्मिरी	267	1,097	Kashmiri
मल्याळम	54,720	2,20,871	Malayalam
मराठी	86,50,248	4,58,16,753	Marathi
उडिया	3,748	15,581	Oriya
पंजाबी	35,666	1,84,053	Punjabi
संस्कृत	48	281	Sanskrit
सिंधी	1,00,920	5,17,874	Sindhi
तामीळ	65,538	3,00,348	Tamil
तेलगू	1,81,252	9,36,928	Telgu
उर्दू	6,84,727	43,19,067	Urdu
इतर	5,96,660	36,31,055	Others
एकूण	1,16,90,955	6,27,84,171	Total

आधार.—भारताची जनगणना १९८१, १९८७ चा पेपर एक, महाराष्ट्र मालिका १२.

Source.—Census of India 1981, Paper I of 1987, Maharashtra series 12.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.1

जमिनीचा वापर/LAND UTILISATION

(हजार हेक्टरात/In thousand hectares)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	बाब (2)	1998-99 (3)	1999-2000 (4)	Item (2)
1	एकूण भौगोलिक क्षेत्र (गाव पत्रकांनुसार).	30,758	30,758	Total geographical area (by village papers).
2	जंगल व्याप्त क्षेत्र	5,366	5,365	Area under forests.
3	पडीक व लागवडीलायक नसलेली जमीन.	1,702	1,698	Barren and unculturable land.
4	बिगरशेती वापराखाली असलेली जमीन.	1,239	1,245	Land put to non-agricultural uses.
5	लागवडीलायक पण वापरात नसलेली जमीन.	888	889	Culturable waste.
6	कायम गुरचरण	1,341	1,341	Permanent pastures.
7	झाडे-झुडुपांखालील जमीन	222	224	Land under miscellaneous tree & bushes.
8	चालू पड	1,106	1,154	Current fallows.
9	इतर पड	1,139	1,151	Other fallows.
10	कसलेले क्षेत्र (निव्वळ)	17,732	17,691	Net area sown.
11	एकापेक्षा अधिक वेळा लागवड केलेले क्षेत्र.	4,423	4,660	Area sown more than once.
12	लागवडीखालील एकूण क्षेत्र	22,155	22,351	Gross cropped area.

आधार.—कृषी आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Commissioner of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.2

जिल्हावार लागवडीलायक क्षेत्र आणि लागवड केलेले क्षेत्र

DISTRICTWISE BREAK-UP OF CULTURABLE AREA AND CULTIVATED AREA

1999-2000

(हजार हेक्टरात/In thousand hectares)

अनु- क्रमांक Serial No.	जिल्हा (2)	एकूण भौगोलिक क्षेत्र Total geographical area (3)	लागवडीलायक क्षेत्र Culturable area (4)	कसलेले निव्वळ क्षेत्र Net area sown (5)	लागवड केलेले एकूण क्षेत्र Gross area sown (6)	District (2)
1	बृहन्मुंबई ..	38	0	0	0	Greater Mumbai
2	ठाणे ..	934	302	245	260	Thane
3	रायगड ..	687	309	188	216	Raigad
4	रत्नागिरी ..	816	550	246	256	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग ..	504	349	140	159	Sindhudurg
	कोकण विभाग ..	2,979	1,510	819	891	Konkan Division
6	नाशिक ..	1,563	1,010	882	971	Nashik
7	धुळे ..	1,438	762	734	817	Dhule
8	नंदुरबार ..					Nandurbar
9	जळगाव ..	1,164	873	851	1,136	Jalgaon
10	अहमदनगर ..	1,702	1,350	1,150	1,488	Ahmadnagar
	नाशिक विभाग ..	5,867	3,995	3,617	4,612	Nashik Division
11	पुणे ..	1,562	1,075	977	1,174	Pune
12	सातारा ..	1,058	688	577	702	Satara
13	सांगली ..	861	713	594	686	Sangli
14	सोलापूर ..	1,488	1,318	1,037	1,137	Solapur
15	कोल्हापूर ..	776	508	425	740	Kolhapur
	पुणे विभाग ..	5,745	4,302	3,610	4,439	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र ..	14,591	9,807	8,046	9,942	Rest of Maharashtra

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.2 —contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(2)
15	औरंगाबाद ..	1,008	815	701	1031	Aurangabad
16	जालना ..	772	712	497	739	Jalna
17	परभणी ..	1,097	975	822	1,317	Parbhani
18	बीड ..	1,069	940	775	927	Beed
19	नांदेड ..	1,033	834	709	823	Nanded
20	उस्मानाबाद ..	748	704	494	741	Osmanabad
21	लातूर ..	716	654	532	715	Latur
	औरंगाबाद विभाग ..	6,443	5,634	4,630	6,293	Aurangabad Division
22	बुलढाणा ..	967	743	691	846	Buldhana
23	अकोला ..	1,056	869	817	1,080	Akola
24	अमरावती ..	1,222	796	752	1,048	Amravati
25	यवतमाळ ..	1,352	944	849	978	Yavatmal
	अमरावती विभाग ..	4,597	3,352	3,109	3,952	Amravati Division
26	वर्धा ..	629	474	365	385	Wardha
27	नागपूर ..	986	633	548	594	Nagpur
28	भंडारा ..	928	423	362	428	Bhandara
29	चंद्रपूर ..	1,092	539	458	569	Chandrapur
30	गडचिरोली ..	1,492	248	173	188	Gadchiroli
	नागपूर विभाग ..	5,127	2,317	1,906	2,164	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग ..	9,724	5,669	5,015	6,116	Vidarbha Division
	महाराष्ट्र राज्य ..	30,758	21,110	17,691	22,351	Maharashtra State

टीप. — लागवडीलायक क्षेत्र—यात (१) लागवडीलायक पडिक, (२) झाडे झुडपांखालील जमीन, (३) चालू पड (४) इतर पड आणि (५) कसलेले निव्वळ क्षेत्र यांचा अंतर्भाव होतो.

Note. — Culturable area includes—(1) culturable waste, (2) land under Miscellaneous tree crops etc., (3) current fallows, (4) other fallows and (5) net area sown.

आधार.— कृषि आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.— Commissioner of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.3

प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र आणि त्यांचे उत्पादन/AREA AND OUTTURN OF PRINCIPAL CROPS **

(क्षेत्र हजार हेक्टरात व उत्पादन हजार मॅट्रिक टनात)

(Area in thousand hectares and outturn in thousand tonnes)

अनु- क्रमांक Serial No. (1)	पीक (2)	1997-98		1998-99		1999-2000		Crops (2)
		क्षेत्र Area (3)	उत्पादन Outturn (4)	क्षेत्र Area (5)	उत्पादन Outturn (6)	क्षेत्र Area (7)	उत्पादन Outturn (8)	
1	तांदूळ	14,77	2,395	1483	2468	1520	2559	Rice
2	गहू	...	671	1016	1309	1049	1436	Wheat
3	ज्वारी	5500	3780	4775	4484	5191	4693	Jowar
4	बाजरी	1671	1119	1760	1831	1736	1134	Bajri
5	एकूण तृणधान्ये (इतर धान्ये धरून)	9.907	8469	9604	10514	10036	10491	Total cereals (including other cereals)
6	एकूण कडधान्ये	3,267	1191	3507	2257	3606	2209	Total pulses
7	ऊस@	460	38174	609	47131	590	53140	Sugarcane @
8	कापूस*	3139	2,980	3199	2618	3254	3099	Cotton*
9	भुईमूग (एकूण)	533	629	543	667	540	572	Groundnut (Total)
10	तंबाखू	9	14	9	77	9	11	Tobacco

टीप.—**अस्थायी/Provisional.

@ उसाचे उत्पादन कांडयामध्ये आहे व ते तोडणी झालेल्या क्षेत्रावर आधारित आहे.

* कापसाचे उत्पादन रुईमधील आहे व ते प्रत्येकी १७० किलोग्रॅमच्या हजार गासड्यांमध्ये आहे.

Note.—@ The production of sugarcane is in terms of cano and is worked out on the basis of harvested area.

* The production of cotton is in terms of lint and in ' 000 bales of 170 Kg. each.

प्राधार.—कृषि आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, पुणे. *Source.*—Commissioner of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

3. शेती/

तक्ता क्रमांक/

जिल्हावार प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र व त्यांचे उत्पादन/

(क्षेत्र हजार हेक्टरात व उत्पादन हजार टनात/

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा (2)	तांदूळ/Rice		गहू/Wheat	
		क्षेत्र Area (3)	उत्पादन Outturn (4)	क्षेत्र Area (5)	उत्पादन Outturn (6)
1	बृहन्मुंबई	..	...	...	...
2	ठाणे	..	142	302	...
3	रायगड	..	136	329	...
4	रत्नागिरी	..	80	193	...
5	सिंधुदुर्ग	..	80	181	...
	कोकण विभाग	..	438	1,005	...
6	नाशिक	..	48	57	86
7	धुळे	..	5	5	13
8	नंदुरबार	..	22	10	7
9	जळगाव	..	1	1	47
10	अहमदनगर	..	6	8	127
	नाशिक विभाग	..	82	81	280
11	पुणे	..	62	89	72
12	सातारा	..	44	71	38
13	सांगली	..	18	47	31
14	सोलापूर	..	3	4	69
15	कोल्हापूर	..	104	263	8
	पुणे विभाग	..	231	474	218
	उर्वरित महाराष्ट्र	..	751	1,560	498

AGRICULTURE

TABLE No. 3.4

AREA AND OUTTURN OF PRINCIPAL CROPS IN EACH DISTRICT 1999-2000

Area in '000 hectares and Outturn in '000 tonnes)

ज्वारी/Jowar		बाजरी/Bajri		एकूण तृणधान्ये/All cereals		District
क्षेत्र Area	उत्पादन Outturn	क्षेत्र Area	उत्पादन Outturn	क्षेत्र Area	उत्पादन Outturn	
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(2)
...	...	...	...	...	...	Brihan Mumbai
...	...	...	...	171	327	Thane
...	...	...	...	151	339	Raigad
...	...	...	...	104	219	Ratnagiri
...	...	...	...	83	185	Sindhudurg
...	...	...	...	509	1,070	Konkan Division
47	38	361	212	645	527	Nashik
46	44	107	49	197	138	Dhule
72	63	16	8	136	109	Nandurbar
220	334	67	69	345	508	Jalgaon
499	192	311	178	963	586	Ahmednagar
884	671	862	516	2,286	1,868	Nashik Division
486	346	160	118	812	716	Pune
216	264	91	84	413	522	Satara
278	281	103	57	448	471	Sangli
702	355	57	19	859	500	Solapur
27	41	*	*	173	372	Kolhapur
1,709	1,287	411	278	2,705	2,581	Pune Division
2,593	1,958	1,273	794	5,500	5,519	Rest of Maharashtra

3. शेती,
तक्ता क्रमांक)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
16 औरंगाबाद	..	*	*	47	67
17 जालना	..	1	*	30	42
18 परभणी	..	9	4	42	52
19 हिंगोली	..	15	9	39	58
20 बीड	..	4	2	33	48
21 नांदेड	..	26	16	36	39
22 उस्मानाबाद	..	15	9	35	29
23 लातूर	..	20	12	28	27
औरंगाबाद विभाग	..	90	52	300	362
24 बुलढाणा	..	*	*	35	67
25 अकोला	..	...	...	12	21
26 वाशिम	..	1	1	18	19
27 अमरावती	..	9	6	22	35
28 यवतमाळ	..	5	5	24	29
अमरावती विभाग	..	15	12	112	171
29 वर्धा	..	*	*	21	26
30 नागपूर	..	38	42	63	71
31 भंडारा	..	147	230	18	14
32 गोंदिया	..	190	247	4	2
33 चंद्रपूर	..	144	216	34	24
34 गडचिरोली	..	145	200	1	1
नागपूर विभाग	..	664	935	141	138
विदर्भ विभाग	..	679	947	252	309
महाराष्ट्र राज्य	..	1,520	2,559	1,050	1,437

टीप.—(१) आकडे अस्थायी आहेत.

(२) आकडे संक्षिप्तात लिहिल्यामुळे काही ठिकाणी बेरजा जुळणार नाहीत.

(३) *आकडे ५०० हेक्टर/टनांपेक्षा कमी आहेत.

AGRICULTURE

TABLE No. 3.4 —*contd.*

(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(2)
213	183	139	123	449	455	Aurangabad
185	163	85	62	339	336	Jalna
240	246	7	5	300	310	Parbhani
100	126	*	*	161	194	Hingoli
325	246	182	125	556	430	Beed
229	292	*	*	290	349	Nanded
301	263	19	8	384	323	Osmanabad
204	263	10	6	268	312	Latur
1,797	1,782	442	329	2,747	2,709	Aurangabad Division
152	258	7	4	216	360	Buldhana
88	133	2	1	104	156	Akola
73	97	3	1	96	119	Washim
117	131	1	1	151	174	Amravati
154	184	9	4	192	222	Yavatmal
584	803	22	11	759	1,031	Amravati Division
51	39	*	*	73	66	Wardha
70	53	*	*	171	166	Nagpur
1	1	-	-	165	244	Bhandara
*	-	-	-	195	250	Gondiya
82	52	-	-	263	295	Chandrapur
13	5	-	-	163	211	Gadchiroli
217	150	-	-	1,030	1,232	Nagpur Division
801	953	22	11	1,789	2,263	Vidarbha Division
5,191	4,693	1,737	1,134	10,036	10,491	Maharashtra State

Note.—(1) Figures are provisional.

(2) Details may not add up to total due to rounding.

(3) *Figures are below 500 hectares/tonnes.

3. शेती/
तक्ता क्रमांक/

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	एकूण कडधान्ये/All pulses		ऊस/Sugarcane	
		क्षेत्र Area	उत्पादन Outturn	क्षेत्र Area†	उत्पादन (ऊसात) Outturn (Cane)
(1)	(2)	(13)	(14)	(15)	(16)
1	बृहन्मुंबई	..	...	...	...
2	ठाणे	..	19	11	...
3	रायगड	..	13	6	...
4	रत्नागिरी	..	6	3	...
5	सिंधुदुर्ग	..	6	3	...
	कोकण विभाग	..	44	23	...
6	नाशिक	..	121	74	23
7	धुळे	..	69	37	6
8	नंदुरबार	..	78	45	7
9	जळगाव	..	192	98	9
10	अहमदनगर	..	113	55	67
	नाशिक विभाग	..	573	309	112
11	पुणे	..	90	54	48
12	सातारा	..	78	42	43
13	सांगली	..	110	57	46
14	सोलापूर	..	95	44	66
15	कोल्हापूर	..	28	18	92
	पुणे विभाग	..	401	215	295
	उर्वरित महाराष्ट्र	..	1,018	547	407
16	औरंगाबाद	..	123	57	19
17	जालना	..	150	82	13
18	परभणी	..	183	85	12
19	हिंगोली	..	87	36	21
20	बीड	..	117	46	31
21	नांदेड	..	172	124	15
22	उस्मानाबाद	..	193	102	27
23	लातूर	..	213	128	28
	औरंगाबाद विभाग	..	1,238	660	166

AGRICULTURE

TABLE No. 3.4 —*contd.*

कापूस/Cotton		भुईमूग/Groundnut		District
क्षेत्र Area	उत्पादन Outturn	क्षेत्र Area	उत्पादन Outturn	
(17)	(18)	(19)	(20)	(2)
...	...	...	...	Brihan Mumbai
...	...	*	1	Thane
...	...	*	*	Raigad
...	...	1	1	Ratnagiri
...	...	5	8	Sindhudurg
...	...	6	10	Konkan Division
6	9	43	34	Nashik
67	46	44	25	Dhule
32	32	27	24	Nandurbar
399	562	17	16	Jalgaon
15	23	21	33	Ahmednagar
519	672	152	132	Nashik Division
*	1	54	69	Pune
5	13	61	88	Satara
3	8	39	39	Sangli
6	10	26	34	Solapur
*	*	64	95	Kolhapur
14	32	244	325	Pune Division
433	704	402	467	Rest of Maharashtra
160	113	12	7	Aurangabad
170	122	4	3	Jalna
219	137	8	9	Parbhani
114	97	5	7	Hingoli
111	87	18	12	Beed
274	176	10	9	Nanded
3	2	16	10	Osmanabad
28	19	18	10	Latur
1,079	753	91	67	Aurangabad Division

3. शेती/
तक्ता क्रमांक/

(1)	(2)	(13)	(14)	(15)	(16)
24	बुलढाणा	.. 242	151	1	95
25	अकोला	.. 156	128	*	18
26	वाशिम	.. 171	119	2	168
27	अमरावती	.. 220	177	2	186
28	यवतमाळ	.. 212	204	7	650
	अमरावती विभाग	.. 1,001	779	12	1,117
29	वर्धा	.. 74	57	3	233
30	नागपूर	.. 101	73	1	62
31	भंडारा	.. 49	26	1	96
32	गोंदिया	.. 8	5	...	...
33	चंद्रपूर	.. 89	48	...	...
34	गडचिरोली	.. 28	14	...	...
	नागपूर विभाग	.. 349	223	5	391
	विदर्भ विभाग	.. 1,350	1,002	17	1,508
	महाराष्ट्र राज्य	.. 3,606	2,209	590	53,141

टीप.—(१) आकडे अस्थायी आहेत.

(२) आकडे संक्षिप्तात लिहिल्यामुळे काही ठिकाणी बेरजा जुळणार नाहीत.

(३) *आकडे ५०० हेक्टर/टनांपेक्षा कमी आहेत.

(४) कापसाचे उत्पादन लिंटमध्ये आहे व ते प्रत्यक्ष १७० किलो ग्रॅमच्या हजार गासड्यात आहे.

आधार.—कृषी आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

AGRICULTURE

TABLE No. 3.4 —*contd.*

(17)	(18)	(19)	(20)	(2)
258	264	10	7	Buldhana
240	234	2	2	Akola
120	107	1	1	Washim
326	250	8	7	Amravati
446	448	7	6	Yavatmal
1,390	1,303	28	23	Amravati Division
134	174	6	5	Wardha
63	104	13	10	Nagpur
...	...	*	*	Bhandara
...	...	*	*	Gondiya
55	61	*	*	Chandrapur
...	...	...	...	Gadchiroli
252	339	19	15	Nagpur Division
1,642	1,642	47	38	Vidarbha Division
3,254	3,099	540	572	Maharashtra State

Note.— (1) Figures are provisional.

(2) Details may not add up to total due to rounding.

(3) *Figures are below 500 hectares/tonnes

(4) Production of cotton is in terms of lint and in '000 bales of 170 kg. each

Source.— Commissioner of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.5

प्रमुख पिकांच्या उत्पादनांचे निर्देशांक*

INDEX NUMBERS OF PRODUCTION OF PRINCIPAL CROPS*

[पायाभूत काळ : १९८१-८२ (त्रैवार्षिक) = १००]

[Base : 1981-82 (Triennium) =100]

अनुक्रमांक Serial	बाब	1997-98	1998-99	1999-00	Item	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)	
1	अन्नधान्ये—				<i>Foodgrains</i>	
	(अ) तृणधान्ये—				(a) <i>Cereals—</i>	
	(1) तांदूळ	...	108.4	111.7	115.9	Rice
	(2) गहू	...	69.3	135.2	148.3	Wheat
	(3) ज्वारी	...	77.2	91.5	95.8	Jowar
	(4) बाजरी	...	154.9	206.6	157.0	Bajri
	(5) बाली	...	26.4	22.6	20.7	Barley
	(6) मका	...	249.7	423.6	362.7	Maize
	(7) नाचणी	...	69.4	75.2	79.4	Ragi
	(8) कोद्रा	...	51.3	47.7	47.7	Kodra
	(9) इतर धान्ये	...	76.9	131.8	91.8	Other cereals
	एकूण तृणधान्ये		90.4	114.0	114.6	Total Cereals
	(ब) कडधान्ये—				(b) <i>Pulses—</i>	
	(1) हरभरा	...	176.9	341.7	364.9	Gram
	(2) तूर	...	89.2	203.3	218.2	Tur
	(3) इतर कडधान्ये	...	130.7	212.5	177.5	Other pluses
	एकूण कडधान्ये		115.6	225.9	225.1	Total Pulses
	एकूण अन्नधान्ये		95.4	136.2	136.5	Total Foodgrains
2	अन्नधान्यतर—				<i>Non-Foodgrains</i>	
	(अ) गळिताची धान्ये—				(a) <i>Oilseeds—</i>	
	(1) भुईमूग	...	91.8	108.3	93.2	Groundnut
	(2) तीळ	...	110.4	133.7	115.7	Seasamum
	(3) मोहरी, राई व जवस	...	28.6	50.6	53.0	Rape, Mustard and Linseed.
	(4) एरंडी	...	166.7	241.7	233.7	Caster seed
	(5) सूर्यफूल	...	282.9	394.4	422.4	Sunflower
	एकूण गळिताची धान्ये		99.6	122.9	111.8	Total Oilseeds

तवत्ता क्रमांक/TABLE No. 3.5 —contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)
(ब)	तंतू पिके—				(b) Fibres—
(1)	कापूस ...	120.2	179.5	212.5	Cotton
(2)	मेस्ता ...	43.1	40.7	42.4	Mesta
	एकूण—तंतू पिके ...	119.9	179.0	211.8	Total Fibres
(क)	संकीर्ण—				(c) Miscellaneous
(1)	ऊस ...	158.3	195.5	220.4	Sugarcane
(2)	तंबाखू ...	203.5	114.4	163.4	Tobacco
(3)	बटाटा ...	121.7	122.9	120.1	Potato
(4)	मिरची ...	82.1	77.9	79.7	Chillies
	एकूण—संकीर्ण पिके	153.1	186.6	209.7	Total-Miscellaneous
	एकूण—अन्नधान्येतर पिके	135.7	172.2	191.2	Total-Non-foodgrains
	सर्व पिके	114.5	153.4	162.4	All Commodities

*निर्देशांक अंतिम अंदाजावर आधारलेले आहेत/Index numbers are based on final forecast.

आधार.—कृषी आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, पुणे

Source.—Commissioner of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.6

मृदसंधारण, जमीन सुधारणा इत्यादी योजनांखालील प्रगती

PROGRESS UNDER SOIL CONSERVATION AND LAND RECLAMATION

अनुक्रमांक Serial. No.	योजना	१९९९-२००० मध्ये झालेले Achievements during 1999-2000	Scheme
(1)	(2)	(3)	(2)
1	समतल सलगपट (बांधबंदिस्त केलेले जमीन) (हेक्टर)	13,502	Continuous contour trencher (Area bunded and contour bunded) (in hectares).
2	मजगी केलेली जमीन (हेक्टर) जैविक बांधासह समपातळी/ढाळीचे बांध	6,999	Area terraced (hectares). Contour/Graded bunding with Veg. bund.
3	जैविक बांध (हेक्टर)	18,054	Contour / Graded vegetative bunds (hectares)

आकडे अस्थायी आहेत./The figures are provisional.

आधार.—कृषी आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Commissioner of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

3 शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.7

रासायनिक खतांचे वाटप/DISTRIBUTION OF CHEMICAL FERTILIZERS

(हजार टनात/ 000 Tonnes)

बाब	राज्यास दिलेले खत Quantity distributed to the State 1999-2000	Item
(1)	(2)	(3)
नत्रयुक्त		Nitrogenous—
अमोनियम सल्फेट (२०.६ टक्के N)	35.0	Ammonium Sulphate (20.6 per cent N).
युरिया (४६ टक्के N)	1893.3	Urea (46 per cent N)
अमोनियम सल्फेट नायट्रेट (२६ टक्के N)	...	Ammonium Sulphate Nitrate (26 per cent N).
कॅल्शियम अमोनियम नायट्रेट (२५ टक्के N)	17.2	Calcium Ammonium Nitrate (25 per cent N).
अमोनियम क्लोराईड (२५ टक्के N)	1.6	Ammonium Chloride (25 per cent N).
फॉस्फेट—		Phosphates—
सिंगल सुपरफॉस्फेट (१६ टक्के P ₂ O ₅)	659.8	Single superphosphate (16 per cent P ₂ O ₅).
मिश्र—		Complex—
१२-३२-१६	1.7	12-32-16
१७-१७-१७	26.3	17-17-17
१८-४६-०	...	18-46-0
२०-२०-०	280.5	20-20-0
२३-२३-०	196.0	23-23-0
२०.७-२०.७-०	...	20.7-20.7-0
१५-१५-१५	169.2	15-15-15
१०-२६-२६	191.0	10-26-26
१९-१९-१९	58.9	19-19-19
पोटॅशिक—		Potassic—
म्युरिएट ऑफ पोटॅश (६० टक्के K ₂ O)	237.4	Muriate of potash (60 per cent K ₂ O)
सल्फेट ऑफ पोटॅश (५० टक्के K ₂ O)	1.92	Sulphate of potash (50 per cent K ₂ O)

प्राधार.—भारतीय खत संघ, पश्चिम विभाग, मुंबई.

source.—Fertilizer Association of India, Western Region, Mumbai.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.8

शेतीची अवजारे/AGRICULTURAL IMPLEMENTS 1997

अनु- क्रमांक Serial No. (1)	बाब (2)	माहिती परिमाण (3)	Particulars (4)	Unit (3)	Item (2)
1	नांगर—				Ploughs—
	(अ) लाकडी	हजारात	1,577	'000 No.	(a) Wooden
	(ब) लोखंडी	हजारात	607	'000 No.	(b) Iron
2	गाड्या	हजारात	1,250	'000 No.	Carts
3	ऊसाचे चरक—				Sugarcane crushers—
	(अ) शक्तीवर चालणारे	संख्या	6,879	Number	(a) Worked by power.
	(ब) बैलाच्या सहाय्याने चालणारे	संख्या	2,795	Number	(b) Worked by bullocks.
4	सिंचनाकरिता वापरली जाणारी इंजिने व विजेचे पंप	संख्या	9,64,013	Number	Oil engine with electric pumps for Irrigation purpose.
5	घाणी—				Ghanis—
	(अ) शक्तीवर चालणाऱ्या	संख्या	1,682	Number	(a) Worked by power
	(ब) इतर	संख्या	897	Number	(b) Other

64

आधार.—१६ वी पंचवार्षिक पशुधन गणना, १९९७. Source.—Quinquennial 16th Livestock Census, 1997.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.9

शेती पंपांना वीज पुरवठा/AGRICULTURAL PUMPS ENERGISED

(३१मार्च २०००रोजी/As on 31st March 2000)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा (2)	वीज पुरवठा केलेले शेतीचे पंप No. of agricultural Pumps energised (3)	District (2)
1	बृहन्मुंबई	...	Brihan Mumbai
2	ठाणे	...	Thane
3	रायगड	...	Raigad
4	रत्नागिरी	...	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	...	Sindhudurg
	कोकण विभाग	...	Konkan Division
6	नाशिक	...	Nashik
7	धुळे	...	Dhule
8	जळगाव	...	Jalgaon
9	अहमदनगर	...	Ahmednagar
	नाशिक विभाग	...	Nashik Division
10	पुणे	...	Pune
11	सातारा	...	Satara
12	सांगली	...	Sangli
13	सोलापूर	...	Solapur
14	कोल्हापूर	...	Kolhapur
	पुणे विभाग	...	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	...	Rest of Maharashtra
15	औरंगाबाद	...	Aurangabad
16	जालना	...	Jalna
17	परभणी	...	Parbhani
18	बीड	...	Beed
19	नांदेड	...	Nanded
20	उस्मानाबाद	...	Osmanabad
21	लातूर	...	Latur
	औरंगाबाद विभाग	...	Aurangabad Division

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.9 —contd.

(1)	(2)	(3)	(2)
22	बुलढाणा ...	87,006	Buldhana
23	अकोला ...	56,923	Akola
24	अमरावती ...	83,999	Amravati
25	यवतमाळ ...	52,793	Yavatmal
	अमरावती विभाग ...	2,80,721	Amravati Division
26	वर्धा ...	45,653	Wardha
27	नागपूर ...	72,025	Nagpur
28	भंडारा ...	30,753	Bhandara
29	चंद्रपूर ...	19,824	Chandrapur
30	गडचिरोली ...	5,993	Gadchiroli
	नागपूर विभाग ...	1,74,248	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग ...	4,54,969	Vidharbha Division
	महाराष्ट्र राज्य ...	22,74,055	Maharashtra State

आधार.—महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ, मुंबई.

Source.—Maharashtra State Electricity Board, Mumbai.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.10

महाराष्ट्रातील एकूण वहित धारण जमिनी, त्यांचे क्षेत्र व सरासरी क्षेत्र/
NUMBER, AREA AND AVERAGE SIZE OF OPERATIONAL HOLDINGS IN MAHARASHTRA
कृषि गणना / Agricultural Census 1995-96

अनुक्रमांक Serial No.	आकार वर्ग (हेक्टर) Size class (Hectare)	वहित धारण जमिनीची संख्या Number of Opera- tion holdings (⁰⁰)	वहित धारण जमिनीचे एकूण क्षेत्र(⁰⁰ हेक्टर) Area of opera- tional holdings (⁰⁰ hectare)	धारण जमिनीचे सरासरी क्षेत्र (हेक्टर) Average size of holdings (Hectare)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	Below 0.5 हून कमी	... 22,409	5,746	0.26
2	0.5 - 1.0	... 20,252	15,120	0.76
3	1.0 - 2.0	... 31,755	46,059	1.45
4	2.0 - 3.0	... 14,745	35,420	2.40
5	3.0 - 4.0	... 6,774	23,303	3.44
6	4.0 - 5.0	... 3,874	17,210	4.44
7	5.0 - 7.5	... 4,120	24,870	6.04
8	7.5 - 10.0	... 1,438	12,280	8.54
9	10.0 - 20.0	... 1,029	13,514	13.13
10	20.0 व त्याहून अधिक/ and above.	... 133	5,274	39.65
एकूण/Total		... 1,06,529	1,98,796	1.87

आधार.—कृषि गणनेचे सांख्यिकीय तक्ते, कृषि विभाग, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Statistical Tables on Agricultural Census, Department of Agriculture, Government of Maharashtra, Pune.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.11

राज्य क्षेत्रातील पूर्ण झालेल्या पाटबंधारे प्रकल्पांची संख्या
 NUMBER OF IRRIGATION PROJECTS COMPLETED IN STATE SECTOR

जलसिंचन प्रकल्प	३० जून २००० रोजी पूर्ण झालेल्या प्रकल्पांची संख्या No. of Projects completed as on 30th June 2000	Irrigation Projects
(1)	(2)	(1)
मोठे	28	Major
मध्यम ...	152	Medium
लघु व उपसा ...	2,237	Minor and Lift
एकूण ...	2,417	... Total

आधार.—पाटबंधारे विभाग, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Irrigation Department, Government of Maharashtra, Mumbai.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.12

निर्मित सिंचन क्षमता व प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र

IRRIGATION POTENTIAL CREATED AND ACTUAL IRRIGATED AREA

(हजार हेक्टरात/ In thousand hectares)

प्रकल्प	जून २००० अखेर निर्मित सिंचन क्षमता Irrigated potential created at the end of June 2000	प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र Actual irrigated area 1999-2000	Projects
(1)	(2)	(3)	(1)
मोठे	... 2,212.64	898.27	Major
मध्यम	... 600.32	176.20	Medium
लघु /उपसा	... 892.56	211.61	Minor & Lift
एकूण ...	3,705.52	1,286.08	... Total

आधार.—पाटबंधारे विभाग, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Irrigation Department, Government of Maharashtra, Mumbai.

3. शेती/AGRICULTURE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 3.13

शासनाचे कार्यान्वित झालेले जलविद्युत प्रकल्प

GOVERNMENT HYDRO ELECTRICAL PROJECTS COMMISSIONED

प्रकल्प	मार्च १९९९ पर्यंत कार्यान्वित झालेले Commissioned till March 1999		एप्रिल १९९९ ते मार्च २००० मध्ये कार्यान्वित झालेले Commissioned during April 1999 to March 2000		Project
	संख्या Number	क्षमता मेगॅवॅट Capacity M.W.	संख्या Number	क्षमता मेगॅवॅट Capacity M.W.	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)
मोठे	7	1173	*2	784	Major
लहान	19	178.025	--	--	Minor

आधार.—पाटबंधारे विभाग, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Irrigation Department, Government of Maharashtra, Mumbai.

* पेंच आंतरराज्यीय जलविद्युत प्रकल्पातील (२ x ८० मे वॅट) दोनपैकी एक जनित्र संच कार्यान्वित झाले आहे.

4. पशुसंवर्धन/ANIMAL HUSBANDRY

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 4.1

पशुधन/LIVESTOCK POPULATION

1997

(हजारत/In thousand numbers)

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	माहिती Particulars	Item
(1)	(2)	(3)	(2)
1	गायवर्ग—		<i>Cattle—</i>
(१)	तीन वर्षावरील प्रौढ बैल—		(1) Males over three years—
(अ)	केवळ पैदाशीसाठी ठेवलेले वळू	81	(a) Used for breeding only
(ब)	पैदाशीसाठी व कामासाठी उपयोगात आणलेले.	357	(b) Used for breeding and work both.
(क)	केवळ कामाकरिता वापरलेले	6,436	(c) Used for work only.
(ड)	इतर	115	(d) Others
	एकूण - गायवर्ग	<u>6,989</u>	.. Total - Cattle
(२)	तीन वर्षावरील प्रौढ गाई—		(2) Females over three years—
(अ)	पैदाशीसाठी किंवा दुधासाठी ठेवलेल्या.		(a) Breeding—
(१)	दुभत्या	2,914	(i) Milch
(२)	भाकड व एकदाही न व्यालेल्या	2,906	(ii) Dry and not calved even once.
(ब)	कामाच्या	..	(b) Working
(क)	इतर	66	(c) Others
	एकूण	<u>5,886</u>	.. Total
(३)	वासरे	5,196	(3) Young Stock
	एकूण—गाई-बैल	<u>18,071</u>	.. Total—Cattle
अ-१	संकरित गायवर्ग—		<i>Cross-breed cattle—</i>
(१)	अडीच वर्षावरील संकरित प्रौढ बैल—		(1) Two and half years cross-breed males—
(अ)	केवळ पैदाशीसाठी ठेवलेले वळू	12	(a) Used for breeding only
(ब)	पैदाशीसाठी व कामासाठी ठेवलेले वळू	26	(b) Used for breeding and work both
(क)	केवळ कामासाठी वापरलेले	177	(c) Used for work only.
(ड)	इतर	11	(d) Others
	एकूण	<u>226</u>	.. Total

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 4.1—contd.

(1)	(2)	(3)	(2)
(२) अडीच वर्षांवरील संकरित प्रौढ गाई—			(2) Adult cross-breed cows above two and half years—
(अ) पैदाशीसाठी किंवा दुधासाठी ठेवलेल्या—			(a) Used for breeding or milch
(१) दुभत्या	733		(i) Milch
(२) भाकड व एकदाही न व्यालेल्या	490		(ii) Dry and not calved even once.
(ब) इतर	21		(b) Others
एकूण	<u>1,243</u>	..	Total
(३) वासरे (अडीच वर्षांखालील)	987		(3) Young Stock (below two and half years .)
एकूण—संकरित गाय वर्ग	<u>2,456</u>	..	Total - Cross breed cattle
अ-२ देशी गायवर्ग—			Deshi Cattle—
(१) तीन वर्षांवरील देशी प्रौढ बैल—			(1) Above 3 years Deshi adult male.—
(अ) केवळ पैदाशीसाठी ठेवलेले वळू	69		(a) Used for breeding only
(ब) पैदाशीसाठी व कामासाठी ठेवलेले वळू	331		(b) Used for breeding and work both.
(क) केवळ कामासाठी वापरलेले	6,259		(c) Used for work only
(ड) इतर	103		(d) Others
एकूण	<u>6,764</u>	..	Total
(२) तीन वर्षांवरील देशी प्रौढ गाई—			(1) Above 3 years deshi adult cows
(अ) पैदाशीसाठी किंवा दुधासाठी ठेवलेल्या.			(a) Used for breeding or milch
(१) दुभत्या	2,182		(i) Milch
(२) भाकड व एकदाही न व्यालेल्या	2,416		(ii) Dry and not calved even once.
(ब) इतर	45		(b) Others
एकूण	<u>4,642</u>	..	Total
(३) वासरे (तीन वर्षांखालील)	4,209		(3) Young Stock (below three years)
एकूण देशी गाय वर्ग	<u>15,615</u>	..	Total—Deshi cattle

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 4.1—contd.

(1)	(2)	(3)	(2)
2	म्हशी-रेडे—		Buffaloes—
	(१) तीन वर्षांवरील रेडे—		(1) Males over three years—
	(अ) केवळ पैदाशीसाठी ठेवलेले वळू	46	(a) Used for breeding only
	(ब) पैदाशीसाठी व कामासाठी उपयोगात आणलेले.	46	(b) Used for breeding and work both.
	(क) केवळ कामाकरिता वापरलेले	212	(c) Used for work only.
	(ड) इतर	11	(d) Others
	एकूण	<u>315</u>	.. Total
	(२) तीन वर्षांवरील म्हशी—		(2) Females over three years—
	(अ) पैदाशीसाठी किंवा दुधासाठी ठेवल्या—		(a) Used for breeding or milch
	(१) दुभत्या	2,151	(i) Milch
	(२) भाकड व एकदाही न व्यालेल्या	1,433	(ii) Dry and not calved even once.
	(ब) इतर	25	(b) Others
	एकूण	<u>3,609</u>	.. Total
	(३) रेडके (तीन वर्षे व त्याखालील)	2,149	(3) Young Stock (three years and below).
	एकूण—म्हशी-रेडे	<u>6,073</u>	.. Total—Buffaloes
3	मेंढरे—	3,368	Sheep
4	शेळ्या	11,434	Goats
5	घोडे-शिगरे	42	Horses and ponies
6	इतर जनावरे*	650	Others livestock*
	एकूण—पशुधन (कुत्री वगळून)	<u>39,638</u>	.. Total—Livestock (Excluding dogs)
7	कोंबड्या, बदके वगैरे	35,392	Poultry

(१) आकडे संक्षिप्तात लिहिल्यामुळे काही ठिकाणी
बेरजा जुळणार नाहीत.

(२) पहिली पशुधन गणना १९१९ मध्ये घेण्यात आली.

(३) *इतर जनावरांत डुकरे, गाढवे, खेचरे व उंट यांचा
समावेश आहे.

(i) Details may not add up to the totals
due to rounding.

(ii) First Livestock Cens was taken in
1919.

(iii) *Other Livestock includes pigs,
donkeys, mules and camels.

आधार.—१६ वी पंचवार्षिक पशुधन गणना, १९९७.

Source.—Quinquennial 16th Livestock Cens,
1997.

4. पशुसंवर्धन/ANIMAL HUSBANDRY

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 4.2

जिल्हावार पशुधन/LIVESTOCK POPULATION IN EACH DISTRICT
1997

(हजारात/in thousand number)

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	संकरित गाय वर्ग CrossBreed Cattle	देशी गाय वर्ग Deshi Cattle	गाई-बैल Cattle	म्हशी-रेडे Buffaloes	मेंढरे Sheep	शेळ्या Goats	इतर जनावरे Other Livestock	एकूण जनावरे * Total Livestock	कोंबड्या, बदके वगैरे Total Poultry	District	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(2)	
1	बृहन्मुंबई	...	2	4	6	78	0	13	7	104	153	Brihan Mumbai
2	ठाणे	...	9	552	561	223	1	257	17	1059	1955	Thane
3	रायगड	...	9	443	452	147	1	160	4	763	1680	Raigad
4	रत्नागिरी	...	29	552	581	94	0	60	1	736	1589	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	...	8	220	228	105	0	36	3	372	860	Sindhudurg
	कोकण विभाग	...	57	1770	1827	647	2	526	32	3035	6237	Konkan Division
6	नाशिक	...	163	1011	1174	262	330	784	44	2595	3124	Nashik
7	धुळे	...	75	766	841	207	198	636	42	1923	1697	Dhule
8	जळगाव	...	83	639	722	363	42	559	43	1728	686	Jalgaon
9	अहमदनगर	...	517	762	1279	173	569	1124	49	3193	2631	Ahmednagar
	नाशिक विभाग	...	838	3178	4016	1005	1139	3103	178	9439	8138	Nashik Division
10	पुणे	...	388	508	896	287	413	645	50	2290	3942	Pune
11	सातारा	...	153	312	465	361	367	433	16	1641	2010	Satara
12	सांगली	...	52	225	277	468	216	367	13	1340	2432	Sangli
13	सोलापूर	...	182	465	647	325	336	891	28	2225	2084	Solapur
14	कोल्हापूर	...	84	176	260	655	184	175	6	1282	1583	Kolhapur
	पुणे विभाग	...	859	1687	2546	2096	1515	2511	113	8778	12051	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	...	1754	6635	8390	3748	2656	6140	323	21251	26426	Rest of Maharashtra

15	औरंगाबाद	...	110	503	613	102	93	411	28	1249	523	Aurangabad
16	जालना	...	31	440	471	86	51	287	36	931	336	Jalna
17	परभणी	...	26	739	765	203	41	401	23	1432	452	Parbhani
18	बीड	...	96	528	624	188	163	532	21	1528	786	Beed
19	नांदेड	...	33	699	732	260	50	356	31	1430	521	Nanded
20	उस्मानाबाद	...	76	303	379	148	54	290	12	883	563	Osmanabad
21	लातूर	...	35	360	395	229	54	200	13	889	283	Latur
	औरंगाबाद विभाग	...	407	3572	3979	1216	506	2476	164	8342	3464	Aurangabad Division
22	बुलढाणा	...	44	507	551	122	92	326	36	1128	353	Buldhana
23	अकोला	...	25	642	667	149	22	360	25	1225	537	Akola
24	अमरावती	...	29	563	592	128	24	321	22	1086	321	Amravati
25	यवतमाळ	...	21	792	813	143	11	399	17	1381	645	Yavatmal
	अमरावती विभाग	...	119	2504	2623	542	149	1406	100	4820	1856	Amravati Division
26	वर्धा	...	51	374	425	68	4	184	8	688	274	Wardha
27	नागपूर	...	64	576	640	98	15	325	15	1092	691	Nagpur
28	भंडारा	...	47	704	751	191	3	431	10	1385	926	Bhandara
29	चंद्रपूर	...	12	650	662	114	21	269	20	1086	960	Chandrapur
30	गडचिरोली	...	2	600	602	95	13	204	48	963	786	Gadchiroli
	नागपूर विभाग	...	176	2903	3080	566	56	1412	101	5214	3637	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	...	295	5407	5703	1108	205	2818	201	10034	5493	Vidharbha Division
	महाराष्ट्र राज्य	...	2457	15615	18072	6073	3368	11434	688	39627	35383	Maharashtra State

* कुत्री वगळून/Excludes dogs. @ 500 पेक्षा कमी/Less than five hundred,

† डुकरे, घोडे, गाढव, उंट, खेचरे धरून/Includes pigs, horses, donkey, camel, mules.

आकडे संक्षिप्तात लिहिल्यामुळे काही ठिकाणी बेरीजा जुळणार नाहीत/Details may not add up to totals due to rounding.

आधार. -- १६ वी पंचवार्षिक पशुधन गणना, १९९७

Source. -- Quinquennial 16th Livestock Census, 1997.

4. पशुसंवर्धन/ANIMAL HUSBANDRY

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 4.3.

पशुसंवर्धनासंबंधीची संकीर्ण माहिती

MISCELLANEOUS STATISTICS RELATING TO ANIMAL HUSBANDRY

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	३१ मार्च २००० रोजी As on 31st March 2000	Item
(1)	(2)	(3)	(2)
1	पशु पैदास केंद्रे	10	Number of cattle breeding farms.
2	बकरे पैदास केंद्रे	1	Number of goat breeding farms.
3	मेष पैदास केंद्रे	9	Number of sheep breeding farms.
4	कुक्कुट पैदास व अंडी उबविण्याची केंद्रे	4	Number of poultry breeding farms and central hatcheries.
5	सघन कुक्कुट सुधार केंद्रे	16	Number of intensive poultry development blocks.
6	आधारभूत ग्राम केंद्रे	48	Number of key village centres.
7	पशुरोगसाथ नियंत्रण फिरती केंद्रे	10	Number of mobile epizotic control units.
8	विभागीय कृत्रिम रेतन केंद्रे	49	Number of artificial insemination centres.
9	जिल्हा कृत्रिम रेतन केंद्रे	29	Number of district artificial insemination centres.
10	कृत्रिम रेतन उप केंद्रे---		Number of artificial insemination sub-centres.
	(अ) जिल्हा परिषदांखालील	3,042	(a) Under Zilla Parishads
	(ब) विभागीय कृत्रिम रेतन केंद्रांखालील	689	(b) Under regional artificial in semination centres.
	(क) आधारभूत ग्राम केंद्रांखालील	498	(c) Under Key village centres.

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 4.3—contd.

(1)	(2)	(3)	(2)
11	पशुवैद्यकीय संस्था—		Number of veterinary institutions
	(अ) पशुवैद्यकीय बहु चिकित्सालये . . .	31†	(a) Veterinary Polyclinics
	(ब) पशुवैद्यकीय रुग्णालये/दवाखाने . . .	12‡	(b) Veterinary hospitals
	(क) पशुवैद्यकीय दवाखाने . . .	1,197	(c) Veterinary dispensaries
	(स्थानिक क्षेत्र)		(Local sector)
	(ड) फिरते पशुवैद्यकीय दवाखाने . . .	61	(d) Mobile Veterinary clinics
	(इ) पशुवैद्यकीय सहाय्यक केंद्रे . . .	2,073	(e) Veterinary aid centres
	(स्थानिक क्षेत्र)		(Local sector)
	(ज) फिरती विस्तारित व प्रात्यक्षिक केंद्रे . . .	2	(f) Mobile extension cum demonstration centres.

टीप/Note.—(१) † यामध्ये दापोली, परभणी व नागपूर येथील कृषि विद्यापीठाखालील प्रत्येकी एक धरून

(1) Including one each under Agricultural Universities at Dapoli, Parbhani and Nagpur

(२) ‡ पुणे येथील कृषि विद्यापीठाखालील एक आणि मुंबई येथील " सोसायटी फॉर प्रिव्हेंशन ऑफ क्रुएल्टी टू अॅनिमल्स " या संस्थेचे एक धरून.

(2) Including one at Pune under Agricultural University and one under Society for Prevention of Cruelty to Animals at Mumbai.

(३) बकरे पैदास केंद्र व मेष पैदास केंद्र ह्या संस्था मेष विकास महामंडळाकडे हस्तांतरित करण्यात आलेल्या आहेत.

(3) The institutions Goat development center and Sheep development centre have been transferred to Sheep Development Corporation.

आधार.—पशुसंवर्धन आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Commissioner of Animal Husbandry, Government of Maharashtra, Pune.

4. पशुसंवर्धन/ANIMAL HUSBANDRY

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 4.4.

शासकीय व सहकारी क्षेत्रातील दुग्धशाळांमार्फत झालेले दुधाचे संकलन व वितरण
 COLLECTION AND DISTRIBUTION OF MILK BY DAIRIES IN GOVERNMENT AND
 Co-OPERATIVE SECTORS
 1999-2000

(लाख लिटरमध्ये/ In lakh litres)

विभाग	प्रतिदिनी सरासरी गाईचे दूध संकलन Daily average collection of cow milk	Division
(1)	(2)	(1)
1 मुंबई	0.19	Mumbai
2 पुणे	21.32	Pune
3 नाशिक	10.04	Nashik
4 नागपूर	1.32	Nagpur
5 अमरावती	0.26	Amravati
6 औरंगाबाद	4.34	Aurangabad
	एकूण 37.47	Total

दुधाचे प्रतिदिन सरासरी वितरण /Average distribution of milk per day

1. बृहन्मुंबई दूध योजना/Brihan Mumbai milk scheme	7.30 लाख लिटर/lakh litres
2. स्थानिक ग्रामीण दूध विक्री/Local Rural sale of milk	14.19 लाख लिटर/lakh litres
3. महानंद दुग्धशाळेचे वितरण/Distribution of Mahananda dairy	7.40 लाख लिटर/lakh litres

आधार.—आयुक्त, दुग्धशाळा विकास, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Comissioner of Dairy Development, Government of Maharashtra, Mumbai.

4. पशुसंवर्धन/ANIMAL HUSBANDRY

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 4.5

दुग्धजन्य पदार्थांची उत्पादने व दूध शीतकरण केंद्रे
MILK PRODUCTS AND MILK CHILLING CENTRES
1999-2000

अनु- क्रमांक Serial No. (1)	उत्पादनाचे नाव (2)	परिमाण (3)	उत्पादन Production (4)	Unit (3)	Name of production (2)
1	तूप	मे. टन	1,398.34	M. tonnes	Ghee
2	टेबल बटर	..	203.33	..	Table butter
3	पनीर	..	30.66	..	Paneer
4	चीज	..	31.94	..	Cheese
5	श्रीखंड	..	--	..	Shrikhand
6	मसाला दूध	लाख बाटल्या	22.92	Lakh Bottle	Masala milk
7	एनर्जी	..	134.15	..	Energy
8	मलईविरहित दूध भूकटी.	मे. टन	10,651.15	M. tonnes	Skimmed milk powder.
9	सफेद लोणी	..	6,091.64	..	White butter
10	लस्सी	लाख बाटल्या	79.42	Lakh Bottle	Lassi
11	दीर्घकाळ टिकणारे दूध	..	...	..	Processed Milk

(एक) शासकीय व सहकारी क्षेत्रातील दुग्धशाळांच्या
दूध शीतकरण केंद्रांची संख्या व त्याची क्षमता.(I) No. and capacity of milk chilling
centres in milk processing plants in
Government and Co-operative sector.

(अ) एकूण दूध शीतकरण केंद्रे क्षमता (लाख लिटरमध्ये)	108 19.87
(ब) शासकीय दूध शीतकरण केंद्रे क्षमता (लाख लिटरमध्ये)	69 6.57
(क) सहकारी दूध शीतकरण केंद्रे क्षमता (लाख लिटरमध्ये)	39 13.30
(दोन) सहकारी क्षेत्रातील दुग्धशाळा दुध प्रक्रिया यंत्रांची संख्या क्षमता (लाख लिटरमध्ये)	25 31.90
(तीन) शासकीय दुग्धशाळा क्षमता (लाख लिटरमध्ये)	32 31.70

(a) Total milk chilling centres Capacity (in lakh litres).
(b) Government milk chilling centres Capacity (in lakh litres).
(c) Co-operative milk chilling centres Capacity (in lakh litres).
(II) Co-operative Dairies Number of milk processing plants Capacity (in lakh litres).
(III) Government Dairies Capacity (in lakh litres).

आधार.—आयुक्त, दुग्धव्यवसाय विकास, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Commissioner of Dairy Development, Government of Maharashtra, Mumbai.

5. मत्स्यव्यवसाय/FISHERIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 5.1

विविध खारवण आवारात झालेली माशांची आवक, खारवण्यासाठी झालेला मिठाचा वापर
आणि खारवलेले मासे

QUANTITY OF FISH BROUGHT FOR CURING, SALT ISSUED AND FISH CURED
1999-2000

(मेट्रिक टनात/in M. tone)

अनुक्रमांक Serial No.	आवार (2)	खारवण्यासाठी आणलेले मासे Quantity of fish brought for curing (3)	मिठाचा वापर Quantity of salt issued (4)	खारवलेल्या माशांचे वजन Weight of cured fish removed (5)	Name of the yard (2)
1	बोरिया	1,600	320	1,200	Boria
2	जयगड	...	...	...	Jaigad
3	वरवडे	...	...	...	Warwade
4	मिरकर वाडा	37,860	7,572	28,395	Mirkar wada
5	रत्नागिरी (भाट्ये)	...	...	...	Ratnagiri (Bhatye)
6	पूर्णगड	...	...	...	Purnagad
7	जैतापूर	...	...	...	Jaitapur
8	विजयदुर्ग	...	...	...	Vijaydurg
9	तारा मुंबरी	...	...	...	Tara mumbri
10	मालवण	...	...	...	Malwan
11	वेंगुर्ला	...	...	...	Vengurla
एकूण . .		39,460	7,892	29,595	

आधार.—आयुक्त, मत्स्यव्यवसाय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Comissioner of Fisheries, Government of Maharashtra, Mumbai.

5. मत्स्यव्यवसाय/FISHERIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 5.2

मत्स्यव्यवसायासंबंधीची संकीर्ण माहिती/MISCELLANEOUS STATISTICS RELATING TO FISHERIES
1999-2000

अनुक्रमांक Serial No. (1)	बाब (2)	परिमाण (3)	माहिती Particulars (4)	Unit (3)	Item (2)
1	एकूण समुद्र किनारा	कि. मीटर	720	Kilometre	.. Total coastline of State
2	सागरी मत्स्यव्यवसाय करणारी खेडी/ गावठाणे.	संख्या	394	No.	.. Marine fishing villages/hamlets
3	मत्स्यव्यवसायात गुंतलेल्या होड्या	..	19,570	No.	.. Boats engaged in fishing.
4	प्रत्येकी एक मे. टनाच्यावर वजनाच्या होड्या.	..	14,818	No..	.. Boats above one tonne
5	यंत्रसज्ज होड्या—				.. Mechanised Boats—
	(अ) खात्यानुसार	..	5,704	No.	.. (a) Departmentally
	(ब) अस्तित्वात असलेल्या. (इतर संस्थांच्या धरून).	..	9,621	No.	.. (b) Existing (including mechanised by other agencies).
6	एकूण मत्स्योत्पादन—				.. Fish Production—
	(अ) सागरी	हजार मे. टन	398	Thousand tonnes	.. (a) Marine
	(ब) गोड्या पाण्याचे	..	135	..	.. (b) Inland

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 5.2 —contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(3)	(2)
7	मत्स्यव्यवसायातील सहकारी संख्या	संख्या	..	2,395@	No. .. Co-operative societies
8	त्यांच्या सभासदांची संख्या	हजारात	..	232@	Thousand .. Their members
9	राज्यातील गोडे पाणी व्याप्त क्षेत्र	हजार हेक्टर	..	301	Thousand hectare. . Total Inland water spread area
10	मत्स्य बीज साठा				<i>Carp fry stocked--</i>
	(अ) बाहेरून आणलेले	हजारात	..		Thousand .. (a) Imported
	(ब) स्थानिक रित्या पैदास केलेले	हजारात	..	2,08,300	Do. .. (b) Induced breeding
	(क) सायप्रिनस	हजारात	..		Do. .. (c) Cyprinus
11	मासळी खारवण्याची आवार केंद्रे	संख्या	..	11	No. .. Fish curing yards
12	मत्स्यव्यवसाय शिक्षण संस्था	संख्या	..	9	No. .. Fishery school
13	सहकारी होड्या बांधणारी केंद्रे	संख्या	..	1	No. . Co-operative boat building yards

@ अस्थायी / Provisional

आधार.— आयुक्त, मत्स्यव्यवसाय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.— Commissioner of Fisheries, Government of Maharashtra, Mumbai

5. मत्स्यव्यवसाय/FISHERIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 5.3

मासळीच्या प्रकारानुसार सागरी मत्स्योत्पादन/VARIETYWISE MARINE FISH PRODUCTION
1999-2000

(टनात/in tonnes)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	प्रकार (2)	ठाणे Thane (3)	बृहन्मुंबई Brihan Mumbai (4)	रायगड Raigad (5)	रत्नागिरी Ratnagiri (6)	सिंधुदुर्ग Sindhudurg (7)	एकूण Total (8)	Variety (2)
1	मुशी, पाकट, वागळी ..	2,431	3,940	818	963	312	8,464	Elasmobranches
2	बाम ..	506	1,058	5	39	64	1,672	Eels
3	शिगाडा, शिंगटी ..	1,897	3,471	488	3,411	534	9,801	Catfishes
4	कर्ली, दाताळी ..	869	460	173	477	517	2,496	Chirocentrus
5	पेढवा, पेटी, मिलाजी, तारली	...	351	1,486	8,060	1,938	11,835	Sardines
6	भिग पाला ..	140	49	180	110	...	479	Hilsa-Alisha
7	मांदेली ..	7,260	6,837	1,679	899	...	16,675	Anchoviella
8	काटी ..	3,089	1,731	185	99	...	5,104	Thrissoles
9	खवली, पातुर्डी ..	...	...	238	1,964	569	2,771	Other cludedia
10	बोंबिल ..	41,546	11,549	1,202	116	34	54,447	Harpodon Neherias
11	करकरा, खजुरा ..	2	22	19	...	...	43	Perchaos
12	तांब ..	...	1,027	10	3	3	1,043	Red snapper
13	दादा, रावस ..	483	56	62	3	...	604	Polynomids
14	घोळ, कोय ..	1,169	3,175	46	42	26	4,458	Sciaemids
15	बळा वाकटी ..	1,836	15,262	1,272	5,599	6,580	30,549	Ribbon fish

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 5.3—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(2)
16	ढोमा, घोडी ..	760	13,659	1,305	4,931	1,225	21,880	Otalithes sp.
17	खरबा बांगडा ..	136	1,682	182	577	165	2,742	Caranx
18	सरंगा ..	6,913	735	270	238	188	8,344	Pomfrets
19	कलवा ..	159	477	60	83	308	1,087	Black Pomfrots
20	बांगडा ..	110	7,572	1,133	20,708	2,711	32,234	Mackerai
21	सुरमई, डागोळ, फलई	1,342	2,746	558	2,357	1,348	8,351	Seer fish
22	गेदर, दृषा ..	23	2,687	340	794	950	4,794	Tunnies
23	तेडली ..	...	52	477	...	4	533	Bregnaores Noelillanid
24	लेप ..	7	1,165	302	2,589	749	4,812	Soles
25	कोकरी बाबी ढोके ..	...	21	378	829	1,321	2,549	Leiggnathus
26	खाप ..	...	3	4	83	407	497	Carangids small
27	चिराटी राणी बामण ..	...	7,995	34	700	982	9,711	Upenaides sp.
28	कोळंबी ..	2,955	20,987	3,692	3,932	921	32,487	Prawns
29	जवळा, करदी ..	14,311	32,100	27,993	674	...	75,078	Shrimps
30	शैवंड ..	157	108	117	9	6	397	Lobsters
31	सौंदाळा ..	120	343	37	469	306	1,275	Lactarius
32	म्हाकूळ ..	136	6,755	199	1,704	994	9,788	Cattle fish & Squids.
33	इतर ..	1,852	5,823	3,295	13,851	6,076	30,897	Miscellaneous
	एकूण ..	90,209	1,53,898	48,243	76,313	29,238	3,97,901	Total

आधार .— आयुक्त, मत्स्यव्यवसाय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.— Commissioner of Fisheries. Government of Maharashtra, Mumbai.

5. मत्स्यव्यवसाय/FISHERIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 5.4

मत्स्योत्पादनाची विल्हेवाट (सागरी व भूजल)

DISPOSITION OF FISH CATCH (MARINE AND INLAND)

1999-2000

विल्हेवाट प्रकार	मत्स्योत्पादन (टनात) Fish product (Tonnes)	Types of disposition
(1)	(2)	(1)
विक्रीसाठी ताजे मासे...	3,93,756	Fresh Fish for marketing
गोटविण्याकरिता ...	*	Freezing
वाळविण्याकरिता ...	1,04,264	Sun-dried
खारविण्याकरिता ...	6,790	Salted
डबा बंद मासे ...	*	Canning
खताकरिता ...	28,481	Reduction
इतर ...	N.A.	Miscellaneous purpose
एकूण ...	5,33,291	Total

* बाब १ मध्ये समाविष्ट/Included in item one.

N.A. = उपलब्ध नाही/Not available.

आधार — आयुक्त, मत्स्यव्यवसाय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Commissioner of Fisheries, Government of Maharashtra, Mumbai.

6. वने/FORESTS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 6.1

वनव्याप्त क्षेत्रांचे वर्गीकरण/CLASSIFICATION OF FOREST AREA

(क्षेत्र चौ. कि. मीटरमध्ये/ Area in Sq. Kilometers)

अनुक्रमांक Serial No.	प्रकार	1999-2000*	Class of Fores.	
(1)	(2)	(3)	(2)	
1	राखीव	...	45,241	Reserved
2	संरक्षित	...	8,067	Proctected
3	अवर्गीकृत	...	4,512	Unclassified
एकूण		..	57,820	Total

टीप.—वरील वनव्याप्त क्षेत्र शासकीय व्यवस्थापनाखाली आहे.

* अस्थायी / Provisional

Note.—The above forest area is under administrative control of the State.

आधार.—मुख्य वन संरक्षक, महाराष्ट्र शासन, नागपूर.

Source.—Chief Conservator of Forests, Government of Maharashtra, Nagpur.

6. वने/FORESTS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 6.2

मुख्य आणि गौण वनोत्पादने

PRODUCTION OF MAJOR AND MINOR FOREST PRODUCTS

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	1999-2000*	Item
(1)	(2)	(3)	(2)
1	इमारती लाकूड— (अ उत्पादन (हजार घन मीटर)	76	<i>Timber—</i> (a) Quantity (thousand cubic metres).
	(ब मूल्य (हजार रुपयात) ...	5,56,185	(b) Value (Rs. in thousand)
2	जळाऊलाकूड— (अ उत्पादन (हजार घन मीटर)	214	<i>Firewood—</i> (a) Quantity (thousand cubic metres).
	(ब मूल्य (हजार रुपयात) ...	74,446	(b) Value (Rs. in thousand)
3	गौण वनोत्पादन— मूल (हजार रुपयात)		<i>Minor forest Products—</i> Value (Rs. in thousand)
	(अ बांबू ...	2,24,505	(a) Bamboo
	(ब गवत इत्यादी ...	4,620	(b) Grass and grazing
	(क विडी पाने ...	4,23,526	(c) Bidi leaves
	(ड इतर उत्पादन ...	9,977	(b) Other product

* अस्थायी / Provisional

आधार.—मुख्य व संरक्षक, महाराष्ट्र शासन, नागपूर.

Source.—Chief Conservator of Forests, Government of Maharashtra, Nagpur.

7. उद्योग आणि खाणकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.1

चालू कारखान्यांचे कामगारांच्या संख्येनुसार वर्गीकरण
 DISTRIBUTION OF WORKING FACTORIES ACCORDING TO WORKING STRENGTH
 1999

अनुक्रमांक Serial No.	कामावरील कामगारांच्या दैनिक सरासरीचा गट Strength average daily employment	चालू कारखाने (संख्या) Working Factories (No.)	त्यातील एकूण कामगारांची दैनिक सरासरी (संख्या) Average daily number or workers (No.)	
(1)	(2)	(3)	(4)	
1	Less than 10/पेक्षा कमी	...	13,573	68,212
2	10 to 19	...	6,423	86,515
3	20 to 49	...	4,780	1,43,636
4	50 to 99	...	1,872	1,26,262
5	100 to 499	...	1,632	3,33,024
6	500 to 999	...	265	1,83,286
7	1,000 to 4,999	...	123	2,17,132
8	5,000 व त्याहून अधिक/and above	...	10	73,436
	एकूण/Total	...	28,678	12,31,503

टीप— विवरण पत्र प्राप्त झालेल्या कारखान्यांचीच माहिती तक्त्यात देण्यात आलेली आहे.

Note :The information in this table covers only those factories which supplied return.

आधार.—औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई

Source.—Directorate of Industrial Safety and Health, Government of Maharashtra, Mumbai.

7. उद्योग आणि खाणकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.2

कारखाने व कामगारांची कामावरील दैनिक सरासरी यांचे उद्योगांच्या प्रमुख गटानुसार वर्गीकरण

FACTORIES WITH AVERAGE DAILY EMPLOYMENT CLASSIFIED ACCORDING TO MAJOR GROUPS OF INDUSTRIES 1999.

(संख्या/No.)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	कारखान्यांचे प्रमुख गट (2)	प्रत्येक गटातील चालू कारखाने Working Factories (3)	त्यातील दैनिक सरासरी Average daily Workers (4)	Major Group (2)
1	कृषि, शिकार व संबंधित सेवा	589	38,630	Agriculture, hunting and related service activities
2	वन संवर्धन आणि ओडके पाडणे	1	3	Forestry, logging and related service activities.
3	खाणकाम व दगड खाणकाम (पेट्रोलियम, नैसर्गिक वायु, युरेनियम, कच्चे धातू इ. वगळून)	20	584	Mining and Quarrying (excluding petroleum, natural gas, uranium metal ores etc.)
4	खाद्य उत्पादने व पेये	3,477	1,60,405	Food products and beverages
5	तंबाखू उत्पादने	41	4,408	Tobacco Products.
6	वस्त्रोद्योग	4,338	1,66,334	Textiles.
7	परिधान करण्याची वस्त्रे	737	21,391	Wearing apparels
8	कातडी कामावणे व चामड्याची उत्पादने	136	3,187	Tanning and dressing of leather.
9	लाकूड व लाकडाची उत्पादने	3,131	14,450	wood and wood products.
10	कागद आणि कागदाची उत्पादने	575	23,072	Paper and Paper products
11	प्रकाशन आणि मुद्रण	864	32,620	Publishing and printing
12	कोळसा, शुध्द पेट्रोलियम उत्पादने व अणु इंधने	138	7,660	Coke, refined petroleum products and nuclear fuel
13	रसायने व रासायनिक उत्पादने	2,470	1,30,912	Chemicals and chemical products
14	रबर आणि प्लॉस्टिक उत्पादने	1,324	43,339	Rubber and plastic products.
15	इतर अधातू खनिज उत्पादने	837	34,162	Other non-metallic min products.
16	मूलभूत धातू	1,042	68,341	Basic metals.

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.2—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
17	धातूच्या तयार वस्तू	2,440	74,696	Fabricated metal products
18	यंत्रे व यंत्रसामग्री	1,497	92,889	Machinery and equipment
19	कार्यालयीन, लेखांकन व संगणना यंत्रसामग्री	66	4,527	Office, accounting and computing machinery
20	विद्युत यंत्रसामग्री व उपकरणे	770	46,634	Electrical machiner and appartus
21	रेडिओ, दूरदर्शन, दळणवळण सामग्री आणि उपकरणे	295	20,749	Radio, T.V. communication equipment & appartus
22	वैद्यकीय अचुक मोजमापनाची आणि ऑप्टिकल साधने	214	7,796	Medical precision and optical Instruments
23	मोटार वाहने, ट्रेलर्स	328	42,565	Motor vehicles, Trailors
24	इतर परिवहन सामग्री	199	71,615	Other transport equipment
25	फर्निचर (इतरत्र वर्गीकरण न केलेले)	664	25,657	Furniture (not elsewhere classified)
26	रिसायकलींग	0	0	Recyclin
27	वीज, वायु, वाफ आणि गरम पाणी पुरवठा	77	17,319	Electricity, gas, steam and hot water supply
28	पाण्याचे संचयन, शुध्दीकरण व वितरण	109	3,109	Collection, purification and distribution of water
29	बांधकाम	14	456	Construction
30	मोटार वाहनांची विक्री व दुरुस्ती	1,911	52,729	Sale and repair of motor vehicles
31	घाऊक व्यापार व कमिशन व्यापार	60	7,057	Wholesale trade and commission trade
32	किरकोळ व्यापार, दैन्यक्तिक व घरगुती वस्तूंची दुरुस्ती	107	3,746	Retail trade, repair of personal household goods
33	परिवहन साहायकारी कार्ये	91	6,044	Supporting and auxiliary transport activities
34	डाक व दूरसंचरण	2	187	Post and Telecommunication
35	संगणक व संबंधित कार्ये	12	1,652	Computer and related activities
36	संशोधन व विकास	4	34	Research and development
37	इतर व्यापार धंदे	8	182	Other business activities
38	लोक प्रशासन आणि संरक्षण	6	68	Public administration and defence
39	शिक्षण	1	4	Education
40	आरोग्य व सामाजिक कार्ये	1	117	Health and social work
41	मल व केरकचरा विल्हेवाट आणि स्वच्छता	37	865	Sewage and refuse disposal sanitation services
42	मनोरंजन आणि क्रिडा	18	480	Recreation and sporting
43	इतर सेवा कार्ये	27	828	Other service activities
	एकूण	28,678	12,31,503	Total

आधार.— औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई

Source.— Directorate of Industrial Safety and Health, Government of Maharashtra, Mumbai.

7. उद्योग आणि खाणकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.3

चालू कारखाने आणि त्यांतील कामगारांची जिल्हावार दैनिक सरासरी संख्या
 WORKING FACTORIES AND AVERAGE DAILY NO. OF WORKERS IN EACH DISTRICT
 1999

अनुक्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा (2)	चालू कारखान्यांची संख्या Working factories (No.) (3)	कामगारांची दैनिक सरासरी संख्या Average daily workers (No.) (4)	District (2)	
1	बृहन्मुंबई	...	6,986	3,56,245	Greater Mumbai
2	ठाणे	...	3,098	1,25,103	Thane
3	रायगड	...	835	54,014	Raigad
4	रत्नागिरी	...	289	11,275	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	...	124	2,942	Sindhudurg
	कोकण विभाग	...	11,332	5,49,579	Konkan Division
6	नाशिक	...	1,423	76,047	Nashik
7	धुळे	...	396	16,192	Dhule
8	नंदुरबार	...	...	...	Nandurbar
9	जळगाव	...	784	26,129	Jalgaon
10	अहमदनगर	...	647	29,479	Ahmadnagar
	नाशिक विभाग	...	3,250	1,47,847	Nashik Division
11	पुणे	...	2,914	1,84,093	Pune
12	सातारा	...	447	25,431	Satara
13	सांगली	...	685	20,798	Sangli
14	सोलापूर	...	3,012	34,333	Solapur
15	कोल्हापूर	...	1,391	52,040	Kolhapur
	पुणे विभाग	...	8,449	3,16,695	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	...	23,031	10,14,121	Rest of Maharashtra

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.3—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
16	औरंगाबाद ...	685	48,591	Aurangabad
17	जालना ...	190	9,784	Jalna
18	परभणी ...	215	8,970	Parbhani
19	हिंगोली ...	...	...	Hingoli
20	बीड ...	110	6,400	Beed
21	नांदेड ...	308	10,374	Nanded
22	उस्मानाबाद ...	40	3,501	Osmanabad
23	लातूर ...	160	5,430	Latur
	औरंगाबाद विभाग ...	1,708	93,050	Aurangabad Division
24	बुलढाणा ...	244	7,648	Buldana
25	अकोला ...	344	9,535	Akola
26	वाशिम ...	101	2,366	Washim
27	अमरावती ...	310	6,788	Amravati
28	यवतमाळ ...	205	8,382	Yavatmal
	अमरावती विभाग ...	1,204	34,719	Amravati Division
29	वर्धा ...	173	11,925	Wardha
30	नागपूर ...	1,478	54,328	Nagpur
31	भंडारा ...	346	5,583	Bhandara
32	गोंदिया ...	265	1,850	Gondiya
33	चंद्रपूर ...	367	14,757	Chandrapur
34	गडचिरोली ...	106	1,170	Gadchiroli
	नागपूर विभाग ...	2,735	89,613	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग ...	3,939	1,24,332	Vidharbha Division
	महाराष्ट्र राज्य ...	28,678	12,31,503	Maharashtra State

आधार.—औद्योगिक सुरक्षा व आरोग्य संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Industrial Safety and Health, Government of Maharashtra, Mumbai.

7. उद्योग आणि खाणकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.4

महाराष्ट्र राज्यातील उत्पादक भांडवल, उत्पादन आणि मूल्यवृद्धी

PRODUCTIVE CAPITAL, OUTPUT AND VALUE ADDED BY MANUFACTURE IN MAHARASHTRA STATE
1998-99

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

अनुक्रमांक Serial No.	उद्योग गट	उत्पादक भांडवल Productive Capital	एकूण उत्पादन Total output	मूल्य वृद्धी Value added	Industry Group
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)
1	सुत काढणे, वटणी, सफाई इत्यादी	122	12,911	35	Cotton ginning, cleaning etc.
2	मीठाचे उत्पादन	15	1,776	5	Extraction of salt
3	खाद्य उत्पादने व पेये	5,584	22,29,429	3,172	Food products and Beverages
4	तंबाखू उत्पादने	215	95,273	233	Tobaco products.
5	वस्त्रोद्योग	7,577	10,19,775	1,624	Textiles
6	परिधान करण्याची वस्त्रे	463	1,10,099	248	Wearing apparels
7	कातडी कमावणे व चामड्याची उत्पादने	106	30,261	68	Tanning and dressing of leather
8	लाकूड आणि लाकडाची उत्पादने	97	18,929	28	Wood and wood products
9	कागद आणि कागदाची उत्पादने	2,585	2,55,194	226	Paper and paper products
10	प्रकाशन आणि मुद्रण	1,119	1,40,580	440	Publishing and printing
11	कोळसा, शुध्द पेट्रोलियम यांची उत्पादने इ.	4,130	13,42,680	1,546	Coal, refined petrolium products etc.
12	रसायने व रासायनिक उत्पादने	17,950	31,48,279	9,970	chemicals and Chemical products
13	रबर आणि प्लॅस्टिक उत्पादने	3,098	3,76,558	698	Rubber and plastic products.

तक्ता क्रमांक/TABLE NO. 7.4—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)
14	इतर अधातू खनिज उत्पादने	1,983	2,07,966	375	Other non-metallic min products.
15	मूलभूत धातू	12,647	10,22,109	795	Basic metals.
16	धातूच्या तयार वस्तू	3,260	5,02,161	1,124	Fabricated metal products
17	यंत्रे व यंत्रसामग्री	6,400	13,27,904	2,968	Machinery and equipment
18	कार्यालयीन, लेखांकन व संगणना यंत्रसामग्री	47	16,635	34	Office, accounting and computing machinery
19	विद्युत यंत्रसामग्री व उपकरणे	4,614	8,03,350	1,687	Electrical machiner and appartus
20	रेडिओ, दूरदर्शन, दळणवळण सामग्री आणि उपकरणे	2,574	3,64,898	653	Radio, T.V. communication equipment & appartus
21	वैद्यकीय अचुक मोजमापनाची आणि ऑप्टिकल साधने	396	97,754	305	Medical precision and optical Instruments
22	मोटर वाहने, ट्रेलर्स	7,461	8,50,243	2,023	Motor vehicles, Trailors
23	इतर परिवहन सामग्री	1,459	4,64,543	1,163	Other stransport equipment
24	फर्निचर (इतरत्र वर्गीकरण न केलेले)	2,033	6,63,155	1,048	Furniture (not else where classified)
25	रिसायक्लींग	0	37	0	Recycling
26	वायु पुरवठा	11	959	1	gas supply
27	मोटर वाहने व मोटर सायकली यांची दुरुस्ती	270	21,475	128	repairs of motor vehicles & motor cycle
28	वैयक्तिक आणि गृहपयोगी वस्तू यांची उत्पादने	22	6,414	42	Repair of personal and household goods
29	शीतगृहे व गोदामे	45	6,980	19	Cold storage and wear houses
30	स्वच्छता सेवा	3	696	3	Sanitation services
31	मनोरंजन आणि क्रीडा	92	13,134	62	Recreation and sporting
32	इतर सेवा कार्ये	7	1,579	6	Other service activities
एकूण		86,382	1,51,53,737	30,732	Total

टीप .— वार्षिक उद्योग पाहणी, १९९८-९९ यामध्ये वीज उपक्रम व पाणीपुरवठा, गॅस गोदामे, राज्य परिवहन आणि रेल्वेच्या कार्यशाळा यासंबंधी सरकारी घटक यांचा समावेश नाही.

Note.— A. S. I., 1998-99 excludes electricity and government units dealing with water supply, gas, storage work shops of S.T. and Railways

आधार .— अर्थ व सांख्यिकी संचलनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई

Source.— Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

7. उद्योग आणि खाणकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.5

सुती कापड गिरण्यांतील सरासरी गैरहजेरी

AVERAGE PERCENTAGE OF ABSENTEEISM IN THE COTTON TEXTILE INDUSTRY

2000

अनुक्रमांक Serial No.	केंद्रे	सरासरी गैरहजेरी (शेकडेवारीत) Average percentage of absenteeism	Centres
(1)	(2)	(3)	(2)
1	मुंबई	19.87	Mumbai
2	सोलापूर	28.55	Solapur
3	नागपूर	18.03	Nagpur
4	जळगाव	22.58	Jalgaon
5	नांदेड	17.25	Nanded
6	औरंगाबाद	15.71	Aurangabad
7	इतर केंद्रे	38.20	Other centres
एकूण केंद्रे		23.37	All centres

आधार.—कामगार आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Commissioner of Labour, Government of Maharashtra, Mumbai.

7. उद्योग आणि खाणकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.6

औद्योगिक विवाद/INDUSTRIAL DISPUTES

2000

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	माहिती Particulars	Item
(1)	(2)	(3)	(2)
1	कापड गिरण्या—		<i>Textiles—</i>
	(अ) तंट्यांची संख्या	.. 3	(a) Number of disputes.
	(ब) भाग घेतलेल्या कामगारांची संख्या	304	(b) Number of workers involved
	(१) प्रत्यक्ष	.. 304	(1) Directly.
	(२) अप्रत्यक्ष	.. ..	(2) Indirectly
	(क) वाया गेलेले एकूण श्रमदिन	.. 72,108	(c) Number of mandays lost.
2	यंत्रोत्पादक कारखाने—		<i>Engineering—</i>
	(अ) तंट्यांची संख्या	.. 10	(a) Number of disputes.
	(ब) भाग घेतलेल्या कामगारांची संख्या	6,563	(b) Number of workers involved
	(१) प्रत्यक्ष	.. 6,563	(1) Directly.
	(२) अप्रत्यक्ष	.. ..	(2) Indirectly
	(क) वाया गेलेले एकूण श्रमदिन	.. 8,91,186	(c) Number of mandays lost.
3	संकीर्ण व रसायन—		<i>Miscellaneous and Chemical—</i>
	(अ) तंट्यांची संख्या	.. 3	(a) Number of disputes.
	(ब) भाग घेतलेल्या कामगारांची संख्या	144	(b) Number of workers involved
	(१) प्रत्यक्ष	.. 144	(1) Directly.
	(२) अप्रत्यक्ष	.. ..	(2) Indirectly
	(क) वाया गेलेले एकूण श्रमदिन	.. 28,395	(c) Number of mandays lost.
4	एकूण—		<i>Total—</i>
	(अ) तंट्यांची संख्या	.. 16	(a) Number of disputes.
	(ब) भाग घेतलेल्या कामगारांची संख्या	7,011	(b) Number of workers involved
	(१) प्रत्यक्ष	.. 7,011	(1) Directly.
	(२) अप्रत्यक्ष	.. ..	(2) Indirectly
	(क) वाया गेलेले एकूण श्रमदिन	.. 9,91,689	(c) Number of mandays lost.

आकडे अस्थायी आहेत/Figures are provisional.

आधार.—कामगार आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Commissioner of Labour, Government of Maharashtra, Mumbai.

7. उद्योग आणि खाणकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.7

कापड उद्योगाची माहिती (गिरणी विभाग)/WORKING OF COTTON TEXTILE INDUSTRY (MILL SECTOR)

अनुक्रमांक Serial No.	विभाग	माहे अखेर at the end of month								Region
		गिरण्यांची संख्या Number of mills		कामगारांची संख्या Number of employees on roll		स्थापित चात्या (हजारत) Spindles installed (Thousand)		माग (शंभरात) Looms (Hundred)		
		मार्च March 1999	मार्च March 2000*	मार्च March 1999	मार्च March 2000*	मार्च March 1999	मार्च March 2000*	मार्च March 1999	मार्च March 2000*	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(2)
1	महाराष्ट्र	212	216	1,77,641	1,79,505	5,043	5,166	361	361	Maharashtra
(a)	मुंबई शहर	54	54	85,647	85,647	2,200	2,200	284	284	Mumbai City
(b)	उर्वरित महाराष्ट्र	158	162	91,994	93,858	2,843	2,966	77	77	Rest of Maharashtra

आधार.— वस्त्रनिर्माण आयुक्त, भारत सरकार, मुंबई.

* अस्थायी / Provisional

Source.— Textile Commissioner, Government of India, Mumbai.

7. उद्योग आणि खाणकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.8

खनिज उत्पादन/MINERAL PRODUCTION
1999-2000

अनुक्रमांक Serial No.	खनिज पदार्थ	उत्पादन (हजार टनात) Production (in thousand tonnes)	मूल्य (हजार रुपयात) Value (in thousand Rs.)	Minerals
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	क्रोमाईट ...	1	929	Chromite
2	कोळसा ...	27,698	1,94,43,000	Coal.
3	कच्चे लोखंड ...	26	3,676	Iron Ore
4	चुनखडी ...	6,581	4,93,717	Lime stone
5	कच्चे मंगनीज ...	353	6,01,760	Manganese Ore
6	कओलिन (नैसर्गिक) @	0.5	61	Kaolin (Natural) @
7	गेरू ...	N.A.	N.A.	Oahre
8	बॉक्साईट ...	903	1,42,677	Bauxite
9	सिलिका संड ...	160	18,481	Silica sand
10	मीठ *	149	...	Salt *
11	कायनाईट ...	...	...	Kyanite
12	कोरंडम ...	...	...	Corundum
13	डोलोमाईट ...	65	9,277	Dolomite
14	संड (इतर) ...	306	4,180	Sand (Others)
15	बेराईट ...	...	...	Barytes
16	सिलिमानाईट ...	...	...	Silimanite

टीप.—(१) @ चायना क्ले म्हणून ओळखला जातो/Note.—Known as China Clay.

(२) * सहाय्यक मीठ आयुक्त, मुंबई यांनी कळविल्याप्रमाणे/As reported by the Assistant Salt Commissioner, Mumbai.

(३) N.A.— उपलब्ध नाही/Not available.

आधार.—भारतीय खाण केंद्र, नागपूर

Source.—Indian Bureau of Mines, Nagpur.

7. उद्योग आणि खानकाम/INDUSTRY AND MINING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 7.9

औद्योगिक उत्पादन/INDUSTRIAL PRODUCTION

1998-99

अनु- क्रमांक Serial No. (1)	वस्तूचे नाव (2)	परिमाण (3)	उत्पादन Production (4)	Unit (3)	Name of Item (2)
1	कोळसा	हजार टन	26.174	Thousand tonnes	Cole (inclignite)
2	पेट्रोलियम (क्रुड)	..	N.A.	Do.	Petroleum (crude)
3	साखर	..	3747.0	Do.	Sugar
4	मीठ	..	N.A.	Do.	Salt
5	सर्व प्रकारचे सूत	टन	N.A.	Tonnes	All yarn.
6	सर्व प्रकारचे कापड	हजार मीटर	N.A.	Thousand meters.	All cloth
7	पेट्रोलियमचे (रिफायनरी) उत्पादन	हजार टन	N.A.	Thousand tonnes	Petroleum (refinery) production.
8	तयार पोलाद	..	N.A.	Do.	Finished steel
9	पोलादाची लगड	..	N.A.	Do.	Steel in gots.
10	लोहयुक्त मिश्रधातू	..	N.A.	Do.	Ferrus Alloys
11	रेल्वे डबे	संख्या	N.A.	Number	Railway Coaches
12	वनस्पती	हजार टन	N.A.	Thousand tonnes.	Vanaspati

आधार.—केंद्रीय सांख्यिकी संघटना, मासिक अहवाल.

Source.—Central Statistical Organisation Monthly Returns.

8. वीज/ELECTRICITY

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 8.1

विजेची स्थापित क्षमता, उत्पादन आणि वापर

INSTALLED CAPACITY, GENERATION AND CONSUMPTION OF ELECTRICITY
1999-2000

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	माहिती Particulars	Item
(1)	(2)	(3)	(2)
1	स्थापित क्षमता (३१ मार्च रोजी) (मेगॅवॅटमध्ये)		<i>Installed Copacity (As on 31st March) (in mw.)</i>
	(अ) बाष्पजन्य (औष्णिक)	.. 7,655	(a) Steam (Thermal)
	(ब) नैसर्गिक वायुजन्य	.. 1,820	(b) Natural Gas
	(क) जलजन्य	.. 2,624	(c) Hydro
	(ड) अणुशक्तीजन्य (महाराष्ट्राचा वाटा)	.. 190	(d) Nuclear (Maharashtra's share)
	एकूण	.. 12,289	.. Total
2	उत्पादन (दशलक्ष किलोवॅट तास)---		<i>Generation (Million Kwh.)</i>
	(अ) बाष्पजन्य (औष्णिक)	.. 47,592	(a) Steam (Thermal)
	(ब) नैसर्गिक वायुजन्य	.. 9,149	(b) Natural Gas
	(क) जलजन्य	.. 5,584	(c) Hydro
	(ड) अणुशक्तीजन्य (महाराष्ट्राचा वाटा)	.. 974	(d) Nuclear (Maharashtra's share)
	(ई) इतर	.. 13	(e) Other
	एकूण	.. 63,312	.. Total
3	वापर (दशलक्ष किलोवॅट तास)---		<i>Consumption— (Million Kwh.)</i>
	(अ) घरगुती वापर	.. 10,666	(a) Domestic
	(ब) वाणिज्यिक वापर	.. 3,908	(b) Commercial
	(क) औद्योगिक वापर	.. 19,522	(c) Industrial
	(ड) वाहने चालविण्यासाठी	.. 1,598	(d) Transport
	(ई) इतर	.. 13,210	(e) Other
	एकूण	.. 48,904	.. Total

टीप.—आकडे केवळ सार्वजनिक सेवा उद्योग संबंधातील आहेत

Note.— The figures relates to public utilities only.

आधार.—महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ, मुंबई.

Soures.—Maharashtra State Electricity Board, Mumbai.

8. वीज/ELECTRICITY

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 8.2

विजेचा पुरवठा झालेली शहरे व खेडी/TOWNS AND VILLAGES ELECTRIFIED

(३१ मार्च १९९९ रोजी/As on 31st March 1999)

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	विद्युत पुरवठा झालेल्या शहरांची व खेड्याची संख्या No. of towns and villages electrified	District
(1)	(2)	(3)	(2)
1	बृहन्मुंबई	1	Brihan Mumbai.
2	ठाणे	1,765	Thane.
3	रायगड	1,836	Raigad
4	रत्नागिरी	1,395	Ratnagiri.
5	सिंधुदुर्ग	694	Sindhudurg.
	कोकण विभाग	5,691	Konkan Division
6	नाशिक	1,758	Nashik.
7	धुळे	1,487	Dhule.
8	जळगाव	1,490	Jalgaon.
9	अहमदनगर	1,511	Ahmednagar.
	नाशिक विभाग	6,246	Nashik Division.
10	पुणे	1,740	Pune.
11	सातारा	1,422	Satara.
12	सांगली	697	Sangli.
13	सोलापूर	1,106	Solapur.
14	कोल्हापूर	1,139	Kolhapur.
	पुणे विभाग	6,104	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	18,041	Rest of Maharashtra
15	औरंगाबाद	1,257	Aurangabad.
16	जालना	904	Jalana.
17	परभणी	1,431	Parbhani.
18	बीड	1,202	Beed.
19	नांदेड	1,436	Nanded.
20	उस्मानाबाद	712	Osmanabad.
21	लातूर	890	Latur.
	औरंगाबाद विभाग	7,832	Aurangabad Division

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 8.2 —contd.

(1)	(2)	(3)	(2)
22	बुलढाणा	1,277	Buldhana.
23	अकोला	1,548	Akola.
24	अमरावती	1,707	Amravati.
25	यवतमाळ	1,744	Yavatmal.
	अमरावती विभाग	6,276	Amravati Division
26	वर्धा	1,009	Wardha.
27	नागपूर	1,658	Nagpur.
28	भंडारा	1,629	Bhandara.
29	चंद्रपूर	1,461	Chandrapur.
30	गडचिरोली	1,507	Gadchiroli.
	नागपूर विभाग	7,264	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	13,540	Vidarbha Division
	महाराष्ट्र राज्य	39,413 *	Maharashtra State

आधार.—महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ, मुंबई.

Source.—Maharashtra State Electricity Board,
Mumbai.

* ३१-३-१९८९ रोजी १०० टक्के खेडयांचे विद्युतीकरण पूर्ण

100% Village electrification completed as on 31-3-1989.

9. संयुक्त भांडवली संस्था/JOINT STOCK COMPANIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 9.1

३१ मार्च २००० रोजी चालू असलेल्या संयुक्त भांडवली संस्था

NUMBER OF JOINT STOCK COMPANIES AS ON 31ST MARCH 2000

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	शेअर भांडवल असलेल्या कंपन्या Companies limited by shares		हमीने मर्यादित असलेल्या व नफ्यासाठी काम न करण्या कंपन्या Companies limited by guarantee and asso- ciations not for profit		एकूण Total	District
		सार्वजनिक Public	खाजगी Private	सार्वजनिक Public	खाजगी Private		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(2)
1	बृहन्मुंबई ...	10,747	79,414	196	245	90,602	Brihan Mumbai
2	ठाणे ...	340	4,400	5	3	4,748	Thane
3	रायगड ...	47	345	1	...	393	Raigad
4	रत्नागिरी ...	11	88	1	1	101	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग ...	5	29	...	1	35	Sindhudurg
	कोकण विभाग	11,150	84,276	203	250	95,879	Konkan Division
6	नाशिक ...	84	1,584	4	1	1,673	Nashik
7	धुळे ...	22	130	1	...	153	Dhule
8	जळगाव ...	76	471	1	1	549	Jalgaon
9	अहमदनगर ...	120	599	1	...	720	Ahmednagar
	नाशिक विभाग	302	2,784	7	2	3,095	Nashik Division
10	पुणे ...	704	8,993	6	29	9,732	Pune
11	सातारा ...	43	424	1	2	470	Satara
12	सांगली ...	62	445	1	2	510	Sangli
13	सोलापूर ...	50	250	...	5	305	Solapur
14	कोल्हापूर ...	133	904	4	4	1,045	Kolhapur
	पुणे विभाग	992	11,016	12	42	12,062	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	12,444	98,076	222	294	1,11,036	Restof Maharashtra
15	औरंगाबाद ...	90	892	4	...	986	Aurangabad
16	जालना ...	9	176	...	...	185	Jalna
17	परभणी ...	7	25	...	...	32	Parbhani
18	बीड ...	9	22	...	...	31	Beed
19	नांदेड ...	15	159	...	...	174	Nanded
20	उस्मानाबाद ...	8	18	...	...	26	Osmanabad
21	लातूर ...	19	95	...	...	114	Latur
	औरंगाबाद विभाग	157	1,387	4	-	1,548	Aurangabad Division

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 9.1 —Contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(2)
22	बुलढाणा ...	11	37	...	1	49	Buldhana
23	अकोला ...	56	223	...	...	279	Akola
24	अमरावती ...	34	200	1	2	237	Amravati
25	यवतमाळ ...	6	46	...	...	52	Yavatmal
	अमरावती विभाग	107	506	1	3	617	Amravati Division
26	वर्धा ...	32	162	...	1	195	Wardha
27	नागपूर ...	403	2,438	9	8	2,858	Nagpur
28	भंडारा ...	9	47	...	...	56	Bhandara
29	चंद्रपूर ...	11	50	...	1	62	Chandrapur
30	गडचिरोली ...	3	7	...	...	10	Gadchiroli
	नागपूर विभाग	458	2,704	9	10	3,181	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	565	3,210	10	13	3,798	Vidarbha State
	महाराष्ट्र राज्य	13,166	1,02,673	236	307	1,16,382	Maharashtra State

आधार.—कंपनी व्यवहार खाते, उद्योग मंत्रालय,
भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Source.—Department of Company Affairs,
Ministry of industry, Government
of India, New Delhi.

10. बँका/ BANKS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 10.1

बँक कार्यालये असलेल्या ठिकाणांची व बँक कार्यालयांची जिल्हावार संख्या

DISTRICTWISE NUMBER OF PLACES HAVING BANKING OFFICES AND NUMBER OF BANKING OFFICE

(३१ मार्च २००० रोजी/As on 31st March 2000)*

अनुक्रमांक		बँक कार्यालये असलेल्या ठिकाणांची संख्या	एकूण बँक कार्यालयांची संख्या	
Serial No.	जिल्हा	No. of places having banking offices (3)	Total No. of banking offices (4)	District (2)
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
1	बृहन्मुंबई ...	1	1,572	Brihan Mumbai
2	ठाणे ...	113	428	Thane
3	रायगड ...	96	148	Raigad
4	रत्नागिरी ...	94	136	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग ...	60	80	Sindhudurg
	कोकण विभाग ...	364	2,364	Konkan Division
6	नाशिक ...	118	236	Nashik
7	धुळे ...	52	80	Dhule
8	नंदूरबार ...	41	51	Nandurbar
9	जळगाव ...	114	187	Jalgaon
10	अहमदनगर ...	138	207	Ahmednagar
	नाशिक विभाग ...	463	761	Nashik Division
11	पुणे ...	152	600	Pune
12	सातारा ...	101	155	Satara
13	सांगली ...	103	191	Sangli
14	सोलापूर ...	122	226	Solapur
15	कोल्हापूर ...	117	236	Kolhapur
	पुणे विभाग ...	595	1,408	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र ...	1,422	4,533	Rest of Maharashtra

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 10.1-- Contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
16	औरंगाबाद ...	76	160	Aurangabad
17	जालना ...	53	76	Jalna
18	परभणी ...	45	72	Parbhani
19	हिंगोली ...	26	38	Hingoli
20	बीड ...	73	102	Beed
21	नांदेड ...	81	132	Nanded
22	उस्मानाबाद ...	53	73	Osmanabad
23	लातूर ...	63	99	Latur
	औरंगाबाद विभाग...	470	752	Aurangabad Division
24	बुलढाणा ...	73	104	Buldhana
25	अकोला ...	60	105	Akola
26	वाशिम ...	44	54	Washim
27	अमरावती ...	101	150	Amravati
28	यवतमाळ ...	78	118	Yavatmal
	अमरावती विभाग ...	356	531	Amravati Division
29	वर्धा ...	52	74	Wardha
30	नागपूर ...	102	302	Nagpur
31	भंडारा ...	92	130	Bhandara
32	चंद्रपूर ...	100	152	Chandrapur
33	गडचिरोली ...	37	45	Gadchiroli
	नागपूर विभाग ...	383	703	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग ...	739	1,234	Vidarbha Division
	एकूण ...	2,631	6,519	... Total

*अस्थायी/Provisional

आधार.—भारतीय रिझर्व्ह बँक

Source.— The Reserve Bank of India.

11. सहकार/CO-OPERATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 11.1

संस्था, सभासदांची संख्या, खेळते भांडवल, कर्जाक दिलेल्या रकमा आणि मालाची उलाढाल

SOCIETIES. MEMBERSHIP WORKING CAPITAL ADVANCES AND TURNOVER OF PRODUCE 1999-2000

अनु- क्रमांक	संस्थांची संख्या	सभासदांची संख्या (हजारत)	खेळते भांडवल (लाख रुपये)	दिलेले कर्ज (लाख रुपये)	थकबाकी (लाख रुपये)	मालाची उलाढाल (लाख रुपये)			
Serial No.	सहकारी संस्थेचा प्रकार	Number of Societies	Members (Thousand No.)	Working Capital (Lakh Rs.)	Advances (Lakh Rs.)	Outstanding (Lakh Rs.)	Turnover of produce (Lakh Rs.)	Type of Society	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(2)	
1	प्रमुख मध्यवर्ती कृषि व विंगर कृषि संस्था.	34	1,307	34,23,162	31,77,250	19,05,524	...	All appex and central societies.	
2	कृषि पतसंस्था*	...	20,529	9,915	5,75,303	3,02,653	4,18,090	83,592	Agricultural credit*
3	विंगर कृषि पतसंस्था	...	21,055	17,632	34,00,686	24,23,424	20,82,901	3,922	Non-agricultural credit
4	पणन संस्था	...	1,059	824	3,09,481	1,353	2,460	5,22,210	Marketing
5	उत्पादक संस्था	...	38,513	5,906	9,84,411	7,748	30,138	8,18,203	Productive enterprises.
6	इतर	...	71,555	5,717	5,71,581	20,789	2,70,341	1,37,409	Others
	एकूण	...	1,52,745	41,301	92,64,624	59,33,217	47,09,454	15,65,336	Total

* यात प्राथमिक कृषि पत संस्था यांचा समावेश आहे.

आधार.—सहकार आयुक्त आणि निबंधक, सहकारी संस्था, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

* Includes primary agricultural credit societies.

Source.—Commissioner for Co-operation and Registrar of co-operative Societies, Government of Maharashtra, Pune.

12. परिवहन व दळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12.1

रस्त्यांची लांबी/ROAD LENGTH

(किलोमीटरमध्ये/In Kilometre)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	रस्त्याचा प्रकार (2)	३१ मार्च रोजी As on 31st March		Type of road (2)
		1999 (3)	2000 (4)	
1	राष्ट्रीय महामार्ग ...	3,399	3,735	National highways.
2	राज्य महामार्ग ...	33,223	33,165	State highways.
3	प्रमुख जिल्हा रस्ते ...	45,016	46,473	Major district roads.
4	इतर जिल्हा रस्ते ...	42,973	43,005	Other district roads.
5	ग्रामरस्ते ...	82,280	87,573	Village roads.
	एकूण ...	2,06,891	2,13,951	Total

टीप.—शासकीय निर्णयानुसार १९८४ पासून अवर्गीकृत रस्ते, ग्राम रस्ते मध्ये अंतर्भूत केले असल्याने यापुढे अवर्गीकृत रस्ते हा प्रकार असणार नाही.

Note.—Since 1984 as per Government Resolution unclassified roads are included in village roads, hence the unclassified roads will not be shown separately henceforth.

आधार.—सार्वजनिक बांधकाम विभाग,
महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Public Works Department, Government
of Maharashtra, Mumbai.

12. परिवहन व दळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12.2

पृष्ठभागानुसार रस्त्यांचे वर्गीकरण
ROAD LENGTH ACCORDING TO TYPE OF SURFACE
(किलोमीटरमध्ये/In Kilometre)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	पृष्ठभागाचा प्रकार (2)	३१ मार्च रोजी As on 31st March		Type of surface (2)
		1999 (3)	2000 (4)	
1	सिमेंट कांक्रीट ...	85,536	90,418	Cement Concrete
2	डांबरी ...			Black topped
3	खडीचे ...			Water Bound mecadam
	एकूण पृष्ठांकित ...	1,74,614	1,76,843	Total Surfaced
4	अपृष्ठांकित ...	32,277	37,108	Unsurfaced
	एकूण ...	2,06,891	2,13,951	Total

आधार.—सार्वजनिक बांधकाम विभाग,
महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Public Works Department, Government
of Maharashtra, Mumbai.

12. परिवहन व दळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12.3

महाराष्ट्र राज्य मार्गपरिवहन महामंडळाची वाहतूकविषयक आकडेवारी

OPERATIONAL STATISTICS OF MAHARASHTRA STATE ROAD TRANSPORT CORPORATION
1999-2000

अनु- क्रमांक Serial No.	विभाग	मार्गांची संख्या ३१ मार्च २००० रोजी	मार्गांची एकूण लांबी (किलोमीटर) ३१ मार्च २००० रोजी	प्रतिदिन मार्गावर वाहतूक करणाऱ्या वाहनांची दैनिक सरासरी संख्या(१९९९-००)	अस्तित्वात असलेल्या वाहनांची सरासरी संख्या (१९९९-००)	प्रवाशांची दैनिक सरासरी संख्या (लाखात) (१९९९-००)	Division	
		No. of routes as on 31st March 2000	Total routes as on 31st March 2000	Average No. of vehicles on road per day 1999-00	Average No. of vehicles held during 1999-00	Average No. of passengers travelled daily 1999-00 (in lakhs)		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(2)	
1	अमरावती	...	2,067	1,33,857	1,694	1,775	6.65	Amravati
2	औरंगाबाद	...	3,413	2,63,651	2,639	2,853	11.62	Aurangabad
3	मुंबई	...	3,790	2,49,002	2,759	3,129	13.34	Mumbai
4	नागपूर	...	1,617	1,29,291	1,479	1,576	5.87	Nagpur
5	नाशिक	...	3,979	2,33,039	2,857	3,118	14.34	Nashik
6	पुणे	...	5,304	3,41,193	3,961	4,291	18.12	Pune
	एकूण	...	20,170	13,50,033	15,389	16,742	69.94	... Total

आधार.—महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ, मुंबई.

Source.—Transport Commissioner of Government of Maharashtra, Mumbai.

12. परिवहन आणि दळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12.4

वापरात असलेली मोटार वाहने

MOTOR VEHICLES IN OPERATION

(३१ मार्च २०००रोजी / as on 31st March 2000)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	वाहनांचा प्रकार (2)	वाहनांची संख्या Number of Motor Vehicles (3)	Class of vehicles (2)
1	दुचाकी स्वयंचलित वाहने	.. 40,47,156 ...	Two wheelers Auto Vehicles
2	मोटारी	.. 8,32,538 ...	Motor cars
3	टॅक्सी कॅब्स	.. 84,015 ...	Taxi cabs
4	स्वयंचलित रिक्शा	.. 3,88,037 ...	Auto rickshaws
5	स्टेज कॅरिजेस	.. 26,914 ...	Stage carriages
6	कंत्राटी वाहने	.. 13,425 ...	Contract carriages
7	ट्रक्स व मालमोटारी	.. 3,78,873 ...	Trucks and Lorries including Delevery van.
8	रुग्णवाहिका	.. 3,906 ...	Ambulances
9	शाळेच्या बसेस	.. 1,664 ...	School buses
10	खाजगी सेवा वाहने	.. 5,723 ...	Private service vehicles
11	जोड वाहने (ट्रेलर)	.. 1,58,388 ...	Trailers
12	ट्रॅक्टर्स	.. 1,63,182 ...	Tractors
13	इतर	.. 9,702 ...	Others
	एकूण	.. 61,13,523	Total

आधार.—परिवहन आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, मुंबई

Source.—Transport Commissioner of
Government of Maharashtra, Mumbai.

12. परिवहन आणि दळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12.5

महाराष्ट्रातील परिवहनाची व इतर वाहने

TRANSPORT AND NON-TRANSPORT VEHICLES IN MAHARASHTRA STATE

(३१ मार्च २०००/As on 31st March 2000)

अनुक्रमांक Serial No.	विभाग (2)	वापरातील वाहनांची संख्या No. of Vehicles in operations			Region (6)	
		बिगर-परिवहनाची Non- Transport (3)	परिवहनाची Transport (4)	एकूण Total (5)		
1	मुंबई (मध्य)	...	3,21,034	70,467	3,91,501	Mumbai (Central)
2	मुंबई (पश्चिम)	...	2,90,611	90,784	3,81,395	Mumbai (West)
3	मुंबई (पूर्व)	...	1,31,222	65,562	1,96,784	Mumbai (East)
4	ठाणे	...	5,86,026	2,36,163	8,22,189	Thane
5	पुणे	...	10,70,575	1,61,359	12,31,934	Pune
6	नागपूर	...	6,57,577	66,154	7,23,731	Nagpur
7	औरंगाबाद	...	4,14,697	86,361	5,01,058	Aurangabad
8	नाशिक	...	7,44,356	1,42,438	8,86,794	Nashik
9	अमरावती	...	3,16,975	51,148	3,68,123	Amravati
10	कोल्हापूर	...	5,19,505	90,509	6,10,014	Kolhapur
एकूण		...	50,52,578	10,60,945	61,13,523	Total

आधार.—परिवहन आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Transport Commissioner Government of Maharashtra, Mumbai.

12. परिवहन आणि दळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12.6

वाहनचालकांचे व्यावसायिक व बिगर व्यावसायिक परवाने

PROFESSIONAL AND NON-PROFESSIONAL DRIVING LICENCES

(३१ मार्च २०००/As on 31st March 2000)

अनुक्रमांक Serial No.	विभाग (1)	चालकांचे परवाने/ Driving Licences			Region (2)
		व्यावसायिक Professional (3)	बिगर-व्यवसायिक Non- Professional (4)	एकूण Total (5)	
1	मुंबई (मध्य)	... 10,50,811	6,93,955	17,44,766	Mumbai (Central)
2	मुंबई (पश्चिम)	... 5,65,607	5,17,434	10,83,041	Mumbai (West)
3	मुंबई (पूर्व)	... 4,67,084	2,33,676	7,00,760	Mumbai (East)
	बृहन्मुंबई (उप- बेरीज १ ते ३)	... 20,83,502	14,45,065	35,28,567	Mumbai (Sub-total 1 to 3)
4	ठाणे	... 4,62,682	6,93,283	11,55,965	Thane
5	पुणे	... 5,64,686	13,74,208	19,38,894	Pune
6	नागपूर	... 2,59,739	5,98,720	8,58,459	Nagpur
7	औरंगाबाद	... 3,81,991	3,75,906	7,57,897	Aurangabad
8	नाशिक	... 1,68,619	8,30,218	9,98,837	Nashik
9	अमरावती	... 1,61,514	2,39,602	4,01,116	Amravati
10	कोल्हापूर	... 2,37,457	4,14,317	6,51,774	Kolhapur
	एकूण	... 43,20,190	59,71,319	1,02,91,509	Total

आधार.—परिवहन आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Transport Commissioner Government of Maharashtra, Mumbai.

12. परिवहन आणि दळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12.7

लोहमार्गाची लांबी/RAILWAY ROUTE LENGTH

(३१ मार्च २०००रोजी/As on 31st March 2000)

(कि.मी./k.m.)

ब्रॉड गेज/ Broad gauge (1)	मीटर गेज/ Meter gauge (2)	नॅरो गेज/ Narrow gauge (3)	एकूण/ Total (4)
4,141	501	754	5,396

आधार.—रेल्वे मंत्रालय (रेल्वे बोर्ड)

Source.—Ministry of Railway (Railway Board).

12. परिवहन आणि दळणवळण/TRANSPORT AND COMMUNICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 12.8

महाराष्ट्र राज्यातील डाक कार्यालये व तार कार्यालये याची संख्या

NUMBER OF POST OFFICES AND TELEGRAPH OFFICES IN MAHARASHTRA STATE

वर्ष Year (1)	डाक कार्यालये Post Offices (2)	तार कार्यालये Telegraph Offices (3)
1989-90	11,757	2,560
1990-91	11,910	2,531
1991-92	12,041	2,593
1992-93	12,161	2,741
1993-94	12,269	2,746
1994-95	12,270	2,747
1995-96	12,282	2,218
1996-97	12,324	2,978
1997-98	12,609	2,923
1998-99	12,424	2,067
1999-00	12,155	1,747

आधार.—पोस्टमास्तर जनरल, भारत सरकार, मुंबई.

Source.—Postmaster General, Government of India, Mumbai.

13. जहाज वाहतूक/SHIPPING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 13.1

मुंबई बंदरात प्रवेश केलेल्या जहाजांची संख्या व वजन

NUMBER AND TONNAGE OF VESSELS ENTERED IN MUMBAI PORT
1999-2000

अनु- क्रमांक Serial No.	जहाजांचा प्रकार	जहाजांची संख्या No. of Ships	मेट्रिक टनात/M.Tonnes		Class of vessels
			एकूण (हजारांत) Gross (in 000)	निव्वळ (हजारांत) Net (in 000)	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)
1	वाफेवर चालणारी (तेल वाहकांव्यतिरिक्त)—				Steamship (other than oil tankers) —
	(अ) परदेशांशी वाहतूक करणारी—				(A) Foreign
	(१) ३,५०० G.R.T. च्यावर	1,221	14,911	7,895	(1) Above 3,500 G.R.T.
	(२) ३,५०० G.R.T. आणि कमी	93	181	94	(2) 3,500 G.R.T. and less.
	(ब) किनाऱ्यावर वाहतूक करणारी—				(B) Coastal—
	(१) ३,५०० G.R.T. च्यावर	41	500	293	(1) Above 3,500 G.R.T.
	(२) ३,५०० G.R.T. आणि कमी	7	15	7	(2) 3,500 G.R.T. and less.
	(३) रिग पुरवठा करणारे	1,808	1,690	596	(3) Rig supplier
	(४) जहाजे	21	401	173	(2) Ferry ships
2	तेलवाहक जहाजे	... 1,010	17,719	9,819	Oil Tankers
3	कोळसा नेणारी	... ..	... ..	... ..	Colliers
	एकूण	... 4,201	35,417	18,877	... Total

टीप.—३,५०० G.R.T. = ३,५५६ मेट्रिक टन

Note.—3,500 G.R.T. = 3,556 gross registered metric tonner.

आधार.—मुंबई पोर्ट ट्रस्ट.

Source.—Mumbai Port Trust.

13. जहाज वाहतूक/SHIPPING

तक्ता क्रमांक/TABLE No.13.2

मुंबई बंदरामध्ये गोद्या आणि बंदरे येथून हलविलेला माल

(CARGO HANDLED AT THE DOCKS AND BUNDERS IN MUMBAI PORT)

(हजार मे. डेट वेट टनात / In thousand metric dead weight tonnes)

अनुक्रमांक Serial	बाब	माहिती Particulars	Item
No.		1999-2000	
(1)	(2)	(3)	(4)
1	आयात माल	20.39	Imports
2	निर्यात माल	10.02	Exports
	एकूण	30.41	Total

आधार.—मुंबई पोर्ट ट्रस्ट.

Source.—Mumbai Port Trust.

13. जहाज वाहतूक/SHIPPING

तक्ता क्रमांक/TABLE No.13.3

महाराष्ट्र राज्यातील निवडक गौण बंदरांतून हलविलेला (आयात व निर्यात) माल
CARGO (IMPORTS AND EXPORTS) HANDLED AT THE SELECTED MINOR PORTS OF
MAHARASHTRA STATE
1999-2000

(मै. टनात / in metric tonnes)

अनुक्रमांक Serial No.	बंदराचे नाव (2)	आयात Imports	निर्यात Exports	एकूण Total	Name of the Port (2)	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)	
1	डहाणू	...	4,45,562	...	4,45,562	Dahanu
2	अर्नाळा	...	...	...	...	Arnala
3	ठाणे	...	...	...	...	Thane
4	ट्रॉम्बे	...	...	639	639	Trombay
5	बेलापूर (उळवा)	...	7,12,388	...	7,12,388	Belapur (Ulwa)
6	मोरा	...	...	...	...	Mora
7	करंजा	...	...	...	...	Karanja
8	अलिबाग	...	...	...	...	Alibag
9	धरमतार	...	21,30,109	54,410	21,84,519	Dharamtar
10	राजपुरी	...	...	...	...	Rajpuri
11	दिधी	...	...	...	...	Dighi
12	हर्णे	...	...	...	...	Harnai
13	दाभोळ	...	6,88,327	...	6,88,327	Dabhol
14	जयगड	...	...	...	...	Jaigad
15	रत्नागिरी	...	5,90,234	...	5,90,234	Ratnagiri
16	जैतापूर	...	...	...	...	Jaitapur
17	विजयदुर्ग	...	...	...	...	Vijaydurg
18	देवगड	...	...	...	...	Devgad
19	मालवण	...	...	...	...	Malvan
20	वेंगुर्ला	...	...	...	...	Vengurla
21	रेडी	...	...	...	...	Redi
22	इतर बंदरे	...	10,93,685	1,85,898	12,79,583	Other ports
	एकूण	...	56,60,305	2,40,947	59,01,252	Total

आधार.— मुख्य बंदर अधिकारी, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Chief Ports Officer, Government of Maharashtra, Mumbai.

13. जहाज वाहतूक/SHIPPING

तक्ता क्रमांक/TABLE No.13.4

महाराष्ट्र राज्यातील गौण बंदरांतून होणारी प्रवासी वाहतूक

PASSANGERS TRAFFIC AT THE MINOR PORTS OF MAHARASHTRA STATE
1999-2000

अनुक्रमांक Serial No.	बंदराचे नाव (2)	बिगर यांत्रिक जहाजांने By-non mechanised vessels (3)	यांत्रिक जहाजांने By mechanised vessels (4)	एकूण Total (5)	Name of the Port (6)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1	डहणू	...	5,25,262	5,25,262	Dahanu
2	सातपाटी	2,26,833	...	2,26,833	Satpati
3	दातिवरे	63,700	...	63,700	Datiware
4	मनोरी	...	39,56,348	39,56,348	Manori
5	कल्याण	69,561	...	69,561	Kalyan
6	वरसोवा	...	30,02,970	30,02,970	Varsova
7	मोरा	26,254	10,76,885	11,03,139	Mora
8	करंजा	30,046	2,41,911	2,71,957	Karanja
9	रेवस	...	7,80,834	7,80,834	Rewas
10	अलिबाग	15,434	...	15,434	Alibag
11	राजपुरी	1,82,066	...	1,82,066	Rajpuri
12	दिधी	1,654	1,50,827	1,52,481	Dighi
13	हर्ण	40,600	...	40,600	Harnai
14	दाभोळ	3,60,560	2,38,020	5,98,580	Dabhol
15	जयगड	1,25,870	...	1,25,870	Jaigad
16	रत्नगिरी	42,560	...	42,560	Ratnagiri
17	पूर्णगड	12,786	...	12,786	Purnagad
18	जैतापूर	5,81,952	...	5,81,952	Jitapur
19	विजयदुर्ग	30,004	...	30,004	Vijaydurg
20	देवगड	29,182	...	29,182	Devgad
21	आचरे	30,400	...	30,400	Achre
22	मालवण	2,68,046	...	2,68,046	Malvan
23	रेडी	...	...	...	Redi
24	इतर	3,17,302	13,99,541	17,15,843	Other
एकूण		24,54,810	1,13,72,598	1,38,27,408	Total

टीप.— मुंबई बंदर सेवेतील वाहतूक मोरा व रेवस बंदरातील यांत्रिक जहाज वाहतुकीखाली दाखविली आहे.

Note.— Passenger traffic under Mumbai harbour services is shown under mechanised vessels in Mora and Rawas.

आधार.— मुख्य बंदर अधिकारी, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.— Chief Ports Officer, Government of Maharashtra, Mumbai.

14. देशांतर्गत व्यापार/INLAND TRADE
तक्ता क्रमांक/TABLE No. 14.1
महाराष्ट्राचा देशातील इतर राज्यांशी झालेला व्यापार
INLAND TRADE OF MAHARASHTRA
1999-00

@ (हजार मे. टनात / in thousand tonnes)

अनुक्रमांक Serial No.	मालाचे नाव	महाराष्ट्रात आयात झालेला माल Imports into the State	महाराष्ट्रातून निर्यात झालेला माल Exports from the State @	Commodity
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
1	जनावरे (संख्या हजारात)	...	...	Animals (thousand No.)
2	कोळसा आणि कोक	... 55,969	33,444	Coal and coke
3	कच्चे मंगेनिज	... ..	653	Manganese ore
4	चुना आणि चुनखडी	... 3,611	...	Lime and limestone
5	मीठ	... 290	27	Salt
6	तांदूळ	... ..	...	Rice
7	गहू व गव्हाचे पीठ	... ..	47	Wheat and wheat flour
8	जोंधळा	... ..	...	Jowar
9	बाजरी	... ..	...	Bajri
10	कडधान्ये व इतर धान्ये	... ..	609	Pulses and other grain
11	गळिताचे धान्ये	... ..	...	Oil seeds
12	वनस्पती तेल	... ..	...	Vegetable oils
13	साखर (खांडसरी सोडून)	... ..	10,696	Sugar (excluding khandari)
14	गूळ	... ..	1	Gur
15	कापड (कापसाचे) आणि धागा	... ..	...	Cotton piecegoods and yarn etc.
16	लोखंड व पोलाद	... 14,177	511	Iron and steel
17	सिमेंट	...1,79,938	6,837	Cement
18	केरोसिन तेल	... 1	...	Kerosene oil

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 14.1—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(2)	
19	पेंड	...	146	6,889	Oil cakes
20	वहा	...	...	...	Tea
21	इमारतीचे लाकूड (सागवान धरून)...	...	95	...	Timber (including teak wood).
22	पशुजन्य उत्पादन	...	...	...	Animal products
23	मका	...	...	...	Maize
24	हरभरा व तज्जन्य उत्पादन	...	25	...	Gram and gram products
25	बाजरी व ज्वारी सोडून इतर एकदल धान्ये.	...	...	...	Millets other than bajra, jowar.
26	खनिज तेल	...	414	...	Mineral oil
27	विटा व कौले	...	1	...	Bricks and tiles
28	काच	...	...	...	Glass
29	हिरडा	...	...	...	Myrobalance
30	ताग व लाख	...	...	...	Jute and hemp
31	यंत्रसामग्री	...	7	1	Machinery equipment
32	धातूच्या वस्तू	...	...	578	Metal products
33	पादत्राणे	...	...	...	Shoes (footwear)
34	कच्चे लोखंड	...	7,105	931	Iron ore
35	विडीचे पाने	...	...	...	Bidi leaves
36	कापूस	...	...	...	Raw cotton
37	कृत्रिम रेशमाच्या कापडाचे तागे	...	...	...	Artificial silk piece goods
38	तंबाखू	...	...	...	Tobacco raw
39	सुकी फळे व भाजीपाला	...	...	...	Fruits dried and vegetable
40	लोकर व लोकरीच्या कापडाचे तागे	...	...	...	Woolen piecegoods and wool raw.

@ अस्थायी/Provisional

आधार.—वाणिज्य माहिती आणि सांख्यिकी महासंचालनालय, भारत सरकार, कलकत्ता.

Source.—Office of the Directorate General of Commercial Intelligence and Statistics, Government of India, Calcutta.

15. शिक्षण/ EDUCATION
तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.1
शिक्षणाच्या प्रकारानुसार संस्थांचे व विद्यार्थ्यांचे वर्गीकरण
INSTITUTION AND ENROLMENT BY TYPE OF EDUCATION
1999-2000

अनुक्रमांक Serial No. (1)	शिक्षणाचा प्रकार (2)	संस्था (संख्या) Institutions (No.) (3)	विद्यार्थी (संख्या) Enrolment (No.) (4)	Type of Education (5)	
I	पूर्व-प्राथमिक	...	45,786	22,55,315	Pre-primary
II	प्राथमिक	...	65,586	1,20,42,145	Primary
III	माध्यमिक (उच्च माध्यमासह)	...	14,508	83,32,767	Secondary(Including Higher Secondary)
IIIA	कनिष्ठ महाविद्यालये	...	571	5,36,969	Junior Colleges
IV	शिक्षकांचे प्रशिक्षण—				Teacher's training—
	(1) अध्यापक विद्यालय प्रमाणपत्र	...	275	26,481	Junior College of education.
	(2) आंग्ल भारतीय	...	2	156	Anglo Indian.
	(3) चित्रकला शिक्षण प्रमाणपत्र	...	18	2,867	Drawing teacher's Certificate.
	(4) हस्तकला शिक्षण प्रमाणपत्र	...	NA	NA	Handi-crafts teacher's Certificate.
		एकूण (IV)...	295	29,504	Total (IV)
V	उच्च शिक्षण—				Higher education—
	(1) विद्यापीठ शिक्षण विभाग	...	134	24,688	University teaching departments.
	(2) संशोधन संस्था	...	21	421	Research institutions.
	(3) राष्ट्रीय महत्त्वाच्या संस्था	...	1	3,499	Institutes of national importance.
	(4) विद्यापीठ समान संस्था	...	8	5,505	Institutes deemed as Universities.
	(5) कला, वाणिज्य व शास्त्र	...	@ 870	7,87,093	Art, Commerce and Science.
	(6) कला व शास्त्र	...	*	*	Arts and Science.
	(7) कला व वाणिज्य	...	*	*	Arts and Commerce.

तयता क्रमांक/TABLE No. 15.1 —contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
(8)	कला	...	*	* Arts.
(9)	शास्त्र	...	*	* Science
(10)	वाणिज्य	...	*	* Commerce
(11)	ललित कला	...	7	2,091 Fine arts
(12)	शास्त्र व वाणिज्य	...	N.A.	N.A. Science and Commerce
(13)	वास्तुशास्त्र	...	N.A.	N.A. Architecture
(14)	तंत्र निकेतन	...	...	... Polytechnics
(15)	व्यावसायिक व्यवस्थापन	...	53	12,972 Business management
(16)	अभियांत्रिकी	...	N.A.	N.A. Engineering
(17)	विधी (कायदा)	...	42	26,449 Law
(18)	तंत्रशास्त्र	...	N.A.	N.A. Technology
(19)	पशुवैद्यकशास्त्र	...	5	1,525 Veterinary Science
(20)	वृत्तपत्र व्यवसाय	...	N.A.	N.A. Journalism
(21)	ग्रंथपालनशास्त्र	...	6	443 Library Science
(22)	विषमचिकित्सा	...	29	16,922 Allopathy
(23)	आयुर्वेद	...	34	8,222 Ayurvedic
(24)	दंतकशास्त्र	...	12	2,902 Dental
(25)	शुश्रूषा	...	4	619 Nursing
(26)	औषधी शास्त्र	...	N.A.	N.A. Medicine (Pharmacy)
(27)	प्राच्य विद्याभ्यास	...	3	121 Oriental
(28)	नृत्य व संगीत	...	3	693 Dancing and Music
(29)	युनानी	...	3	731 Unani
(30)	उपाहारगृह व्यवस्था	...	N.A.	N.A. Catering
(31)	श्रमविज्ञान	...	1	102 Labour
(32)	व्यावसायिक मार्गदर्शन	...	N.A.	N.A. Vocational Guidance
(33)	योग	...	1	44 Yoga
(34)	समाजशास्त्र	...	30	5,694 Social Science
(35)	शेतकीशास्त्र	...	15	7,963 Agriculture
(36)	गृहशास्त्र पदवी	...	5	4,003 Home science (Degree)
(37)	शिक्षणशास्त्र पदवी	...	144	13,679 Bachelor of education
(38)	शारीरिक शिक्षण (पदवी)	...	@ 103	19,558 Physical education
(39)	चित्रपट विद्या व दूरदर्शन	...	1	25 Film Institute and Television
(40)	समचिकित्सा	...	34	6,657 Homeopathy
	एकूण		1,569	9,52,621 Total

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.1—contd.

अ.क्र. Serial No. (1)	शिक्षणाचा प्रकार (2)	संस्था (संख्या) Institution (No.) (3)	विद्यार्थी (संख्या) Enrolment (No.) (4)	Type of Education (2)
VI	व्यावसायिक व विशेष शिक्षण—	...	...	<i>Professional and Special Education—</i>
	अ) पदवीपूर्व स्तर			a) Pre-Graguate Level
(1)	समचिकित्सा (होमिओपॅथी)...	2	94	Homeopathy
(2)	शुश्रूषा व प्रसयिका ...	65	6,883	Nursing, Midwife
(3)	वाणिज्य ...	6	304	Commerce
(4)	ललितकला ...	14	1,008	Fine arts
(5)	गृहशास्त्र पदविका	N.A.	N.A.	Home Science Degree
(6)	ग्रंथपालशास्त्र ...	N.A.	N.A.	Library Science
(7)	योग ...	1	465	Yoga
	एकूण ...	88	8,754	Total
	ब) शालेयस्तर			b) School Level
(1)	गृहशास्त्र (शालेय पातळी)	2	118	Home Science (School level)
(2)	नौकानयन ...	N.A.	N.A.	Marine Engineering
(3)	शेतकीशाळा ...	28	2,747	Agricultural Schools
(4)	कुक्कुटपालन प्रशिक्षण	2	363	Poultry training
(5)	मनोव्यथित ...	N.A.	N.A.	Mentally handicapped
(6)	अस्थिव्यंग ...	N.A.	N.A.	Crippled
(7)	अंध ...	N.A.	N.A.	Blind
(8)	मूक/बाधिर ...	N.A.	N.A.	Deaf and Dumb
(9)	नृत्य व संगीत ...	N.A.	N.A.	Music and dancing
(10)	प्राच्यविद्या अभ्यास ...	30	3,194	Oriental
(11)	कीर्तन ...	1	52	Kirtan
(12)	प्रमाणित सुधार ...	N.A.	N.A.	Certified Schools
	एकूण ...	63	6,474	Total
	एकूण बेरीज ...	1,28,466	2,41,64,549	Grand Total

@ अस्थायी/Provisional

टीप - अनुक्रमांक V मधील बाब क्रमांक. 6 ते 10 ची माहिती बाब क्रमांक 5 मध्ये समाविष्ट आहे.

Item no. 6 to 10 are included in item no. 5 of serial No. V

आधार.—शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Directorate to Education, Government of Maharashtra, Pune.

15. शिक्षण/EDUCATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.2

जिल्हावार प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षण/PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION IN EACH DISTRICT
1999-2000

(विद्यार्थी व शिक्षक संख्या हजारत)/(No of Pupils & Teachers in thousand)

अ. क्र. Serial No.	जिल्हा (2)	प्राथमिक शिक्षण Primary Education			माध्यमिक शिक्षण (उच्च माध्यमिक सह) Secondary Education (Including Higher Sec.)			District (2)	
		संस्था Institutions (3)	विद्यार्थी Pupils (4)	शिक्षक Teachers (5)	संस्था Institutions (6)	विद्यार्थी Pupils (7)	शिक्षक Teachers (8)		
1	बृहन्मुंबई	...	2,110	1,074	25	1,224	1,039	30	Brihan Mumbai
2	ठाणे	...	4,288	919	22	799	533	14	Thane
3	रायगड	...	2,738	299	9	321	194	6	Raigad
4	रत्नागिरी	...	2,698	224	9	302	118	4	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	...	1,505	95	5	187	71	2	Sindhudurg
	कोंकण विभाग	...	13,339	2,611	70	2,833	1,955	56	Konkan Division
6	नाशिक	...	3,339	605	15	648	393	10	Nashik
7	धुळे	...	1,184	196	5	324	178	6	Dhule
8	नंदुरबार	...	1,348	160	4	204	87	3	Nandurbar
9	जळगाव	...	2,057	455	12	517	397	11	Jalgaon
10	अहमदनगर	...	3,071	491	13	639	399	11	Ahmadnagar
	नाशिक विभाग	...	10,999	1,907	49	2,332	1,454	41	Nashik Division
11	पुणे	...	4,238	774	21	921	594	17	Pune
12	सातारा	...	2,579	324	11	523	272	8	Satara
13	सांगली	...	1,824	318	9	476	237	7	Sangli
14	सोलापूर	...	2,838	510	13	637	327	9	Solapur
15	कोल्हापूर	...	2,088	406	11	647	309	9	Kolhapur
	पुणे विभाग	...	13,567	2,332	65	3,204	1,739	50	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	...	37,905	6,850	184	8,369	5,148	147	Rest of Maharashtra

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.2 Contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(2)	
15	औरंगाबाद	...	1,813	469	10	406	218	6	Aurangabad
16	जालना	...	1,286	274	5	188	108	3	Jalna
17	परभणी	...	1,072	266	6	188	103	3	Parbhani
18	हिंगोली	...	828	170	4	121	58	2	Hingoli
19	बीड	...	2,003	447	9	435	207	6	Beed
20	नांदेड	...	1,055	215	10	400	236	6	Nanded
21	उस्मानाबाद	...	2,298	332	6	303	125	4	Osmanabad
22	लातूर	...	1,367	328	8	477	225	6	Latur
	औरंगाबाद विभाग	...	11,722	2,501	58	2,518	1,280	36	Aurangabad Division
23	बुलढाणा	...	1,483	305	8	300	196	5	Buldhana
24	अकोला	...	1,111	220	5	292	157	4	Akola
25	वाशिम	...	816	149	3	201	95	2	Washim
26	अमरावती	...	1,871	328	9	501	242	7	Amravati
27	यवतमाळ	...	2,088	360	9	402	178	5	Yavatmal
	अमरावती विभाग	...	7,369	1,362	34	1,696	868	23	Amravati Division
28	वर्धा	...	1,053	132	4	231	131	4	Wardha
29	नागपूर	...	2,470	450	13	695	389	12	Nagpur
30	भंडारा	...	866	136	4	237	124	4	Bhandara
31	गोंदिया	...	1,087	164	5	226	113	3	Gondiya
32	चंद्रपूर	...	1,734	264	8	344	198	6	Chandrapur
33	गडचिरोली	...	1,380	142	4	192	83	3	Gadchiroli
	नागपूर विभाग	...	8,590	1,288	38	1,925	1,038	32	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	...	27,681	5,151	130	6,139	3,186	91	Vidharbha Division
	महाराष्ट्र राज्य	...	65,586	12,001	314	14,508	8,334	238	Maharashtra State

टीप.—प्राथमिक शिक्षणात पूर्व-प्राथमिक शिक्षणाचा समावेश केलेला नाही.

Note.—Primary Education does not include pre primary Education.

आधार.—शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Director of Education, Government of Maharashtra, Pune.

15. शिक्षण/EDUCATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.3

महाराष्ट्र राज्यातील शासकीय व अशासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांची संख्या व प्रशिक्षणार्थीच्या मंजूर जागा

NUMBER OF GOVERNMENT AND NON-GOVERNMENT INDUSTRIAL TRAINING INSTITUTIONS AND SEATS SANCTIONED IN MAHARASHTRA STATE 1998-99

विभाग	संस्थांची एकूण संख्या Total Number of Institutions			मंजूर करण्यात आलेल्या जागांची संख्या Number of Sanctioned Seats			Division	
	शासकीय Government	अशासकीय Non-Government	एकूण Total	शासकीय Government	अशासकीय Non-Government	एकूण Total		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(1)	
मुंबई	..	51	36	87	10,884	3,326	14,220	Mumbai
नाशिक	..	47	69	116	10,060	9,116	19,176	Nashik
पुणे	..	53	46	99	13,680	6,132	19,892	Pune
औरंगाबाद	..	56	27	83	10,640	2,588	13,228	Aurangabad
अमरावती	..	46	9	55	8,296	988	9,284	Amravati
नागपुर	..	59	51	110	10,708	4,892	15,600	Nagpur
महाराष्ट्र राज्य	..	392	238	550	64,268	27,052	91,320	Maharashtra State

आधार.—व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Vocational Education and Training, Maharashtra State, Mumbai.

15. शिक्षण/EDUCATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.4

महाराष्ट्र राज्यातील शासकीय व अशासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांच्या अंतिम परिक्षांचे निकाल
RESULTS OF THE FINAL EXAMINATIONS OF GOVERNMENT AND NON-GOVERNMENT INDUSTRIAL TRAINING
INSTITUTES IN MAHARASHTRA

(जुलै १९९८/JULY 1998)

विभाग (1)	शासकीय Government		अशासकीय Non-Government		एकूण Total		Division (1)
	बसलेले Appeared (2)	उत्तीर्ण Passed (3)	बसलेले Appeared (4)	उत्तीर्ण Passed (5)	बसलेले Appeared (6)	उत्तीर्ण Passed (7)	
मुंबई	5,996	4,960	1,707	1,452	7,703	6,412	Mumbai
नाशिक	5,118	4,486	5,127	3,896	10,245	8,382	Nashik
पुणे	7,857	6,896	3,188	2,718	11,045	9,614	Pune
औरंगाबाद	5,831	4,536	1,244	917	7,075	5,453	Aurangabad
अमरावती	5,619	4,256	697	474	6,316	4,730	Amravati
नागपूर	7,145	5,559	2,605	1,544	9,750	7,103	Nagpur
महाराष्ट्र राज्य	37,566	30,693	14,568	11,001	52,134	41,694	Maharashtra State

आधार.—व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Vocational Education and Training, Government of Maharashtra, Mumbai.

15. शिक्षण/EDUCATION
तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.5

महाराष्ट्र राज्यातील शिकारू उमेदवारांची वर्गवारी
CLASSIFICATION OF APPRENTICE IN MAHARASHTRA

वर्गवारी	1998-99	Classification
(1)	(2)	(1)
(१) उपलब्ध जागा	29,422	(1) Sanctioned Seats.
(२) नेमलेले उमेदवार (अ ते इ)	26,918	(2) No. of students appointed (a to e)
(अ) अनुसूचित जाती	2,979	(a) Scheduled Castes
(ब) अनुसूचित जमाती	1,409	(b) Scheduled Tribes
(क) अपंग	7	(c) Physically handicapped
(ड) महिला	682	(d) Women
(इ) इतर	21,841	(e) Others

आधार.—व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Vocational Education and Training, Government of Maharashtra, Mumbai.

15. शिक्षण/EDUCATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.6

महाराष्ट्र राज्यातील माध्यमिक व उच्च माध्यमिक तंत्रशिक्षण शाळा व विद्यार्थी संख्या
 SECONDARY AND HIGHER SECONDARY TECHNICAL SCHOOLS AND STUDENTS IN
 MAHARASHTRA STATE
 1998-99

विभाग	माध्यमिक तंत्रशिक्षण शाळांची संख्या Number of Secondary technical schools			एकूण स्थापित विद्यार्थी प्रवेश क्षमता Installed Intake capacity of students			Division
	शासकीय Government	अशासकीय Non- Govern- ment	एकूण Total	शासकीय Govern- ment	अशासकीय Non- Govern- ment	एकूण Total	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(1)
मुंबई ..	20	44	64	2,975	3,685	6,660	Mumbai
नाशिक ..	18	46	64	3,240	3,870	7,110	Nashik
पुणे ..	11	111	122	1,970	8,370	10,340	Pune
औरंगाबाद ..	29	16	45	3,770	910	4,680	Aurangabad
अमरावती ..	21	18	39	2,390	1,040	3,430	Amravati
नागपूर ..	21	6	27	2,550	345	2,895	Nagpur
महाराष्ट्र राज्य ..	120	241	361	16,895	18,220	35,115	Maharashtra State

आधार.—व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Vocational Education and Training, Government of Maharashtra, Mumbai.

15. शिक्षण/EDUCATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.7

महाराष्ट्र राज्यातील तांत्रिक आणि व्यवसाय अभ्यासक्रम प्रकारानुसार संस्था व त्यांतील प्रवेश क्षमता

TECHNICAL AND VOCATIONAL INSTITUTES ACCORDING TO TYPE OF SYLLABUS

IN MAHARASHTRA AND THEIR INTAKE CAPACITY

1998-99

अभ्यासक्रम संस्थेचा प्रकार	बाब	शासकीय Govern- ment	अशासकीय Non- Govern- ment	एकूण Total	Item	Type of Educational Institutions
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)	(1)
1. औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था	संस्था	312	238	550	Institutes	Industrial Training Institutes
	प्रवेश क्षमता	64,218	27,052	91,320	Intake capacity	
2. औद्योगिक कामगारांसाठी अंश-कालीन सायंवर्ग संस्था	संस्था	11	...	11	Institutes	Part time evening classes for industrial workers.
	प्रवेश क्षमता	965	...	965	Intake capacity	
3. मूलभूत प्रशिक्षण तथा आनुषंगिक सूचना केंद्रे.	संस्था	51	74	125	Institutes	Basic training and related instruction centres.
	प्रवेश क्षमता	28,227	6,554	30,781	Intake capacity	
4. प्रगत व्यवसाय प्रशिक्षण पद्धती	संस्था	8	...	8	Institutes	Advanced vocational training system.
	प्रवेश क्षमता	5,000	...	5,000	Intake capacity	
5. +2 स्तरावरील व्यवसाय अभ्यासक्रम संस्था (द्विलक्षी)	संस्था	37	241	278	Institutes	+ 2 Stage vocational institutes
	प्रवेश क्षमता	3,300	11,150	14,450	Intake capacity	

TABLE No. 15.7—contd

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(2)	(1)
6. +2 स्तरावरील केंद्र शासन पुरस्कृत संस्था व्यवसाय अभ्यासक्रम संस्था	प्रवेश क्षमता	51 3,040	993 62,200	1,044 65,240	Institutes Intake capacity	Centrally Sponsared ¹ + 2 stage vocational Education Institutes
7. माध्यमिक तंत्रशिक्षण शाळा/ विद्यालये	संस्था प्रवेश क्षमता	120 16,895	241 18,220	361 35,115	Institutes Intake capacity	Technical secondary school/ colleges.
8. प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम संस्था	संस्था प्रवेश क्षमता	49 2,717	5,389 1,32,225	5,432 1,34,942	Institutes Intake capacity	Institutes for Certificate courses of vocational education.
एकूण	संस्था प्रवेश क्षमता	639 1,20,412	7,176 2,57,401	7,815 3,77,813	Institutes Intake capacity	Total

आधार.—व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Vocational Education and Training, Government of Maharashtra, Mumbai.

15. शिक्षण/EDUCATION

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 15.8

महाराष्ट्र राज्यातील प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम शिकविणाऱ्या शासकीय व अशासकीय संस्था व त्यांतील विद्यार्थ्यांची प्रवेश क्षमता

NUMBER OF GOVERNMENT AND NON-GOVERNMENT INSTITUTIONS TEACHING
CERTIFICATE COURSE AND THEIR INTAKE CAPACITY IN MAHARASHTRA
1998-99

विभाग	प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम संस्था Institutes of Certificate Course			एकूण स्थापित विद्यार्थी प्रवेशक्षमता Intake capacity of students			Division
	शासकीय Govern- ment	अशासकीय Non- Govern- ment	एकूण Total	शासकीय Govern- ment	अशासकीय Non- Govern- ment	एकूण Total	
(11)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(1)
मुंबई	.. 10	958	968	520	23,950	24,470	Mumbai
नाशिक	.. 7	759	766	400	16,475	16,875	Nashik
पुणे	.. 7	1,001	1,008	328	25,025	25,349	Pune
औरंगाबाद	.. 11	714	725	458	17,850	18,308	Aurangabad
अमरावती	.. 6	695	701	290	17,375	17,665	Amravati
नागपुर	.. 8	1,262	1,270	725	31,550	32,275	Nagpur
महाराष्ट्र राज्ज	.. 49	5,389	5,438	2,717	1,32,225	1,34,942	Maharashtra State

आधार.—व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Vocational Education and Training, Government Maharashtra State, Mumbai.

16. जीवनविषयक आकडेवारी/VITAL STATISTICS
तक्ता क्रमांक/TABLE No. 16.1
निरनिराळ्या पद्धतीनुसार कुटुंबनियोजन करणाऱ्यांची जिल्हावार संख्या
DISTRICTWISE NUMBER OF PERSONS USING VARIOUS FAMILY PLANNING METHODS
1999-2000

(संख्या/Numbers)

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	नसबंदी शस्त्रक्रिया Sterilisation	लूप पद्धती I.U.D.	नेहमीची स्तंती प्रतिबंधक साधने वापरणारे Conventional contraceptive users	मुखद्वारे गोळ्या वापरणारे Oral Pills users	District	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	
1	बृहन्मुंबई	...	42,555	46,010	60,828	14,715	Brihan Mumbai
2	ठाणे	...	27,774	25,951	40,708	26,556	Thane
3	रायगड	...	11,322	7,562	4,846	8,363	Raigad
4	रत्नागिरी	...	10,449	8,246	4,852	7,299	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	...	4,432	4,970	6,071	4,721	Sindhudurg
	कोकण विभाग	...	91,320	92,739	1,17,305	61,654	Konkan Division
6	नाशिक	...	27,628	16,553	26,307	15,761	Nashik
7	धुळे	...	10,550	5,701	10,565	6,665	Dhule
8	नंदुरबार	...	6,519	4,125	6,283	5,920	Nandurbar
9	जळगाव	...	23,380	14,283	19,126	13,539	Jalgaon
10	अहमदनगर	...	23,243	23,426	13,823	18,091	Ahmednagar
	नाशिक विभाग	...	80,275	64,088	76,104	59,976	Nashik Division
11	पुणे	...	47,316	27,620	39,345	19,863	Pune
12	सातारा	...	19,447	12,389	22,960	14,512	Satara
13	सांगली	...	20,143	14,133	15,770	14,211	Sangli
14	सोलापूर	...	29,334	11,668	10,567	12,103	Solapur
15	कोल्हापूर	...	27,774	19,917	11,585	18,325	Kolhapur
	पुणे विभाग	...	1,44,014	85,727	1,00,227	79,014	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	...	3,31,866	2,42,556	2,93,636	2,00,644	Rest of Maharashtra

15	औरंगाबाद	...	13,617	11,774	25,156	15,439	Aurangabad
16	जालना	...	9,141	7,534	18,541	9,270	Jalna
17	परभणी	...	14,748	10,586	20,196	9,977	Parbhani
18	बीड	...	14,163	11,775	14,425	10,129	Beed
19	नांदेड	...	19,229	7,747	13,928	11,360	Nanded
20	उस्मानाबाद	...	10,044	6,246	12,513	5,425	Osmanabad
21	लातूर	...	14,115	8,365	12,628	7,610	Latur
	औरंगाबाद विभाग	...	95,097	64,027	1,17,387	69,210	Aurangabad Division
22	बुलढाणा	...	11,257	10,739	8,750	9,425	Buldhana
23	अकोला	...	10,258	7,413	7,217	6,402	Akola
24	वाशिम	...	6,861	5,095	6,083	4,614	Washim
25	अमरावती	...	15,114	13,616	10,310	10,423	Amravati
26	यवतमाळ	...	16,309	13,979	11,220	12,780	Yavatmal
	अमरावती विभाग	...	59,799	50,842	43,580	43,644	Amravati Division
27	वर्धा	...	8,538	7,310	13,451	6,692	Wardha
28	नागपूर	...	24,419	20,159	16,913	14,349	Nagpur
29	भंडारा	...	17,259	10,063	9,581	10,220	Bhandara
30	गोंदिया	...					Gondia
31	चंद्रपूर	...	14,760	12,035	10,303	10,631	Chandrapur
32	गडचिरोली	...	6,478	4,018	6,578	4,867	Gadchiroli
	नागपूर विभाग	...	71,454	53,585	56,826	46,759	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	...	1,31,253	1,04,427	1,00,406	90,403	Vidharbha Division
	महाराष्ट्र राज्य	...	5,58,176	4,11,008	5,11,429	3,60,257	Maharashtra State

16. जीवनविषयक आकडेवारी/VITAL STATISTICS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 16.2

महाराष्ट्राचे नमुना नोंदणी पद्धतीने काढलेले जन्म, मृत्यू व बालमृत्यू दर

BIRTH, DEATH AND INFANT MORTALITY RATES BY SAMPLE REGISTRATION SYSTEM IN MAHARASHTRA

वर्षे Year	ग्रामीण/Rural			नागरी/Urban			एकत्र/Combined		
	जन्म दर Birth rate	मृत्यू दर Death rate	बालमृत्यू दर Infant mortality rate	जन्म दर Birth rate	मृत्यू दर Death rate	बालमृत्यू दर Infant mortality rate	जन्म दर Birth rate	मृत्यू दर Death rate	बालमृत्यू दर Infant mortality
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
1981	30.4 (35.6)	10.6 (13.7)	90 (119)	24.5 (27.0)	7.4 (7.8)	49 (62)	28.5 (33.9)	9.6 (12.5)	79 (110)
1985	29.8 (34.3)	9.4 (13.0)	78 (107)	27.7 (28.1)	6.7 (7.8)	49 (59)	29.0 (32.9)	8.4 (11.8)	68 (97)
1990	29.5 (31.7)	8.5 (10.5)	64 (86)	23.8 (24.7)	5.4 (6.8)	44 (50)	27.5 (30.2)	7.4 (9.7)	58 (80)
1991*	28.0 (30.9)	9.3 (10.6)	69 (87)	22.9 (24.3)	6.2 (7.1)	38 (53)	26.2 (29.5)	8.2 (9.8)	60 (80)
1992*	27.4 (30.9)	9.1 (10.9)	67 (85)	21.5 (23.1)	5.6 (7.0)	40 (53)	25.3 (29.2)	7.9 (10.1)	59 (79)
1993*	27.1 (30.4)	9.3 (10.6)	63 (82)	22.8 (23.7)	4.8 (5.8)	32 (45)	25.2 (28.7)	7.3 (9.3)	50 (74)
1994*	26.9 (30.5)	9.2 (10.1)	68 (80)	23.0 (23.1)	5.6 (6.7)	38 (52)	25.1 (28.7)	7.5 (9.3)	55 (74)
1995*	26.0 (30.0)	8.9 (9.8)	66 (80)	22.4 (22.7)	5.4 (6.6)	34 (48)	24.5 (28.3)	7.5 (9.0)	55 (74)
1996*	24.9 (29.3)	8.7 (9.7)	58 (78)	21.0 (21.6)	5.4 (6.5)	31 (46)	23.4 (27.5)	7.4 (9.0)	48 (72)
1997*	24.4 (28.0)	8.6 (9.6)	56 (77)	21.0 (21.5)	5.4 (6.5)	31 (45)	23.1 (27.2)	7.3 (8.9)	47 (71)
1998*	23.6 (28.9)	8.9 (9.7)	58 (77)	20.8 (21.1)	5.8 (6.6)	32 (45)	22.5 (26.5)	7.7 (9.0)	49 (72)
1999*	21.6 (27.6)	8.7 (9.4)	58 (75)	20.3 (20.8)	5.6 (6.3)	31 (44)	21.1 (26.1)	7.5 (8.7)	48 (70)

136

टीप/Note.—(१) * कंसातील आकडे भारताकरिता असून जम्मू व काश्मीर सोडून आहेत./ Bracketed figures are for India, excluding Jammu and Kashmir.

(२) जन्म दर व मृत्यू दर एक हजार लोकसंख्येमागे आहेत/ Birth and Death rates are per thousand population.

(३) बालमृत्यू दर एक हजार जिवंत जन्मांमागे आहेत./ Infant mortality rates are per thousand live births.

आधार.—नमुना नोंदणी पत्रिका, महानिबंधक, भारत सरकार, नवी दिल्ली./ Sample Registration Bulletin, Registrar General, India, New Delhi.

16. जीवनविषयक आकडेवारी/VITAL STATISTICS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 16.3

महाराष्ट्र राज्यातील उपलब्ध वैद्यकीय सुविधा

MEDICAL FACILITIES AVAILABLE IN MAHARASHTRA STATE

(सार्वजनिक आणि सार्वजनिक सहाय्यित)

(Public and Public aided)

अनुक्रमांक Serial No.	वर्ष Year	रुग्णालये		प्रथमिक	प्रथमिक	क्षयरोग रुग्णालये	संस्थांतील	दर लाख
		(संख्या) Hospitals (No.)	दवाखाने (संख्या) Dispensaries (No.)	आरोग्य केंद्रे (संख्या) Primary Health Centres (No.)	आरोग्य पथके (संख्या) Primary Health Units (No.)	आणि रुग्ण चिकित्सालये (संख्या) T.B. Hospitals and clinics (No.)	खाटांची संख्या No. of Beds in Institutions	लोकसंख्येमागे खाटा Beds per lakh of population
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
1	1990	768	1,896	1,672	81	1,977**	1,09,273	146
2	1994	826	1,404	1,669	167	2,489	88,676	105
3	1995	828	1,404	1,672	167	2,494	88,143	101
4	1996	828	1,399	1,675	167	2,497	88,530	99
5	1997	839	1,388	1,683	167	2,516	89,155	97
6	1998	843	1,396	1,683	169	2,520	89,575	96
7	1999	887	1,396	1,762	169	2,520	91,273	98
8	2000	889	1,629	1,768	169	2,520	92,007	104

137

* * १९८८ पासून चिकित्सालयांचा समावेश करण्यात आला.

* * Numbers of clinics have been included since 1988.

आधार.—आरोग्य सेवा संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Directorate of Health Services, Government of Maharashtra, Pune.

17. पोलीस आणि गुन्हे/POLICE AND CRIMES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 17.1

पोलीस स्टेशने आणि पोलिसांची संख्या

POLICE STATIONS AND POLICE FORCES

अनुक्रमांक Serial No. (1)	बाब (2)	३१ डिसेंबर २००० रोजीची संख्या Number as on December 31st 2000 (3)	Item (2)
	पोलीस स्टेशने		Police Stations
1	पोलीस स्टेशनाची संख्या (एक सब-पोलीस स्टेशन धरून)	908	Number of Police Stations (including one Sub-Police Station)
2	चौक्यांची/आउट पोस्टची संख्या	1,775	Number of out-Posts/chowkies
	पोलिसांची संख्या		Police Force
1	पोलीस महासंचालक, अपर पोलीस महासंचालक, विशेष पोलीस महानिरीक्षक, पोलीस उप महानिरीक्षक, पोलीस आयुक्त.	78	Director General of Police, Addl. Director General of Police, Inspector General of Police, Deputy Inspector General of Police, Commissioner of Police
2	पोलीस उप-आयुक्त/पोलीस अधीक्षक	183	Deputy Commissioner of Police, Superintendent of Police
3	सहायक पोलीस आयुक्त/पोलीस उप अधीक्षक इत्यादी.	658	Assistant Commissioner of Police Deputy Superintendent of Police etc
4	पोलीस निरीक्षक	2,816	Police Inspector
5	पोलीस उप निरीक्षक (सब-इन्स्पेक्टर)	8,016	Police Sub-Inspector
6	सहायक पोलीस उपनिरीक्षक (पोलीस हवालदार धरून)	40,397	Assistant Sub-Inspector (including Head Constable)
7	पोलीस शिपाई	91,128	Police Constable
	एकूण	1,44,321	... Total

आधार.—पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Director General of Police, Government of Maharashtra, Mumbai.

17. पोलीस आणि गुन्हे/POLICE AND CRIMES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 17.2

इंडियन पिनल कोडखाली झालेले दखलपात्र गुन्हे (गुन्हांचे प्रयत्न धरून)
COGNIZABLE OFFENCES (INCLUDING ATTEMPTS) UNDER INDIAN PENAL CODE
2000

अनुक्रमांक Serial No. (1)	गुन्हांचा प्रकार (2)	गुन्हांची संख्या Number of offences (3)	Type of offence (2)
1	दंगल	4,505	Rioting
2	नाण्यासंबंधीचे गुन्हे	1	Offences relating to coins
3	चलन व बँक नोटासंबंधीचे गुन्हे	106	Offences relating to currency and bank notes
4	खून	2,854	Murders
5	सदोष मनुष्यवध (परंतु खून या संज्ञेत अंतर्भूत नसलेला)	110	Culpable homicide (not amounting to murder)
6	मादक पदार्थांचा वापर	0	Administering of stupefying drugs
7	माणसांचे अपहरण	1,046	Kidnapping and abduction
8	दरोडा अथवा त्याकरिता एकत्र होणे	834	Dacoity and preparation of assembly for dacoity
9	चोरी/लूट	2,518	Robbery
10	घरफोडी	14,165	House breaking
11	फसवणूक	3,580	Cheating
12	विश्वासघात	1,574	Breach of trust
13	चोऱ्या—	41,412	Theft of—
	(अ) तांब्याची तार	2,173	(a) Copper wire
	(ब) जनावरे	954	(b) Cattle
	(क) सायकली	1,589	(c) Cycles
	(ड) मोटारी व सुटे भाग	911	(d) Motor vehicles and accessories
	(ई) पिरतुले वगैरे	9	(e) Fire arms
	(फ) स्फोटक पदार्थ	5	(f) Explosives
	(ग) इतर	35,771	(g) Other
14	इतर गुन्हे	86,458	Other crimes
	एकूण	1,59,163	... Total

आधार.—पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Director General of Police, Government of Maharashtra, Mumbai.

18. कारागृहे/PRISONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 18.1

कारागृहांची व कैद्यांची संख्या/NUMBER OF PRISONS AND CONVICTS

1999-2000

अनुक्रमांक Serial No.	बाब (2)	माहिती Particulars (3)	Item (2)
1	विविध प्रकारच्या कारागृहांची संख्या--		<i>Number of different types of prisons--</i>
	(अ) मध्यवर्ती कारागृह	8	(a) Central Prisons.
	(ब) जिल्हा कारागृह	25	(b) District Prisons.
	(क) तालुका दुय्यम कारागृह	172	(c) Taluka Sub-jails.
	(ड) पोलीस कोठड्या	...	(d) Police Lock-ups.
	(ई) इतर	3	(e) Others
2	३१ मार्च २००० रोजी शिक्षेच्या मुदतीनुसार दोषी कैद्यांचे वर्गीकरण.	...	<i>Number of convicts according to length of sentences as on 31st March 2000.</i>
	(अ) एक वर्ष व त्याहून कमी	1,684	(a) One year and below .
	(ब) एक वर्षाहून अधिक पण दोन वर्षाहून कमी.	246	(b) Above one year and not exceeding two years.
	(क) दोन वर्षाहून अधिक पण पाच वर्षांपेक्षा कमी.	449	(c) Above two years and not exceeding five years.
	(ड) पाच वर्षांपेक्षा अधिक पण सहा वर्षांपेक्षा कमी.	342	(d) Above five years and not exceeding ten years.
	(ई) दहा वर्षांपेक्षा अधिक	373	(e) Exceeding ten years.
	(फ) जन्मठेप	3,234	(f) Life sentence.
	(ग) मृत्यू दंड	1	(g) Sentenced to death.
	एकूण	6,329	... Total

आधार.—कारागृह महानिरीक्षक, महाराष्ट्र शासन, पुणे.

Source.—Director General of Prisons, Government of Maharashtra, Pune.

19. घरबांधणी/HOUSING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 19.1

घरांची वापरानुसार केलेली वर्गवारी/CLASSIFICATION OF HOUSES ACCORDING TO USE
1991

(हजारात/In thousand numbers)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	वापराचे प्रकार (2)	ग्रामीण Rural (3)	नागरी Urban (4)	एकूण Total (5)	Type of use (2)
1	घरांची यादी करतवेळी रिकामी आढळलेली घरे—	916	911	1,827	Census houses vacant at the time of house-listing.
2	वापरातील घरे—				<i>Occupied censes house used as—</i>
(1)	निवासी घरे	8,411	5,671	14,082	Dwellings
(2)	दुकान व निवास (संमिश्र)	106	73	179	Shop-cum-dwelling
(3)	घरगुती धंदे धरून वर्कशॉप व वस्ती (संमिश्र)	268	108	376	Workshop-cum-dwelling including household industry.
(4)	हॉटेल, सराई, धर्मशाळा, प्रवासी घरे आणि तपासणी घरे	22	25	47	Hotels, sarais, dharmashalas, tourist homes and inspection houses.
(5)	दुकाने (खाणावळी सोडून)	155	351	506	Shops excluding eating houses.
(6)	उद्योगधंदे व कचेऱ्या असलेली	64	118	181	Business houses and offices.
(7)	कारखाने, यंत्रशाळा व तात्पुरत्या जागा	174	300	474	Factories, workshops and worksheds.
(8)	उपाहारगृहे, मिठाईची दुकाने व खाणावळी	17	37	54	Restaurants, sweetmeat shops and eating houses.

(9) मनोरंजन व सामूहिक संमेलनासाठी जागा आणि पंचायत घरे . . . . . (प्रार्थनास्थाने सोडून)	26	12	38	Places of entertainment and community gathering (panchayatghar) excluding places of worship
(10) प्रार्थनास्थाने (उदा. मंदिर, चर्च, मस्जिद, गुरुद्वार इत्यादी)	134	34	168	Places of worship (e.g. temple, churches, mosque, gurudwara, etc.)
(11) इतर उपयोगाकरिता असलेली घरे	124	33	157	Houses for other use
(12) इतर	1,400	342	1,742	Others
<hr/>				
एकूण वापरातील घरे (२)	10,900	7,104	18,004	Total occupied census houses (2)
<hr/>				
एकूण (१) + (२)	11,816	8,015	19,831	Grand Total of (1) + (2)

टिप.—(१) 'गणना घर' म्हणजे एखादी इमारत किंवा इमारतीचा भाग ज्याला रस्त्यावरून, शिवारातून किंवा सार्वजनिक जिऱ्यावरून स्वतंत्र प्रवेशद्वार आहे व जे वापराच्या दृष्टीने एक स्वतंत्र घटक आहे.

(२) आकडे संक्षिप्तात लिहिल्यामुळे काही टिकाणी बेरजा जुळणार नाहीत.

आधार.—भारताची जनगणना, १९९१, महाराष्ट्र, मालिका १४, भाग सात.

Note.—(1) A 'census house' is a building or part of a building having a separate main entrance from road, common court yard, staircase etc., used or recognised as separate unit.

(2) Details do not add up to the totals due to rounding.

Source.—Census of India, 1991 Maharashtra, Series 14, Part VII.

19. घरबांधणी/HOUSING

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 19.2.

वापरातील खोल्यांच्या संख्येनुसार कुटुंबांचे वर्गीकरण/DISTRIBUTION OF HOUSEHOLDS ACCORDING TO ROOMS OCCUPIED
1991

अनुक्रमांक Serial No. (1)	बाब (2)	ग्रामीण Rural (3)	नागरी Urban (4)	एकूण Total (5)	Item (2)
1	गणना केलेली एकूण कुटुंबे (हजारात)	8,991	5,907	14,899	Total number of households enumerated (in thousand)
2	गणना केलेले एकूण लोक (संस्थांतून रहाणारे व गृहहीन इत्यादी) (हजारात)	48,396	30,539	78,937	Total number of persons enumerated (including inmates of institutions and houseless persons) (in thousand)
3	कुटुंबांचे वर्गीकरण (शेकडा)—				<i>Distribution of households (Percentage)</i>
	(अ) वेगळी खोली नसलेले	--	--	--	(a) No exclusive room
	(ब) खोल्याची संख्या नमूद न केलेली कुटुंबे	6.0	0.6	3.9	(b) Households with unspecified number of rooms.
	(क) एका खोलीत राहणारी कुटुंबे	65.7	60.1	63.5	(c) Households with one room.
	(ड) दोन खोल्यात राहणारी कुटुंबे	20.8	24.7	22.3	(d) Households with two rooms.
	(इ) तीन खोल्यात राहणारी कुटुंबे	5.1	9.0	6.7	(e) Households with three rooms.
	(फ) चार खोल्यात राहणारी कुटुंबे	1.5	3.4	2.2	(f) Households with four rooms.
	(घ) पाच खोल्यात राहणारी कुटुंबे	0.4	1.1	0.7	(g) Households with five rooms.
	(ग) सहा खोल्यात राहणारी कुटुंबे	0.5	1.1	0.7	(h) Households with Six rooms.
	एकूण	100.0	100.0	100.0	Total

टिप.—वर दर्शविलेली शेकडेवारी २० टक्के नमुन्यावर आधारित आहे.

आधार.—भारताची जनगणना, १९९१, महाराष्ट्र, मालिका १४, भाग आठ.

Note.—The percentages shown above are based on 20 per cent sample.

Source.—Census of India, 1991—Maharashtra, Series 14, part VIII.

19. घरबांधणी/

तक्ता क्रमांक/

राहत्या घराचे छप्पर व भिंती यांसाठी वापरलेल्या प्रमुख साधनानुसार कुटुंबांचे वर्गीकरण/

जनगणना/

छप्परासाठी वापरलेले सामान					
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
भिंतीसाठी वापरलेले सामान	ग्रामीण नागरी एकूण	एकूण कुटुंबे Total households	गवत, पाने, बोरू, गवती छप्पर, लाकूड, चिखल व न भाजलेल्या विटा किंवा बांबू Grass, leaves, reeds, thatch, wood, mud, unburnt bricks or bamboo	फरशी, पाटी Tiles, slate shingle	लोखंड, जस्त किंवा इतर धातूचे पत्रे Corrugated iron, zink or other metal sheets
1. एकूण सामान	ग्रामीण नागरी एकूण	1,18,15,300 80,15,435 1,98,30,735	27,17,050 2,87,855 30,04,905	48,21,555 19,42,120 67,63,675	27,34,930 15,22,430 42,57,360
2. गवत, पाने, बोरू किंवा बांबू	ग्रामीण नागरी एकूण	16,33,775 3,15,815 19,49,590	7,87,195 1,15,315 9,02,510	....	2,14,610 72,310 2,86,920
3. चिखल	ग्रामीण नागरी एकूण	37,79,465 4,56,070 42,35,535	8,91,265 49,040 9,40,305	20,60,400 2,46,875 23,07,275	7,85,670 1,41,925 9,27,595
4. न भाजलेल्या विटा	ग्रामीण नागरी एकूण	11,43,345 4,74,340 16,17,685	2,63,445 25,385 2,88,830	5,66,705 1,94,240 7,60,945	2,83,230 1,80,640 4,63,870
5. लाकूड	ग्रामीण नागरी एकूण	1,11,770 3,01,045 4,12,815	20,680 14,565 35,245	38,410 88,585 1,26,995	43,855 1,40,250 1,84,105
6. भाजलेल्या विटा	ग्रामीण नागरी एकूण	21,51,305 46,96,215 68,47,520	1,62,930 49,885 2,12,815	9,58,975 10,54,355 20,13,330	5,88,495 6,56,995 12,45,490

HOUSING

TABLE No. 19.3.

DISTRIBUTION OF HOUSEHOLDS BY PREDOMINANT MATERIAL OF ROOF AND WALLS OF HOUSE OCCUPIED BY THEM.

Population Census, 1991

Material of roof

अस्बेस्टॉस, सिमेंटचे पत्रे Asbestos, cement sheets	विटा, दगड आणि चुना Bricks, stone and lime	दगड Stone	कोंक्रीट/ आरबीसी/ आरसीसी Concrete/ RBC/ RCC	इतर सर्व प्रकारचे व न उल्लेख केलेले सामान All other materials and material not stated	Rural Urban Total	Material of wall
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(2)	(1)
3,16,190	1,20,480	40,810	3,09,005	7,55,280	Rural	All materials
13,20,635	1,36,295	40,020	25,56,305	2,09,775	Urban	
16,36,825	2,56,775	80,830	28,65,310	9,65,055	Total	
12,985	....	....	....	6,18,985	Rural	Grass, leaves, reeds
12,120	....	....	....	1,16,070	Urban	or bamboo
25,105	....	....	....	7,35,055	Total	
16,785	....	....	....	25,345	Rural	Mud
11,925	....	....	....	6,305	Urban	
28,710	....	....	....	31,650	Total	
15,310	4,430	4,550	2,375	3,300	Rural	Unburnt bricks
56,040	6,535	2,305	6,735	2,460	Urban	
71,350	10,965	6,855	9,110	5,760	Total	
5,450	....	....	....	3,375	Rural	Wood
44,845	....	....	....	12,800	Urban	
50,295	....	....	....	16,175	Total	
1,64,790	79,970	11,595	1,70,235	14,315	Rural	Burnt bricks
9,18,115	1,04,325	23,665	18,68,230	20,645	Urban	
10,82,905	1,84,295	35,260	20,38,465	34,960	Total	

19. घरबांधणी/
तक्ता क्रमांक/

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
7. जीआय किंवा इतर धातूचे पत्रे . .	ग्रामीण	53,660	1,415	5,210	35,350
	नागरी	5,52,675	15,445	1,56,620	2,03,995
	एकूण	6,06,335	16,860	1,61,830	2,39,345
8. दगड	ग्रामीण	26,48,955	5,79,900	11,33,630	7,48,295
	नागरी	2,67,475	13,335	1,11,090	80,905
	एकूण	29,16,430	5,93,235	12,44,720	8,29,200
9. सिमेंट कांक्रीट	ग्रामीण	2,12,580	3,325	50,870	30,205
	नागरी	9,05,065	2,900	86,810	41,030
	एकूण	11,17,645	6,225	1,37,680	71,235
10. इतर सर्व व न उल्लेख केलेले सामान	ग्रामीण	78,070	6,425	6,365	5,070
	नागरी	45,845	1,935	3,235	4,265
	एकूण	1,23,915	8,360	9,600	9,335

आधार.—भारताची जनगणना, १९९१, मालिका १४—कुटुंबावरील तक्ते, भाग सात.

HOUSING

TABLE No. 19.3.—*contd.*

(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(2)	(1)
7,340	540	2,500	1,080	225	Rural	GI sheets or other metal sheets.
1,54,465	3,345	5,690	5,625	7,490	Urban	
1,61,805	3,885	8,190	6,705	7,715	Total	
64,550	27,795	20,760	46,640	27,385	Rural	Stone
15,000	6,520	3,445	32,800	4,380	Urban	
79,550	34,315	24,205	79,440	31,765	Total	
28,120	7,565	1,295	88,460	2,740	Rural	Cement concrete
1,05,855	15,385	4,785	6,41,195	7,105	Urban	
1,33,975	22,950	6,080	7,29,655	9,845	Total	
730	155	95	170	59,060	Rural	All other materials and materials not stated.
2,210	180	125	1,555	32,340	Urban	
2,940	335	220	1,725	91,400	Total	

Source.—Census of India, 1991—Series 14, Household Tables, Part-VII.

19. घरबांधणी/HOUSING
 तक्ता क्रमांक/TABLE No. 19.4.
 बेघर व संस्थांत राहणारे लोक
 HOUSELESS AND INSTITUTIONAL POPULATION
 1991

अनु- क्रमांक Serial No.	जिल्हा	व्यक्तींची संख्या/Number of persons			एकूण लोकसंख्येची टक्केवारी	District
		बेघर Houseless	संस्थांतील Institu- tional	एकूण Total	Per- centage of total popula- tion	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(2)
1	बृहन्मुंबई	38,763	59,622	98,325	0.99	Brihan Mumbai
2	ठाणे	33,381	52,925	86,306	1.64	Thane
3	रायगड	18,606	8,758	27,364	1.50	Raigad
4	रत्नागिरी	18,629	6,638	25,267	1.64	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	12,909	1,940	14,849	0.18	Sindhudurg
	कोकण विभाग	1,22,288	1,29,883	2,52,171	1.30	Konkan Division
6	नाशिक	22,384	33,593	55,977	1.45	Nashik
7	धुळे	31,772	39,823	71,595	2.82	Dhule
8	जळगाव	30,812	10,993	41,805	1.31	Jalgaon
9	अहमदनगर	13,377	23,820	37,197	1.10	Ahmadnagar
	नाशिक विभाग	98,345	1,08,229	2,06,574	1.60	Nashik Division
10	पुणे	25,650	57,200	82,850	1.50	Pune
11	सातारा	43,004	13,598	56,602	2.31	Satara
12	सांगली	9,485	6,887	16,372	0.74	Sangli
13	सोलापूर	10,830	13,133	23,963	0.74	Salapur
14	कोल्हापूर	26,736	10,270	37,006	1.24	Kolhapur
	पुणे विभाग	1,15,705	1,01,088	2,16,793	1.32	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	3,36,338	3,39,200	6,75,538	1.39	Rest of Maharashtra

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 19.4.—*contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(2)
15	औरंगाबाद	10,062	13,904	23,966	1.08	Aurangabad
16	जालना	7,708	1,859	9,567	0.70	Jalna
17	परभणी	15,736	7,866	23,602	1.11	Parbhani
18	बीड	7,583	6,361	13,944	0.77	Beed
19	नांदेड	11,962	14,457	26,419	1.13	Nanded
20	उस्मानाबाद	7,298	4,728	12,026	0.94	Osmanabad
21	लातूर	7,687	6,633	14,320	0.85	Latur
	औरंगाबाद विभाग	68,036	55,808	1,23,844	0.97	Aurangabad Division
22	बुलढाणा	13,012	6,438	19,450	1.03	Buldhana
23	अकोला	8,800	9,624	18,424	0.83	Akola
24	अमरावती	9,389	15,570	24,959	1.13	Amravati
25	यवतमाळ	13,435	17,373	30,808	1.48	Yavatmal
	अमरावती विभाग	44,636	49,005	93,641	1.12	Amravati Division
26	वर्धा	10,392	5,800	16,192	1.52	Wardha
27	नागपूर	23,005	22,520	45,525	1.38	Nagpur
28	भंडारा	5,489	7,888	13,377	0.63	Bhandara
29	चंद्रपूर	9,732	9,110	18,842	1.06	Chandrapur
30	गडचिरोली	2,618	11,521	14,139	1.80	Gadchiroli
	नागपूर विभाग	51,236	56,839	1,08,075	1.20	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	95,872	1,05,844	2,01,716	1.16	Vidarbha Division
	महाराष्ट्र राज्य	5,00,246	5,00,852	10,01,098	1.27	Maharashtra State

आधार.—भारताची जनगणना, १९९१, मालिका १४, सामान्य जनसंख्या सारणी, भाग दोन (अ)

Source.—Census of India, 1991, Series 14, General Population Tables, Part-II-A

19. घरबांधणी
तक्ता क्रमांक/
खोल्यांच्या संख्येनुसार कुटुंबाची संख्या
जनगणना/

अनुक्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा (2)	एकूण Total (3)	खोल्यांच्या संख्येनुसार कुटुंबे/		
			वेगळी खोली नसलेले No. exclusive room (4)	१ खोली 1 Room (5)	२ खोल्या 2 Rooms (6)
1.	बृहन्मुंबई ..	20,87,785	165	15,21,415	3,78,070
2.	ठाणे ..	10,68,205	60	6,67,925	3,02,680
3.	रायगड ..	3,66,185	5	2,09,265	1,14,060
4.	रत्नागिरी ..	3,18,515	15	1,67,050	96,415
5.	सिंधुदुर्ग ..	1,71,125	10	88,880	49,985
	कोकण विभाग ..	40,11,815	255	26,54,535	9,41,210
6.	नाशिक ..	6,63,750	15	4,62,800	1,49,565
7.	धुळे ..	4,64,795	25	3,33,010	86,095
8.	जळगाव ..	5,92,710	70	4,37,095	1,15,585
9.	अहमदनगर ..	5,80,725	10	4,78,115	73,670
	नाशिक विभाग ..	23,01,980	120	17,11,020	4,24,915
10.	पुणे ..	10,37,130	15	7,28,815	1,93,690
11.	सातारा ..	4,55,495	20	3,35,180	81,590
12.	सांगली ..	3,96,775	0	1,81,745	85,440
13.	सोलापूर ..	5,67,930	5	4,12,005	1,11,525
14.	कोल्हापूर ..	5,48,295	105	3,21,575	1,38,740
	पुणे विभाग ..	30,05,625	145	19,79,320	6,10,985
	उर्वरित महाराष्ट्र ..	93,19,420	520	63,44,875	19,77,110

HOUSING

TABLE No. 19.5.

HOUSEHOLDS BY NUMBER OF ROOMS OCCUPIED

Population Census, 1991

Households occupying				खोल्यांची संख्या न दर्शविलेले	District
३ खोल्या 3 Rooms	४ खोल्या 4 Rooms	५ खोल्या 5 Rooms	६ खोल्या 6 Rooms	Unspecified no. of rooms	
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(2)
1,33,685	37,125	10,015	7,275	35	Brihan Mumbai
69,125	18,945	5,050	4,410	10	Thane
28,530	8,890	2,605	2,320	510	Raigad
31,940	13,260	4,485	4,880	470	Ratnagiri
16,475	9,185	3,230	3,280	80	Sindudurg
2,79,755	87,405	25,385	22,165	1,105	Konkan Division
34,250	10,670	2,960	3,350	140	Nashik
20,050	5,795	1,525	1,695	16,600	Dhule
24,780	8,730	2,145	3,450	855	Jalgaon
17,240	7,100	2,305	2,260	25	Ahmadnagar
96,320	32,295	8,935	10,755	17,620	Nashik Division
67,710	30,400	8,780	7,700	20	Pune
25,005	7,835	2,470	3,360	35	Satara
25,930	10,320	3,305	3,320	86,715	Sangli
27,120	10,045	3,275	3,795	160	Solapur
57,160	19,595	5,235	5,840	45	Kolhapur
2,02,925	78,195	23,065	24,015	86,975	Pune Division
5,79,000	1,97,895	57,385	56,935	1,05,700	Rest of Maharashtra

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
15.	औरंगाबाद ..	3,83,390	35	2,89,990	66,260
16.	जालना ..	2,42,350	0	1,17,940	33,380
17.	परभणी ..	3,78,400	5	1,76,485	87,120
18.	बीड ..	3,41,085	5	1,98,865	55,660
19.	नांदेड ..	3,99,840	0	1,75,820	79,325
20.	उस्मानाबाद ..	2,24,780	5	1,38,600	48,770
21.	लातूर ..	2,80,120	0	1,48,040	70,065
	औरंगाबाद विभाग. .	22,49,965	50	12,45,740	4,40,580
22.	बुलढाणा ..	3,48,820	15	1,97,480	56,340
23.	अकोला ..	4,12,545	10	2,91,205	87,130
24.	अमरावती ..	4,10,190	15	2,59,755	1,03,275
25.	यवतमाळ ..	4,04,885	0	2,76,850	91,425
	अमरावती विभाग. .	15,76,440	40	10,25,290	3,38,170
26.	वर्धा ..	2,11,455	0	1,19,970	64,390
27.	नागपूर ..	6,10,795	0	2,69,195	2,02,135
28.	भंडारा ..	4,16,390	65	2,01,395	1,31,880
29.	चंद्रपूर ..	3,59,085	10	1,80,610	1,18,805
30.	गडचिरोली ..	1,55,225	20	75,690	55,125
	नागपूर विभाग ..	17,52,950	95	8,46,860	5,72,335
	विदर्भ विभाग ..	33,29,390	135	18,72,150	9,10,505
	महाराष्ट्र राज्य . .	1,48,98,775	705	94,62,765	33,28,195

आधार.—भारताची जनगणना, १९९१, मालिका १४—कुटुंबातील तक्ते, भाग सात.

TABLE No. 19.5.—Contd.

(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(2)
15,830	6,720	2,255	2,290	10	Aurangabad
7,705	2,260	870	990	79,205	Jalna
19,635	6,460	2,070	2,015	84,610	Parbhani
15,365	5,220	1,645	1,815	62,510	Beed
18,700	7,710	2,470	2,775	1,13,040	Nanded
11,515	4,240	1,510	1,945	18,195	Osmanabad
17,425	7,495	2,315	2,505	32,275	Latur
1,06,175	40,105	13,135	14,335	3,89,845	Aurangabad Division
12,705	3,945	1,085	1,675	75,575	Buldhana
21,965	7,580	2,345	2,300	10	Akola
29,045	11,045	3,675	3,375	5	Amravati
21,420	7,160	2,445	2,575	3,010	Yavatmal
85,135	29,730	9,550	9,925	78,600	Amravati Division
19,150	4,995	1,425	1,415	110	Wardha
86,935	30,560	11,270	10,700	...	Nagpur
58,390	14,435	3,510	3,925	2,790	Bhandara
39,815	12,860	3,605	3,370	10	Chandrapur
17,025	4,510	1,225	1,300	330	Gadchiroli
2,21,315	67,360	21,035	20,710	3,240	Nagpur Division
3,06,450	97,090	30,585	30,635	81,840	Vidharbha Division
9,91,625	3,35,090	1,01,105	1,01,905	5,77,385	Maharashtra State

Source.—Census of India, 1991—Series 14. Household Tables, Part-VII

20. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.1(A)

ग्रामपंचायतीची व्याप्ती, उत्पन्न आणि खर्च /COVERAGE, INCOME AND EXPENDITURE OF VILLAGE PANCHAYATS

अनुक्रमांक Serial No. (1)	बाब (2)	माहिती/Particulars ----- 1998-99 (3)	Item (2)
I.	व्याप्ती—		Coverage —
	(१) ग्रामपंचायतीची संख्या	27,598	(1) No. of village panchayats.
	(२) त्यात अंतर्भूत असलेल्या खेड्यांची संख्या	37,090	(2) No. of villages covered.
	(३) त्यातील लोकसंख्या (हजारामध्ये)	54,181	(3) Population Covered (in thousand)
II.	उत्पन्न (लाख रुपये)		Income (lakh Rs.)
	(१) पंचायतीचे स्वतःचे उत्पन्न	14,390.67	(1) Own income.
	(२) शासकीय अनुदाने	13,720.60	(2) Government Grants.
	(३) देणग्या, वर्गणी इत्यादी	8,850.08	(3) Donations, contributions etc.
	(प्रारंभीच्या शिल्लकीचा समावेश नाही) एकूण उत्पन्न	36,961.35	Total Income (Excluding opening Balance)
III.	खर्च (लाख रुपये)—		Expenditure (lakh Rs.)
	(१) आरोग्य व सफाई	12,790.72	(1) Sanitation and health.
	(२) सार्वजनिक कामे	11,510.93	(2) Public works.
	(३) लोककल्याणाची कामे	1102.45	(3) Welfare of people.
	(४) इतर	9,839.36	(4) Others
	(अखेरचे १ शिल्लकीचा समावेश नाही) एकूण खर्च	35,243.46	Total Expenditure (Excluding closing Balance)

आधार — अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन मुंबई.

Source — Directorate of Economics and Statistics,
Government of Maharashtra, Mumbai.

20. स्थानिक सस्था/LOCAL BODIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.1(B)

ग्रामपंचायतीची व्याप्ती, उत्पन्न आणि खर्च /COVERAGE, INCOME AND EXPENDITURE OF VILLAGE PANCHAYATS

अनुक्रमांक Serial No. (1)	बाब (2)	माहिती/Particulars 1999-2000 (3)	Item (2)
I.	व्याप्ती--		<i>Coverage</i> —
	(१) ग्रामपंचायतीची संख्या	27,627	(1) No. of village panchayats.
	(२) त्यात अंतर्भूत असलेल्या खेड्यांची संख्या	42,461	(2) No. of villages covered.
	(३) त्यातील लोकसंख्या (हजारामध्ये)	54,951	(3) Population Covered (in thousand)
II.	उत्पन्न (लाख रुपये)		<i>Income (lakh Rs.)</i>
	(१) पंचायतीचे स्वतःचे उत्पन्न	17,352	(1) Own income.
	(२) शासकीय अनुदाने	14,903	(2) Government Grants.
	(३) देणग्या, वर्गणी इत्यादी	8,030	(3) Donations, contributions etc.
	(प्रारंभीच्या शिल्लकीचा समावेश नाही) एकूण उत्पन्न	40,285	Total Income (Excluding opening Balance)
III.	खर्च (लाख रुपये)—		<i>Expenditure (lakh Rs.)</i>
	(१) आरोग्य व सफाई	12,547	(1) Sanitation and health.
	(२) सार्वजनिक कामे	12,493	(2) Public works.
	(३) लोककल्याणाची कामे	2,621	(3) Welfare of people.
	(४) इतर	1,492	(4) Others
	(अखेरच्या शिल्लकीचा समावेश नाही) एकूण खर्च	38,033	Total Expenditure (Excluding closing Balance)

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics,
Government of Maharashtra, Mumbai.

15620. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.2 (A)

नगरपरिषदांची घडण/CONSTITUTION OF MUNICIPAL COUNCILS (31.3.1999)

अनु- क्रमांक Serial No. (1)	जिल्हा (2)	नगरपरिषदांच्या सदस्यांची संख्या Number of councillors				नाम निर्देशित Nomi- nated (8)	एकूण Total (9)	District (2)	
		नगरपरिषदांची संख्या Number of municipal councils (3)	सर्वसाधारण General (4)	अ.जा. S.C. (5)	अ.ज. S.T. (6)				इ.मा.व. O.B.C. (7)
1	ठाणे	10	376(132)	37(11)	23 (5)	163 (55)	44	643(203)	Thane
2	रायगड	11	118 (46)	10 (1)	13 (4)	62 (22)	23	226(73)	Raigad
3	रत्नागिरी	4	66 (20)	2 (0)	0 (0)	22 (9)	11	101 (29)	Ratnagiri
4	सिंधुदुर्ग	3	33 (12)	3 (0)	0 (0)	15 (6)	6	57 (18)	Sindhudurg
	कोकण विभाग	28	593 (210)	52(12)	36 (9)	262 (92)	84	1,027(323)	Konkan Division
5	नाशिक	9	97 (36)	29 (7)	7(2)	19(6)	10	162(51)	Nashik
6	धुळे	3	37 (11)	4(2)	2 (1)	17 (6)	5	65 (20)	Dhule
7	नंदुरबार	4	42 (14)	5(4)	14 (7)	23 (9)	9	93 (34)	Nandurbar
8	जळगाव	13	58(19)	10 (4)	3 (1)	27(10)	9	107 (34)	Jalgaon
9	अहमदनगर	10	30 (10)	5 (2)	0 (0)	13 (4)	5	53 (16)	Ahmadnagar
	नाशिक विभाग	39	264 (90)	53 (19)	26 (11)	99 (35)	38	480 (155)	Nashik Division
10	पुणे	11	254(77)	58 (19)	5 (0)	111 (38)	46	474 (134)	Pune
11	सातारा	8	98 (33)	18 (5)	0 (0)	48 (17)	18	182 (55)	Satara
12	सांगली	4	87(28)	18 (5)	0 (0)	40 (14)	13	158 (47)	Sangli
13	सोलापूर	9	167 (69)	36(13)	4 (1)	70(25)	23	300 (98)	Solapur
14	कोल्हापूर	9	162 (52)	29 (10)	0 (0)	73(27)	21	285 (89)	Kolhapur
	पुणे विभाग	41	768(249)	159(52)	9 (1)	342(121)	121	1,399(423)	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	108	1625(549)	264(83)	71(21)	703(248)	243	2906(901)	Rest of Maharashtra

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.2 (A)—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(2)
15	औरंगाबाद	6	63 (23)	10(4)	1 (0)	30 (12)	12	116 (39)	Aurangabad
16	जालना	4	55 (18)	12 (6)	1 (0)	29 (10)	11	108 (34)	Jalna
17	परभणी	11	105(37)	16 (5)	1 (0)	43 (16)	19	184 (58)	Parbhani
18	बीड	6	96(30)	17 (7)	0 (0)	33 (14)	16	162 (51)	Beed
19	नांदेड	11	53 (16)	19(6)	4 (2)	30 (13)	12	118 (37)	Nanded
20	उस्मानाबाद	8	83 (30)	21 (8)	0 (0)	42 (15)	17	163 (53)	Osmanabad
21	लातूर	5	72 (23)	20 (8)	1 (0)	37 (10)	14	144 (41)	Latur
	औरंगाबाद विभाग	51	527 (177)	115 (44)	8 (2)	244 (90)	101	995(313)	Aurangabad Division
22	बुलढाणा	11	137 (48)	22 (7)	3 (0)	66 (26)	25	253 (81)	Buldhana
23	अकोला	6	99 (33)	15(6)	6 (1)	45 (17)	16	182 (56)	Akola
24	वाशिम	4	49 (16)	9 (4)	2 (0)	22 (8)	8	90 (28)	Washim
25	अमरावती	10	144 (47)	35 (13)	17(5)	75 (27)	26	297 (92)	Amravati
26	यवतमाळ	8	88 (28)	20 (8)	15 (6)	53 (18)	13	189(60)	Yavatmal
	अमरावती विभाग	39	517 (172)	102 (37)	43 (12)	261 (96)	88	1011(317)	Amravati Division
27	वर्धा	6	80 (21)	20 (7)	14 (5)	38 (14)	15	167 (47)	Wardha
28	नागपूर	10	79 (25)	27(10)	23 (7)	51(20)	20	200 (62)	Nagpur
29	भंडारा	5	54 (26)	23 (7)	9 (3)	37 (13)	13	136(49)	Bhandara
30	चंद्रपूर	7	94 (32)	32 (11)	17 (8)	46 (18)	16	205 (69)	Chandrapur
31	गडचिरोली	2	15 (5)	6 (2)	3 (1)	10 (4)	4	38 (12)	Gadchiroli
	नागपूर विभाग	30	322 (109)	108(37)	66 (24)	182 (69)	68	746 (239)	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	69	839 (281)	210(74)	109 (36)	443(165)	156	1757(556)	Vidarbha Division
	एकूण नगर परिषदा	228	2991(1007)	589(201)	188(59)	1390(503)	500	5658(1770)	Total Municipal Councils

टिप : कंसातील आकडे, सित्रयांकरिता राखीव जागांची संख्या दर्शविताने. Note : Figures in brackets indicates number of seats reserved for women. आधार —अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई. Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

20. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.2 (B)

नगरपरिषदांची घडण/CONSTITUTION OF MUNICIPAL COUNCILS (31.3.2000)

अनु- क्रमांक Serial No. (1) (2)	जिल्हा Number of municipal councils (3)	नगरपरिषदांच्या सदस्यांची संख्या Number of councillors				नाम निर्देशित Nomi- nated (8)	एकूण Total (9)	District (2)	
		सर्वसाधारण General (4)	अ.जा. S.C. (5)	अ.ज. S.T. (6)	इ.मा.व. O.B.C. (7)				
1	ठाणे	11	413 (118)	43 (13)	27 (8)	180 (61)	54	717(200)	Thane
2	रायगड	11	117 (48)	11 (1)	13 (4)	62 (22)	23	226 (75)	Raigad
3	रत्नागिरी	4	66 (20)	2 (0)	0 (0)	22 (9)	11	101 (29)	Ratnagiri
4	सिंधुदुर्ग	3	33 (12)	3 (0)	0 (0)	15 (6)	6	57 (18)	Sindhudurg
	कोकण विभाग	29	629 (198)	59(14)	40 (12)	279 (98)	94	1,101(322)	Konkan Division
5	नाशिक	9	172 (64)	49 (13)	19 (4)	61 (22)	27	328 (103)	Nashik
6	धुळे	3	63 (20)	7 (4)	6 (2)	28 (10)	9	113 (36)	Dhule
7	नंदुरबार	4	42 (14)	5 (4)	14 (7)	23 (9)	9	93 (34)	Nandurbar
8	जळगाव	13	195(66)	27 (8)	11 (1)	95(36)	33	361 (111)	Jalgaon
9	अहमदनगर	9	118 (40)	25 (11)	4 (0)	57 (20)	22	226 (71)	Ahmadnagar
	नाशिक विभाग	38	590 (204)	113 (40)	54 (14)	264 (97)	100	1,121 (355)	Nashik Division
10	पुणे	11	254(77)	58 (19)	5 (0)	111 (38)	46	474 (134)	Pune
11	सातारा	8	99 (33)	18 (5)	0 (0)	47 (17)	18	182 (55)	Satara
12	सांगली	4	88(28)	18 (6)	0 (0)	39 (14)	13	158 (48)	Sangli
13	सोलापूर	9	177 (65)	38 (14)	4 (1)	75(27)	25	319 (107)	Solapur
14	कोल्हापूर	9	159 (51)	30 (11)	0 (0)	73(27)	21	283 (89)	Kolhapur
	पुणे विभाग	41	777(254)	162(55)	9 (1)	345(123)	123	1,416 (433)	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	108	1996(656)	334(109)	103(27)	888(318)	317	3638 (1110)	Rest of Maharashtra

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.2 (B)—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(2)
14	औरंगाबाद	6	113 (37)	26(9)	2 (0)	52 (19)	19	212 (65)	Aurangabad
15	जालना	4	61 (25)	11 (5)	1 (0)	25 (9)	11	109 (39)	Jalna
16	परभणी	8	103(37)	18 (5)	1 (0)	45 (16)	19	186 (58)	Parbhani
17	हिंगोली	3	42 (13)	4 (2)	2 (1)	17 (5)	7	72 (21)	Hingoli
17	बीड	6	96(30)	17 (7)	0 (0)	33 (14)	16	162 (51)	Beed
18	नांदेड	11	121 (39)	39(14)	19 (5)	71 (28)	27	277 (86)	Nanded
19	उस्मानाबाद	8	83 (30)	21 (8)	0 (0)	42 (15)	17	163 (53)	Osmanabad
20	लातूर	5	72 (23)	20 (8)	1 (0)	37 (10)	14	144 (41)	Latur
	औरंगाबाद विभाग	51	691 (234)	156 (58)	26 (6)	322 (116)	130	1325(414)	Aurangabad Division
21	बुलढाणा	11	137 (48)	22 (7)	3 (0)	66 (23)	25	253 (78)	Buldhana
22	अकोला	6	61 (20)	9(3)	4 (0)	27 (11)	11	112 (34)	Akola
16	वाशिम	4	58 (19)	9 (4)	2 (0)	22 (7)	8	99 (30)	Washim
23	अमरावती	10	144 (47)	35 (13)	17(5)	75 (27)	25	296 (92)	Amravati
24	यवतमाळ	8	88 (28)	20 (8)	15 (6)	45 (18)	12	180(60)	Yavatmal
	अमरावती विभाग	39	488 (162)	95 (35)	41 (11)	235 (86)	81	940(294)	Amravati Division
25	वर्धा	6	67 (22)	20 (7)	14 (5)	38 (14)	15	154 (48)	Wardha
26	नागपूर	10	139 (45)	52(18)	38 (12)	87 (31)	30	346 (106)	Nagpur
27	भंडारा	5	73 (19)	23 (7)	9 (3)	37 (13)	13	155(42)	Bhandara
16	गोंदिया	0	0 (0)	(0)	(0)	0 (0)	0	0 (0)	Godiya
28	चंद्रपूर	7	79 (26)	34 (12)	17 (8)	48 (17)	15	193 (63)	Chandrapur
29	गडचिरोली	2	15 (5)	6 (2)	3 (1)	10 (4)	4	38 (12)	Gadchiroli
	नागपूर विभाग	30	373 (117)	135 (46)	81 (29)	220 (79)	77	886 (271)	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग	69	861 (279)	230(81)	122 (40)	455 (165)	158	1826(565)	Vidarbha Division
	एकूण नगर परिषदा	228	3548 (1169)	720(248)	251(73)	1665 (599)	605	6789 (2089)	Total
									Municipal Councils

टिप : कसातील आकडे, स्त्रियांकरिता राखीव जागांची संख्या दर्शवितात. Note : Figures in brackets indicates number of seats reserved for women.
 आधार —अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई. Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

20. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.3(A)

महानगरपालिकांची घडण / CONSTITUTION OF MUNICIPAL CORPORATIONS (31.3.1999)

अनु- क्रमांक Serial	महानगर- पालिका No. (1)	महानगरपालिकांची संख्या Number of Municipal Corporation	महानगरपालिकांच्या सदस्यांची संख्या Number of corporators				नाम निर्देशित Nomi- nated (8)	एकूण Total (9)	Municipal Corporation (2)
		सर्वसाधारण General (3)	अ.जा. S.C. (5)	अ.ज. S.T. (6)	इ.मा.व. O.B.C. (7)				
(1)	बृहन्मुंबई	1	145(48)	14(4)	2(1)	60(20)	5	226 (73)	Brihanmumbai
(2)	ठाणे	1	60(20)	6(2)	3(1)	26(8)	5	100 (31)	Thane
(3)	नवी मुंबई	1	36(12)	5(2)	1(0)	15(5)	5	62 (19)	New Mumbai
(4)	कल्याण	1	62(20)	6(2)	2(1)	26(9)	5	101 (32)	Kalyan
(5)	उल्हासनगर	1	40(14)	9(3)	1(0)	19(6)	43	112 (23)	Ulhasnagar
(6)	नाशिक	1	53(22)	27(6)	6(2)	1(0)	5	92 (30)	Nashik
(7)	पुणे	1	72(24)	18(6)	1(0)	33(11)	5	129 (41)	Pune
(8)	पिंपरी-चिंचवड	1	44(15)	14(4)	1(0)	21(7)	5	85(26)	Pimpri-Chinchwad
(9)	सांगली	1	40(13)	9(2)	0(0)	19(6)	5	73 (21)	Sangli
(10)	सोलापूर	1	51(17)	13(4)	2(1)	24(8)	5	95 (30)	Solapur
(11)	कोल्हापूर	1	44(15)	9(3)	0(0)	19(6)	0	72 (24)	Kolhapur
(12)	औरंगाबाद	1	43(14)	16(5)	1(0)	22(7)	0	82 (26)	Aurangabad
(13)	नांदेड	1	37(12)	9(3)	1(0)	18(6)	5	70 (21)	Nanded
(14)	अमरावती	1	40(14)	11(3)	2(1)	20(6)	5	78 (24)	Amravati
(15)	नागपूर	1	55(20)	25(8)	14(4)	35(11)	5	134 (43)	Nagpur
एकूण महानगरपालिका		15	822(280)	191(52)	37(11)	358(116)	103	1151 (464)	Total Municipal Corporation.

टिप : कंसातील आकडे स्त्रियांकरिता राखीव जागांची संख्या दर्शविताने. Note : Figures in brackets indicates number of seats reserved for women.
 आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई. Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

20. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.3(B)

महानगरपालिकांची घडण/CONSTITUTION OF MUNICIPAL CORPORATIONS (31.3.2000)

अनु- क्रमांक Serial No.	महानगर- पालिका	महानगरपालिकांची संख्या	महानगरपालिकांच्या सदस्यांची संख्या Number of corporators				नाम निर्देशित	एकूण Total	Municipal Corporation
		Number of Municipal Corporation	सर्वसाधारण General	अ.जा. S.C.	अ.ज. S.T.	इ.मा.व. O.B.C.	Nomi- nated		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(2)
(1)	बृहन्मुंबई	1	145(48)	14(4)	2(1)	60(20)	5	226 (73)	Brihanmumbai
(2)	ठाणे	1	60(20)	6(2)	3(1)	26(8)	5	100 (31)	Thane
(3)	नवी मुंबई	1	38(12)	6(2)	2(1)	18(7)	5	69 (22)	New Mumbai
(4)	कल्याण	1	62(2)	6(2)	2(1)	26(9)	5	101 (14)	Kalyan
(5)	उल्हासनगर	1	40(14)	9(3)	1(0)	19(6)	5	74 (23)	Ulhasnagar
(6)	नाशिक	1	53(22)	27(6)	6(2)	1(0)	5	92 (30)	Nashik
(7)	पुणे	1	72(24)	18(6)	1(0)	33(11)	5	129 (41)	Pune
(8)	पिंपरी-चिंचवड	1	44(15)	14(4)	1(0)	21(7)	5	85 (26)	Pimpri-Chinchwad
(9)	सांगली	1	41(13)	9(3)	0(0)	18(6)	5	73 (22)	Sangli
(10)	सोलापूर	1	51(17)	13(4)	2(1)	24(8)	5	95 (30)	Salapur
(11)	कोल्हापूर	1	44(15)	9(3)	0(0)	19(6)	0	72 (24)	Kolhapur
(12)	औरंगाबाद	1	43(14)	16(5)	1(0)	22(7)	0	82 (26)	Aurangabad
(13)	नांदेड	1	37(12)	9(3)	1(0)	18(6)	5	70 (21)	Nanded
(14)	अमरावती	1	40(14)	11(3)	2(1)	20(6)	4	77 (24)	Amravati
(15)	नागपूर	1	55(20)	25(8)	14(4)	35(11)	5	134 (43)	Nagpur
एकूण महानगरपालिका		15	825(262)	192(58)	38(52)	360(118)	64	1479 (450)	Total Municipal Corporation .

टिप : कंसातील आकडे स्त्रियांकरिता राखीव जागांची संख्या दर्शवितात. Note : Figures in brackets indicates number of seats reserved for women.
आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई. Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

20. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.4(A)

नगरपरिषदांचे व महानगरपालिकांचे उत्पन्न व खर्च

INCOME AND EXPENDITURE OF MUNICIPAL COUNCILS AND MUNICIPAL CORPORATIONS

1998-99

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

बाब	सर्व नगरपरिषदा All Municipal Councils	सर्व महानगरपालिका All Municipal Corporations	कटक मंडळे Conton- ment Board	एकूण Total (2+3+4)	बृहन्मुंबई महानगरपालिका Greater Mumbai Municipal Corporation	Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(1)
उत्पन्न						Income
I. नगरपरिषदांचे दर व कर	643.04	2968.29	35.99	3647.32	1681.23	Municipal rates and taxes
एकूण	643.04	2968.29	35.99	3647.32	1681.23	... Total
II. इतर साधनांपासून उत्पन्न—						<i>Income from other sources</i>
(अ) शासकीय अनुदाने	309.02	498.32	6.97	814.31	321.22	(a) Government Grants
(ब) इतर साधने	394.48	2439.43	25.56	2859.47	1366.18	(b) Other Sources
एकूण (अ + ब)	703.50	2937.75	32.53	3673.78	1687.40	... Total (a+b)
एकूण उत्पन्न (I+ II)	1346.54	5906.04	68.52	7321.10	3368.63	... Total Income (I+II)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.4(A) —contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(1)
प्रारंभिक शिल्लक	146.99	(-)139.59	6.70	14.10	(-)432.60	Opening balance
खर्च						Expenditure—
(अ) सामान्य प्रशासन	419.12	2264.05	21.59	2704.76	178.43	(a) General Administration
(ब) सार्वजनिक दिवाबत्ती	44.77	125.38	1.50	171.65	49.90	(b) Public lighting
(क) पाणीपुरवठा	148.79	691.47	1.06	841.32	488.08	(c) Water Supply
(ड) जलनिःसारण, सफाई व स्वच्छता	10.96	336.80	0.10	347.86	347.41	(d) Drainage Conservance and Sanitation.
(इ) रुग्णालये, दवाखाने व लसटोचणी	44.69	245.56	2.35	292.60	311.76	(e) Hospitals, Despensaries and Vaccinations.
(फ) सार्वजनिक बांधकामे	243.90	326.57	7.09	577.56	58.48	(f) Public Works.
(ग) इतर	417.20	1694.20	31.50	2142.90	2117.29	(g) Other
एकूण खर्च	1329.43	5684.03	65.19	7078.65	3551.35	Total—Expenditure

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

20. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.4(B)

नगरपरिषदांचे व महानगरपालिकांचे उत्पन्न व खर्च

INCOME AND EXPENDITURE OF MUNICIPAL COUNCILS AND MUNICIPAL CORPORATIONS

1999-2000

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

बाब	सर्व नगरपरिषदा All Municipal Councils	सर्व महानगरपालिका All Municipal Corporations	कटक मंडळे Conton- ment Board	एकूण Total (2+3+4)	बृहन्मुंबई महानगरपालिका Greater Mumbai Municipal Corporation	Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(1)
	उत्पन्न					Income
I. नगरपरिषदांचे दर व कर	334.45	3313.29	35.45	3683.19	1898.76	Municipal rates and taxes
एकूण	334.45	3313.29	35.45	3683.19	1898.76	... Total
II. इतर साधनांपासून उत्पन्न—						<i>Income from other sources</i>
(अ) शासकीय अनुदाने	596.31	460.64	8.43	1065.38	281.21	(a) Government Grants
(ब) इतर साधने	159.23	1701.42	12.74	1873.39	1474.34	(b) Other Sources
एकूण (अ + ब)	755.54	2162.06	21.17	2938.77	1755.55	... Total (a+b)
एकूण उत्पन्न (I + II)	1325.07	6258.61	78.34	7662.02	3654.31	... Total Income (I+II)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.4(B)—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(1)
प्रारंभिक शिल्लक खर्च	158.63	76.52	10.03	245.18	(—)195.92	Opening balance Expenditure—
(अ) सामान्य प्रशासन	424.65	2478.29	29.6	2932.54	188.11	(a) General Administration
(ब) सार्वजनिक दिवाबत्ती	29.78	107.97	2.39	140.14	55.01	(b) Public lighting
(क) पाणीपुरवठा	79.51	474.76	0.93	555.20	425.34	(c) Water Supply
(ड) जलनिःसारण, सफाई व स्वच्छता	2.98	144.53	0	147.51	452.57	(d) Drainage Conservance and Sanitation.
(इ) रुग्णालये, दवाखाने व लसटोचणी	40.22	168.54	3.13	211.89	307.31	(e) Hospitals, Dispensaries and Vaccinations.
(फ) सार्वजनिक बांधकामे	59.25	94.25	3.99	157.50	148.30	(f) Public Works.
(ग) इतर	166.30	896.83	24.29	1087.42	2077.68	(g) Other
एकूण खर्च	980.82	4929.56	80.12	5990.50	3,654.32	Total—Expenditure

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

20. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.5(A)

जिल्हा परिषदांचे उत्पन्न आणि खर्च
INCOME AND EXPENDITURE OF ZILLA PARISHADS

(रुपये कोटीत/Rs. in crores)

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	प्रत्यक्ष Actuals 1997-98	सुधारित अंदाज Revised estimates 1998-99	Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
	उत्पन्न			Receipts
1.	एकूण महसुली उत्पन्न (१+२) . .	3910.12	4005.92	Total Revenue receipts (i + ii)
	(१) स्वनिर्मित साधनांकरवी . .	118.12	123.69	(i) Self-raised resources
	(२) एकूण शासकीय अनुदाने (अ+ब)	3792.00	3882.23	(ii) Total Government grants (a+b)
	(अ) सांविधिक . .	3449.55	3524.15	(a) Statutory grants
	(ब) अभिकरण योजनांसाठी . .	342.45	358.08	(b) Agency scheme grants.
2.	स्वनिर्मित साधनांकरवी	118.12	123.69	Self-raised resources (i to iv)
	(१ ते ४)			
	(१) जमीन महसुलावरील स्थानिक . .	49.09	54.37	(i) Local cess on Land revenue (including stamp duty)
	उपकर (स्टॅप ड्युटीसह)			
	(२) शिक्षण . .	20.76	24.30	(ii) Education
	(३) इमारत व दळणवळण . .	18.92	19.47	(iii) Buildings and communications.
	(४) इतर . .	29.35	25.55	(iv) Others
3.	एकूण शासकीय अनुदाने (१ ते ४) . .	3449.55	3524.15	Total Government grants (i to iv)
	(१) सहेतुक अनुदान . .	2156.98	2242.45	(i) Purposive grants
	(२) आस्थापना अनुदान . .	362.66	408.96	(ii) Establishment grants
	(३) योजना अनुदान . .	596.91	592.43	(iii) Plan scheme grants
	(४) इतर . .	333.01	280.31	(iv) Others

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.5(A)--Contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
4. एकूण महसुली खर्च (1 ते 14)	..	3862.01	4014.57	Total Revenue Expenditure (1 to 14)
(1) सामान्य प्रशासन	..	315.63	337.65	General Administration
(2) शिक्षण	..	1768.21	1853.05	Education
(3) वैद्यकीय	..	4.86	9.36	Medical
(4) सार्वजनिक आरोग्य	..	287.05	275.80	Public Health
(5) आयुर्वेद	..	8.11	8.48	Ayurved
(6) कृषि	..	107.18	104.28	Agiculture
(7) पशुसंवर्धन	..	42.11	47.71	Animal Husbandry
(8) इमारती व दळणवहण (सार्वजनिक बांधकाम)	..	322.07	364.37	Buildings and Comm- unications.
(9) समाजकल्याण	..	84.05	85.92	Social Welfare
(10) सामूहिक विकास	..	125.20	140..79	Community Develoment
(11) सार्वजनिक आरोग्य अभियांत्रिकी	..	200.30	178.18	Public Health Engineering
(12) पाटबंधारे	..	163.52	177.64	Irrigation
(13) वने	..	8.70	8.89	Forest
(14) इतर	..	425.02	422.45	Other

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

20. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.5(B)

जिल्हा परिषदांचे उत्पन्न आणि खर्च

INCOME AND EXPENDITURE OF ZILLA PARISHADS

(रुपये कोटीत/Rs. in crores)

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	प्रत्यक्ष Actuals 1998-99	सुधारित अंदाज Revised estimates 1999-00	Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
	उत्पन्न			Receipts
1.	एकूण महसुली उत्पन्न (1+2) ..	4207.66	4897.48	Total Revenue receipts(i+ii)
	(१) स्वनिर्मित साधनांकरवी ..	149.48	175.61	(i) Self-raised resources
	(२) एकूण शासकीय अनुदाने (अ+ब)	4058.18	4721.87	(ii) Total Government grants (a+b)
	(अ) सांविधिक ..	3706.36	4444.64	(a) Statutory grants
	(ब) अभिकरण योजनांसाठी ..	351.82	277.23	(b) Agency scheme grants.
2.	स्वनिर्मित साधनांकरवी (1 ते 4)	149.48	175.61	Self-raised resources (i to iv)
	(१) जमीन महसुलावरील स्थानिक उपकर (स्टॅम्प ड्यूटीसह) ..	69.73	60.99	(i) Local cess on Land revenue (including stamp duty)
	(२) शिक्षण ..	25.06	35.64	(ii) Education
	(३) इमारत व दळणवळण ..	21.47	17.50	(iii) Buildings and communications.
	(४) इतर ..	33.22	61.48	(iv) Others
3.	एकूण शासकीय अनुदाने (1 ते 4) ..	3706.36	4444.64	Total Government grants (i to iv)
	(१) सहेतुक अनुदान ..	2251.26	3270.97	(i) Purposive grants
	(२) आस्थापना अनुदान ..	406.71	502.17	(ii) Establishment grants
	(३) योजना अनुदान ..	656.85	434.10	(iii) Plan scheme grants
	(४) इतर ..	391.54	237.40	(iv) Others

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.5(B) *Contd.*

(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
4. एकूण महसुली खर्च (1 ते 14) ..	4150.28	5319.72	Total Revenue	Expenditure
				(1 to 14)
(1) सामान्य प्रशासन ..	343.75	447.15	General Adminishtration	
(2) शिक्षण ..	1844.79	2835.28	Education	
(3) वैद्यकीय ..	5.19	6.48	Medical	
(4) सार्वजनिक आरोग्य ..	298.32	333.09	Public Health	
(5) आयुर्वेद ..	9.24	9.49	Ayurved	
(6) कृषि ..	111.57	76.57	Agiculture	
(7) पशुसंवर्धन ..	47.95	62.51	Animal Husbandry	
(8) इमारती व दळणवहण (सार्वजनिक बांधकाम).	376.99	423.90	Buildings and Comm- unications.	
(9) समाजकल्याण ..	82.77	92.54	Social Welfare	
(10) सामूहिक विकास ..	165.04	134.26	Community Develoment	
(11) सार्वजनिक आरोग्य अभियांत्रिकी	209.18	187.76	Public Health Engineering	
(12) पाटबंधारे ..	194.41	144.11	Irrigation	
(13) वने ..	8.78	9.62	Forest	
(14) इतर ..	452.30	556.95	Other	

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

20. स्थानिक संस्था/LOCAL BODIES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 20.6

स्थानिक संस्थाची प्रकारानुसार संख्या

LOCAL BODIES BY TYPES

(संख्या/Number)

स्थानिक संस्था	रोजी /As on		Local Body
	31-3-1999	31-3-2000	
महानगरपालिका	15	15	Municipal Corporations.
नगरपरिषदा	228	228	Municipal Councils.
जिल्हा परिषदा	31	33	Zilla Parishads.
पंचायत समित्या	320	320	Panchayat Samitis.
ग्रामपंचायती	27,598	27,627	Gram Panchayats.
कटक मंडळे	7	7	Cantonment Boards.

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

21. सार्वत्रिक निवडणुका/GENERAL ELECTIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 21.1.

सार्वत्रिक निवडणुकांचे निकाल

RESULTS OF GENERAL ELECTIONS

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	लोकसभा Lok Sabha (1999)	विधानसभा Vidhan Sabha (1999)	Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
1	एकूण जागांची संख्या	48	288	Total number of seats
2	(अ) अनुसूचित जातींकरिता राखीव जागा	2	18	(a) Number of seats reserved for scheduled castes.
	(ब) अनुसूचित जमातींकरिता राखीव जागा	4	22	(b) Number of seats reserved for scheduled tribes.
3	सर्वसाधारण जागा	42	248	Number of general seats.
4	उमेदवारांची संख्या—			Number of candidates—
	(अ) पुरस्कृत	356	3,553	(a) Nominated
	(ब) ज्यांचा पुरस्कार त्याज्य ठरविला असे.	36	426	(b) Whose nomination was rejected.
	(क) पुरस्कार मागे घेणारे	59	1,121	(c) Withdrew.
	(ड) निवडणुका लढवणारे	261	2,006	(d) Contested.
	(ई) निवडून आलेले	48	288	(e) Elected.
5	मतदारांची संख्या (हजारात)			Number of electors (in thousand)
	पुरुष	29,634	29,634	Men
	स्त्रिया	27,207	27,207	Women
	एकूण	56,841	56,841	Total
6	मतदान केलेल्यांची संख्या (हजारात)	34,656	34,522	Number of voters who voted (in thousand)
7	ग्राह्य मते (हजारात)	33,031	33,109	Number of valid votes polled (in thousand)
8	मतदान केलेल्यांचे शेकड्या प्रमाण	61	61	Percentage of electors voting.

आधार.—मुख्य निवडणूक अधिकारी, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Chief Electoral Officer, Government of Maharashtra, Mumbai.

21. सार्वत्रिक निवडणुका/GENERAL ELECTIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 21.2

उमेदवारांचे पक्ष पाठिव्यानुसार वर्गीकरण/CANDIDATES ACCORDING TO PARTY AFFILIATIONS

अनुक्रमांक Serial No.	पक्षाचे नाव	लोकसभा Lok Sabha (1999)		विधानसभा Vidhan Sabha (1999)		Name of the party
		पुरस्कृत केलेले Number sponsored	निवडून आलेले Number elected	पुरस्कृत केलेले Number sponsored	निवडून आलेले Number elected	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	इंडियन नॅशनल काँग्रेस	42	10	249	75	Indian National Congress
2	नॅशनलिस्ट काँग्रेस पार्टी	38	6	223	58	Nationalist Congress Party.
3	जनता दल सेक्युलर	2	1	25	2	Janata Dal Secular.
4	भारतीय बहुजन महासंघ	4	1	34	3	Bhartiya Bahujan Mahasangh
5	भारतीय जनता पक्ष	26	13	117	56	Bharatiya Janata Party.
6	शिवसेना	22	15	161	69	Shivsena.
7	गोंडवन गणतंत्र पार्टी	5	...	16	1	Gondvana Gantantra Party
8	कम्युनिस्ट पार्टी ऑफ इंडिया (मार्क्स.)	3	...	23	2	Communist Party of India (Marxists).
9	समाजवादी पार्टी	2	...	15	2	Samajwadi Party.
10	शेतकरी कामगार पक्ष	2	1	22	5	Peasants and Workers Party.
11	अपक्ष	78	1	838	12	Independent.
12	इतर नोंदणीकृत पक्ष	35	1	268	...	Other Registered Parties.
13	समाजवादी जनता पार्टी (महाराष्ट्र)	...	...	5	1	Samajwadi Janta Party(Maha.)
14	नेटिव्ह पीपल्स पार्टी	...	...	1	1	Native people's Party.
15	रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया	2	...	9	1	Repulican Party of India.
	एकूण	261	48	2,006	288	... Total

172

आधार.—मुख्य निवडणूक अधिकारी, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Chief Electoral Officer, Government of Maharashtra, Mumbai.

22. किंमत निर्देशांक/PRICE INDICES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 22.1

अखिल भारतीय घाऊक किमतीचे निर्देशांक (नवी मालिका)

ALL INDIA WHOLESALE PRICE INDEX NUMBERS (NEW SERIES) 2000

(आधारभूत वर्ष/Base year : 1993-94=100)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	वस्तूचा गट (2)	भार Weight (3)	जानेवारी Jan. 2000 (4)	फेब्रुवारी Feb. 2000 (5)	मार्च March 2000 (6)	एप्रिल April 2000 (7)	मे May 2000 (8)	जून June 2000 (9)	Commodity Groups (2)
1	मूलभूत पदार्थ	22.025	155.3	155.9	159.5	161.6	162.5	164.6	Primary articles
2	इंधन, शक्ती, दिवाबत्ती व वंगण.	14.226	167.7	170.5	182.8	193.8	193.6	194.3	Fuel, power, light and lubricants.
3	उत्पादित पक्का माल	63.749	137.8	137.8	138.6	139.0	138.9	139.2	Manufactured products
4	सर्व वस्तू	100.000	145.9	146.4	149.5	151.7	151.9	152.7	All commodities

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 22.1 —*contd.*

अनुक्रमांक Serial No. (1)	वस्तूचा गट (2)	जुलै July 2000 (10)	ऑगस्ट August 2000 (11)	सप्टेंबर Sept. 2000 (12)	ऑक्टोबर Oct. 2000 (13)	नोव्हेंबर Nov. 2000 (14)	डिसेंबर Dec. 2000 (15)	Commodity Groups (2)
1	मूलभूत पदार्थ . . .	163.9	162.8	161.9	164.1	163.1	162.3	Primary articles
2	इंधन, शक्ती, दिवाबत्ती . . व वंगण.	194.5	195.6	202.0	219.0	220.0	217.9	Fuel, power, light and lubricants.
3	उत्पादित पक्का माल . . .	140.1	140.7	141.6	142.2	142.7	143.9	Manufactured products
4	सर्व वस्तू . . .	153.1	153.4	154.7	157.9	158.2	158.5	All commodities

आधार.—आर्थिक सल्लागार, उद्योग मंत्रालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Source.—Office of the Economic Adviser, Ministry of Industry, Government of India, New Delhi.

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 22.2

**22. किंमत निर्देशांक/
तक्ता क्रमांक/
कामगारांकरिता ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक/**

अ.क्र. Serial No.	केंद्रे	वस्तूचा गट	भार Weight	जाने. Jan. 2000	फेब्रु. Feb. 2000	मार्च March 2000	एप्रिल April 2000	मे MAY 2000
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
1	मुंबई	अन्न गट सर्वसाधारण निर्देशांक	59.90 100.0	517 484	522 489	525 491	535 501	545 511
2	सोलापूर	अन्न गट सर्वसाधारण निर्देशांक	59.90 100.0	463 461	458 458	470 467	462 465	465 466
3	नागपूर	अन्न गट सर्वसाधारण निर्देशांक	53.08 100.00	413 438	408 435	423 447	428 451	431 454
4	पुणे	अन्न गट सर्वसाधारण निर्देशांक	50.60 100.0	490 466	496 469	501 483	508 488	514 492
5	नाशिक	अन्न गट सर्वसाधारण निर्देशांक	52.90 100.0	439 442	436 445	438 446	442 452	448 455
6	जळगाव	अन्न गट सर्वसाधारण निर्देशांक	55.98 100.00	452 424	451 424	452 428	463 436	474 444
7	नांदेड	अन्न गट सर्वसाधारण निर्देशांक	60.26 100.00	479 468	474 465	482 471	480 471	474 467
8	औरंगाबाद	अन्न गट सर्वसाधारण निर्देशांक	53.65 100.00	466 456	470 459	467 459	475 468	484 474
9	कोल्हापूर	अन्न गट सर्वसाधारण निर्देशांक	55.64 100.00	496 461	484 455	479 453	492 463	499 468
10	अकोला	अन्न गट सर्वसाधारण निर्देशांक	62.30 100.00	449 438	449 439	444 438	444 440	448 443

आधार.—कामगार आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

PRICE INDICES

TABLE No. 22.2.

CONSUMER PRICE INDEX NUMBERS FOR WORKING CLASS

2000

(आधारभूत वर्ष/Base year : 1982 = 100)

जून June 2000 (10)	जुलै July 2000 (11)	ऑगस्ट Aug. 2000 (12)	सप्टें. Sep. 2000 (13)	ऑक्टो. Oct. 2000 (14)	नोव्हें. Nov. 2000 (15)	डिसें. Dec. 2000 (16)	Item (3)	Centres (2)
546	542	535	536	539	545	542	Food	Mumbai
513	512	507	507	513	516	512	All items	
466	480	473	455	440	443	436	Food	Solapur
468	483	481	468	462	464	460	All items	
434	449	447	444	442	449	446	Food	Nagpur
456	475	474	472	475	478	476	All items	
510	511	523	519	513	520	521	Food	Pune
491	497	503	501	503	509	511	All items	
449	458	462	465	466	475	476	Food	Nashik
456	471	474	476	483	490	489	All items	
474	485	479	472	475	478	483	Food	Jalgaon
444	451	448	444	449	451	454	All items	
473	477	473	469	468	471	468	Food	Nanded
466	470	467	465	467	468	467	All items	
487	489	484	484	481	494	486	Food	Aurangabad
476	479	477	477	482	488	483	All items	
492	488	491	492	494	494	487	Food	Kolhapur
465	463	465	465	471	470	467	All items	
453	465	464	467	475	478	476	Food	Akola
447	455	454	456	467	469	468	All items	

Source.—Office of the Commissioner of Labour, Government of Maharashtra, Mumbai.

22. किंमत निर्देशांक/PRICE INDICES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 22.3.

महाराष्ट्रातील ग्रामीण विभागातील निवडक जीवनावश्यक वस्तूंच्या ग्राहक किंमतींचा निर्देशांक

CONSUMER PRICE INDEX NUMBERS FOR SELECTED ESSENTIAL

ITEMS FOR RURAL MAHARASHTRA

2000

(पाया : १९८२ = १००)

(Base : 1982 = 100)

महिना/वर्ष	गट/Group						Month/ Year (1)
	अन्न Food	इंधन व दिवाबत्ती Fuel and Lighting	कापड Clothing	संकीर्ण Miscel- laneous	सर्वसाधारण निर्देशांक General Index	(6)	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(1)	
भार ..	61.66	7.92	7.78	22.64	100.00	Weight	
जानेवारी २००० ..	447	343	378	472	439	January 2000	
फेब्रुवारी २००० ..	440	353	377	478	437	February 2000	
मार्च २००० ..	433	353	381	482	434	March 2000	
एप्रिल २००० ..	431	376	384	485	435	April 2000	
मे २००० ..	425	386	379	482	431	May 2000	
जून २००० ..	428	391	379	486	435	June 2000	
जुलै २००० ..	426	395	378	486	434	July 2000	
ऑगस्ट २००० ..	426	396	378	508	439	August 2000	
सप्टेंबर २००० ..	417	393	378	508	432	September 2000	
ऑक्टोबर २००० ..	407	418	379	511	429	October 2000	
नोव्हेंबर २००० ..	410	423	381	513	432	November 2000	
डिसेंबर २००० ..	410	412	380	515	432	December 2000	

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

22. किंमत निर्देशांक/PRICE INDICES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 22.4.

महाराष्ट्रातील नागरी विभागातील निवडक जीवनावश्यक वस्तूंच्या ग्राहक किंमतीचा निर्देशांक
 CONSUMER PRICE INDEX NUMBERS FOR SELECTED ESSENTIAL ITEMS FOR
 URBAN MAHARASHTRA
 2000

(पाया : १९८२ = १००)

(Base : 1982=100)

गट/Group							
महिना/वर्ष	अन्न Food	पान, सुपारी, तंबाखू Pan, Supari, Tobacco	इंधन व दिवाबत्ती Fuel and Lighting	कापड बिछाना व पादत्राणे Clothing Bedding and Foot wear	संकीर्ण Miscel- laneous	सर्वसाधारण निर्देशांक General Index	Month/ Year
		(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(1)
भार	54.12	2.02	6.67	5.95	31.24	100.00	Weight
जानेवारी २०००	421	577	274	509	434	424	January 2000
फेब्रुवारी २०००	420	589	275	509	435	424	February 2000
मार्च २०००	421	589	289	510	437	426	March 2000
एप्रिल २०००	426	600	342	511	438	432	April 2000
मे २०००	423	607	345	512	439	432	May 2000
जून २०००	429	600	349	512	443	436	June 2000
जुलै २०००	428	588	350	513	445	436	July 2000
ऑगस्ट २०००	425	588	351	514	455	438	August 2000
सप्टेंबर २०००	422	588	351	514	455	436	September 2000
ऑक्टोबर २०००	421	591	423	421	459	442	October 2000
नोव्हेंबर २०००	426	590	423	523	461	445	November 2000
डिसेंबर २०००	421	590	410	523	462	442	December 2000

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

22. किंमत निर्देशांक/PRICE INDICES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 22.5

निवडक केंद्रांमधील नागरी श्रमिकेतर कर्मचाऱ्यांकरिता ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक
 CONSUMER PRICE INDEX NUMBERS FOR URBAN NON-MANUAL EMPLOYEES
 AT SELECTED CENTERS

2000

(आधारभूत वर्ष : १९८४-८५ = १००)

(Base : 1984-85 = 100)

महिना/वर्ष	मुंबई	नागपूर	पुणे	औरंगाबाद	सोलापूर	Month/Year
(1)	Mumbai	Nagpur	Pune	Auranga- bad.	Solapur	(1)
जानेवारी २०००	358	343	354	375	352	January 2000
फेब्रुवारी २०००	359	342	356	378	350	February 2000
मार्च २०००	362	344	362	379	348	March 2000
एप्रिल २०००	367	350	367	382	355	April 2000
मे २०००	370	351	378	388	357	May 2000
जून २०००	371	353	381	385	358	June 2000
जुलै २०००	371	359	380	389	359	July 2000
ऑगस्ट २०००	371	358	380	387	358	August 2000
सप्टेंबर २०००	371	357	382	387	359	September 2000
ऑक्टोबर २०००	375	362	389	396	363	October 2000
नोव्हेंबर २०००	378	365	391	399	364	November 2000
डिसेंबर २०००	378	363	389	399	361	December 2000

आधार.—केंद्रीय सांख्यिकीय संघटना, भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Source.—Central Statistical organisation Government of India, New Delhi.

22. किंमत निर्देशांक/PRICE INDICES

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 22.6

महाराष्ट्रातील शेतमजुरांकरिता ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक

CONSUMER PRICE INDEX NUMBERS FOR AGRICULTURAL LABOURERS IN
MAHARASHTRA
2000

(आधार : शेती वर्ष १९८६-८७ = १००)

(Base : Agricultural year 1986-87=100)

महिना/वर्ष	अन्न गट निर्देशांक Food Index	सर्वसाधारण निर्देशांक General Index	Month /Year
(1)	(2)	(3)	(1)
भार	76.07	100.00	Weight
जानेवारी २०००	318	302	January 2000
फेब्रुवारी २०००	320	303	February 2000
मार्च २०००	317	302	March 2000
एप्रिल २०००	319	303	April 2000
मे २०००	325	308	May 2000
जून २०००	327	310	June 2000
जुलै २०००	327	311	July 2000
ऑगस्ट २०००	324	309	August 2000
सप्टेंबर २०००	320	307	September 2000
ऑक्टोबर २०००	313	302	October 2000
नोव्हेंबर २०००	318	307	November 2000
डिसेंबर २०००	312	304	December 2000

आधार.—लेबर ब्युरो, भारत सरकार, सिमला.

Source.—Labour Bureau, Government of India, Simla.

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तक्ता क्रमांक/Table No. 23.1

काम करणाऱ्यांचे (शेतीव्यतिरिक्त) औद्योगिक गटांनुसार वर्गीकरण

INDUSTRIAL CLASSIFICATION OF PERSONS AT WORK (OTHER THAN CULTIVATORS)
1991

(हजारंत/In thousand)

अ. क्र. Serial No. (1)	उद्योग गट (2)	काम करणाऱ्यांची संख्या No. of Workers			Industrial division (2)
		पुरुष Males (3)	स्त्रिया Females (4)	एकूण Total (5)	
1.	पशुपालन, जंगलकाम, .. मच्छिमारी, शिकार आणि मळे, फळबागा व संलग्न.	404	68	472	Livestock, forestry, fishing, hunting and plantations, orchards and allied activities.
2.	खाणकाम व दगडकाम ..	98	17	115	Mining and Quarrying.
3.	वस्तुनिर्माण, प्रक्रिया, — .. संधारण आणि दुरुस्ती.				Manufacturing, Processing, servicing and repairs—
	(अ) घरगुती उद्योग ..	337	162	499	(a) Household Industry.
	(ब) बिगर घरगुती उद्योग ..	3,251	347	3,598	(b) Other than household industry.
4.	बांधकाम ..	709	93	802	Construction.
5.	व्यापार आणि वाणिज्य ..	2,400	257	2,657	Trade and Commerce.
6.	परिवहन, साठवण व दळणवळण	1,116	45	1,160	Transport, Storage, and Communications.
7.	इतर सेवा ..	2,468	751	3,219	Other Services.
	एकूण ..	10,783	1,740	12,522	Total

आधार.—भारताची जनगणना, १९९१, १९९२ चा पेपर २

Source.—Census of India, 1991, Paper-2 of 1992, (Final Population Totals).

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तक्ता क्रमांक/Table No. 23.2

शेती करणाऱ्यांव्यतिरिक्त काम करणाऱ्यांचे व्यवसायानुसार वर्गीकरण

OCCUPATIONAL CLASSIFICATION OF PERSONS AT WORK OTHER THAN CULTIVATORS
1991

(हजारत/In thousand)

अ. क्र. Serial No. (1)	व्यवसाय गट (2)	काम करणाऱ्यांची संख्या No. of Workers			Occupational division (2)
		पुरुष Males (3)	स्त्रिया Females (4)	एकूण Total (5)	
1.	धंदेवाईक, तंत्रविशारद आणि तत्सम काम करणारे.	907	366	1,273	Professional, technical and related workers.
2.	शासकीय, कार्यकारी व व्यवस्थापकीय काम करणारे.	449	29	478	Administrative, Executive and Managerial Workers.
3.	कारकून व तत्सम काम करणारे	1,266	211	1,477	Clerical and related workers.
4.	विक्रेते	1,740	204	1,944	Sales workers
5.	सेवा क्षेत्रातील	891	224	1,115	Service workers
6.	मत्स्यव्यवसाय करणारे फासे पारधी, लाकूडतोडे आणि तत्सम काम करणारे.	318	77	395	Fishermen, Hunters, Loggers and Related workers
7.	उत्पादन व तत्सम क्षेत्रातील काम करणारे परिवहन सामग्री चालक आणि मजूर.	5,198	767	5,965	Production and related workers. Transport, Equipment, operators and Labourers.
8.	अवर्गीकृत	135	53	188	Workers not classified by occupations.
	एकूण	10,903	1,932	12,835	Total

आधार.—भारताची जनगणना, १९९१, मालिका १४, भाग तीन, बी (सहा)

Source.—Census of India, 1991, Series-14, Part III, B (vi).

23. रोजगार/EMPLOYMENT
तक्ता क्रमांक/Table No. 23.3.
सेवायोजनेसंबंधीची माहिती
EMPLOYMENT EXCHANGE STATISTICS
2000

(हजारात/In thousand)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	बाब (2)	माहिती Particulars (3)	Item (2)
1.	नवीन नोंदणी	668	Number of registrations.
2.	नोकरी मिळालेल्यांची संख्या	17	Number of placements.
3.	जाहीर केलेल्या रिक्त्या जागा	40	Number of vacancies notified
4.	पटावरील अर्जदारांची संख्या	4,322	Number on live register

टीप.—वरील आकड्यात डिक्ज्युअलायझेशन स्कीम (टेक्सटाईल) च्या आकड्यांचा समावेश नाही.

Note.—The above figures are exclusive of those relating to decasualisation scheme (textile)

वरील आकड्यात डिक्ज्युअलायझेशन स्कीम (टेक्सटाईल) च्या आकड्यांचा समावेश नाही.

आधार.—रोजगार व स्वयंरोजगार संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, नवी मुंबई.

Source.—Directorate of Employment and Self-Employment, Government of Maharashtra, Navi Mumbai.

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 23.4(A)

---

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 23.4 (A)

राज्य व निमशासकीय कर्मचारी / STATE AND SEMI GOVERNMENT EMPLOYEES

(१ जुलै १९९९ रोजी/As on 1st July 1999)

अनु- क्रमांक Serial No.	प्रकार	कर्मचाऱ्यांची संख्या/No. of Employees				Category
		राज्य शासकीय		निमशासकीय*		
		State Government	Semi Government *			
		एकूण Total (3)	स्त्रिया Female (4)	एकूण Total (5)	स्त्रिया Female (6)	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(2)
1	राजपत्रित					Gazetted
	(अ) श्रेणी-अ	16,821	2,377	4,950	593	(a) Grade-I
	(ब) श्रेणी-ब	62,265	12,501	34,595	4,735	(b) Grade-II
	एकूण (अ + ब)	79,086	14,878	39,545	5,328	Total (a+b)
2	अराजपत्रित					Non-Gazetted
	(क) श्रेणी-क	3,39,246	34,334	2,98,178	88,998	(c) Grade-III
	(ड) श्रेणी-ड	1,32,782	17,868	69,463	15,844	(d) Grade-IV
	एकूण (क+ड)	4,72,028	52,202	3,67,641	1,04,842	Total (c+d)
	एकूण (अ+ब+क+ड)	5,51,114	67,080	4,07,186	1,10,170	Total (a+b+c+d)
3	इतर (आकस्मिकता निधीतून वेतन मिळणारे, कार्यव्ययी आस्थापनेवरील, अंशकालीक व मानसेवी कर्मचारी)	78,744	27,217	1,26,579	1,01,367	Other (paid from Contingencies, work charged personnel, part time and honorary)
	एकूण कर्मचारी	6,29,858	94,297	5,33,765	2,11,537	Total staff

कर्मचारी गणना/EMPLOYEES CENSUS, 1999

अनुक्रमांक	वित्तलब्धी समूह	शासकीय कर्मचारी	जिल्हा परिषद	नगर परिषद	*निमशासकीय कर्मचारी
Serial No.	Employment Range	State Employees	Zilla Parishad	Nagar Parishad	*Semi Government Employees
1	2500 Fixed	0	0	0	0
2	2500 - 3200	66,539	18,802	438	19,240
3	2610 - 4000	59,087	10,884	422	11,306
4	2650 - 4000	864	193	9	202
5	2750 - 4400	8,205	73	9	82
6	3050 - 4590	1,27,765	12,151	215	12,366
7	3200 - 4900	11,516	5,301	40	5,341
8	4000 - 6000	1,11,891	56,299	267	56,566
9	4500 - 7000	37,940	92,155	467	92,622
10	5000 - 8000	32,380	55,182	1,165	56,347
11	5500 - 9000	33,954	21,170	375	21,545
12	6500 - 10500	22,548	9,657	327	9,984
13	7450 - 11500	3,792	19	4	23
14	7500 - 12000	440	233	43	276
15	8000 - 13500	8,439	4,332	16	4,348
16	10000 - 15200	1,707	101	0	101
17	10650 - 15850	961	106	0	106
18	12000 - 16500	833	5	0	5
19	14300 - 18300	202	0	0	0
20	15100 - 18300	34	0	0	0
21	16400 - 20000	81	0	0	0
22	16400 - 20900	67	0	0	0
23	18400 - 22400	104	0	0	0
24	22400 - 24500	28	0	0	0
25	26000 Fixed	12	0	0	0
26	Other	76	0	0	0
27	No Pay Scale	73,361	1,06,344	4,386	1,10,730
28	As per Fourth pay commission	27,032	60,705	71,870	1,32,575
Total		6,29,858	4,53,712	80,053	5,33,765

*जिल्हा परिषद व नगर परिषद कर्मचाऱ्यांची माहिती./Information of Zilla Parishad and Nagar Parishad Employees.

आधार :-अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई Source .—Directorate of Economic and statistics, Mumbai.

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 23.4 (B)

राज्य व निमशासकीय कर्मचारी / STATE AND SEMI GOVERNMENT EMPLOYEES

(१ जुलै २००० रोजी/As on 1st July 2000)

अनु- क्रमांक Serial No.	प्रकार	कर्मचाऱ्यांची संख्या/No. of Employees				Category
		राज्य शासकीय		निमशासकीय*		
		State Government	Semi Government	State Government	Semi Government	
		एकूण	स्त्रिया	एकूण	स्त्रिया	
(1)	(2)	Total	Female	Total	Female	(2)
1	राजपत्रित					Gazetted
	(अ) श्रेणी-अ	16,591	2,362	5,222	636	(a) Grade-I
	(ब) श्रेणी-ब	63,674	12,802	44,739	7,190	(b) Grade-II
	एकूण (अ + ब)	80,265	15,164	49,961	7,826	Total (a+b)
2	अराजपत्रित					Non-Gazetted
	(क) श्रेणी-क	3,35,815	35,008	2,86,092	87,601	(c) Grade-III
	(ड) श्रेणी-ड	1,29,298	17,638	69,073	15,871	(d) Grade-IV
	एकूण (क+ड)	4,65,113	52,646	3,55,165	1,03,472	Total (c+d)
	एकूण (अ+ब+क+ड)	5,45,378	67,810	4,05,126	1,11,298	Total (a+b+c+d)
3	इतर (आकस्मिकता निधीतून वेतन मिळणारे, कार्यव्ययी आस्थापनेवरील, अंशकालीक व मानसेवी कर्मचारी)	77,472	26,344	1,28,149	1,03,609	Other (paid from Contingencies, work charged personnel, part time and honorary)
	एकूण कर्मचारी	6,22,850	94,154	5,33,275	2,14,907	Total staff

कर्मचारी गणना/EMPLOYEES CENSUS, 2000

अनुक्रमांक	वित्तलब्धी समूह	शासकीय कर्मचारी	जिल्हा परिषद	नगर परिषद	*निमशासकीय कर्मचारी
Serial No.	Employment Range	State Employees	Zilla Parishad	Nagar Parishad	*Semi Government Employees
1	2500 Fixed	0	2	0	2
2	2500 - 3200	67,193	18,042	5,124	23,166
3	2610 - 4000	60,230	11,643	2,575	14,218
4	2650 - 4000	1,073	209	11	220
5	2750 - 4400	5,603	101	317	418
6	3050 - 4590	1,29,143	12,448	1,995	14,443
7	3200 - 4900	11,821	5,131	294	5,425
8	4000 - 6000	1,14,941	46,690	1,670	48,360
9	4500 - 7000	39,032	1,29,535	4,498	1,34,033
10	5000 - 8000	32,423	63,028	5,920	68,948
11	5500 - 9000	35,287	29,453	1,725	31,178
12	6500 - 10500	23,079	11,576	896	12,472
13	7450 - 11500	4,490	11	12	23
14	7500 - 12000	452	313	107	420
15	8000 - 13500	10,973	4,830	46	4,876
16	10000 - 15200	2,172	94	2	96
17	10650 - 15850	1,025	143	0	143
18	12000 - 16500	1,466	6	0	6
19	14300 - 18300	377	1	0	1
20	15100 - 18300	23	0	0	0
21	16400 - 20000	127	0	0	0
22	16400 - 20900	135	0	0	0
23	18400 - 22400	109	0	0	0
24	22400 - 24500	42	0	0	0
25	26000 Fixed	13	0	0	0
26	Other	761	232	86	318
27	No Pay Scale	76,679	1,17,531	8,948	1,26,479
28	As per Fourth pay commission	4,181	2,848	45,182	48,030
Total		6,22,850	4,53,867	79,408	5,33,275

*जिल्हा परिषद व नगर परिषद कर्मचाऱ्यांची माहिती./ Information of Zilla Parishad and Nagar Parishad Employees.

आधार :-अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई. Source :-Directorate of Economic and statistics, Mumbai.

23. रोजगार/EMPLOYMENT
तक्ता क्रमांक/TABLE No. 23.5 (A)
श्रेणी व सामाजिक गटानुसार राज्य शासकीय व निमशासकीय कर्मचारी
GRADE AND SOCIAL GROUPWISE STATE GOVERNMENT AND SEMI-GOVERNMENT EMPLOYEES

(१ जुलै १९९९रोजी/As on 1st July 1999)

सामाजिक गट	राजपत्रित/Gazetted		अराजपत्रित/Non-Gazetted		इतर (आकस्मिकता निधीतून पगार मिळणारे, अंशकालीक व मानसेवी इत्यादी)		एकूण कर्मचारी Total Employees from contin- gencies, parttime honorary etc.)	Social Group
	श्रेणी अ Grade I	श्रेणी ब Grade II	श्रेणी क Grade III	श्रेणी ड Grade IV	Others (Paid from contin- gencies, parttime honorary etc.)	Total Employees		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(1)	
शासकीय							Government	
मागासवर्गीय ..	7,973	31,298	2,00,134	96,133	51,288	3,86,826	Backward	
इतर ..	8,848	30,967	1,39,112	36,649	27,456	2,43,032	others	
एकूण ..	16,821	62,265	3,39,246	1,32,782	78,744	6,29,858	Total	
निमशासकीय*							*Semi-Government	
मागासवर्गीय ..	2,533	19,544	1,72,481	50,909	82,461	3,27,928	Backward	
इतर ..	2,417	15,051	1,25,697	18,554	44,118	2,05,837	Others	
एकूण ..	4,950	34,595	2,98,178	69,463	1,26,579	5,33,765	Total	

* जिल्हा परिषद व नगरपरिषद कर्मचाऱ्यांची माहिती.

* Information of Zilla Parishad and Nagar Parishad Employees.

आधार :- अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source :- Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

23. रोजगार/EMPLOYMENT
तक्ता क्रमांक/TABLE No. 23.5 (B)

श्रेणी व सामाजिक गटानुसार राज्य शासकीय व निमशासकीय कर्मचारी
GRADE AND SOCIAL GROUPWISE STATE GOVERNMENT AND SEMI-GOVERNMENT EMPLOYEES

(१ जुलै २०००रोजी/As on 1st July 2000)

सामाजिक गट	राजपत्रित/Gazetted		अराजपत्रित/Non-Gazetted		इतर (आकस्मिकता निधीतून पगार मिळणारे, अंशकालीक व मानसेवी इत्यादी)		एकूण कर्मचारी Total Employees	Social Group
	श्रेणी अ Grade I	श्रेणी ब Grade II	श्रेणी क Grade III	श्रेणी ड Grade IV	Others (Paid from contin- gencies, parttime honorary etc.)	(7)		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(1)	
शासकीय								Government
मागासवर्गीय ..	7,856	32,935	2,03,594	96,006	52,139	3,91,530		Backward
इतर ..	8,735	30,739	1,32,221	34,292	25,333	2,31,320		others
एकूण ..	16,591	63,674	3,35,815	1,29,298	77,472	6,22,850		Total
निमशासकीय*								*Semi-Government
मागासवर्गीय ..	2,576	26,403	1,72,650	52,355	86,775	3,40,759		Backward
इतर ..	2,646	18,336	1,13,442	16,718	41,374	1,92,516		Others
एकूण ..	5,222	44,739	2,86,092	69,073	1,28,149	5,33,275		Total

* जिल्हा परिषद व नगरपरिषद कर्मचाऱ्यांची माहिती.

* Information of Zilla Parishad and Nagar Parishad Employees.

आधार :- अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source :- Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 23.6

सार्वजनिक क्षेत्रातील रोजगार/EMPLOYMENT IN PUBLIC SECTOR

(मार्च १९९९-००/ March 1999-00)

अनुक्रमांक Serial No.	जिल्हा	रोजगार (हजारात) Employment (in thousand.)	District
(1)	(2)	(3)	(2)
1	बृहन्मुंबई	698	Brihan Mumbai
2	ठाणे	108	Thane
3	रायगड	40	Raigad
4	रत्नागिरी	32	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	19	Sindhudurg
	कोकण विभाग	897	Konkan Division
6	नाशिक	103	Nashik
7	धुळे	42	Dhule
8	जळगाव	82	Jalgaon
9	अहमदनगर	55	Ahmednagar
	नाशिक विभाग	282	Nashik Division.
10	पुणे	196	Pune
11	सातारा	43	Satara
12	सांगली	39	Sangli
13	सोलापूर	69	Solapur
14	कोल्हापूर	53	Kolhapur
	पुणे विभाग	400	Pune Division
	उर्वरित महाराष्ट्र	1579	Rest of Maharashtra
15	औरंगाबाद	52	Aurangabad
16	जालना	19	Jalana
17	परभणी	31	Parbhani
18	बीड	40	Beed

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 23.6- contd.

(1)	(2)	(3)	(2)
19	नांदेड ..	45	Nanded
20	उस्मानाबाद ..	27	Osmanabad
21	लातूर ..	25	Latur
	औरंगाबाद विभाग ..	239	Aurangabad Division
22	बुलढाणा ..	30	Buldhana
23	अकोला ..	39	Akola
24	अमरावती ..	51	Amravati
25	यवतमाळ ..	38	Yavatmal
	अमरावती विभाग ..	158	Amravati Division
26	वर्धा ..	27	Wardha
27	नागपूर ..	172	Nagpur
28	भंडारा ..	35	Bhandara
29	चंद्रपूर ..	60	Chandrapur
30	गडचिरोली ..	19	Gadchiroli
	नागपूर विभाग ..	313	Nagpur Division
	विदर्भ विभाग ..	471	Vidarbha Division
	महाराष्ट्र राज्य ..	2,289	.. Maharashtra State
	केंद्र सरकारी ..	424	Central Government
	राज्य सरकारी ..	518	State Government
	निम केंद्र सरकारी ..	412	Quasi Central Government.
	निम राज्य सरकारी ..	262	Quasi State Government.
	स्थानिक संस्था ..	--	Local Bodies

आधार.—सेवायोजन संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Employment, Government of Maharashtra, Mumbai.

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 23.7

दुकाने व व्यापारी संस्था अधिनियमाखाली नोंदलेल्या संस्थांतील रोजगार
EMPLOYMENT IN THE ESTABLISHMENT REGISTERED UNDER SHOPS AND
COMMERCIAL ESTABLISHMENT ACT

अनुक्रमांक Serial NO.	व्यापारी संस्थांचे प्रकार	माहिती Particulars		Type of Establishment
		1999	2000	
(1)	(2)	(3)	(4)	(2)
	अधिनियम लागू असलेल्या स्थानिक स्वराज्य संस्थांची संख्या.	241	241	No. of Local bodies to which the Act is applicable.
1	दुकाने—			<i>Shops—</i>
	(अ) दुकानांची संख्या	2,57,620	2,52,913	(a) Establishments
	(ब) त्यांतील कामगारांची संख्या	5,79,002	5,69,410	(b) Persons employed
2	व्यापारी संस्था—			<i>Commercial Establishments—</i>
	(अ) संस्थांची संख्या	2,75,184	2,79,279	(a) Establishments
	(ब) त्यांतील कामगारांची संख्या	14,28,790	14,46,434	(b) Persons employed
3	हॉटेल, इत्यादी—			<i>Hotels etc—</i>
	(अ) संस्थांची संख्या	53,140	52,054	(a) Establishments
	(ब) त्यांतील कामगारांची संख्या	2,41,132	2,41,544	(b) Persons employed
4	चित्रपटगृहे—			<i>Theatres—</i>
	(अ) संस्थांची संख्या	1,487	1,433	(a) Establishments
	(ब) त्यांतील कामगारांची संख्या	11,705	11,147	(b) Persons employed
	कामगार नसलेल्या संस्थांची संख्या			<i>Establishments having no employees.</i>
	एकूण			Total
	(अ) संस्थांची संख्या	5,87,431	5,85,679	(a) Establishments
	(ब) त्यांतील कामगारांची संख्या	22,60,629	22,68,535	(b) Persons employed

टीप.—वरील माहिती १९४८ च्या दुकान व व्यापारी संस्था कायद्याखाली (दुकाने व व्यापारी संस्था अधिनियम, १९४८) नोंदलेल्या संस्थासंबंधीची आहे.

Note.—The above information relates to the establishments registered under the Shops and Establishments Act, 1948.

आधार.— कामगार आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Office of the Commissioner of Labour, Government of Maharashtra, Mumbai.

23. रोजगार/EMPLOYMENT

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 23.8

रोजगार हमी योजनेखाली महाराष्ट्र राज्यात घेण्यात आलेली प्रकारानुसार कामे व त्यांवरील खर्च
CATEGORYWISE NUMBER OF WORKS AND EXPENDITURE INCURRED THEREON UNDER THE EMPLOYMENT
GUARANTEE SCHEME IN MAHARASHTRA STATE

(रूपये लाखात/Rs. in lakh)

कामाचा प्रकार	1998-99		1999-2000		Category of work
	मार्च १९९९ अखेरची एकूण कामे Number of works at the end of March 1999	सन १९९८-९९ मधील खर्च Expenditure incurred during 1998-99	मार्च २००० अखेरची एकूण कामे Number of works at the end of March,2000	सन १९९९-२००० मधील खर्च Expenditure incurred during 1999-2000	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)
(1) जलसिंचन	575	5,617.36	795	5,886.17	Irrigation
(2) मृदसंधारण व भू-विकास	5,178	5,467.07	1,653	3,280.65	Soil Conservation and Land Development.
(3) वनीकरणाची कामे	1,310	4,003.88	1,163	5,728.27	Forests Works
(4) रस्तेविषयक कामे	1,116	8,959.22	2,577	13,453.52	Road Works
(5) इतर कामे	60	52.84	7	229.91	Other Works
(6) इतर (कर्मचाऱ्यांवरील खर्च, यंत्र, भूमीसंपादन, श्रमशक्ती, जवाहर विहिरी व फळबाग विकास इत्यादींवरील खर्च)	1,575	21,565.63	684	20,818.23	Other Works (Expenditure under staff, machinery land acquisition shramshakti jawahar wells horticulture development etc.)
एकूण . .	9,814	45,666.00	6,879	49,396.75	Total

195

आधार.—नियोजन विभाग, महाराष्ट्र शासन, मुंबई/Source.—Planning Department, Government of Maharashtra, Mumbai.

24. छापखाने व प्रकाशने/PRESSES AND PUBLICATIONS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 24.1

छापखाने, वर्तमानपत्रे, पुस्तके आणि नियतकालिके

PRINTING PRESSES, NEWSPAPERS, BOOKS AND PERIODICALS
1999-2000

अनुक्रमांक Serial No. (1)	बाब (2)	तपशील Particulars (3)	Item (2)
1	छापखान्यांची संख्या	... 8,529	Number of printing presses
2	वर्तमानपत्रे	5,492	Newspapers—
	(अ) दैनिके	... 637	(a) Dailies
	(ब) साप्ताहिके (आठवड्यातून दोनदा व तीनदा निघणारी धरून)	2,170	(b) Weeklies (including bi-weeklies and tri-weeklies).
	(क) पाक्षिके	225	(c) Fortnightlies
	(ड) मासिके (द्वैमासिके धरून)	941	(d) Monthlies (including bi-monthlies).
	(इ) त्रैमासिके (चौमासिके धरून)	... 298	(e) Quarterlies (including four monthlies).
	(फ) वार्षिके (षण्मासिके धरून)	... 119	(f) Annuals (including six monthlies).
3	पुस्तके	... 1,102	Books

टीप.—आकडे अस्थायी आहेत.

Note.—Figures are provisional.

आधार.—अधिपरीक्षक, पुस्तके व प्रकाशने, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Examiner of Books and Publications, Government of Maharashtra, Mumbai.

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 25.1

---

25. वार्षिक योजना/

तक्ता क्रमांक/

महाराष्ट्राची आठवी पंचवार्षिक योजना-वर्षनिहाय व

EIGHTH FIVE YEAR PLAN—YEARWISE AND

(रुपये कोटीत/

अनु. क्रमांक Serial No.	विकासाचे शीर्ष/उप-शीर्ष	मान्य नियत	आठवी पंचवार्षिक योजना		वार्षिक योजना	
		व्यय नववी पंचवार्षिक योजना (१९९७-२००२) Approved outlay IXth Five Year Plan (1997-2002)	१९९२-९७ VIIIth Five Year Plan 1992-97		१९९८-९९ Annual Plan 1998-99	
(1)	(2)	(3)	मान्य नियत व्यय Approved Outlay	प्रत्यक्ष खर्च Actual expenditure	सुधारित नियत व्यय Revised outlay	प्रत्यक्ष खर्च Actual expendi- ture
			(4)	(5)	(6)	(7)
1	कृषी व संलग्न सेवा	2,247.89	1,350.22	1,470.61	330.67	313.09
2	ग्राम विकास	3,901.95	1,709.83	2,836.44	774.46	821.44
3	विशेष क्षेत्र विकास कार्यक्रम	236.00	216.56	260.72	61.02	55.80
4	पाटबंधारे व पूरनियंत्रण	13,437.69	3,329.10	5,668.34	3062.81	1952.08
5	विद्युत विकास	6,881.79	4,579.98	5,864.09	1,418.14	1,742.44
6	उद्योग व खाणकाम	1,109.77	814.96	941.90	112.54	105.57
7	वाहतूक व दळणवळण	4,183.55	1,739.23	2,015.36	2273.23	908.70
8	शास्त्रीय सेवा, पर्यावरण व तंत्रशास्त्र	16.21	8.11	6.57	4.74	4.24
9	सर्वसाधारण आर्थिक सेवा	1,230.95	386.02	670.10	291.14	319.10
10	सामाजिक व सामूहिक सेवा	10,202.89	4,022.18	4,654.27	2947.18	1,660.14
11	सर्वसाधारण सेवा	380.50	201.36	263.04	52.57	52.99
12	इतर सेवा	1,295.81	162.95	1,100.22	272.23	251.89
एकूण		45,125.00	18,520.00	25,751.66	11,600.73	8,187.48

आधार.—नियोजन विभाग, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

ANNUAL PLANS

TABLE No. 25.1

उप-क्षेत्र निहाय सुधारित नियत व्यय आणि खर्च

SUB-SECTORWISE OUTLAY AND EXPENDITURE OF MAHARASHTRA

Rs. in crore)

वार्षिक योजना १९९९-२००० Annual Plan 1999-2000		वार्षिक योजना २०००-०१ Annual plan 2000-01		Head/Sub-head of Development
मान्य नियत व्यय Approved outlay	प्रत्यक्ष खर्च Actual expenditure	मान्य नियत व्यय Anticipated Expenditure		
(8)	(9)	(10)	(2)	
415.35	404.22	544.80		Agriculture and allied services
1,020.08	780.73	1,006.83		Rural development
72.85	59.18	47.05		Special area development programme
3,881.38	3,891.56	3,963.89		Irrigation and flood control
1,688.63	1,684.13	1,864.00		Power development
130.43	108.33	58.22		Industry and minerals
1,742.91	930.78	1,254.92		Transport and communications
4.62	4.19	4.62		Science, technology and environment
299.84	86.57	298.06		General economic services
2,673.64	2,123.88	2,411.80		Social and community service
48.84	57.70	51.69		General services
183.09	87.80	95.57		Other services
12,161.66	10,219.07	11,601.45		Total

Source.—Planning Department, Government of Maharashtra, Mumbai.

26. राज्य वित्त/STATE FINANCE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.1

राज्याची महसुली जमा/REVENUE RECEIPTS OF THE STATE

(रुपये कोटीत/Rs. incrore)

महसुलाची शीर्ष	प्रत्यक्ष Actuals 1998-99	सुधारलेले अंदाज Revised Estimates 1999-2000	अर्थसंकल्प Budget Estimates 2000-01	Heads of Revenue
(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
(I) कर महसूल—				(I) Tax Revenue—
(ए) उत्पन्न व खर्च यांवरील कर—				(a) Taxes on Income and Expenditure—
0021 निगम करांव्यतिरिक्त उत्पन्नावरील कर .. 1,409.46	1,013.94	1,211.33		Taxes on Income other than Corportion Tax
0022 कृषि उत्पन्नावरील कर	..	..	..	Taxes on Agricultural Income
0028 उत्पन्न व खर्च यांवरील इतर कर .. 546.27	766.00	800.00		Other Taxes on Income and Expenditure
एकूण—(ए) .. 1,955.73	1,779.94	2,011.33		Total—(a)
(बी) मालमत्ता व भांडवली व्यवहार यांवरील कर—				(b) Taxes on Property and Capital Transactions —
0029 जमीन महसूल .. 112.46	92.00	92.00		Land Revenue
0030 मुद्रांक व नोंदणी फी .. 1,607.87	1,900.00	2,100.00		Stamps and Registration Fees
0031 संपदा शुल्क	..	..	..	Estate Duty
0035 शेत जमिनीव्यतिरिक्त इतर स्थावर मालमत्ते	..	..	..	Taxes on Immovable Property other than Agricultural Land
एकूण—(बी) .. 1,720.33	1,992.00	2,192.00		Total—(b)

(सी) विक्रेय वस्तु व सेवा यांवरील कर—				(c) Taxes on Commodities and Services—
0039 राज्य उत्पादन शुल्क	.. 1,748.74	1,800.00	1,800.00	State Excise
0040 विक्रीकर	.. 8,066.61	10,284.00	12,034.00	Sales Tax
0041 वाहनांवरील कर	.. 636.95	687.00	715.00	Taxes on Vehicles
0042 माल व उतारु यावरील कर	.. 281.02	300.00	396.00	Taxes on Goods and Passengers
0043 विजेवरील कर व शुल्क	.. 711.23	401.59	881.50	Taxes and Duties on Electricity
0045 विक्रेय वस्तु व सेवा यांवरील इतर कर व शुल्क.	.. 491.21	525.00	555.00	Other Taxes and Duties on Commodities and Services.
1603 केंद्रीय उत्पादन शुल्कातील राज्याचा हिस्सा..	1,512.44	1,594.71	1,871.55	States Share of Union Excise Duties
	एकूण—(सी) .. 13,448.20	15,592.30	18,253.05	Total—(c)
	एकूण—(I) .. 17,124.26	19,364.24	22,456.38	Total—(I)
(II) करांव्यतिरिक्त महसूल—				(II) Non-Tax Revenue—
(ए) इतर आर्थिक सेवा—				(a) Other Fiscal Services —
0047 इतर आर्थिक सेवा	.. 0.04	0.00	0.00	Other Fiscal Services
	एकूण—(ए) .. 0.04	0.00	0.00	Total—(a)
(बी) व्याजाच्या जमा रकमा, लाभांश व नफा—				(b) Interest Receipts, Dividends and profits—
0049 व्याजाच्या जमा रकमा	.. 1,653.90	1,191.60	1,226.21	Interest Receipts
0050 लाभांश व नफा	.. 6.01	6.55	6.94	Dividends and profits
	एकूण—(बी) .. 1,659.91	1,198.15	1,233.15	Total—(b)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.1-Contd.

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
<i>(सी) कराव्यतिरिक्त इतर महसूल—</i>				<i>(c) Other Non-Tax revenue—</i>
<i>(i) सर्वसाधारण सेवा --</i>				<i>(i) General Services—</i>
0051 लोकसेवा आयोग ..	0.06	0.09	0.11	Public Service Commission
0055 पोलीस ..	42.71	65.00	65.00	Police
0056 तुरुंग ..	7.67	8.00	8.48	Jails
0057 पुरवठा व विनियोग ..	0.01	0.01	0.01	Supplies and Disposals
0058 लेखनसामग्री व मुद्रण ..	12.05	24.85	43.89	Stationery and printing
0059 सार्वजनिक बांधकामे ..	55.36	61.47	59.47	Public Works
0070 इतर प्रशासनिक सेवा ..	44.15	121.37	52.74	Other Administrative Services
0071 निवृत्तिवेतने व इतर सेवानिवृत्ति लाभ यांच्या..	29.53	35.00	36.05	Contributions and Recoveries towards Pension and other Retirement Benefits.
0075 संकीर्ण सर्वसाधारण सेवा ..	90.85	95.35	98.84	Miscellaneous General Services
एकूण—(i) ..	282.39	411.14	364.59	Total—(i)
<i>(ii) सामाजिक सेवा—</i>				<i>(ii) Social Services—</i>
0202 शिक्षण, क्रीडा, कला व संस्कृती ..	36.12	32.49	34.40	Education, sports, Art and Culture
0210 वैद्यकीय सेवा व सार्वजनिक आरोग्य ..	81.46	87.30	94.12	Medical and Public Health
0211 कुटुंब कल्याण ..	2.30	1.88	1.88	Family welfare
0215 पाणीपुरवठा व स्वच्छता ..	11.76	12.95	13.60	Water Supply and Sanitation
0216 गृहनिर्माण ..	17.84	13.37	13.62	Housing
0217 नगरविकास ..	11.15	14.76	16.31	Urban Development
0220 माहिती व प्रसिद्धी ..	0.36	0.36	0.38	Information and Publicity
0230 कामगार व सेवायोजन ..	24.84	24.75	26.97	Labour and Employment
0235 सामाजिक सुरक्षा व कल्याण ..	24.95	22.21	27.52	Social Security and Welfare
0250 इतर सामाजिक सेवा ..	53.18	78.00	52.00	Other Social Services
एकूण—(ii) ..	263.96	288.07	280.80	Total—(ii)

(iii) आर्थिक सेवा—

0401	पीकसंवर्धन	..	12.98	17.71	18.54	Crop Husbandry
0403	पशुसंवर्धन	..	5.06	4.86	5.04	Animal Husbandry
0404	दुग्धव्यवसाय विकास	..	735.90	620.81	700.00	Dairy Development
0405	मत्स्यव्यवसाय	..	2.50	2.72	2.82	Fisheries
0406	वनीकरण व वन्यजीवन	..	130.31	174.00	200.00	Forestry and wild Life
0407	लागवड	..	..	..	..	Plantation
0408	अन्न साठवण व वखार	..	2.1	0.85	0.88	Food Storage and Ware housing
0425	सहकार	..	43.49	47.12	48.16	Co-operation
0435	इतर कृषीविषयक कार्यक्रम	..	0.46	0.51	0.55	Other Agricultural Programmes
0506	जमीन सुधारणा	..	2.07	2.28	2.50	Land Reforms
0515	इतर ग्रामविकास कार्यक्रम	..	11.53	27.60	28.09	Other Rural Development Programmes
0551	डोंगराळ प्रदेश	..	2.92	..	..	Hill Areas
0575	इतर विशेष क्षेत्रीय कार्यक्रम	..	..	..	..	Other Special Areas Programme
0701	मोठे व मध्यम पाटबंधारे	..	33.65	68.35	56.90	Major and Medium Irrigation
0702	लघुपाटबंधारे	..	19.85	4.99	3.56	Minor Irrigation
0801	वीज	..	75.51	75.99	409.33	Power
0802	पेट्रोलियम	..	0.02	..	..	Petroleum
0810	उर्जेची अपारंपारिक साधने	..	0.46	0.50	0.51	Non-conventional Sources of Energy
0851	ग्रामोद्योग व लघुउद्योग	..	8.39	9.40	9.40	Village and Small Industries
0852	उद्योग	..	0.28	3.50	1.00	Industries
0853	अलोहयुक्त खाणकाम व धातुशास्त्रीय उद्योग	..	256.65	301.00	336.00	Non-ferrous Mining and Metallurgical Industries
0875	इतर उद्योग	..	..	..	..	Other Industries
1001	भारतीय रेल्वे	..	0.06	..	..	Indian Railways
1051	बंदरे व दीपगृहे	..	..	..	..	Ports and Light Houses
1054	रस्ते व पूल	..	11.19	3.09	3.75	Roads and Bridges
1055	मार्ग परिवहन	..	0.02	..	..	Road and Transport
1425	इतर शास्त्रीय संशोधन	..	..	..	..	Other Scientific Research
1452	पर्यटन	..	..	..	..	Tourism

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.1--Contd.

(रुपये कोटीत/Rs. incrore)

(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
1475 इतर सर्वसाधारण आर्थिक सेवा	.. 11.00	11.83	12.87	Other General Economic Services
एकूण—(iii) ..	1,366.40	1,377.11	1,839.90	Total—(iii)
एकूण—(सी) ..	1,912.75	2,076.32	2,485.29	Total—(c)
(डी) सहाय्यक अनुदाने व अंशदाने—				(d) Grants-in-aid and Contributions—
1601 केंद्र सरकारकडून सहाय्यक अनुदाने	.. 1,040.13	1,769.24	1,766.60	Grant-in-aid from Central Government
एकूण—(डी) ..	1,040.13	1,769.24	1,766.60	Total—(d)
एकूण—(II) ..	4,612.83	5,043.71	5,485.04	Total—(II)
एकूण—महसुली जमा (I + II)	21,737.09	24,407.95	27,941.42	Total—Revenue Receipts (I + II)

आधार.—महाराष्ट्र राज्याची अर्थसंकल्पीय प्रकाशने, २०००-०१.
Source.—Maharashtra State Budget Publications, 2000-01.

26. राज्य वित्त/STATE FINANCE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.2

महसुली लेख्यावरील खर्च/EXPENDITURE ON REVENUE ACCOUNT

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

खर्चाची शीर्ष	प्रत्यक्ष Actual 1998-99	सुधारलेले अंदाज Revised Estimates 1999-2000	अर्थसंकल्प Budget Estimates 2000-01	Heads of Expenditure
(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
(I) सर्वसाधारण सेवा—				(I) General Services—
(अ) राज्याची अंगे—				(a) Organs of State—
2011 संसद/राज्य/संघ राज्यक्षेत्र विधानमंडळे ..	21.05	29.71	33.13	parliament/State/Union Territory Legislatures.
2012 राष्ट्रपती/उप राष्ट्रपती/राज्यपाल/संघ राज्य क्षेत्रांचे प्रशासक. ..	2.72	3.74	3.16	President/Vice-president/Governor/Administrator of Union Territories.
2013 मंत्रिपरिषद ..	7.57	9.02	10.16	Council of Ministers
2014 न्यायदान ..	172.20	258.06	229.84	Administration of Justice
2015 निवडणुका ..	21.56	160.23	13.85	Elections
एकूण—(अ) ..	225.10	460.76	290.14	Total—(a)
(बी) आर्थिक सेवा—				(b) Fiscal Services—
(i) 2020 उत्पन्न व खर्च यांवरील करांची वसुली	513.06	765.42	799.42	Collection of Taxes on Income and Expenditure
एकूण—(i) ..	513.06	765.42	799.42	Total—(i)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.2 —contd.

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
(ii) मालमत्ता व भांडवली व्यवहार यांवरील करांची वसुली —				(ii) Collection of Taxes on Property and Capital Transactions—
2029 जमीन महसूली	.. 82.21	123.47	95.26	Land Revenue
2030 मुद्रांक व नोंदणी	.. 28.08	34.94	32.85	Stamps and Registration
एकूण—(ii)	.. 110.29	158.41	128.11	Total—(ii)
(iii) विक्रेय वस्तु सेवा यांवरील करांची वसुली —				(iii) Collection of Taxes on Commodities and Services—
2039 राज्य उत्पादन शुल्क	.. 19.95	29.48	28.35	State Excise
2040 विक्रीकर	.. 1,381.70	1,273.00	1,466.61	Sales Tax
2045 वाहनावरील कर	.. 434.19	510.25	515.09	Taxes on Vehicles
2046 विक्रेय वस्तू व सेवा यांवरील इतर कर व शुल्क	.. 198.12	227.94	238.43	Other Taxes and Duties on Commodities and Services :
एकूण—(iii)	.. 2,033.96	2,040.67	2,248.48	Total—(iii)
(iv) इतर आर्थिक सेवा —				(iv) Other Fiscal Services
2047 इतर आर्थिक सेवा	.. 35.72	41.86	34.40	Other Fiscal Services
एकूण—(iv)	.. 35.72	41.86	34.40	Total—(iv)
एकूण—(बी)	.. 2,693.03	3,006.36	3,210.41	Total—(b)

(सी) व्याज प्रदान व ऋण सेवा—

2048 ऋण कमी करणे किंवा ऋणप्रतिबंधन यांस ..	760.13	112.14	132.48
2049 व्याज प्रदान ..	3,673.13	4,651.13	6,047.27

एकूण—(सी) .. 4,433.26 4,763.27 6,179.75 **Total—(c)**

(c) Interest payment and servicing of debts.—

Appropriation for reduction or avoidance of debts.
Interest payments.

(डी) प्रशासकीय सेवा—

2051 लोकसेवा आयोग ..	6.48	8.73	7.98
2052 सचिवालय-सर्वसाधारण सेवा ..	94.63	109.66	94.10
2053 जिल्हा प्रशासन ..	462.67	726.58	696.64
2054 कोषागार व लेखा प्रशासन ..	44.77	70.20	60.29
2055 पोलीस ..	1,253.87	1,825.21	1,630.54
2056 तुरुंग ..	43.36	55.29	49.58
2057 पुरवठा व विनियोग ..	0.63	0.82	0.79
2058 लेखनसामुग्री व मुद्रण ..	55.59	81.27	78.85
2059 सार्वजनिक बांधकामे ..	273.57	273.69	287.24
2070 इतर प्रशासनिक सेवा ..	48.40	59.16	1,346.99

एकूण—(डी) .. 2,283.97 3,210.61 4,253.00 **Total—(d)**

(d) Administrative services—

Public service commission
Secretariate General Services.
District Administration.
Treasure and Account Administration
Police
Jails
Supply and Disposals
Stationary and Printing
Public Works
Other Administration Services

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.2 –Contd.

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
(इ) निवृत्तिवेतने व संकीर्ण सर्वसाधारण सेवा —				(e) Pensions and Miscellaneous General Services.—
2071 निवृत्तिवेतने व इतर सेवानिवृत्ति लाभ ..	953.19	1,993.32	2,326.35	Pension and Other Retirement benefits.
2075 संकीर्ण सर्वसाधारण लाभ ..	25.57	30.16	31.35	Miscellaneous General Services.
एकूण — (इ) ..	978.76	2,023.48	2,357.70	Total—(e)
एकूण — (I) ..	10,614.12	13,464.48	16,291.00	Total—(I)
(II) सामाजिक सेवा—				(II) Social Services—
(ए) शिक्षण, क्रीडा, कला व संस्कृती —				(a) Education Sport, Art and Culture
2202 सर्वसाधारण शिक्षण ..	4,915.99	8,974.08	6,556.46	General Education
2203 तांत्रिक शिक्षण ..	246.46	270.19	233.80	Technical Education
2204 क्रीडा व युवक सेवा ..	104.14	103.41	66.39	Sports and Youth Services
2205 कला व संस्कृती ..	47.42	59.67	45.63	Art and Culture
एकूण—(ए) ..	5,314.01	9,407.35	6,902.28	Total—(a)
(बी) आरोग्य व कुटुंब कल्याण —				(b) Health and Family Welfare—
2210 वैद्यकीय सेवा व सार्वजनिक आरोग्य ..	1,065.11	1,370.11	1,332.40	Medical and Public Health
2211 कुटुंब कल्याण ..	94.82	153.33	211.94	Family Welfare
एकूण—(बी) ..	1,159.93	1,523.44	1,544.34	Total—(b)

(सी) पाणीपुरवठा, स्वच्छता, गृहनिर्माण व

नगरविकास—

2215 पाणीपुरवठा आणि स्वच्छता ..

713.08

912.58

849.07

(c) Water Supply, Sanitation, Housing and

Urban Development—

Water Supply and Sanitation

2216 गृहनिर्माण ..

240.72

298.16

261.54

Housing

2217 नगरविकास ..

255.54

434.27

323.81

Urban Development

एकूण—(सी) ..

1,209.34

1,645.01

1,434.42

Total—(c)

(डी) माहिती व ध्वनिक्षेपण

2220 माहिती व प्रसिद्धी ..

18.23

24.43

20.17

(d) Information and Broadcasting—

Information and Publicity

एकूण—(डी) ..

18.23

24.43

20.17

Total—(d)

(इ) अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर

मागासवर्गीयांचे कल्याण —

2225 अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर. . .

538.41

662.92

630.65

(e) Welfare of Scheduled Castes, Scheduled

Tribes and Other Backward Classes—

Welfare of Scheduled Castes, Scheduled Tribes
and Other Backward Classes

मागासवर्गीयांचे कल्याण.

एकूण—(इ) ..

538.41

662.92

630.65

Total—(e)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.2 –Contd.

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	
(एफ) कामगार व कामगार कल्याण -				(f) Labour and Labour Welfare—	
2230 कामगार व सेवायोजन	.. 190.31	250.15	203.34	Labour and Employment	
	एकूण—(एफ)	190.31	250.15	203.34	Total—(f)
(जी) समाजकल्याण आणि पोषण आहार -				(g) Social Welfare and Nutrition—	
2235 सामाजिक सुरक्षा व कल्याण	.. 270.78	299.00	340.01	Social Security and Welfare	
2236 पोषण आहार	.. 282.85	147.65	217.98	Nutrition	
2245 नैसर्गिक आपत्तीच्या निवारणासाठी सहाय्य	.. 425.68	109.14	97.00	Relief on account of natural Calamities	
	एकूण—(जी)	979.31	555.79	654.99	Total—(g)
(एच) इतर -				(h) Others—	
2250 इतर सामाजिक सेवा	.. 2.15	2.00	1.40	Other Social Services	
2251 सचिवालय सामाजिक सेवा	.. 16.12	25.42	21.45	Secretariat- Social Services	
	एकूण—(एच)	18.27	27.42	22.85	Total—(h)
	एकूण—(II)	9,427.81	14,096.51	11,413.04	Total—(II)

(III) आर्थिक सेवा*(ए) कृषी व संलग्न कार्यक्रम-*

2401 पीक संवर्धन	..	346.62	465.25	405.38	Crop Husbandry
2402 मृद व जल संधारण	..	123.85	31.83	19.56	Soil and Water Conservation
2403 पशुसंवर्धन	..	130.97	207.25	165.32	Animal Husbandry
2404 दुग्धव्यवसाय विकास	..	859.46	680.12	730.95	Dairy Development
2405 मत्स्यव्यवसाय	..	19.72	29.86	23.09	Fisheries
2406 वनीकरण व वन्यजीवन	..	314.97	382.69	307.75	Forestry and Wild Life
2408 अन्न, साठवण व वखार	..	81.76	99.49	75.63	Food, Storage and Warehousing
2415 कृषीविषयक संशोधन व शिक्षण	..	131.84	196.64	160.17	Agricultural Research and Education
2425 सहकार	..	162.09	919.51	127.80	Co-operation

एकूण—(ए) .. 2,171.28 3,012.64 2,015.65 Total—(a)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.2.—Contd.

(रूपये कोटीत/Rs. in crore)

(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
<i>(बी) ग्रामविकास -</i>				<i>(b) Rural Development—</i>
2501 ग्रामविकासासाठी विशेष कार्यक्रम	.. 67.64	89.02	83.82	Special programmes for Rural development.
2505 ग्रामीण सेवायोजन	.. 692.77	1,013.68	182.05	Rural Employment
2506 जमीन सुधारणा	.. ..	..	..	Land Reforms
2515 इतर ग्रामविकास कार्यक्रम	.. 345.43	364.91	334.03	Other Rural Development Programmes
एकूण—(बी)	.. 1,105.84	1,467.61	599.90	Total—(b)
<i>(सी) विशेष क्षेत्र कार्यक्रम -</i>				<i>(c) Special Areas Programmes—</i>
2551 डोंगराळ प्रदेश	.. 59.21	70.94	46.01	Hill Areas.
एकूण—(सी)	.. 59.21	70.94	46.01	Total—(c)
<i>(डी) पाटबंधारे व पूर नियंत्रण -</i>				<i>(d) Irrigation and Flood Control—</i>
2701 मोठे व मध्यम पाटबंधारे	.. 1,491.41	572.96	545.47	Major and Medium Irrigation
2702 लहान पाटबंधारे	.. 252.09	232.78	166.06	Minor Irrigation
2705 लामक्षेत्र विकास	.. 28.55	19.68	11.76	Command Areas Development
2711 पूर नियंत्रण व जलनिस्सारण	.. 5.09	8.30	5.34	Flood Control and Drainage
एकूण—(डी)	.. 1,777.14	833.72	728.63	Total—(d)
<i>(इ) ऊर्जा -</i>				<i>(e) Energy—</i>
2801 वीज	.. 17.02	25.57	21.84	Power
2810 ऊर्जेची अपारंपारिक साधने	.. 9.14	10.50	9.50	Non-conventional Sources of Energy
एकूण—(इ)	.. 26.16	35.77	31.34	Total—(e)

(एफ) उद्योग व खनिज -

(f) Industry and Minerals—

2851	ग्रामोद्योग व लघुद्योग	..	31.50	36.18	29.28	Village and Small Industries
2852	उद्योग	..	62.60	66.75	6.19	Industries
2853	अलोहयुक्त खाणकाम व धातुशास्त्रीय उद्योग	..	6.82	11.93	7.04	Non-ferrous Mining and Metallurgical Industries

---

एकूण—(एफ) .. 100.92   114.86   42.51   Total—(f)

(जी) वाहतूक -

(g) Transport —

3001	भारतीय रेल्वे-घोरणनिश्चिती, संचालन, संशोधन व इतर संकीर्ण संघटना	..	0.22	0.24	0.20	Indian railways-Policy formulation Direction, Research and Miscellance Organisation
3051	बंदरे व दीपगृहे	..	10.86	8.78	6.05	Ports and Light Houses
3053	नागरी विमान चालन		6.04	0.99	1.14	Civil Aviation
3054	मार्ग व पूल		116.22	7.60	7.29	Roads and Bridges
3055	मार्ग परिवहन		4.12	2.33	0.13	Road Transport
3056	अंतर्देशीय जल परिवहन		0.50	0.39	0.25	Inland Water Transport

---

एकूण—(जी) .. 137.96   20.33   15.06   Total—(g)

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.2 —Contd.

(रूपये कोटीत/Rs. in crore)

(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
(आय) विज्ञान, तंत्रशास्त्र व पर्यावरण -		(i) Science, Technology and Environment —		
3402 अंतराळ संशोधन ..	0.01	0.05	0.05	Space Research
3425 इतर वैज्ञानिक संशोधन ..	2.62	2.62	2.00	Other Scientific Research
3435 पारिस्थितिकी व पर्यावरण	2.72	11.25	19.75	Ecology and Environment
एकूण—(आय) ..	5.35	13.92	21.80	Total—(i)
(जे) सर्वसाधारण आर्थिक सेवा -		(j) General Economic Services—		
3451 सचिवालय-आर्थिक सेवा ..	37.20	59.79	52.05	Secretariat-Economic Services
3452 पर्यटन ..	5.85	12.19	17.35	Tourism
3454 जनगणना सर्वेक्षण व सांख्यिकी	10.83	12.97	10.51	Census Survey and Statistics
3456 नागरी पुरवठा ..	0.15	0.21	0.18	Civil Supplies
3475 इतर सर्वसाधारण आर्थिक सेवा	7.40	12.29	9.79	Other General Economic Services
एकूण—(जे) ..	61.43	97.45	89.88	Total—(j)
एकूण—(III) ..	5,445.29	5,667.24	3,590.78	Total—(III)

(IV) सहाय्यक अनुदाने व अंशदाने—

(IV) Grants-in-aid and Contributions—

3604	स्थानिक संस्था व पंचायत राज्य संस्था यांना नुकसानभरपाईच्या व अभिहस्ताकित रकमा देणे	175.80	663.68	585.53	Compensation and Assignments to Local Bodies and Panchayati Raj Institutions.
3606	साहाय्यकारी साहित्य व साधनसामग्री	..	..	..	Aid Material and Equipments
एकूण—(IV)		.. 175.80	663.68	585.53	Total—(IV)
एकूण—महसुली लेख्यावरील खर्च		25663.02	33,891.91	31,880.35	Total—Expenditure on Revenue Account

आधार.— महाराष्ट्र राज्याची अर्थसंकल्पीय प्रकाशने, २०००-०१.

Source.— Maharashtra State Budget Publications, 2000-01.

26. राज्य वित्त/STATE FINANCE

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 26.3

राज्याच्या अर्थसंकल्पांचे पृथःकरण

ANALYSIS OF STATE GOVERNMENT BUDGET

(रुपये कोटीत/Rs. in crore)

वाच	प्रत्यक्ष Actuals 1998-99	सुधारलेले अंदाज Revised Estimates 1999-2000	अर्थसंकल्प Budget Estimates 2000-2001	Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(1)
एक-महसुली लेखाशीर्षाखालील जमा--				I-Receipts on Revenue Account —
(अ) कर महसूल	.. 17,124.26	19,364.24	22,456.38	(a) Tax Revenue
(ब) करवायतिरिक्त महसूल	.. 4,612.83	5,043.71	5,485.04	(b) Non-Tax Revenue
एकूण--(एक)	.. 21,737.09	24,407.95	27,941.42	Total--(I)
दोन- भांडवली लेखावरील जमा	.. 8,606.01	16,480.81	11,157.25	II - Receipts on Capital Account
एकूण जमा--(एक + दोन)	.. 30,343.10	40,888.76	39,098.67	Total Receipts (I + II)
तीन-महसुली लेखाशीर्षावरील खर्च--				III-Expenditure on Revenue Account —
(अ) विकास खर्च	.. 17,477.18	22,509.11	18,051.46	(a) Development Expenditure
(ब) विकासेतर खर्च	.. 3,752.59	6,619.52	7,649.14	(b) Non-Development Expenditure
(क) ऋण सेवा	.. 4,423.25	4,763.27	6,179.75	(c) Debt Services
एकूण--(तीन)	.. 25,663.02	33,891.90	31,880.35	Total--(III)

चार-भांडवली खर्च—			<i>IV - Capital Expenditure—</i>	
(अ) महसुली लेख्याबाहेरील भांडवली खर्च ..	3,192.50	3,977.15	3,071.33	(a) Capital Expenditure outside the Revenue Account.
(ब) कर्जे व ऋण विभागावरील खर्च ..	1,461.65	3,038.57	4,135.21	(b) Disbursements on Loans and Debt Section.
<hr/>				
एकूण—(चार) ..	4,654.15	7,015.72	7,206.54	Total—(IV)
<hr/>				
एकूण खर्च—(तीन + चार) ..	30,317.17	40,907.62	39,086.89	Total expenditure (III + IV)

आधार.—महाराष्ट्र राज्याची अर्थसंकल्पीय प्रकाशने, २०००-०१.

Source.—Maharashtra State Budget Publications, 2000-01.

27. राज्य उत्पन्न/STATE INCOME

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 27.1

चालू आणि स्थिर किंमतीनुसार राज्य उत्पन्न

STATE INCOME AT CURRENT AND CONSTANT PRICES

विभाग	राज्य उत्पन्न/State income				Sector
	1998-99*		1999-2000@		
	चालू किमतीनुसार At current prices	१९९३-९४ च्या स्थिर किमतीनुसार At constant prices (1993-94)	चालू किमतीनुसार At current prices	१९९३-९४ च्या स्थिर किमतीनुसार At constant prices (1993-94)	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)
1. उत्पन्न (कोटी रुपयांत)—					<i>Income (Rs. in crore)—</i>
(अ) कृषि, वन उद्योग, मत्स्योद्योग आणि खाणी.	34,608	23,352	36,459	24,376	(A) Agriculture forestry, fisheries, mining and quarrying.
(ब) कारखाने, बांधकाम, वीज, गॅस आणि पाणी- पुरवठा	53,725	40,607	63,984	44,883	(B) Manufacturing, construction, electricity, gas and water supply.
(क) परिवहन, साठवण व दळणवळण, व्यापार, हॉटेल आणि उपहारगृहे.	41,489	30,253	47,158	33,284	(C) Transport, storage and communication trade, hotels and restaurants.
(ड) बँका व विमा उद्योग, स्थावर मालमत्ता व राहत्या घरांची मालकी, व्यावसायिक सेवा, सार्वजनिक प्रशासन आणि इतर सेवा.	55,297	34,131	64,615	37,226	(D) Banking and insur- ance, real estate and ownership of dwellings, business, services, public administration & other services.
एकूण	1,85,119	1,28,343	2,12,216	1,39,769	.. Total
2. दरडोई राज्य उत्पन्न (रुपयांमध्ये)	20,644	14,312	23,398	15,410	per capita State Income (in Rs.)

*अस्थायी/Provisional

@ प्राथमिक अंदाज/ Preliminary estimates

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.

Source.—Directorate of Economics and Statistics, Government of Maharashtra, Mumbai.

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 28.1

---

28. संकीर्ण/

तक्ता क्रमांक/

नियंत्रित बाजारपेठा/

(३० सप्टेंबर १९९९ रोजी/

अनु.क्रमांक Serial No.	जिल्हा	नियंत्रित बाजारपेठांची नावे
(1)	(2)	(3)
1	बृहन्मुंबई	.. मुंबई
2	ठाणे	.. मुरबाड, शहापूर, भिवंडी, पालघर, कल्याण, वसई, उल्हासनगर.
3	रायगड	.. कर्जत, पनवेल, पेण, रोहा, खालापूर, महाड, अलिबाग, माणगाव, मुरुड.
4	रत्नागिरी	.. रत्नागिरी.
5	सिंधुदुर्ग	.. ...
6	नाशिक	.. घोटी-बु, लासलगाव, मालेगाव, नांदगाव, सिन्नर, सटाणा, येवला, नाशिक, कळवण, चांदवड, मनमाड, दिंडोरी पिंपळगांव (वसवत).
7	धुळे	.. धुळे, दोंडाईचा, शिरपूर, साक्री.
8	नंदुरबार	.. नंदुरबार. नवापुर, शहादा, तळोद, अक्कलकुवा, धडगांव.
9	जळगाव	.. जामनेर, धरणगाव, अमळनेर, जळगाव, पारोळा, चाळीसगाव, चोपडा, बोदवड, पाचोरा, रावेर, भुसावळ, यावल.
10	अहमदनगर	.. अहमदनगर, कोपरगाव, श्रीरामपूर, राहुरी, संगमनेर, शेवगाव, पाथर्डी, जामखेड, श्रीगोंदा, नेवासा, पारनेर, कर्जत, अकोले.
11	पुणे	.. बारामती, खेड, निरा, भोर, पुणे, शिरूर, इंदापूर, जुन्नर, दोंड, मंचर, तळेगाव-दाभाडे.
12	सातारा	.. कोरेगाव, कराड, फलटण, सातारा, वडूज, पाटण, लोणंद, दहीवडी, वाई.
13	सांगली	.. सांगली, तासगाव, इस्लामपूर, विटा, आटपाडी
14	सोलापूर	.. सोलापूर, मोहोळ, करमाळा, कुईवाडी. अक्कलकोट, बार्शी अकलूज, पंढरपूर, मंगळवेढा, सांगोला.
15	कोल्हापूर	.. कोल्हापूर, गडहिंगलज, जयसिंगपूर, वडगाव (पेठ)
16	औरंगाबाद	.. औरंगाबाद, वैजापूर, लासुर स्टेशन, पैठण, कन्नड, सिल्लेड, गंगापूर, सोयगाव.
17	जालना	.. जालना, अंबड, भोकरदन, मंठा, परतूर.

MISCELLANEOUS

TABLE No. 28.1

REGULATED MARKETS

As on 30th September 1999)

District	Names of regulated markets
(2)	(3)
Brihan Mumbai	.. Mumbai.
Thane	.. Murbad, Shahapur, Bhiwandi, Palghar, Kalyan, Vasai, Ulhasnagar.
Raigad	.. Karjat, Panvel, Pen, Roha, Khalapur, Mahad, Alibag, Mangaon, Murud.
Ratnagiri	.. Ratnagiri.
Sindhudurg	.. ...
Nashik	.. Ghoti-Bk, Lasalgaon, Malegaon, Nandgaon, Sinnar, Satana, Yevla, Nashik, Kalwan, Chandwad, Manmad Dindori Pimpalgaon (Basbat)
Dhule	.. Dhule, Dondaicha, Shirpur, Sakri,
Nandurbar	.. Nandurbar, Nawapur, Shahada, Taloda, Akkalkuwa, Dhadgaon.
Jalgaon	.. Jamner, Dharangaon, Amalner, Jalgaon, Parola, Chalisgaon, Chopda, Bodwad, Pachora, Raver, Busawal, Yawal.
Ahmadnagar	.. Ahmednagar, Kopergaon, Shrirampur, Rahuri, sangamner, Shevgaon, Pathardi, Jamkhed, Shrigonda, Nevasa, Parner, Karjat, Akole.
Pune	.. Baramati, Khed, Nira, Bor, Pune, Shirur, Indapur, Junnar, Daund, Manchar, Talegaon-Dabhade.
Satara	.. Koregaon, Karad, Phaltan, Satara, Vaduj, Patan, Lonand, Dahiwadi, Wai.
Sangli	.. Sangli, Tasgaon, Islampur, Khanapur-Vita, Atpadi.
Solapur	.. Solapur, Mohol, Karmala, Kurduwadi, Akkalkot, Barshi, Akluj, Pandhrpur, Mangalvedha, Sangola.
Kolhapur	.. Kolhapur, Gadhinglaj, Jaysingpur, Vadgaon (Peth).
Aurangabad	.. Aurangabad, Vaijapur, Lasur Station, Paithan, Kannad, Sillod, Gangapur, Soyegaon.
Jalana	.. Jalna, Ambad, Bhokardan, Mantha, Partur.

अनु.क्रमांक	जिल्हा	नियंत्रित बाजारपेठांची नावे
Serial No.		
(1)	(2)	(3)
18	परभणी	परभणी, मानवत, सैलू, गंगाखेड, पूर्णा, जिंतूर, पाथरी, ताडकळस, पालम
19	हिंगोली	हिंगोली, आखाडा- बाळापूर, बसमत, कळमनूरी, सेनगांव, जवळा बाजार
20	बीड	बीड, आंबेजोगाई, किल्लेघारूर, गेवराई, मांजलगाव, परळी-चैजनाथ, कडा, पाटोदा, केज.
21	नांदेड	नांदेड, मुदखेड, उमरी, धर्माबाद, भोकर, किनवट, हदगाव, लोहा, देगलूर, मुखेड, कुंडलवाडी, नायगाव, कंधार, हिमायतनगर, हनेगाव, कुंटूर, माहूर, इस्लापूर.
22	उस्मानाबाद	कळंब, उस्मानाबाद, मुरुम, परंडा, भूम, तूळजापूर, उमरगा.
23	लातूर	लातूर, उदगीर, निलंगा, अहमदपूर, औसा, चाकूर, औराद (शहारती), रेणापूर.
24	बुलढाणा	मलकापूर, नांदुरा, शेगाव, खामगाव, जळगाव-जामोद, देऊळगाव-राजा, बुलढाणा, चिखली, मेहकर, लोणार, संग्रामपूर, मोताळा, सिंदखेड-राजा.
25	अकोला	अकोला, अकोट, तेल्लारा, मुर्तिजापूर, बाळापूर, पातूर, बार्शी-टाकळी.
26	वाशिम	कारंजा, मालेगाव, मंगरुळपीर, मनोरा, रिसोड, वाशिम.
27	अमरावती	अमरावती, धामणगाव रेल्वे, दर्यापूर, अंजनगाव-सुर्जी, अचलपूर, वरूड, मोर्शी, धारणी चांदूर-बाजार, चादूर-रेल्वे, तीवसा, नादगाव-खडेश्वर.
28	यवतमाळ	यवतमाळ, घाटंजी, पांढरकवडा, दारव्हा, वणी, दिग्रस, बौरीअरब, उमरखेड, पुसद, राळेगाव, महागाव, मारेगाव, नेरपरसोपत, कळंब, बाभूळगाव.
29	वर्धा	वर्धा, सिंदी, पुलगाव, आर्वी, हिंगणघाट, आष्टी, समुद्रपूर..
30	नागपूर	काटोल, भिवापूर, नरखेड, सावनेर, रामटेक, उमरेड, कळमेश्वर, नागपूर, माढळ, पारशिवनी.
31	भंडारा	भंडारा, लाखनी, पवनी, तुमसर, लाखादूर.
32	गोंदिया	गोंदिया, तिरोडा, आमगाव, अर्जुनी-मोरगांव, गोरेगांव.
33	चंद्रपूर	चंद्रपूर, वरोरा, मुल, ब्रम्हपुरी, सिंदेवाही, नागभिड, राजुरा, चिमुर् गोंडपिपरी, भद्रावती, सावली.
34	गडचिरोली	गडचिरोली, आरमोरी, अहेरी, चामोर्शी.

TABLE No. 28.1.—*contd.*

District	Names of regulated markets
(2)	(3)
Parabhani	.. Parbhani, Manwat, Sailu, Gangakhed, Purna, Jintur, Pathri, Tadkalas, Palam.
Hingoli	.. Hingoli, Akhada-Balapur, Basmath, Kalamnuri, Sengaon, Javlamarket.
Beed	.. Beed, Ambejogai, Kilk Dharur, Georai, Manjalegaon, Parli-Vaijnath, Kada, Patoda, Kej.
Nanded	.. Nanded, Mudkhed, Umuri, Dharmabad, Bhokar, Kinwat, Hadgaon, Loha, Deglur, Mukhed, Kundalvadi, Naigaon, Kandhar, Himayatanager, Hanegaon, Kuntur, Mahoor, Islapur.
Osmanabad	.. Kalamb, Osmanabad, Murum, Paranda, Bhoom, Tuljapur, Umruga.
Latur	.. Latur, Udgir, Nilanga, Ahmedpur, Ausa, Chakur, Aurad (Shaharati), Renapur.
Buldana	.. Malkapur, Nandura, Shegaon, Khamgaon, Jalgaon-Jamod, Deulgaon-Raja, Chikhli, Mehkar, Lonar, Sangrapur, Mutala, Buldana, Sindakhad-Raja.
Akola	.. Akola, Akot, Telhara, Murtijapur, Balapur, Patur, Barshi-Taklai.
Washim	.. Karanja, Malegaon, Mangrulpir, Manora, Risod, Washim.
Amravati	.. Amravati, Dhamangaon Railway, Daryapur, Anjangaon-Surji Achalpur, Warud, Morshi, Dharani, Chandur Bazar, Chandur-Railway, Tiwsa, Nandgaon Khandeshar.
Yavatmal	.. Yavatmal, Ghatanji, Pandharkaoda, Darwha, Wani, Digras, Bori-Arab, Umarghed, Pusad, Relegon, Mahagaon, Maregaon Nerparsopant, Kalamb, Babbulgaon.
Wardha	.. Wardha, Sindi, Pulgaon, Arvi, Hinganghat, Asti, Samudrapur.
Nagpur	.. Katol, Bhivapur, Narkhed, Saoner, Ramtek, Umred, Kalmeshwar, Nagpur, Mandhal, Parshivani.
Bhandara	.. Bhandara, Lakhani, Pavani, Tumsar, Lakhandur.
Gondia	.. Gondia, Tirora, Amgaon, Arjuni-Margaon, Goregaon.
Chandrapur	.. Chandrapur, Warora, Mul, Brahmrapuri, Sindewahi, Nagbhir, Rajura, Chimur, Gondpipri, Bhadravahti, Savli.
Gadchiroli	.. Gadchiroli, Armori, Aheri, Chamorshi.

Source.—Deputy Director of Marketing, Government of Maharashtra Mumbai.

28. संकीर्ण/MISCELLANEOUS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 28.2(A)

महाराष्ट्रातील आयुर्विमाविषयी माहिती

LIFE INSURANCE IN MAHARASHTRA

बाब (1)	परिमाण (2)	1998-99 (3)	1999-00 (4)	Unit (2)	Item (1)
पॉलिसी	संख्या	1638744	18,73865	Number	Policies
विम्यांची रक्कम	कोटी रूपयांत	10240.26	12,538.76	Rs. in crore	Sum Assured

आधार.—भारतीय आयुर्विमा महामंडळ.

Source.—Life Insurance Corporation of India.

28. संकीर्ण/MISCELLANEOUS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 28.2(B)

महाराष्ट्रातील साधारण विम्याचा प्रत्यक्ष प्रिमियम

GROSS DIRECT PREMIUM WRITTEN IN MAHARASHTRA

(कोटी रुपये / Crores Rupees)

बाब (1)	रक्कम/Amount		Item (1)
	1998-99 (2)	1999-2000 (3)	
भारतीय साधारण विमा मंडळ व त्याच्या संलग्नकंपन्यांनी महाराष्ट्रात उतरविलेल्या विम्याचाप्रत्यक्ष प्रिमियम.	2226.12	2407.37	Gross direct premium written in Maharashtra by of General Insurance Corporation of India and its subsidiary companies.

आधार - भारतीय साधारण विमा महामंडळ.

Source. - General Insurance Corporation of India.

28. संकीर्ण/MISCELLANEOUS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 28.3

पर्यटन विभागाने मान्यता दिलेल्या हॉटेलांची महाराष्ट्रातील संख्या

NUMBER OF HOTELS IN MAHARASHTRA APPROVED

BY THE TOURISM DEPARTMENT

1999-2000

(संख्या/Number)

ठिकाण	पंचतारांकित (डिलक्स) 5 Star deluxe	पंच तारांकित 5 Star	चार तारांकित 4 Star	तीन तारांकित 3 Star	दोन तारांकित 2 Star	एक तारांकित 1 Star	Place
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(1)
मुंबई	.. 10	4	9	21	36	9	Mumbai
पुणे	.. ..	5	4	5	11	15	Pune
औरंगाबाद	.. ..	3	..	..	1	2	Aurangabad
नागपूर	.. ..	..	..	2	3	..	Nagpur
अहमदनगर	.. ..	..	1	..	..	1	Ahmadnagar
कराड	.. ..	..	..	1	1	..	Karad
कोल्हापूर	.. ..	..	..	..	1	..	Kolhapur
माथेरान	.. ..	..	..	2	2	..	Matheran
नाशिक	.. ..	..	..	5	4	2	Nashik
ठाणे	.. ..	..	..	..	2	2	Thane
एकूण	.. 10	12	14	36	61	31	Total

आधार.—पर्यटक कार्यालय, भारत सरकार,

Source.—Department of Tourist, Government of India,

28. संकीर्ण/ MISCELLANEOUS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 28.4

हवाईमार्गे मुंबईस उतरणारे परदेशी पर्यटक

FOREIGN TOURISTS DISEMBARKING AT MUMBAI BY AIR
1999

अनुक्रमांक Serial No. (1)	नागरिकत्वाचा देश (2)	परदेशी पर्यटकांची संख्या Number of foreign tourists (3)	Country of Nationality (2)
1	उत्तर अमेरिका ..	3,24,920	.. North America
2	दक्षिण व मध्य अमेरिका ..	23,701	.. South and Central America
	एकूण अमेरिका खंड ..	3,48,621	.. Total America
3	पश्चिम युरोप ..	8,53,411	.. Western Europe
4	पूर्व युरोप ..	18,750	.. Eastern Europe
	एकूण युरोप खंड ..	8,72,161	.. Total Europe
	एकूण आफ्रिका खंड ..	92,271	.. Total Africa
5	पश्चिम आशिया ..	93,811	.. West Asia
6	दक्षिण आशिया ..	1,69,924	.. South Asia
7	दक्षिण पूर्व आशिया ..	1,30,502	.. South-East Asia
8	पूर्व आशिया ..	1,22,612	.. East Asia
	एकूण आशिया खंड ..	6,09,120	.. Total Asia
	एकूण ऑस्ट्रेलिया खंड ..	80,212	.. Total Australia
9	राष्ट्रीयता नसलेले ..	183	.. Stateless
	एकूण ..	19,10,297	.. Grand Total

आधार.—भारत पर्यटक आकडे, भारत सरकार.

Source.—India Tourist Statistics, Government of India.

28. संकीर्ण/MISCELLANEOUS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 28.5

महाराष्ट्र राज्यातील कच्च्या (क्रूड) तेलाचे उत्पादन

PRODUCTION OF CRUDE OIL IN MAHARASHTRA STATE

(' 000 टनात / Tonnes)

वर्ष/ Year				मुंबई हाय किनारा Off shore Mumbai High
(1)				(2)
1976-77	...	...	...	406
1977-78	...	...	...	2,074
1978-79	...	...	...	3,310
1979-80	...	...	...	4,422
1980-81	...	...	...	4,985
1981-82	...	...	...	7,975
1982-83	...	...	...	12,877
1983-84	...	...	...	17,392
1984-85	...	...	...	20,136
1985-86	...	...	...	20,823
1986-87	...	...	...	20,618
1987-88	...	...	...	20,164
1988-89	...	...	...	21,112
1989-90	...	...	...	21,716
1990-91	...	...	...	21,191
1991-92	...	...	...	18,963
1992-93	...	...	...	15,746
1993-94	...	...	...	15,375
1994-95	...	...	...	20,226
1995-96	...	...	...	22,665
1996-97	...	...	...	20,183
1997-98	...	...	...	19,863
1998-99	...	...	...	18,286
1999-00*	...	...	...	16,727

*अस्थायी/Provisional.

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी विभाग, पेट्रोलियम व नैसर्गिक वायु मंत्रालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Source.—Economics and Statistics Division Ministry of Petroleum and Natural Gas, Government of India, New Delhi.

28. संकीर्ण/MISCELLANEOUS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 28.6

महाराष्ट्र राज्यातील नैसर्गिक वायुचे साठे, एकूण उत्पादन व वापर

RESERVES, GROSS PRODUCTION AND UTILISATION OF NATURAL GAS IN
MAHARASHTRA STATE

मुंबई हाय किनारा/Off shore Mumbai High

वर्ष/Year	साठे** (अब्ज घनमीटर) Reserves (Bn. Cubic Metres)	एकूण उत्पादन (दशलक्ष घनमीटर) Gross production (Million Cu. Metres)	वापर (दशलक्ष घनमीटर) Utilisation (Mn. Cu. Metres)
	(1)	(2)	(3)
1976-77 ...	148.08	48	...
1978-79 ...	264.64	386	204
1979-80 ...	270.96	542	372
1980-81 ...	329.04	673	307
1981-82 ...	330.62	1,345	671
1982-83 ...	377.21	2,357	1,400
1983-84 ...	377.80	3,259	1,834
1984-85 ...	368.55	4,408	2,515
1985-86 ...	377.69	5,180	3,067
1986-87 ...	400.99	6,705	5,042
1987-88 ...	411.09	8,259	5,820
1988-89 ...	440.47	9,731	6,944
1989-90 ...	457.36	13,087	8,585
1990-91 ...	483.50	14,082	10,035
1991-92 ...	479.77	14,394	11,378
1992-93 ...	465.13	13,352	12,453
1993-94 ...	454.56	13,356	12,472
1994-95 ...	406.47	14,138	13,150
1995-96 ...	377.17	16,579	15,966
1996-97 ...	413.75	16,794	15,975
1997-98 ...	398.34	18,102	17,226
1998-99 ...	368.53	17,514	16,769
1999-00* ...	356.25	17,775	17,058

**अस्थायी/Provisional.

*कॅलेंडर वर्ष/Calender Year.

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी विभाग, पेट्रोलियम व नैसर्गिक वायु मंत्रालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Source.—Economics and Statistics Division Ministry of Petroleum and Natural Gas,
Statistics, Government of India, New Delhi.

28. संकीर्ण/MISCELLANEOUS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 28.7

द्रवीभूत पेट्रोलियम वायूचे महाराष्ट्रातील घरगुती ग्राहक
LPG DOMESTIC CUSTOMERS IN MAHARASHTRA

(हजारात/in thousand)

कंपनीचे नाव (1)	ग्राहकांची संख्या No. of Customers			Name of company (1)
	1st April 1998	1st April 1999	1st April 2000	
भारतीय तेल महामंडळ मर्यादित . .	318	377	506	Indian Oil Corporation Limited.
हिंदुस्तान पेट्रोलियम महामंडळ मर्यादित	2,410	2,556	3,024	Hindustan Petroleum Corpora- tion Limited.
भारत पेट्रोलियम महामंडळ मर्यादित	2,695	2,980	3,432	Bharat Petroleum Corporation Limited.
एकूण . .	5,423	5,913	6,962	.. Total

आधार.—अर्थ व सांख्यिकी विभाग, पेट्रोलियम व नैसर्गिक वायू मंत्रालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली.
Source.—Economics and Statistics Division Ministry of Petroleum and Natural Gas,
Government of India, New Delhi.

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 29.1

---

२९. निवडक निर्देशकांचा कल/
तक्ता क्रमांक/
शेती/

(क्षेत्राचे आकडे हजार हेक्टर व उत्पादनाचे आकडे हजार मे. टनात आहेत/

अनुक्रमांक Serial No.	बाब (2)	1960-61 (3)	1965-66 (4)	1970-71 (5)	1975-76 (6)
1	एकूण भौगोलिक क्षेत्र (गावपत्रकांनुसार)	30,758	30,769	30,766	30,758
2	घेरणी केलेले निव्वळ क्षेत्र	17,878	18,135	17,668	18,262
3	लागवडीखालील एकूण क्षेत्र	18,823	18,972	18,737	19,664
4	ओलिताखालील एकूण क्षेत्र	1,220	1,388	1,570	2,171
5	मुख्य पिकांखालील क्षेत्र व त्यांचे उत्पादन—				
	(अ) तांदूळ—				
	(१) क्षेत्र	1,300	1,321	1,352	1,416
	(२) उत्पादन	1,369	884	1,662	2,286
	(ब) गहू—				
	(१) क्षेत्र	907	833	812	1,169
	(२) उत्पादन	401	280	440	1,199
	(क) ज्वारी—				
	(१) क्षेत्र	6,284	6,057	5,703	6,064
	(२) उत्पादन	4,224	2,295	1,557	3,466
	(ड) बाजरी—				
	(१) क्षेत्र	1,635	1,828	2,039	1,808
	(२) उत्पादन	489	370	824	560

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.1

AGRICULTURE

Area in thousand hectares and outturn in thousand tonnes)

1980-81 (7)	1985-86 (8)	1990-91 (9)	1995-96* (10)	1999-2000* (11)	Item (2)
30,758	30,758	30,758	30,758	30,758	Total geographical area (according to village papers)
18,299	18,223	18,565	17,911	17,692	Net area sown
19,642	20,569	21,859	21,327	22,351	Gross cropped area
2,415	2,420	3,319	3,287	3,374	Gross area irrigated
					Area and outturn of principal crops—
					(a) Rice—
1,459	1,536	1,597	1,517	1,520	(i) Area
2,315	2,160	2,345	2,563	2,559	(ii) Outturn
					(b) Wheat—
1,063	888	867	702	1,049	(i) Area
886	652	909	898	1,436	(ii) Outturn
					(c) Jowar—
6,469	6,628	6,300	5,557	5,191	(i) Area
4,409	3,918	5,929	4,982	4,693	(ii) Outturn
					(d) Bajri—
1,534	1,717	1,940	1,665	1,736	(i) Area
697	420	1,115	965	1,134	(ii) Outturn

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
मुख्य पिकांखालील क्षेत्र व त्यांचे उत्पादन—पुढे चालू					
(ई) एकूण तृणधान्ये (इतर तृणधान्ये धरून)—					
(१) क्षेत्र	..	10,606	10,512	10,320	10,931
(२) उत्पादन	..	6,755	4,037	4,737	7,869
(फ) एकूण कडधान्ये—					
(१) क्षेत्र	..	2,349	2,330	2,566	2,914
(२) उत्पादन	..	989	657	677	1,168
(ग) ऊस—					
(१) क्षेत्र	..	155	171	204	268
(२) उत्पादन (ऊसात)	..	10,404	10,080	14,433	20,534
(घ) कापूस—					
(१) क्षेत्र	..	2,500	2,716	2,750	2,307
(२) उत्पादन (गासडया)	..	288	179	82	133
(छ) भुईमूग—					
(१) क्षेत्र	..	1,083	1,117	904	854
(२) उत्पादन	..	800	473	586	693
(ज) तंबाखू—					
(१) क्षेत्र	..	25	13	12	11
(२) उत्पादन	..	12	6	5	5
शेती उत्पादनांचे निर्देशांक—					
(१९७९-८२=१००)					
(१) अन्नधान्ये	..	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
(२) अन्नधान्येतर	..	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.
(३) सर्व पिके	..	N.A.	N.A.	N.A.	N.A.

TABLE No. 29.1 —*contd.*

(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(2)
					Area and outturn of Principal Crops— <i>Contd.</i>
					(e) All cereals (including other cereals)
10,976	11,209	11,136	9,970	10,036	(i) Area
8,647	7,554	10,740	10,007	10,491	(ii) Outturn
					(f) All pulses—
2,715	2,840	3,257	3,305	3,606	(i) Area
825	1,156	1,441	1,661	2,209	(ii) Outturn
					(g) Sugarcane—
319	355	536	580	686	(i) Area
23,706	23,268	38,154	46,656	53,140	(ii) Outturn (cane)
					(h) Cotton—
2,550	2,709	2,721	3,065	3,254	(i) Area
208	338	319	476	527	(ii) Outturn (in lint)
					(i) Groundnut—
695	670	864	511	540	(i) Area
451	491	979	576	572	(ii) Outturn
					(j) Tobacco—
12	10	8	9	9	(i) Area
8	8	8	14	11	(ii) Outturn
					Index number of agricultural production (1979-82=100)
N.A.	88.4	120.4	119.4	136.5	(i) Foodgrains
N.A.	103.7	154.5	167.9	191.2	(ii) Non-foodgrains
N.A.	95.7	136.5	142.4	162.4	(iii) All commodities

*अस्थायी/Provisional

29. निवडक निर्देशकांचा कल/
तक्ता क्रमांक/
पशुधन व कुक्कूट/

अनुक्रमांक Serial No. (1)	प्रकार (2)	1961 (3)	1966 (4)	1972 (5)	1978 (6)
1	गाई-बैल— तीन वर्षावरील बैल ..	6,490	6,550	6,206	6,329
	तीन वर्षावरील गाई ..	4,644	4,534	4,587	4,781
	वासरे ..	4,194	3,645	3,912	4,108
	एकूण—गाई-बैल ..	15,328	14,729	14,705	15,218
2	म्हशी-रेडे— तीन वर्षावरील रेडे ..	353	340	308	325
	तीन वर्षावरील म्हशी ..	1,639	1,135	1,871	2,148
	रेडके ..	1,095	967	1,122	1,425
	एकूण—म्हशी-रेडे ..	3,087	3,042	3,301	3,899
3	मेंढरे ..	2,093	2,205	2,128	2,636
4	शेळ्या ..	5,181	5,121	5,911	7,563
5	घोडे, शिंगरे ..	105	101	58	48
6	इतर जनावरे ..	360	352	317	326
	एकूण—जनावरे ..	26,048	25,449	26,361	29,642
7	कोंबड्या, बदके वगैरे ..	10,577	9,902	12,217	18,751

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.2

LIVESTOCK AND POULTRY

(हजारत/In thousand numbers)

1982	1987	1992	1997	Category
(7)	(8)	(9)	(10)	(2)
6,687	6,690	6,955	6989	Cattle—
5,247	5,739	5,847	5886	Males over 3 years
4,228	4,555	4,639	5196	Females over 3 years
				Young stock
16,162	16,983	17,441	18,071	Total Cattle
351	356	337	315	Buffaloes
2,307	2,816	3,224	3,609	Males over 3 years
1,313	1,583	1,887	2,149	Females over years
				Young stock
3,972	4,755	5,447	6,073	Total buffaloes
2,671	2,873	3,074	3,368	Sheep
7,705	9,195	9,941	11,434	Goats
49	43	40	42	Horses and ponies
340	447	449	650	Other livestock
30,919	34,255	36,393	39,638	Total livestock
19,844	24,839	32,187	35,392	Poultry

29. निवडक निर्देशकांचा कल/
तक्ता क्रमांक/
उद्योग आणि खाणकाम

अनुक्रमांक						
Serial						
No.	बाब	1960	1965	1970	1975	1980
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	चालू कारखान्यांची संख्या	8,010	9,472	9,803	11,425	15,170
2	कामगारांची दैनिक सरासरी (हजारात)	746	903	952	1,015	1,177
3 औद्योगिक उत्पादन--						
(१)	सूत (दशलक्ष कि. ग्रॅम)	242	251	227	420	249
(२)	सूती कापड (लाख मीटर)	16,747	15,654	14,411	12,983	12,603
खनिज उत्पादन--						
(१)	कोळसा (हजार मे. टन)	788	1,140	1,771	3,580	5,300
(२)	कच्चे मंगनीज (हजार मे. टन)	187	317	216	188	223

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.3

INDUSTRY AND MINING

1985 (8)	1990 (9)	1995 (10)	1997 (11)	1999 (12)	Item (2)
18,922	23,410	27,438	28,322	28,678	Number of working factories+
1,129	1,163	1,259	1,291	1,232	Average daily number of workers (thousand No.)
					Industrial production—
221	238	258	N.A.	N.A.	(i) Cotton yarn (million kg.)
10,431	8,552	6,493	N.A.	N.A.	(ii) Cotton clothe (Lakh metres.)
					Mineral production—
10,792	16,030	22,701	26,174	27,698	(i) Coal (thousand tonnes).
238	262	323	303	353	(ii) Manganese Ore (thousand tonnes).

29. निवडक निर्देशकांचा कल/

तक्ता क्रमांक/

वीज/

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	1960-61	1965-66	1970-71	1975-76
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1	स्थापित क्षमता (हजार किलोवॉट) . . .	759	1,304	2,119	2,786
2	विजेचे उत्पादन (दशलक्ष किलोवॉट . . . तास)	3,268	5,635	9,134	12,052
3	विजेचा वापर (दशलक्ष किलोवॉट तास)				
	(अ) एकूण . . .	2,720	4,717	7,650	9,490
	(ब) उद्योगांकरिता . . .	1,853	3,297	5,312	5,935
4	महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळाकडून . . . वीजपुरवठा केलेल्या शहरांची व खेड्यांची संख्या (प्रत्येक वर्षाअखेरची)	853	4,665	12,752	20,112

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.4

ELECTRICITY

1980-81	1985-86	1990-91	1995-96	1999-00	Item
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(2)
4,298	7,091	8,876	10,039	12,289	Installed capacity (thousand kw.).
18,751	27,647	37,311	51,326	63,312	Electricity generated (million kwh.).
					Consumption (million kwh.).
14,034	20,979	30,775	45,571	48,904	(a) Total
8,130	11,124	14,706	18,053	19,522	(b) Industrial
27,914	33,927	39,413	39,413	39,413	Towns and villages electrified by M.S. Electricity Board as at the end of each year.

29. निवडक निर्देशकांचा कल/
तक्ता क्रमांक/
सहकार/

अनुक्रमांक Serial No. (1)	बाब (2)	1960-61 (3)	1965-66 (4)	1970-71 (5)	1975-76 (6)
1	सहकारी संस्थांची संख्या	31,565	37,405	42,603	49,651
2	त्यामधील सभासदांची संख्या (हजारांत)	4,191	6,786	8,581	11,629
3	खेळते भांडवल (कोटी रुपये)	291	712	1,490	2,788
4	प्राथमिक कृषि पत संस्थांनी दिलेले कर्ज (कोटी रुपये)	43	91	133	170

टीप.— वरील आकडे सर्व प्रकारच्या सहकारी संस्थांचे मिळून आहेत (त्यात सुपरवायझिंग युनियन, विभागीय व जिल्हा बोर्ड, विमा कंपनी, इत्यादी संस्थांचा अंतर्भाव आहे).

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.5

CO-OPERATION

1980-81	1985-86	1990-91	1995-96	1999-00	Item
(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(2)
60,747	79,291	1,04,620	1,39,089	1,52,745	Societies (No.)
14,783	20,141	26,909	35,770	41,327	Members (thousand No.)
5,210	1,085	2,418	5,044	8,617	Working capital (Crore Rs.)
250	419	800	1,510	2,646	Advances by primary agricultural credit and multipurpose societies (Crore Rs.)

Note.— The above figures relate to all types of societies. (including supervising unions divisional and district boards and insurance societies, etc.)

29. निवडक निर्देशकांचा कल/
तक्ता क्रमांक/
परिवहन आणि दळणवळण/

अनुक्रमांक Serial		1960	1965	1970	1975	1980
No.	बाब	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
(1)	(2)					
1	प्रत्येक वर्षाच्या ३१ मार्च रोजी असलेली रस्त्यांची लांबी (कि. मीटर).	37,757	48,053	62,703	1,58,928	1,38,613
2	वापरात असलेली वाहने (प्रत्येक वर्षाच्या एक जानेवारी रोजीची)—					
	(अ) मोटारी	45,328	66,363	1,08,679	1,69,895	2,13,700
	(ब) सर्व प्रकारची वाहने	89,127	1,43,497	2,57,539	4,58,214	7,25,352

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.6

TRANSPORT AND COMMUNICATION

1985 (8)	1990 (9)	1995 (10)	1998 (11)	2000 (12)	Item (2)
1,51,671	1,72,859	1,84,165	1,91,053	2,13,951	Length of roads as on 31st March of each year (kilometers)—
					Motor vehicles in operation (as on 1st January of each year)—
2,82,972	4,04,240	4,81,408	6,73,709	8,12,439	(a) Motor cars—
13,45,048	24,30,615	36,21,331	48,95,037	59,48,717	(b) All types of vehicles—

29. निवडक निर्देशकांचा कल/

तक्ता क्रमांक/

शिक्षण/

बाब (1)	1960-61 (2)	1965-66 (3)	1970-71 (4)	1975-76 (5)
प्राथमिक शिक्षण--	..			
(पूर्व-प्राथमिक व्यतिरिक्त)	..			
(१) संस्था (संख्या)	.. 34,594	41,781	45,143	48,299
(२) विद्यार्थी (हजारात)	.. 4,178	5,535	6,229	6,993
(३) शिक्षक (हजारात)	.. 113	153	185	221
दुय्यम शिक्षण—	..			
(१) संस्था (संख्या)	.. 2,468	4,032	5,339	5,810
(२) विद्यार्थी (हजारात)	.. 858	1,500	1,936	2,442
(३) शिक्षक (हजारात)	.. 35	57	77	96

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.7

EDUCATION

1980-81 (6)	1985-86 (7)	1990-91 (8)	1996-97 (9)	1999-00 (10)	Item (2)
					Primary education— (excluding pre-primary).
51,045	54,406	57,744	62,342	65,338	(1) Institutions (No.)
8,392	9,418	10,424	11,717	12,232	(2) Students (thousand No.)
222	245	268	302	314	(3) Teachers (thousand No.)
					Secondary education—
6,119	8,177	9,992	13,646	14,918	(1) Institutions (No.)
3,309	4,585	5,794	7,615	8,746	(2) Students (thousand No.)
114	146	132	229	240	(3) Teachers (thousand No.)

29. निवडक निर्देशकांचा कल/TRENDS IN SELECTED INDICATORS

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 29.8

अखिल भारतीय घाऊक किमतींचे निर्देशांक(नवी मालिका)

ALL- INDIA WHOLESALE PRICE INDEX NUMBERS (NEW SERIES)

(आधारभूत वर्ष/Base year : 1981-82=100)

अनुक्रमांक Serial No.	वर्ष Year	मुलभूत पदार्थ Primary articles	इंधन, शक्ति, दिवाबत्ती व वंगण Fuel, power, light and lubricants	उत्पादित पक्का माल Manufactured products	सर्व वस्तू All Commo- dities
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	भार/Weight—	(32.295)	(10.663)	(57.042)	(100.000)
1	1982-83	106.7	106.5	103.5	104.9
2	1985-86	125.7	129.8	124.5	125.4
3	1988-89	160.1	151.2	151.5	154.3
4	1991-92	218.3	199.0	203.4	207.8
5	1992-93	234.6	227.1	225.6	228.7
6	1993-94	250.9	262.4	243.2	247.8
	भार/Weight *—	(22.025)	(14.226)	(63.749)	(100.000)
7	1994-95	115.8	108.9	112.3	112.6
8	1995-96	125.3	114.5	121.9	121.6
9	1996-97	135.8	126.4	124.4	127.2
10	1997-98	139.4	143.8	128.0	132.8
11	1998-99	156.2	148.5	133.6	140.7
12	1999-00	158.0	162.0	137.2	145.3

* (आधारभूत वर्ष/Base year : 1993-94=100)

आधार.—आर्थिक सल्लागार, उद्योग मंत्रालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली.

Source.—Office of the Economic Advisor, Ministry of Industry, Government of India
New Delhi.

तक्ता क्रमांक/TABLE No. 29.9

---

29. निवडक निर्देशांकांचा कल/

तक्ता क्रमांक/

कामगारांकरिता ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक (नवी मालिका)/

अनुक्रमांक	केंद्र	बाब	भार	1971-72	1976-77	1981-82
Serial No.			Weight			
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	मुंबई (कॅलेंडर वर्ष १९६०=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	59.9 100.00	204 190	320 298	508 460
2	सोलापूर (कॅलेंडर वर्ष १९६०=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	59.9 100.00	214 198	328 308	544 499
3	नागपूर (कॅलेंडर वर्ष १९६०=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	53.08 100.00	210 192	327 295	505 469
4	पुणे (कॅलेंडर वर्ष १९६१=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	50.60 100.00	189 176	314 287	490 432
5	नाशिक (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	52.9 100.00	...	...	...
6	जळगाव (कॅलेंडर वर्ष १९६१=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	55.98 100.00	203 188	319 296	530 472
7	नांदेड (कॅलेंडर वर्ष १९६१=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	60.26 100.00	210 198	345 315	579 523
8	औरंगाबाद (कॅलेंडर वर्ष १९६१=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	53.65 100.00	201 190	335 308	548 496
9	कोल्हापूर (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	55.64 100.00	...	...	...
10	अकोला (कॅलेंडर वर्ष १९८२=१००)	अन्न सर्वसाधारण निर्देशांक	62.30 100.00	...	...	...

@आधारभूत वर्ष/

**पायाभूत वर्ष १९८२ मधील निर्देशांक पायाभूत वर्ष १९६०/१९६१ मध्ये रुपांतरित करण्यासाठी वापरावयाचा गुणक.

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.9

CONSUMER PRICE INDEX NUMBERS FOR WORKING CLASS (NEW SERIES)

1986-87	1991-92	1996-97	1998-99	**जोड़णारा		Centre
				गुणक Linking factor	Item	
(8)	@ (9)	@ (10)	@ (11)	(12)	(3)	(2)
799	255	401	502	5.44	Food	Mumbai
717	234	372	461	5.12	General Index	(Calendar year 1960=100)
756	242	385	466	5.37	Food	Solapur
697	234	365	445	5.03	General Index	(Calendar year 1960=100)
708	229	364	440	5.24	Food	Nagpur
673	230	354	435	4.99	General Index	(Calendar year 1960=100)
717	251	406	513	4.86	Food	Pune
639	226	365	457	4.53	General Index	(Calendar year 1961=100)
...	247	379	448	...	Food	Nashik
...	236	361	431	...	General Index	(Calendar year 1982=100)
718	247	388	460	5.12	Food	Jalgaon
667	228	347	408	4.78	General Index	(Calendar year 1961=100)
749	238	374	443	5.51	Food	Nanded
707	234	361	429	5.01	General Index	(Calendar year 1961=100)
830	247	402	484	5.63	Food	Aurangabad
743	227	362	437	5.18	General Index	(Calendar year 1961=100)
...	249	402	497	...	Food	Kolhapur
...	230	360	442	...	General Index	(Calendar year 1982=100)
...	237	369	445	...	Food	Akola
...	229	351	421	...	General Index	(Calendar year 1982=100)

Base year : 1982=100

Linking factor for converting index number with base 1982 into with base 1960/1961.

29. निवडक निर्देशकांचा कल/
तक्ता क्रमांक/
राज्य उत्पन्न/(सुधारित मालिका)

अनुक्रमांक Serial No. (1)	बाब (2)	1993-94 (3)
1	राज्याचे चालू किंमतीनुसार उत्पन्न--	
	(अ) राज्य उत्पन्न (कोटी रुपयांत)	1,01,767
	(ब) राज्य उत्पन्नाचा निर्देशांक (आधार १९९३-९४=१००)	100
	(क) दरडोई उत्पन्न (रुपयांत)	12,183
	(ड) दरडोई उत्पन्नाचा निर्देशांक (आधार १९९३-९४=१००)	100
2	राज्याचे स्थिर (१९९३-९४) किंमतीनुसार उत्पन्न	
	(अ) राज्य उत्पन्न (कोटी रुपयांत)	1,01,767
	(ब) राज्य उत्पन्नाचा निर्देशांक (आधार १९९३-९४=१००)	100
	(क) दरडोई उत्पन्न (रुपयांत)	12,183
	(ड) दरडोई उत्पन्नाचा निर्देशांक (आधार १९९३-९४=१००)	100

*अस्थायी/Provisional

टीप.--दरडोई उत्पन्नाचे आकडे तयार करताना वर्षामध्ये लोकसंख्येचे आकडे वापरण्यात आले आहेत.

TRENDS IN SELECTED INDICATORS

TABLE No. 29.10

STATE INCOME (REVISED SERIES)

1994-95	1995-96	1996-97*	1997-98*	1998-99*	Item
(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(2)
					I Net State Domestic Product at current prices—
1,16,507	1,40,737	1,56,687	1,71,969	1,88,331	(a) State income (Rs. in crore).
114.5	138.3	154.0	169.0	185.1	(b) Index No. of State income. (Base : 1993-94=100)
13,654	16,152	17,619	18,954	20,356	(c) <i>Per capita</i> State income (in Rs.)
112.1	132.6	144.6	155.6	167.0	(d) Index No. of <i>per capita</i> State income. (Base : 1993-94=100)
					II Net State Domestic product at constant (1993-94) prices—
1,03,743	1,15,188	1,21,093	1,25,406	1,42,217	(a) State income (Rs. in crore).
101.9	113.2	119.0	123.2	126.7	(b) Index No. of State income. (Base : 1993-94=100)
12,158	13,221	13,617	13,822	13,941	(c) <i>Per capita</i> income (in Rs.)
99.8	108.5	111.8	113.5	114.4	(b) Index No. of <i>Per capita income</i> . (Base : 1993-94=100)

Note.—While calculating *per capita* income mid-year population has been used.

रूपांतर गुणके/CONVERSION FACTORS

1. लांबी/LENGTH

फूट		सेंटीमीटर (ततोतंत)	मीटर		वार
1 Foot	= 30.48	Centimetres (Exact).	1 Metre	= 1.09361	Yard.
वार		मीटर (ततोतंत)	किलोमीटर		मैल
1 Yard	= 0.9144	Metre(Exact)	1 Kilometre	= 0.62137	Mile.
मैल		किलोमीटर (ततोतंत)			
1 Mile	= 1.609344	Kilometres (Exact)			

2. क्षेत्रफळ/AREA

चौ. फूट		चौ. डेसीमीटर	हेक्टर		एकर
1 Square foot	= 9.2903	Square decimetres.	1 Hectare	= 2.47105	Acres.
एकर		हेक्टर	चौ. किलोमीटर		चौ. मैल
1 Acre	= 0.404686	Hectare	1 Sq. Kilometre	= 0.386101	Square mile.
चौ. मैल		चौ. किलोमीटर			
1 Square mile	= 2.58999	Square Kilometres.			

3. वजन/WEIGHT

पौंड		किलोग्रॅम			
1 Pound	= 0.4535924	Kilogram			
किलोग्रॅम		पौंड			शेर
1 Kilogram	= 2.20462	Pounds	= 1.07169		Seers.
टन		मेट्रिकटन			
1 Ton	= 1.01605	Tonnes.			
मेट्रिकटन		टन			मन
1 tonne	= 0.98420	Ton	= 26.7923		Maunds

4. धारकता/CAPACITY

गॅलन (इंपिरियल)	लिटर्स	लिटर	गॅलन
1 gallon (Imp.)= 4.54596	Litres	1 Litre =0.219976	(इंपिरियल) Gallon (Imp.)
गॅलन (U.S.)	लिटर्स	गॅलन (इंपिरियल)	
Gallon (U.S.)= 3.78533	Litres	= 0.83268	Gallon (Imp.)

5. मेट्रिक परिमाणे/METRIC UNITS

लांबी	किलोमीटर	मीटर	
Length	1 Kilometre	= 1,000 Metres.	
	मीटर	मिलीमीटर	
	1 metre	= 1,000 milimetres.	
क्षेत्रफळ	चौ. किलोमीटर	हेक्टर	
Area	1 sq.kilometre	= 100 hectares.	
	हेक्टर	चौ. मीटर	
	1 hectare	=10,000 sq. metres.	
वजन	टन	किलोग्रॅम	क्विंटल
Weight	1 tonne	= 1,000 kilograms	= 10 Quintals
	किलोग्रॅम	ग्रॅम	
	1 kilogram	= 1,000 grams.	

NIEPA DC

D12423

LIBRARY & DOCUMENTATION CENTRE

National Institute of Educational
Planning and Administration.

17-B, Sri Aurobindo Marg.

New Delhi-110016

DOC, No.....

Date.....

D-12423

21-07-2009

GOVERNMENT CENTRAL PRESS, MUMBAI
